

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

5510 SAYILI SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK
SİGORTASI KANUNU'NDA İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ
HÜLYA ATLAN

ANABİLİM DALI: HUKUK
PROGRAM: ÖZEL HUKUK

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. NURŞEN CANIKLIOĞLU

İSTANBUL 2011

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
KISALTMALAR	IX
§ 1. GİRİŞ.....	1
I. KONUNUN ÖNEMİ.....	1
II. KONUNUN SUNULMASI VE SINIRLANDIRILMASI.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKU'NDA SOSYAL SİGORTANIN ZORUNLULUĞU

İLKESİ VE İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK KAVRAMI

§ 2. SİGORTALILIĞIN ZORUNLULUĞU İLKESİ.....	8
I. GENEL OLARAK.....	8
II. SOSYAL SİGORTA KAVRAMI.....	11
III. TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE ZORUNLU SİGORTALILAR	13
A. GENEL OLARAK.....	13
B. 5510 SAYILI KANUN'A GÖRE ZORUNLU SİGORTALILAR.....	14
1. Genel Olarak	14
2. Tüm Sigorta Kollarına Tabi Olanlar.....	15
a) Kanun'un 4/I, (a) Bendine Göre Hizmet Akdi ile Çalışanlar ve Bunlar Gibi Sayılanlar	15
aa) Genel Olarak.....	15
bb) Hizmet Akdine Dayanarak Çalışanlar	16
aaa) Genel Olarak	16
bbb) İş Sözleşmesine Dayalı Bir Çalışmanın Mevcut Olması	16

aaaa) Bir İşin Görülmesi	17
bbbb) İşin Ücret Karşılığında Yapılması	18
cccc) Bağımlılık İlişkisi	20
bbb) Çalışmanın Kural Olarak İşverene Ait İşyerinde Yapılması	20
ccc) Kanun Kapsamı Dışına Çıkarılmış Olan Kişiler Arasında Yer Alınmaması	21
aaaa) İşverenin İşyerinde Ücretsiz Çalışan Eşi	22
bbbb) Konut İçinde Yapılan İşlerde Çalışanlar	22
cccc) Ev Hizmetlerinde Çalışanlar	22
dddd) Askerlik Hizmetlerini Er ve Erbaş Olarak Yapmakta Olanlar ile Yedek Subay Okulu Öğrencileri	22
eeee) Ülkelerinde Sigortalı Olan Yabancılar	23
ffff) Yapım ve Üretim İşlerinde Çalışan Öğrenciler.....	23
gggg) Sağlık Hizmet Sunucuları Tarafından İşe Alıstırılmakta Olan veya Rehabilite Edilen Hasta veya Malûller	24
hhhh) Bağımsız Çalışanlar ile Devlet Memurlarından 18 Yaşından Küçük Olanlar	24
iiii) Tarımda Süreksiz İşlerde Çalışanlar ile Tarımsal Faaliyette Bulunanlardan Aylık Geliri Düşük Olanlar	24
iiiii) Bağımsız Çalışanlardan Aylık Geliri Düşük Olanlar	25
kkkk) Kamu İdarelerinin Dış Temsilciliklerinde İstihdam Edilenler	25
cc) 4/I, (a) Bendi Kapsamında Sayılan Diğer Kişiler.....	25
aaa) İşçi Sendikaları ve Konfederasyonları ile Sendika Şubelerinin Başkanlıkları ve Yönetim Kurullarına Seçilenler	26
bbb) Güzel Sanat Kollarında Çalışanlar ile Düşünürler ve Yazarlar	26
ccc) Yabancı Uyruklu Kişilerden Hizmet Akdi ile Çalışanlar.....	27
ddd) Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun'a Göre Çalıştırılanlar	32

eee) Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda Belirtilen Umumî Kadınlar	33
fff) Usta Öğreticiler, Ders Ücreti Karşılığında Çalışanlar ile Geçici Personel.....	34
ggg) Büyükelçilik ve Konsolosluk Mensuplarının Özel Hizmetlerinde Çalıştırılanlar	35
b) Kanun'un 4/I, (b) Bendine Göre Kendi Adına ve Hesabına Bağımsız Çalışanlar ile Köy ve Mahalle Muhtarları ve Bunlar Gibi Sayılanlar.....	37
aa) Köy ve Mahalle Muhtarları	37
bb) Gelir Vergisi Mükellefi Olanlar	38
cc) Gelir Vergisinden Muaf Olup Esnaf ve Sanatkâr Siciline Kayıtlı Olanlar	38
dd) Şirket Ortakları.....	39
ee) Tarımsal Faaliyette Bulunanlar	40
c) Kanun'un 4/I, (c) Bendine Göre Kamu İdarelerinde Çalışanlar ve Bunlar Gibi Sayılanlar	42
3. Bazı Sigorta Kollarına Tabi Olanlar	44
a) Hükümlü ve Tutuklular	44
b) Meslekî Eğitim Kanunu'nda Belirtilen Aday Çırak, Çırak ve İşletmelerde Meslekî Eğitim Gören Öğrenciler	45
c) Zorunlu Staja Tabi Tutulan Öğrenciler ile Yükseköğretim Kanunu'nun 46. Maddesine Tabi Olarak Kısmi Zamanlı Çalıştırılan Öğrenciler	45
d) Harp ve Vazife Malulleri.....	45
e) Türkiye İş Kurumu Tarafından Düzenlenen Eğitimlere Katılan Kursiyerler	46
f) Yurtdışında Çalıştırılmak Üzere Götürülen İşçiler.....	46

İKİNCİ BÖLÜM

İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK KAVRAMI

SİGORTALILIĞIN KOŞULLARI VE BAŞLANGICI

§ 3. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK KAVRAMI.....	47
I. GENEL OLARAK.....	47
II. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞIN ÖZEL BİR TÜRÜ OLARAK TOPLULUK SİGORTASI.....	50
A. AVUKATLARIN VE NOTERLERİN SİGORTALILIKLARI.....	53
B. AMATÖR SPORCULAR.....	56
C. SOSYAL GÜVENLİK SÖZLEŞMESİ OLMAYAN ÜLKELERE ÇALIŞTIRILMAK ÜZERE GÖTÜRÜLEN TÜRK İŞÇİLERİ.....	58
§ 4. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞIN KOŞULLARI.....	58
I. TÜRKİYE'DE İKAMET ETMEK.....	59
A. İKAMET KAVRAMI VE TÜRKİYE'DE İKAMET ETME KURALI	59
B. İKAMET KOŞULUNUN İSTİSNASI: TÜRKİYE İLE SOSYAL GÜVENLİK SÖZLEŞMESİ İMZALANMAMIŞ ÜLKELERDE BULUNAN T.C. VATANDAŞLARININ İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞI.....	64
1. Yurtdışına Götürülen İşçinin T.C. Vatandaşı Olması	64
2. Türkiye ile Sosyal Güvenlik Sözleşmesi İmzalanmamış Ülkelerde İş Üstlenen İşverenlerce Yurt Dışındaki İşyerlerinde Çalıştırılmak Üzere Götürülen Türk İşçileri.....	65
3. Birden Fazla Vatandaşlığın İsteğe Bağlı Sigortadan Yararlanma Koşullarına Etkisi.....	71
II. ZORUNLU SİGORTALI OLMAMAK.....	72
A. KURAL	72
B. ZORUNLU SİGORTALI OLMAMA KOŞULUNUN İSTİSNASI: AY İÇİNDE OTUZ GÜNDEN AZ ÇALIŞAN VEYA TAM GÜN ÇALIŞMAYANLARIN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞI	75
1. Genel Olarak	75

2. Otuz Günden Az Çalışma veya Tam Gün Çalışmama Kavramları	77
a) Genel Olarak	77
b) 7,5 Saatten Az Olması Koşuluyla Haftalık Çalışma Günlerinin Her Gününde Çalışılıyor Olması Hali	80
c) Haftanın Bazı Günlerinde Çalışılması Hali	81
III. KENDİ SİGORTALILIĞI NEDENİYLE AYLIK BAĞLANMAMIŞ OLMAK	82
IV. 18 YAŞINI DOLDURMUŞ BULUNMAK.....	86
V. KURUMA BAŞVURUDA BULUNMAK	88
§ 5. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALI OLABİLECEK BAZI GRUPLAR	97
I. BAZI SİGORTA KOLLARININ UYGULANACAĞI SİGORTALILAR İLE SİGORTALI SAYILMAYANLAR	97
A. BAZI SİGORTA KOLLARININ UYGULANDIĞI SİGORTALILAR	97
B. SİGORTALI SAYILMAYANLAR.....	99
II. ESNAF MUAFLIĞINDAN YARARLANAN KADIN SİGORTALILAR ...	102
III. 5434 SAYILI KANUN'A TABİ İSTEĞE BAĞLI İŞTİRAKÇİLİK.....	106
IV. İŞ SÖZLEŞMELERİ ASKIDA KALANLAR İLE İŞSİZLİK ÖDENEĞİ ALMAKTA OLANLAR	107
A. GREV HAKKINI KULLANAN İŞÇİLER	107
B. ÜCRETSİZ İZİNDE BULUNAN İŞÇİLER.....	111
C. MEVSİM VE KAMPANYA İŞLERİNDE ÇALIŞANLAR.....	113
D. İŞSİZLİK ÖDENEĞİ ALMAKTA OLANLAR	117
E. KAMU İDARELERİNDE ÇALIŞMAKTA İKEN İŞ SÖZLEŞMELERİ ASKIDA KALANLAR.....	118
V. 2925 SAYILI KANUN'A TABİ OLANLAR.....	118
§ 6. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞIN BAŞLANGICI	124

§ 7. ZORUNLU SİGORTALILIK İLE İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞIN ÇAKIŞMASI DURUMU	127
--	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTEĞE BAĞLI SİGORTA PRİMLERİ, ÖDENMESİ,

SONA ERMESİ VE SONUÇLARI

§ 9. İSTEĞE BAĞLI SİGORTA PRİMLERİ VE ÖDENMESİ.....	135
I. İSTEĞE BAĞLI SİGORTA PRİMLERİ.....	135
A. GENEL OLARAK.....	135
B. ÖDENECEK PRİM TUTARLARININ HESABI.....	136
C. PRİME ESAS KAZANÇ BEYANI.....	138
II. PRİMLERİN ÖDENMESİ	140
A. PRİM ÖDEME YÜKÜMLÜSÜ	140
B. PRİM ÖDEME SÜRESİ VE ERKEN ÖDEME	142
C. PRİMLERİN SÜRESİNDE ÖDENMEMESİ.....	144
D. YERSİZ ALINMIŞ VEYA ÖDENMİŞ PRİMLERİN İADESİ.....	148
E. PRİM BORÇLARINDA ZAMANAŞIMI SÜRESİ VE HAKKIN DÜŞMESİ İLE AVANS.....	151
§ 10. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞIN SONA ERMESİ VE SONUÇLARI	153
I. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞIN SONA ERMESİ	153
A. SİGORTALININ SONA ERDİRME TALEBİNDE BULUNMASI.....	153
B. AYLIK BAĞLANMASI TALEBİNDE BULUNMA	154
C. SİGORTALININ ÖLÜMÜ.....	155
D. ZORUNLU SİGORTAYA TABİ BİR İŞTE ÇALIŞMAYA BAŞLAMAK	156
E. DİĞER HALLER	157

II. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞIN SONUÇLARI.....	159
A. GENEL OLARAK.....	159
B. MALULLÜK, YAŞLILIK VE ÖLÜM AYLIĞI BAĞLANMASINDA SİGORTALILIK SÜRESİ VE PRİM ÖDEME GÜN SAYISINDA DİKKATE ALINMASI.....	161
1. Sigortalılık Süresinde Dikkate Alınması	161
2. Aylık Bağlanmasında Dikkate Alınması.....	163
a) Malullük Aylığı Bağlanmasında	163
b) Yaşlılık Aylığı Bağlanmasında	165
c) Ölüm Aylığı Bağlanmasında.....	169
C. GENEL SAĞLIK SİGORTALISI OLARAK YARDIMLARA HAK KAZANILMASI	171
1. Genel Olarak	171
2. Sağlık Hizmeti ve Yararlanma Koşulları	176
a) Sağlık Hizmeti.....	176
b) Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Koşulları	177
aa) Bekleme Süresi.....	177
bb) Prim Ödeme Koşulu	178
cc) Belge Gösterme Koşulu	183
dd) Katılım Payı	183
3. Finansmanı Kurum Tarafından Sağlanan Sağlık Hizmetleri	184
a) Koruyucu Sağlık Hizmetleri	184
b) Hastalık Halinde Ayakta veya Yatarak Sunulan Sağlık Hizmetleri	185
c) Analık Halinde Ayakta veya Yatarak Sunulan Sağlık Hizmetleri.....	186
d) Hastalık Halinde Ayakta veya Yatarak Ağız ve Diş Sağlığına Yönelik Sunulan Hizmetler.....	186

e) Normal Tıbbi Yöntemlerle Çocuk Sahibi Olamayan Sigortalılara Sunulan Hizmetler	187
f) Teşhis ve Tedavi İçin Gerekli Malzemelerin Sağlanması, Takılması, Bakımı, Onarılması ve Yenilenmesi Hizmetleri	189
g) Finansmanı Sağlanan İlaçlar ve Temini	189
h) Diğer Yardımlar	190
aa) Yurtdışında Tedavi	190
bb) Yol Gideri, Gündelik ve Refakatçi Giderleri	192
4. Finansmanı Kurum Tarafından Sağlanmayan Sağlık Hizmetleri	193
a) Estetik Amaçlı Her Türü Sağlık Hizmeti ile Ortodontik Diş Tedavileri.	193
b) Sağlık Bakanlığı Tarafından İzin veya Ruhsat Verilmeyen Sağlık Hizmetleri ile Sağlık Hizmeti Olduğu Kabul Edilmeyen Sağlık Hizmetleri	193
c) Kronik Hastalığı Olan Yabancı Ülke Vatandaşlarının Durumu	194
D. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK SÜRELERİNİN	194
DEĞERLENDİRİLMESİ.....	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
SONUÇ.....	200
KAYNAKÇA.....	204

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
Av. K.	: Avukatlık Kanunu
b.	: Bent
Bağ-Kur K. Çalışanlar Sosyal	: 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Sigortalar Kurumu Kanunu (Bağ-Kur Kanunu)
BK.	: 818 Sayılı Borçlar Kanunu
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
DMK.	: 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu
dn.	: Dipnot
E.	: Esas
Gen.	: Genelge
GSSİY.	: Genel Sağlık Sigortası İşlemleri Yönetmeliği
GVK.	: Gelir Vergisi Kanunu
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
ILO Örgütü)	: International Labour Organization (Uluslar arası Çalışma
İBGK.	: İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
İBST.	: İsteğe Bağlı Sigorta İşlemleri Hakkında Tebliğ
İSK.	: 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu
İSMMMÖ	: İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası
İş K.	: 4857 sayılı İş Kanunu

Kamu-İş	: Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası
K.	: Karar
Kurum	: Sosyal Güvenlik Kurumu
Legal İşHSGHD	: Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi
m.	: Madde
MERCEK	: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası Dergisi
p.	: Paragraf
RG.	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
s.'lı	: Sayılı
SSK.	: 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu
SSGSSK. Kanunu	: 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
SSİY.	: Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği
T.	: Tarih
Teb.	: Tebliğ
TİSSK.	:2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TMK.	: 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu
TSGLK.	: 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu
TVK.	: Türk Vatandaşlığı Kanunu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
VUK.	: 213 sayılı Vergi Usul Kanunu
Yarg.	: Yargıtay

§ 1. GİRİŞ

I. KONUNUN ÖNEMİ

Sosyal güvenlik, bir sosyal hukuk devletinin varlığını sağlamakla yükümlü olduğu bir kurum olmasının yanında, sosyal bir varlık olan insanın onurlu bir yaşam sürmesi için zorunlu bir unsurdur. Bir hukuk devletinde herkesin sosyal güvenlik kapsamında olması sağlanmalıdır. Bu ise farklı yöntemlerle gerçekleştirilebilir ki, bu yöntemlerin en önemlisi ve en yaygın olanı sosyal sigortalardır¹.

Ülkemizde sosyal sigorta hizmeti, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın ilgili kuruluşu olan Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından sağlanmaktadır. Sigortalı ile Kurum arasındaki ilişki kamu hukukundan kaynaklandığından, birtakım koşulları sağlamış olan kişilerin iradelerine bakılmaksızın Kurum ile sigortalılık ilişkisi kurulur². Kişinin asgari yaşam sınırının altında bir hayat sürmesinin önüne geçilebilmesinin sağlanması esas amaç olduğundan, adeta kişinin kendisine karşı korunması söz konusudur. Bununla birlikte, sistemin esas itibarıyla sigortalıların ödedikleri primlere dayalı bir güvence sistemi olması, sosyal sigortanın kamu hukuku niteliğine etki etmez.

Konunun ayrıntıları incelenirken açıklanacağı gibi, sosyal güvenlik sistemimizde asıl olan zorunlu sigortalılıktır. Bu sebeple sosyal güvenlik hukukumuzda hâkim olan ilke zorunluluk ilkesidir. Kişilerin değil, kamu iradesinin söz sahibi olduğunu ifade eden zorunluluk ilkesi ile kişiler ve kurum arasındaki ilişkinin kendiliğinden kurulacağı kastedilir. Zorunlu sigortaya dâhil olabilmek ise, bazı meslek gruplarına mensup olmayı veya 5510 sayılı Kanun'un sigortalı olarak saymış olduğu gruplardan birinin bünyesinde sayılmayı gerektirir. Kanun'un 4. maddesi ile zorunlu sigorta kapsamına alınmış olan başlıca üç grup söz konusudur.

1 **Anadolu, Kerim**, Sosyal Güvenlik ve Genel Sağlık Sigortası, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimize 80. Yıl Armağanı, Sayram Basım Yayım, Cilt: 11, S. 3-4, 2003, s. 48.

2 **Tuncay, Can/Ekmekçi, Ömer**, Yeni Mevzuat Açısından Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2. Bası, 2009, s. 116-117.

Bunları; hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar, köy ve mahalle muhtarları ile hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar ve kamu idarelerinde çalışan kişiler oluşturmaktadır. Görüldüğü üzere, zorunlu sigortalılığın dayandığı belirli çalışma ilişkileri söz konusudur. Kanun her ne kadar, bunlar gibi sigortalı sayılabilecek başka bazı kesimleri de kapsama almış olsa da toplumun her bir üyesi sosyal sigorta kapsamında bulunmamaktadır.

Ülkemizde herkesin çalışma olanağına sahip olmaması, çalışma söz konusu olsa bile bunun bir süreklilik ve istikrar sağlamaması gerçekleri, sosyal güvenliğin etkinliğini azaltan faktörlerdir. Ülkenin ekonomik koşullarının değişkenliğinin neden olduğu böyle durumların yanı sıra, çalışmama olgusu, farklı haklı gerekçelere de dayanabilir. Bu hallerde, zorunlu sigortalılığın dayandırıldığı herhangi bir çalışma ilişkisinin olmaması nedeniyle kişiler, sosyal sigorta kapsamı dışında tutulmaktadır. Oysa Anayasa'nın 60. maddesi, herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğunu öngörmektedir. Bir sosyal hukuk devletinin asıl amacı da herkesin sosyal sigortanın sağladığı güvenceden yararlanmasını sağlamak olmalıdır. Çalışma olgusu gerçekleşmese dahi, kişilerin asgari yaşam koşullarının temini zorunludur. İşte anılan sakıncaların ortaya çıkmasının engellenmesi için isteğe bağlı sigortalılık kurumu yaratılmış ve çalışma söz konusu olmasa bile, kişilerin sigortalı olabilmelerinin önü açılmıştır.

İsteğe bağlı sigortalılık, zorunlu sigortalı olma niteliğine sahip olmayan kişilere uzun vadeli sigorta kollarına ve genel sağlık sigortasına tabi olabilme olanağını sağlar. Bu bakımdan zorunlu sigortalılık ile aynı sonuçları içerir. İsteğe bağlı sigortalılığın koşullarını yerine getiren kişi, Kanun'un 4. maddesinde sayılan grupların hiçbirine mensup olmasa dahi, uzun vadeli sigortanın ve genel sağlık sigortasının sağladığı imkânlardan yararlanabilecektir. Bunun gibi, kişi, daha önce sigortalı olup da belli bir süre bir hizmet akdiyle çalışmadığı, kendisine ait bir işinin olmadığı veya bir kamu idaresinde görev yapmadığı süreler için primlerini, isteğe bağlı sigortalı olarak tescil edilmek suretiyle ödeyerek sigortalılığını devam ettirebilecektir.

İsteğe bağı sigortanın olumlu etkisi, kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışanların sigortalılıklarında daha belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Kısmi süreli iş sözleşmesine tabi olarak, tam süreli iş sözleşmesiyle çalışan emsal işçiye göre önemli ölçüde az çalışan işçi için ödenecek olan sigorta primi, çalıştığı süre kadar olacaktır. Bu halde, anılan işçinin uzun vadeli sigorta kollarının sağladığı nimetlerden faydalanabilmesi için kanunen öngörülen prim ödeme gün sayısını doldurabilmesi oldukça güç olacaktır. İşte, hizmet akdiyle kısmi süreli çalışan bir işçinin, özellikle yaşlılık aylığına hak kazanabilmesindeki güçlük göz önünde bulundurulduğunda, isteğe bağı sigortalılığın, sosyal güvenliğin sağlanmasındaki rolünün önemi daha iyi anlaşılacaktır. Zira anılan işçiler, normal haftalık çalışma süresinin çalışılmayan günlerini, isteğe bağı sigortalı olarak tescil edilmek suretiyle doldurabilme imkânına sahiptirler. İlk defa 5510 sayılı Kanun ile sunulan bu olanak, sosyal güvenliğin sağlanması yolunda atılmış olumlu bir adım olarak nitelendirilebilecektir.

Öte taraftan, 5510 sayılı Kanun'un sunmuş olduğu isteğe bağı sigortalılık, bazı kesimler için olumsuz nitelikte olabilecek düzenlemeleri de içermektedir. Bunlardan ilkinin, doldurulması gereken sigortalılık süresi oluşturmaktadır. 5510 sayılı Kanun ile isteğe bağı sigortalı olanların bu süre içindeki sigortalılıkları, hizmet akdine bağı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışan veya bu kapsamda sayılanlar ile aynı statüde geçmiş gibi değerlendirilecektir. Bu ise, yaşlılık aylığına hak kazanılması bakımından, isteğe bağı sigortalıların 9000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi bildirmek zorunda kalmaları sonucunu doğuracaktır. Hâlbuki hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan veya bu kapsamda sayılanlar, 7200 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi bildirerek yaşlılık aylığına hak kazanabileceklerdir. Bu düzenleme özellikle, 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde SSK.ya göre isteğe bağı sigortalı olup, bu sigortalılığını 5510 sayılı Kanun'a göre devam ettirenler ile kısmi süreli iş sözleşmesine tabi olarak çalışanlardan aynı zamanda isteğe bağı sigortalı olanlar bakımından olumsuz bir durum yaratmıştır.

5510 sayılı Kanun ile öngörülen isteğe bağı sigortalılığın bir başka sakıncası, olumlu bir gelişme olan ve kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışanlara isteğe bağı

sigortalı olma olanağı tanıyan düzenleme bünyesinde ortaya çıkmaktadır. Zira anılan kişilerden aynı zamanda isteğe bağlı sigortalı olanların sigortalı niteliklerinin, Kanun'un 4/I, (a) bendi kapsamında mı, yoksa 4/I, (b) bendine göre mi değerlendirileceği hususu Kanun'da açıklığa kavuşturulmamıştır. Dolayısıyla bu hususta kesin bir sonuca ulaşmak mümkün olamamaktadır.

Belirtmiş olduğumuz sakıncaların varlığına rağmen, isteğe bağlı sigortaya başvuru imkânının daha önceden sigortalı olmaya bağlanmamış olması, kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışanlara isteğe bağlı sigortaya başvuru olanağının sunulmuş olması, isteğe bağlı sigortanın sosyal güvenliği gerçekleştirme amacını pekiştiren gelişmeler olmuştur.

II. KONUNUN SUNULMASI VE SINIRLANDIRILMASI

Reform olarak adlandırılan yeni sosyal güvenlik anlayışı, gerek kurumsal, gerekse kanuni düzenleme bakımından tek yapılı bir sistem oluşturma temeli üzerine kurulmaya çalışılmıştır. Nitekim sistemin temelini oluşturan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası ile 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu, "reform"dan önceki sistemin dağınık yapısına son vermek, kurumlar arasındaki farklılıkları azaltmak, herkesi sağlık sigortası kapsamına almak amacıyla³, 2006 yılında kabul edilip kanunlaşmışlardır⁴. Tezimizin amacı da sosyal sigortalar hukukunda önemli bir yere sahip olan isteğe bağlı sigortalılığın, temelde, değişen sosyal güvenlik sisteminde aldığı şeklin açıklığa kavuşturulmasını sağlamak, gerekli görülen hususlarda, önceki sistem ile karşılaştırılarak olumlu ve/veya olumsuz yöndeki değişimlerin neler olduğunu saptamaktır.

Öncelikle, çalışmamızın temelini oluşturan kavram olması itibariyle sosyal sigorta kavramının neyi ifade ettiği kısaca açıklanmıştır. Ülkemizdeki sosyal sigorta

3 **Bostancı, Yalçın**, Sosyal Güvenlik Hukukunda Genel Sağlık Sigortası, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 1, 2008, s. 155; **Arıcı, Kadir**, Türk Genel Sağlık Sigortası Sisteminin Yeterliliği Sorunu, Mess Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 13, Mart 2009, s. 148.

4 **Güzel, Ali/Okur, Ali Rıza/Caniklioğlu, Nurşen**, Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul, Beta Basım Yayım, 12. Bası, Nisan 2009, s. 80 vd. ;**Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 109 vd.

anlayışı üzerinde durulmuş, sosyal sigorta ilişkisi tanımlanmaya çalışılmıştır. Bununla bağlantılı olarak birinci bölümde, sosyal sigortanın hukuk sistemimizdeki niteliği üzerinde durulmuştur. Şöyle ki; sosyal sigorta sistemimizde hâkim olan ilke, sigortalılığın zorunluluğu ilkesidir. İsteğe bağlı sigortalılık kavramı ve uygulama alanı belirlenmeden önce, sözü geçen ilkenin kapsamının belirlenmesi, konunun bütünlüğünün sağlanması bakımından önem taşımaktadır. Sosyal sigortanın zorunlu oluşunun Türk Sosyal Güvenlik Sistemindeki yansımaları, zorunlu sigortalılık halleri, 5510 sayılı Kanun öncesi dönemle de karşılaştırılarak kısaca inceleme konusu yapılmıştır.

Sosyal sigorta anlayışına hâkim olan zorunluluk ilkesi açıklığa kavuşturulduktan sonra, isteğe bağlı sigorta kavramının içeriği daha kolay doldurulabilecektir. Çünkü isteğe bağlı sigortalılık, asıl olan zorunlu sigortalılığın istisnasını oluşturur.

İsteğe bağlı sigortalılık kavramı, hangi koşulları taşıyan kişilerin isteğe bağlı sigortalı sayılacağı, sigortalılığın ne zaman başlayacağı, özel olarak incelenmesi gereken isteğe bağlı sigortalı olabilecek gruplar, ikinci bölümün konularını oluşturacaktır.

İsteğe bağlı sigortalılığın iradi oluşu, bu sigortalılık türüne tabi olmanın kişilerin keyfî iradesine terk edilmiş olduğu anlamını taşımaz. Kanunen belirlenmiş koşulların yerine getirilmesi halinde isteğe bağlı sigortalı niteliği kazanılabilir. Tek çatı kanunu diye nitelendirebileceğimiz 5510 sayılı Kanun kural olarak; Türkiye’de ikamet etmek, zorunlu sigortalılık hallerinden birine tabi olmamak, kendi sigortalılığından dolayı maaş bağlanmamış olmak, on sekiz yaşını doldurmuş bulunmak ve Kuruma başvuruda bulunmak koşullarının hepsinin birlikte gerçekleşmesi halinde isteğe bağlı sigortalı olunabileceğini 50. maddesinde hüküm altına almıştır. Bu koşulların neyi ifade ettiği, tüm koşulların sağlanmasının her durumda aranıp aranmadığı hususları da bu bölümde ayrıntılarıyla inceleme konu yapılacaktır.

Yine ikinci bölümde incelenecek olan bir diğer konu; bazı sigorta kollarına tabi olanlar ile sigortalı sayılmayanların, esnaf muaflığından yararlanan kadın sigortalıların, iş sözleşmesi askıda kalanlar ile işsizlik ödeneği almakta olanların, geçici olarak yurtdışında bulunanların isteğe bağlı sigortalılıklarının mümkün olup olmadığı; 506 sayılı Kanun'un 86. maddesine göre topluluk sigortasına tabi olanların, 5434 sayılı Kanun'a göre isteğe bağlı iştirakçi olanların, 2925 sayılı Kanun'a tabi olanların isteğe bağlı sigortalılıklarının ne şekilde sağlanacağı hususlarına ilişkindir.

İsteğe bağlı sigortalılığın başlangıcına esas tutulacak olan tarihin belirlenmesi, sigortalılık niteliğinin kazanılmasının saptanması bakımından önem arz eden bir husus olması nedeniyle üzerinde durulan bir başka konu olmuştur. Başlangıç tarihinin belirlenmesinde tescil tarihine mi, yoksa primlerin ödenmeye başlandığı tarihe mi önem verileceği bu bölümde tespit edilecektir. Son olarak, isteğe bağlı sigortalılık sürelerinin değerlendirilmesi, primlerin hangi sigorta türlerine ilişkin olduğu ve zorunlu sigortalılık ile isteğe bağlı sigortalılığın çakışması durumu ele alınacaktır.

Çalışmamızın son bölümü olan üçüncü bölümde ise; prim oranları, ödenecek prim tutarının hesabı, prime esas kazanç beyanı, prim ödeme yükümlüsünün kim olduğu, prim ödeme süresi ile erken ödeme imkânı, primlerin zamanında ödenmemesinin ne gibi sonuçlar doğuracağı, yersiz alınan veya ödenen primlerin akıbeti, prim borçlarında zamanaşımı süresi ve hakkın düşmesi ile avans hususları ele alınmıştır. Ayrıca, isteğe bağlı sigortalılığın sona erdiği haller ve isteğe bağlı sigortalı olmanın sonuçları da aynı bölümde değerlendirilmiştir.

İsteğe bağlı sigortanın sadece uzun vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortasına ilişkin olabileceği ve bu kavramların neyi ifade ettiği de üçüncü bölümde açıklığa kavuşturulmuştur. İlk defa 5510 sayılı Kanun ile öngörülen ve özellikle isteğe bağlı sigorta bakımından bir devrim yaratan genel sağlık sigortası kavramı, genel sağlık sigortasından yararlanma koşulları, Kurumca karşılanan ve karşılanmayan sağlık hizmetleri hususları da son bölümün konularını oluşturmaktadırlar.

Tezimizin yapısını, yukarıda belirttiğimiz konular oluşturmakla birlikte, bazı hususlar, konunun genişletilmesinin önüne geçilebilmesi bakımından sınırlandırılmıştır.

Tezde, sosyal sigortaların, sosyal güvenlik içerisindeki yeri ve önemine vurgu yapılmışsa da çalışmamızın amacının aşılabacağı düşüncesi ile sosyal güvenlik kavramının ve tarihçesinin ayrıntılı incelemesine girilmemiştir.

Çalışmamızda isteğe bağlı sigortalılık, esas itibarıyla 5510 sayılı Kanun çerçevesinde inceleme altına alınmış ve bu kapsamda ortaya çıkabilecek sorunlar tartışma konusu yapılmıştır. Bununla birlikte, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önceki yasal düzenleme döneminde isteğe bağlı sigortalı olup da bu sigortalılığını sürdüren kişilerin, başta sosyal sigorta kapsamındaki niteliklerinin tespiti, sosyal sigortanın sonuçlarının hangi kanuna göre uygulanacağı gibi hususların saptanabilmesi açısından önceki yasal düzenlemenin incelenmesi zorunluluğu da ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple, gerekli görülen hususlarda, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce mevcut olan sosyal güvenlik mevzuatındaki durum da inceleme konusu edilmiştir.

Diğer taraftan, tezimizde, konuyla bağlantılı olduğu kısımlarda kısa vadeli sigorta kollarına değinilmiş olmakla birlikte, esasta tez konumuzun dışında olması sebebiyle ayrı bir konu olarak kısa vadeli sigorta kollarına yer verilmemiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKU'NDA SOSYAL SİGORTANIN ZORUNLULUĞU

İLKESİ VE İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK KAVRAMI

§ 2. SİGORTALILIĞIN ZORUNLULUĞU İLKESİ

I. GENEL OLARAK

Öncelikli olarak belirtilmesi gereken husus, isteğe bağlı sigortanın, zorunlu sigortalılık ilkesinin bir istisnasını oluşturduğudur.⁵ Zorunluluk ilkesinin hukuk sistemimizdeki uygulama alanını burada izah etmemizin sebebi de budur. Zira istisnanın anlaşılması, öncelikle kuralın bilinmesini gerektirir.

Kanun'un zorunlu sigortalı olarak belirtmiş olduğu kişilerin isteğe bağlı sigortalı olması mümkün değildir. Kanunun zaten koruma altına aldığı kişilerin, isteğe bağlı sigortalılığa başvurmalarının herhangi bir amacı olmadığı gibi, bir

5 **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s.170; **Alper, Yusuf**, Türkiye'de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar, Bursa, Alfa Basım Yayım, 3. Baskı, Ekim, 2000, s. 120; **Tuncay, Can**, Yeni Sistemde Fiili Çalışma İlişkinine Dayanmayan Sigortalılık, Mess Mercek Dergisi Özel Sayısı, Y. 11, S. 43, İstanbul, Temmuz 2006, s. 69; **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 252; **Canbolat, Talat**, Sosyal Güvenlik Prim Alacaklarının Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin 5458 sayılı Kanun'un Uygulanması Üzerine Bir Değerlendirme, Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Legal Yayıncılık, C. 3, S. 12, Ekim, 2006, s.1366; **Başterzi, Fatma**, Yaşlılık Sigortası (Normların Uyumlaştırılması ve Yeniden Yapılandırma Açısından), Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara, Yorum Basın Yayın, Eylül, 2006, s. 51; **Akın, Levent**, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısının Kişiler Açısından Kapsamında Yeni Gelişmeler, Çalışma ve Toplum, Türk Sosyal Güvenlik Sistemimizde Reform Sempozyumu, S. 8, 2006, s. 41; **Araslı, Utkan**, Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar, Açıklama-Yorum-Yüksek Mahkeme Kararları, Ankara, C. II, Turhan Kitabevi, 2002, s. 1172; **Yelekçi, Memduh**, Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Politika-Ekonomik Gelişim Sosyal Güvenlik İş Hukuku Açısından Sosyal Sigortalar Hukuku Tanımı Kavramı ve Sonuçları, Ankara, Umut Yayıncılık, 2. Baskı, 2003, s. 247; **Öztekin, Mehmet**, Sosyal Sigortalar Kurumunda İsteğe Bağlı Sigortalılık, İstanbul, Yüksek Lisans Tezi, 2001, s. 33.

anlamı da bulunmamaktadır. Demek oluyor ki isteğe bağlı sigorta, Kanun'un belirlemiş olduğu zorunlu sigortalılık hallerinin, kişiler bakımından uygulama alanının dışında bulunanlar açısından geçerli bir kurumdur.

Sosyal Güvenlik Hukukumuzda hâkim ilke olarak varlığını kabul etmiş olduğumuz zorunlu sigortalılık⁶, gerek 5510 sayılı Kanun'dan önce yürürlükte bulunan mevzuatta, gerekse Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun metninde ifadesini bulmuş bir kavram değildir⁷. Buna karşın, sosyal sigortanın, kamu hukukundan doğan⁸ zorunlu olarak uygulanma yönünün olması, kanuni koşulların oluşması halinde sigortalı ile Kurum arasındaki sosyal sigorta ilişkisinin kurulmasının bir beyana lüzum olmaksızın kendiliğinden oluşması, kişinin sigortalı olup olmama yönündeki irade beyanının bir değer taşımaması⁹, sosyal sigortalarda zorunluluk ilkesinin egemen olduğunu kanıtlar niteliktedir.

5510 sayılı Kanun, sigortalılığın zorunluluğu ilkesinin özelliklerine 92. maddesinde yer vermiş, bu ilkeyi önceki kanun metinlerinden farklı olarak daha açık bir ifadeye kavuşturmuştur. Buna göre; sigortalının, kanundan doğan hak ve yükümlülüklerinin sözleşme ile ortadan kaldırılması, azaltılması, bunlardan vazgeçilmesi veya başkalarına devredilmesi mümkün değildir ve sözleşmeye

6 **Arıcı, Kadir**, Sosyal Güvenlik Dersleri, Ankara, 1999, s. 89; **Bostancı, Yalçın**, Sosyal Güvenlikte Yeni Adım: Memurluktan Ayrılmış Olanlara İsteğe Bağlı Sigortalılık (İştirakçilik), Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Legal Yayıncılık, Cilt: 2, S. : 5, Ocak/Mart 2005, s. 224.

7 **Akın, Levent**, Sosyal Güvenlik Sisteminin Kapsamı, İş Hukuku Uygulama Sorunları ve Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma, İstanbul Barosu Çalışma Hukuku Komisyonu Seminer Notları, İstanbul Barosu Yayınları, S. 2006/12, Haziran, 2006, s. 129.

8 **Bostancı, Yalçın**, Sosyal Güvenlik Hukukunda İsteğe Bağlı Sigortalılık, İstanbul, Kazancı Matbaacılık, 1. Bası, Ekim, 2004, s. 3; **Arıcı**, Sosyal Güvenlik, s. 89-90; **Anadolu**, s. 49.

9 **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 143; **Güzel, Ali/Okur, Ali Rıza**, Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul, Beta Basım Yayım, 9. Bası, Ekim, 2003, s. 119; **Canbolat**, s. 1366; **Karakaş, İsa**, Kısmi Süreli Çalışanlar İle İsteğe Bağlı Sigortalıların Genel Sağlık Sigortalılığı, Yaklaşım Dergisi, Sayı: 203, Kasım, 2009,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20091115699.htm; **Çenberci, Mustafa**, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Ankara, Olgaç Matbaası, 1985, s. 581; **Bostancı**, Sosyal Güvenlikte Yeni Adım, s.223; **Tuncay, Can**, Sosyal Güvenlik Dersleri, İstanbul, Ekin Yayınları, Nisan, 1982, s. 64.

konulan bu tür hükümler geçersizdir¹⁰. Bu hükümden çıkarılabilecek bir başka sosyal sigorta özelliği de kişiler için yalnızca bir hak değil, aynı zamanda bir yükümlülük oluşturmasıdır¹¹. Bunların yanında, aynı madde, kimlerin zorunlu sigortalı olduğunu da belirtmiştir. Buna göre: “Kısa ve uzun vadeli sigorta kapsamındaki kişilerin sigortalı ve genel sağlık sigortalısı olması, genel sağlık sigortası kapsamındaki kişilerin ise genel sağlık sigortalısı olması zorunludur”. Bu ifadede dikkati çeken ve 5510 sayılı Kanun’un bir özelliğini yansıtan husus, “genel sağlık sigortalısı” kavramıdır. Böylece, sosyal sigorta dışında, ayrı bir kavram olarak genel sağlık sigortasının da zorunluluk ilkesi kapsamına dâhil olacağı vurgulanmaktadır¹².

Zorunlu sigortalılık esas itibariyle, çalışma söz konusu olduğunda işlevsel hale gelir¹³. Hizmet akdi ile bağımlı çalışanlar, kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar, tarımsal faaliyette bulunanlar, kamu idarelerinde çalışanlar, Kanun’un saydığı başlıca zorunlu sigortalı kategorisine dâhil olan kişilerdir. Tüm sigorta kollarından yararlanabilecek olan anılan grupların dışında, kısmen zorunlu sigorta kapsamında sayılan bazı gruplar da söz konusudur. Bu kategoride bulunan sigortalılar Kanun’un 5. maddesinde belirtilmiş olup, kısa veya uzun vadeli sigorta kollarından hepsine değil; ancak birkaçına tabi olabilmektedirler.

10 5510 Sayılı Kanun öncesi dönemde Yargıtay’ın bu ilkeyi vurgulayan kararları mevcuttur. Yarg. HGK. , 3.11.2004, E. 2004/10-524, K. 2004/581 bunlardan biridir.

11 **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 143.

12 Kanun’un 3. maddesinde yer alan “sosyal sigorta” kavramının tanımına bakıldığında, “kısa ve uzun vadeli sigorta kolları” olarak tarif edildiği görülecektir. Buna karşın, bir de “genel sağlık sigortası” kavramının varlığından söz edilecektir. O halde, kısa ve uzun vadeli sigorta kollarına tabi olanlar, sosyal sigorta sigortalısı olarak anılacaktır (**Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 94; **Akın**, Yeni Gelişmeler, s. 28; **Bostancı**, Genel Sağlık Sigortası, s. 157-158; **Bilgili, Özkan**, Yeni Başlayanlar İçin Genel Sağlık Sigortası (GSS), E-Yaklaşım Dergisi, S. 209, Mayıs 2010,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20100516826.htm). Genel sağlık sigortasına tabi olanları ise, genel sağlık sigortalısı olarak adlandırmak gerekecektir (**Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 94).

13 **Tezel, Ali/Kurt, Resul**, En Son Tebliğ ve Yönetmelikler Doğrultusunda Sosyal Güvenlik Reformu Yorum ve Açıklaması (5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu), Yaklaşım Yayıncılık, 4. Baskı, Ocak 2009, s. 214.

5510 sayılı Kanun'un 7. maddesine göre belirlenen sigortalılığın başlangıcından itibaren, hizmet akdiyle ve kamu idarelerinde çalışan sigortalılar bakımından sigortalı, işveren ve Kurum arasında; kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar bakımından ise, sigortalı ve Kurum arasında¹⁴, kamu hukukundan kaynaklanan bir sosyal sigorta ilişkisi doğar.

II. SOSYAL SİGORTA KAVRAMI

Sosyal güvenlik hakkı, 1982 T.C. Anayasası'nın "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" başlıklı üçüncü bölümünün onuncu alt bölümünde, "Sosyal Güvenlik Hakları" başlığı ile 60. ve devamı maddelerinde hüküm altına alınmıştır. Buna göre devlet, herkesin sahip olduğu sosyal güvenlik hakkını sağlayacak tedbirleri almakla ödevlidir. Devletin bu ödevini icra etmesi ise, hangi sosyal güvenlik tekniğini uygulayacağını tespiti ile mümkün olabilecektir. Bu tekniklerden uygulama alanı en geniş ve gelişmiş olanı, sosyal sigorta yöntemidir¹⁵.

Sosyal sigorta, bir sosyal hukuk devletinde, sosyal güvenliği sağlama amacına yönelmiş, kazanç elde etme ereği taşımayan¹⁶, insanın birey olarak toplumda var olmasına katkıda bulunan, kişileri sosyal risklere karşı koruyan, finansmana katılımın zorunlu olduğu¹⁷ bir sosyal güvenlik tekniğidir.

14 Zira bu kapsamdaki sigortalıların prim ödeme yükümlüsü bizzat kendileridir.

15 **Tuncay, Can/Ekmekçi, Ömer**, Sosyal Güvenlik Hukuku'nun Esasları, İstanbul, Legal Yayıncılık, 1. Bası, 2008, s. 13; **Oral, İlhan**, Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Sigortalar Kapsamında Sağlık Sigortası Uygulamaları, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No: 174, 2002, s. 13; **Öztekin**, s. 14.

16 **Arıcı**, Sosyal Güvenlik, s. 88; **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukuku'nun Esasları, 1. Bası, s. 13; **Şakar, Müjdat**, Sosyal Sigortalar Uygulaması, İstanbul, Beta Basım Yayım, 9. Baskı, Haziran, 2009, s. 91.

17 **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 82; **Sosyal Güvenlik Reformu: Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma: 9, T.C. Başbakanlık, Ankara, Nisan 2005, s. 30; **Oral**, s. 13.

Hukukumuzda sosyal sigortanın en belirgin özelliği, prensip olarak zorunlu oluřudur¹⁸. Bununla birlikte sosyal sigorta; sosyal koruma, dayanışma, sosyal denkleştirme ilkelerine de dayanır¹⁹. Sigortaya sosyal nitelik atfeden bu özellikler, sosyal sigortanın devlet iradesiyle uygulanmasının, diğer bir söyleyişle, kamu hukuku niteliđini²⁰ içermesinin bir gereğidir. Sosyal sigorta aynı zamanda sürekli bir hukuki ilişki meydana getirir²¹.

Sosyal sigortanın, primli veya primsiz sosyal güvenlik rejimleri tasnifi açısından bir değerlendirme yapıldığında ilk tasnife, yani primli²² rejime tabi olduğu görülecektir.

5510 sayılı Kanun, ‘‘Tanımlar’’ başlıklı 3. maddesinde sosyal sigortalardan, uzun ve kısa vadeli sigorta kollarının anlaşılacağını hükme bağlamıştır. Uzun ve kısa vadeli sigorta kolları da yine aynı maddede tanımlanmış olup, iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık²³ ve analık sigortası kolları ile malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası kollarını kapsadığı belirtilmiřtir²⁴. Ancak belirtilen sigorta türleri, bütün sigortalıların yararına sunulmuş değildir. Bazı kesimler sadece kısa vadeli sigorta hükümlerine tabi olabilecekken, bazıları ise sadece uzun vadeli sigortadan yararlanabilecektir.

18 Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 143; Tuncay/Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 120; şakar, Uygulama, s. 92; Bostancı, İsteğe Bağlı Sigortalılık, s. 3; Sözer, Ali Nazım, Sosyal Sigorta İlişkisi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1991, s. 11; ztekin, s. 13.

19 Tuncay/Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 115-116.

20 Tuncay/Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 83; Sözer, Sosyal Sigorta İlişkisi, s. 12; şakar, Uygulama, s. 9; ztekin, s. 13.

21 Tuncay/Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 83.

22 Anadolu, s. 48; Oral, s. 13; ztekin, s. 13.

23 Buradaki hastalık sigortası kavramı, sadece gelir ve ödenekleri ifade etmekte, sağlık yardımları hususunu içermemektedir. Zira sağlık yardımları, 5510 sayılı Kanun’da artık genel sağlık sigortası bölümünde yer almaktadır (Akın, Sosyal Güvenlik Sisteminin Kapsamı, s. 134; Bilgili, GSS,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20100516826.htm).

24 Akın, genel sağlık sigortasına tabi olanları belirtmeyip, sadece uzun ve kısa vadeli sigorta kollarından yararlananları sigortalı kavramına dâhil eden kanun tanımlamasını eleştirmektedir (Akın, Sosyal Güvenlik Sisteminin Kapsamı, s. 129-130).

Bununla birlikte, kısa veya uzun vadeli sigorta kollarının her ikisine de zorunlu sigortalı olarak tabi olamayan grupların varlığı da söz konusudur (SSGSSK. m. 6)²⁵.

Sosyal sigortanın kamu hukuku özelliği yüklenmiş olması ve kural olarak zorunlu oluşu, onun özel sigortalardan ayrıldığını da vurgular niteliktedir. Daha önce belirttiğimiz gibi, sosyal güvenliğin bir bölümünü oluşturan sosyal sigortalar sisteminin, kişiye insan onurunu kaybetmeden yaşayabilmesini sağlama amacının bir gereği olarak, kar amacı gütmesi mümkün değildir. Bu sebeple, kişilerin sosyal güvenliği, devletin kontrolünün olmadığı, tamamıyla özel şirketlerin kar elde etme amacına yönelik faaliyetlerinin egemen olduğu bir sisteme terk edilemez. Aksi takdirde, kapitalizmin ayakları altında ezilmeye mahkûm bir sosyal güvenlik sistemi yaratılır ki, bunun sosyal devlet olma ilkesiyle bağdaşır hiçbir yönü olamaz. Sosyal bir devletin sınırları dâhilinde hâkim olması gereken sigorta anlayışı, sosyal sigorta anlayışı olmalıdır.

III. TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE ZORUNLU

SİGORTALILAR

A. GENEL OLARAK

Sosyal güvenlik sistemimizde reform olarak nitelendirilen süreç, 5510 sayılı Kanun'un kabul tarihi olan 2006 yılından bu yana, başkalaşarak değişime uğramaya devam etmektedir. 5510 sayılı Kanun ile sosyal güvenlik mevzuatında, önceki sistemden farklı olarak tek çatı esasını benimsenmiş ise de önceki ve sonraki sistemin sigortalı kapsamına aldığı kişiler birbirleri ile aynı sayılabilecek kadar benzer nitelikleri taşımaktadır. Birbirini açıklaması dolayısıyla, 5510 sayılı Kanun'dan önce ve sonra yer alan sigortalı gruplarının karşılaştırılmak suretiyle bu başlık altında incelenmesi aydınlatıcı olacaktır.

5510 sayılı Kanun öncesi dönemde, mesleki faaliyet esasına dayalı olan sosyal güvenlik sisteminde, birden fazla kanuni düzenleme söz konusu idi. Sosyal Sigortalar Kanunu, T.C. Emekli Sandığı Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer

²⁵ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/>.

Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ve Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu'nda söz konusu olan ilke, yine sigortalılığın zorunluluğu ilkesiydi. Kimlerin bu kanunlara göre zorunlu sigortalı sayıldıkları, aşağıda 5510 sayılı Kanun ile karşılaştırılarak irdelenecektir.

B. 5510 SAYILI KANUN'A GÖRE ZORUNLU SİGORTALILAR

1. Genel Olarak

Sosyal güvenlik sistemimizde tek yapılı sistemi öngören 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun kişiler açısından zorunlu sigorta kapsamını ne yönde değiştirdiği bu başlık altında irdelenecektir.

Sigortalılara ilişkin hükümlere, Kanun'un ikinci kısmının birinci bölümünde yer verilmiştir. Bu bölümde düzenlenmiş olan ve 17.04.2008 tarihli 5754 sayılı Kanun ile değişik 4. madde, konumuzu oluşturan kısa ve uzun vadeli sigorta kollarının uygulanacağı "sigortalı sayılanlar" hususunu hükme bağlamıştır. Bundan önce Kanun, sosyal sigorta ve sigortalı kavramlarını 3. maddesinde tanımlamıştır. Buna göre sosyal sigortalar, kısa ve uzun vadeli sigorta kollarını; sigortalı ise, kısa ve/veya uzun vadeli sigorta kolları bakımından adına prim ödenmesi gereken veya kendi adına prim ödemesi gereken kişiyi ifade etmektedir.

Diğer taraftan belirtmelidir ki; 5510 sayılı Kanun öncesi dönem ile 5510 sayılı Kanun dönemi arasında, sigortalı adlandırması hususunda önemli bir farklılık ortaya çıkmıştır. Nitekim 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'na tabi olan ve hizmet akdi ile çalışan sigortalılar, kısaca SSK.lılar, 4/I, (a)'lı; kendi adına ve hesabına çalışanlar, yani Bağ-Kur'lular 4/I, (b)'li; kamu idarelerinde çalışan ve Emekli Sandığı'na tabi iştirakçiler ise 4/I, (c)'li olarak 5510 sayılı Kanun'da düzenlenmişlerdir. Temelde yine üç farklı sigortalı tanımlaması söz konusu olmakla birlikte; iki sistem arasında mevcut olan farklılık, dağılık olan sosyal sigortalar mevzuatının tek kanuni düzenlemeye bağlanması hususunda toplanmaktadır. Diğer yandan, önceki sistemde mevcut olan farklı kanuni yapılanma, uygulama yönünden farklı sosyal güvenlik kurumlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. İşte sosyal güvenlik sistemi, yasal düzenlemenin yanı sıra kurumsal anlamda da bir dönüşüm

yaşamış ve sosyal güvenlik kurumları 5502 sayılı Kanun ile Sosyal Güvenlik Kurumu bünyesinde birleştirilerek tek bir yapı oluşturulmuştur.

2. Tüm Sigorta Kollarına Tabi Olanlar

a) Kanun'un 4/I, (a) Bendine Göre Hizmet Akdi ile Çalışanlar ve Bunlar Gibi Sayılanlar

aa) Genel Olarak

Hizmet akdi (iş sözleşmesi) ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanların sosyal güvenlikleri, 5510 sayılı Kanun'da 4/I, (a) bendi ile sağlanmıştır. Kanun, hizmet akdini 3. maddesinde tanımlamıştır. Buna göre hizmet akdinden; 818 sayılı Borçlar Kanunu'nda tanımlanan hizmet akdi ve iş mevzuatında tanımlanan iş sözleşmesi veya hizmet akdi anlaşılmalıdır. BK.nın 313. maddesi, hizmet akdini tanımlamıştır. BK. dışında, iş mevzuatında tanımlanan hizmet akdi de bu kapsamda değerlendirilecektir. Dolayısıyla, sadece 4857 sayılı İş Kanunu'na göre çalışanların değil, Basın İş Kanunu ve Deniz İş Kanunu'na göre çalışanların sigortalılığı da 4/I, (a) bendine göre gerçekleşecektir. İş sözleşmesiyle çalışanların sigortalılık hallerini düzenleyen asıl kanuni düzenleme niteliğinde olan 506 sayılı Kanun döneminde de hizmet akdi doktrinde bu şekilde anlaşılıyordu²⁶; ancak Kanun'da açık bir tanımlama söz konusu değildi.

Kanun'un 4/I, (a) bendi kapsamına, iş sözleşmesiyle çalışanlar ile birlikte, bunlar gibi sayılan bazı kesimler de dâhil edilmiştir. Bunlar; işçi sendikaları ve konfederasyonları ile sendika şubelerinin başkanlıkları ve yönetim kurullarına seçilenler, güzel sanat kollarında çalışanlar ile düşünürler ve yazarlar, yabancı uyruklu kişilerden hizmet akdi ile çalışanlar, Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanuna göre çalıştırılanlar, Umumi Hıfzıssıhha Kanununda belirtilen umumî kadınlar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen kurslarda usta öğretici olarak çalıştırılanlar, kamu idarelerinde ders ücreti karşılığı görev verilenler ile 657 sayılı

²⁶ **Bostancı**, İsteğe Bağlı Sigortalılık, s. 7-8.

Devlet Memurları Kanununun 4/I, (C) bendi kapsamında çalıştırılanlar olarak belirlenmiştir.

Aşağıda, iş sözleşmesi ile çalışanlar ve bunlar gibi sayılanlar ayrı ayrı incelenmiştir.

bb) Hizmet Akdine Dayanarak Çalışanlar

aaa) Genel Olarak

SSK. döneminde iş sözleşmesine göre çalışanların sigortalı niteliğini elde edebilmeleri için gerekli olan ve hem uygulama, hem de teoride²⁷ kabul gören koşullar, 5510 sayılı Kanun döneminde de geçerliliklerini korumaktadırlar. Zira bu kişilerin sigortalılıklarını belirleyen hükümler, SSK. ile 5510 sayılı Kanun'da genel olarak aynıdır. Aşağıda inceleyeceğimiz koşulların tümünün birlikte gerçekleşmesi halinde, 4/I, (a) bendi kapsamındaki sigortalılık niteliği kazanılabilecektir²⁸.

bbb) İş Sözleşmesine Dayalı Bir Çalışmanın Mevcut Olması

22.05.2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanunu'nun 8. maddesi iş sözleşmesini: "Bir tarafın (işçi) bağımlı olarak iş görmeyi, diğer tarafın (işveren) da ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşmedir" şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımdan, iş sözleşmesinin birtakım unsurları barındırması gerektiği anlaşılmaktadır. Bir işin görülmesi, bu işin ücret karşılığında yapılması, işin bağımlılık ilişkisine dayanılarak yapılması, iş sözleşmesinin unsurlarını meydana getirir²⁹.

²⁷ **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 96; **Aslanköylü, Resul**, Sosyal sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Şerhi (SSK ile Karşılaştırmalı), Ankara, Yetkin Yayınları, 2009, s. 202; **Başterzi**, s. 42.

²⁸ **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 96.

²⁹ **Çelik, Nuri**, İş Hukuku Dersleri, İstanbul, Beta Basım Yayım, 18. Bası, Ağustos, 2005, s. 72 vd.; **Akyiğit, Ercan**, 1475 sayılı İş Kanunu, Deniz İş Kanunu ve Basın İş Kanunu'nda Yıllık Ücretli İzin (Türk- Alman-İsviçre Hukuku Karşılaştırmalı), Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2000, s. 91.

aaaa) Bir İşin Görülmesi

Bir iş akdinin varlığından söz edilebilmesi için gerekli olan en temel unsuru oluşturur. Çelik'e göre işin yapılmasından: "Bir kimsenin iktisadi yönden iş olarak değerlendirilen her türlü çalışması" anlaşılmalıdır³⁰. Bu tanımda, çalışmanın ekonomik değer taşıması gerektiği vurgulanmaktadır. Akyiğit'e göre de çalışma unsurunun ekonomik değer taşıması gerekmele beraber, Akyiğit, işin görülmesini, düzenli olarak gerçekleştirilen ve yapılması, bir ihtiyacın karşılanması için gerekli olan bir iş olarak tanımlamıştır³¹. Ayrıca, her iki yazarın da altını çizdiği husus, çalışmanın fiziki ve/veya düşünsel olması arasında bir farklılığın söz konusu olmayacağıdır³².

İş görme koşulunun sigortalı olma niteliğine etkisi, çalışmanın fiili olarak yapılmasının gerekip gerekmediği noktasında toplanmaktadır. Diğer bir ifade ile iş sözleşmesinin ya da işe giriş bildirgesinin şeklen varlığı iş görme borcunu yüklenmiş olan kişinin sigortalı olabilmesi için yeterli midir; yoksa çalışmanın fiili olarak icra edilmesi zorunlu mudur? Bu hususta öğretide ve uygulamada kabul edilen görüş, kişinin sigortalı sayılabilmesi için fiili çalışma olgusunun gerçekleşmesi gerektiği yönündedir³³. Dolayısıyla çalışan, Kuruma sigortalı olarak bildirilip tescil edilmemiş olsa dahi, işe başladığı tarih itibariyle sigortalı niteliğini kazanır. Hatta fiili çalışma söz konusu ise, iş sözleşmesi geçerlilik koşullarını taşımasa dahi, sigortalılık ilişkisi kurulur³⁴.

Fiili çalışmanın hangi yöntemle ispatlanması gerektiğini Kanun izah etmemiştir. Uygulamada, Yargıtay'ın benimsemiş olduğu bazı ölçütler söz konusudur. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2005 tarihinde vermiş olduğu bir kararında; çalışma unsurunun sigortalı olma niteliğinin kazanılması için zorunlu

³⁰ Çelik, N. , s. 72.

³¹ Akyiğit, s. 91,92.

³² Çelik, N. , s. 72; Akyiğit, s. 91,92.

³³ Bostancı, İsteğe Bağlı Sigortalılık, s. 8.

³⁴ Alper, Sosyal Sigortalar, s. 131.

olduğu, fiili çalışma olgusunun kanıtlanamamış olması halinde, sadece hizmet akdine dayanılarak sigortalılık niteliğinin kazanılamayacağı sonucuna varmıřtır³⁵. Yargıtay, fiili çalışmanın, işe giriş bildirgesinin yanı sıra, SSK.nın 79. maddesine göre Kuruma verilmesi zorunlu olan ve çalışma gün sayısını, kazanç durumunu, çalışma tarihlerini içeren aylık prim ve hizmet belgeleri ve aylık prim bordroları ile ispatlanabileceği sonucuna varmıştır. Buna karşın Yüksek Mahkeme, Kuruma verilmesi zorunlu ve işe alınmanın bir göstergesi olan yukarıda belirtilen belgelerin varlığını, çalışma unsurunun gerçekleşmiş olması yönünden tek başına yeterli bir kanıt olarak grmemektedir³⁶.

Yargıtay, yukarıda belirtmiş olduğumuz kararında, fiili çalışmanın kanıtlanması açısından Kuruma verilmesi gerekli birtakım resmi belgelerin varlığını aramışsa da, bazı başka kararlarında resmi veya yazılı delillerin olmaması halinde hkimin, soruşturmayı genişleterek sigortalılık koşullarının gerçekleşip gerçekleşmediğini somut bilgilere dayanarak saptamak zorunda olduğunu belirtmiřtir³⁷.

bbbb) İşin cret Karşılığında Yapılması

İşçinin iş görme borcuna karşılık işverenin de ücret ödeme yükümlülüğünün söz konusu olduğu, iş sözleşmesinin kanuni tanımından açıkça ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın karşılığı olan ücretin söz konusu olmadığı bir iş sözleşmesi

³⁵ Yarg. HGK. , 06.07.2005, E. 2005/21-437, K. 2005/448,

<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=107594>. Bu yöndeki diğer Yargıtay kararları için bakınız: Yarg. HGK. , 22.06.2005, E. 2005/21-382, K. 2005/411,

<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=147921>; Yarg. 21. HD. , 06.10.2008, E. 2007/19950, K. 2008/15197, <http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=149316>.

³⁶ Bu hususun vurgulandığı Yarg. HGK.nın 16.06.1999 tarihli ve 21-508/525 sayılı kararı Güzel/Okur/Caniklioğlu tarafından, sosyal sigorta tekniği ve sosyal güvenlik sisteminin temel ilkeleri ile bağdaşan bir karar olarak değerlendirilmiştir (**Güzel/Okur/Caniklioğlu**. s. 102).

³⁷ Buna ilişkin olarak Yargıtay 21. Hukuk Dairesi, 09.06.2008 tarihli kararında, “somut bilgilere dayanması koşuluyla, bordro tanıkları veya iş ilişkisini bilen veya bilmesi gereken komşu işyeri kayıtlı çalışanları gibi kişilerin bilgileri ve bunları destekleyen kimi diğer kanıtlarla dahi sonuca gitmek mümkündür” değerlendirmesini yapmıştır. (E. 2007/15163, K. 2008/8855)

akdedilemez³⁸. Ücretin sözleşmede kararlaştırılmamış olması, bunun işçiye ödenmemesinin haklı gerekçesini oluşturamaz. Zira çalışmanın karşılığı olarak işçinin ücrete hak kazanacağı kanunen hüküm altına alınmıştır. Üstelik işçi alacağı olması itibariyle ücret, emredici hukuk kurallarıyla koruma altına alınmıştır³⁹. Ücretin talep edilebilmesi için fiili çalışmanın varlığı yeterli olup, iş sözleşmesinde bir hüküm olarak yer almasını gerektirmez.

Öte taraftan, iş sözleşmesi için varlığı koşul olan ücret unsurunun sigortalılık niteliğinin kazanılmasındaki etkisinin saptanması, Kanun'un 4/I, (a) bendinin uygulama alanının belirlenmesi için gereklidir. Bu hususta kanun maddeleri arasında bir birliğin sağlanamamış olduğu dikkati çekmektedir. Şöyle ki; Kanun'un 4/I, (a) bendi, sigortalı sayılmak için kural olarak hizmet akdine göre bir çalışmanın gerçekleşmesini aramaktadır. Bir hizmet akdinin temel unsurlarından birini ise ücret kavramı teşkil eder. Konuya bu açıdan bakıldığında, ücretin söz konusu olmadığı bir iş ilişkisi, iş sözleşmesi olarak nitelendirilemeyecek ve dolayısıyla 4/I, (a) bendine göre çalışan, sigortalı niteliğini elde edemeyecektir.

Günlük kazanç sınırlarını düzenleyen 82. madde, “ücretsiz çalışan sigortalılar”dan bahsetmiştir. Aynı Kanun'un 6/I, (a) maddesi, işverenin ücretsiz çalışan eşinin sigortalı sayılmayacağını belirtmiştir. Sadece işverenin “ücretsiz” çalışan eşinin sigorta kapsamı dışına çıkarılmış olması, diğer ücretsiz çalışan kişiler bakımından sigortalı olabilecekleri sonucuna ulaşmamızı sağlar. Zaten Kanun'un 82. maddesinde, ücretsiz çalışan sigortalı ifadesinin yer alması da bunu kanıtlar niteliktedir. Bu sebeplerle, Kanun'un 4/I, (a) bendi kapsamında belirtilen sigortalı sayılanların içerisine, bir hizmet akdine dayanarak ücretsiz çalışan kişileri de almak gerekir⁴⁰.

³⁸ Akyiğit, s. 95.

³⁹ Çelik, N., s. 128.

⁴⁰ Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 204; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 95 vd.; Sözer, Sosyal Sigorta İlişkisi, s. 36 vd.

cccc) Bağımlılık İlişkisi

Çalışmanın bağımlılık ilişkisine dayanılarak yapılması gereği, iş sözleşmesinin diğer iş görme sözleşmelerinden ayırt edilmesini sağlayan asıl unsurdur⁴¹. Bağımlı çalışma koşulu işçinin, işverenin emir ve talimatı altında olması gerektiğini ifade eder. Diğer bir söyleyişle işçinin, her an hizmet borcunu yerine getirmesi ve işveren tarafından denetlenebilmesi için işverenin emrinde hazır durumda bulunması gerekir⁴². Yargıtay'ın, bağımlılık unsuru ile birlikte benimsemiş olduğu bir diğer husus da “zaman” ögesidir. Yargıtay zaman ögesini; çalışma ediminin belli bir dönem içerisinde ifa edilmesi olarak anlamaktadır⁴³. Bu koşulun sağlanması bakımından Yargıtay, işin ifası için hazır halde bulunulması gerektiği görüşündedir⁴⁴. Doktrinde yer alan bir görüş, “zaman” ögesini başlı başına bir unsur olarak değerlendirmemiş, bunun bağımlı çalışma koşulu içerisinde ele alınması gerektiğine vurgu yapmıştır⁴⁵.

bbb) Çalışmanın Kural Olarak İşverene Ait İşyerinde Yapılması

Kural olan, çalışmanın işverene ait işyerinde yapılması olduğundan, çalışmayı kendisine ait bir yerde yerine getiren kişi sigortalı olamayacaktır. Bu koşul, iş sözleşmesinin ana ögesini oluşturan bağımlılık ilişkisinin bir göstergesi

⁴¹ Akyiğit, s. 94; Çelik, N. , s. 73; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 98-99.

⁴² Yarg. 10. HD. , 01.07.2008, E. 2007/7595, K. 2008/9300,
<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=144851>.

⁴³ Yarg. 21. HD. , 09.06.2003, E. 2003/4282, K. 2003/5425,
<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=21235>.

⁴⁴ Yarg. 21. HD. , 13.03.2003, E. 2003/44, K. 2003/1998,
<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=22982>; Yarg. 21. HD. , 15.03.2001, E. 2001/1767, K. 2001/1917, <http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=32446>; Yarg. 10. HD. , 01.07.2008, E. 2007/7595, K. 2008/9300,
<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=144851>; Yarg. 9. HD. , 26.05.2008, E. 2008/17096, K. 2008/12749, <http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=153702>.

⁴⁵ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 98.

niteliğindedir. Böyle olmasına karşın, söz konusu ilişkinin gerçekleşmesini sağlayan tek koşul değildir⁴⁶. Çağın getirdiği birtakım zorunluluklar, çalışmanın kesinlikle işyerinde yapılması gerektiği koşulunu değiştirmiş, uygulama alanını genişletmiştir. Bu yöndeki değişimin 4857 sayılı Kanun'un 2. maddesine yansımış olduğunu söylemek mümkündür. Zira 2. maddenin 3. fıkrası: "İşyeri, işyerine bağlı yerler, eklentiler ve araçlar ile oluşturulan iş organizasyonu kapsamında bir bütündür" ifadesini içermekle, işyeri kavramı klasik anlamından sıyrılmış ve daha geniş alanda uygulama alanı bulmuştur⁴⁷. Yargıtay'ın bu husustaki kararlarına konu olan olaylar incelendiğinde, bazı hallerde çalışmanın işyeri dışında gerçekleşmesinin iş sözleşmesi niteliğini değiştirmediğinin kabul edildiği görülmektedir⁴⁸. Bu sebeple, ikinci koşulu kural olarak nitelemek ve istisnalarının olabileceğini göz önünde bulundurmamak gerekir.

ccc) Kanun Kapsamı Dışına Çıkarılmış Olan Kişiler Arasında Yer Alınmaması

Kanun'un 6/I. bendinde tasnif edilmiş olan gruplardan birine dâhil olan bir kişinin (diğer koşulları taşısa dahi) 4/I, (a) bendi kapsamına kabul edilmesi söz konusu olamaz⁴⁹. Bu sebeple, üçüncü koşulu, ön koşul olarak değerlendirmek mümkündür. Anılan maddenin SSK.daki karşılığı, 3/I. madde idi. Bu iki madde, neredeyse aynı kapsama sahip olduğundan, aşağıda karşılaştırılarak incelenecektir.

⁴⁶ Çelik, N. , s. 74.

⁴⁷ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 103.

⁴⁸ Yargıtay 9. ve 10. Hukuk Daireleri'nin muhtelif tarihlerde vermiş oldukları bazı kararları, Çelik tarafından yerinde görülmüştür (Çelik, N. , s. 75). Şöyle ki; Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin 03.06.2004 tarihli kararına konu olan olayda yerel Mahkeme, davacının Fransa'da yaşıyor olması sebebi ile davalı işverenin denetim ve gözetimi altında işyerinde çalışmadığı sonucuna varmış ve dolayısıyla davacı ile davalı arasındaki sözleşmeyi hizmet akdi olarak nitelemediğinden görevsizlik kararı vermiştir. Yargıtay ise, uyuşmazlığa konu olan sözleşmede, davacının kendi işgücünü, belli bir ücret karşılığında ve ona bağımlı olacak şekilde davalı işverenin emrine vermeyi taahhüt etmiş olduğu ve bağımlılık unsurunun gerçekleşmiş olduğu kanısına ulaşmıştır. Yargıtay, işyerinin yurtdışında olmasının, davacının Fransa'da ikamet etmesinin bağımlılık unsurunu ortadan kaldıran hususlar olmadığı yönünde bir karar vermiştir (E. 2004/1550, K. 2004/13370).

⁴⁹ Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 234.

Zorunlu sigortalı sayılmayanların belirlendiği 5510 sayılı Kanun'un 6. maddesine göre⁵⁰:

aaaa) İşverenin İşyerinde Ücretsiz Çalışan Eşi

SSK.nın 3/I, B bendinde de aynı düzenlemeyi içermekteydi.

bbbb) Konut İçinde Yapılan İşlerde Çalışanlar

Aynı konutta birlikte yaşayan ve üçüncü derece dâhil bu dereceye kadar hısımlar arasında ve aralarına dışardan başka kimse katılmaksızın, yaşadıkları konut içinde yapılan işlerde çalışanlar bu kapsama alınmıştır. SSK.nın 3/I, C bendinde de aynı düzenleme söz konusuydu.

cccc) Ev Hizmetlerinde Çalışanlar

Ücretle ve sürekli olarak çalışanlar hariç, ev hizmetlerinde çalışanlar sigortalı sayılmamışlardır. Bu kişiler, SSK.nın 3/I maddesinin,11.08.1977 tarihinde değiştirilen (D) bendinde de aynı kapsamda sayılmışlardı.

dddd) Askerlik Hizmetlerini Er Ve Erbaş Olarak Yapmakta Olanlar İle Yedek Subay Okulu Öğrencileri

SSK.nın 3/I, E bendinde ise, 27.2.1962 tarihli 33 sayılı Kanun hükümlerine göre çalışanlar hariç, askerlik hizmetlerini yapmakta olan yükümlüler şeklinde bir ifade kullanmıştı. Yedek subay okulu öğrencilerinin bu kapsama alınmış olması ise, 5510 sayılı Kanun'un ile getirilen bir yeniliktir.

50 Bu kapsamda belirtilen kişiler, sadece sosyal sigorta bakımından kapsam dışında olup, genel sağlık sigortalısı olabileceklerdir (**Akm**, Sosyal Güvenlik Sisteminin Kapsamı, s. 135).

eeee) Ülkelerinde Sigortalı Olan Yabancılar

Yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tâbi olduğunu belgeleyen kişiler ile Türkiye'de kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan, yurt dışında ikamet eden ve o ülke sosyal güvenlik mevzuatına tâbi olanlar sigorta kapsamı dışındadırlar (SSGSSK. m. 6/I, b. e). SSK. m. 3/I, G, bu bent ile benzer olan şu düzenlemeyi içermekte idi: “Yabancı bir memlekette kurulu herhangi bir müessese tarafından ve o müessese nam ve hesabına Türkiye'ye bir iş için gönderilen ve yabancı memlekette sigortalı olduğunu bildiren yabancı kimseler”. Görüldüğü üzere burada “yabancı kimseler” denmiş olmasına karşın 5510 sayılı Kanun'da, sadece “kişiler” ifadesi yer almıştır. Dolayısıyla, belirtilen durumda bulunan kişi, 5510 sayılı Kanun'a göre Türk vatandaşı da olabilecektir.

Diğer yandan, “Türkiye'de kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan, yurt dışında ikamet eden ve o ülke sosyal güvenlik mevzuatına tâbi olanlar” ilk defa 5510 sayılı Kanun'da öngörülen ve SSK.da belirtilmemiş olan gruplar arasında yer almaktadır.

ffff) Yapım ve Üretim İşlerinde Çalışan Öğrenciler

Resmî meslek ve sanat okulları ile yetkili resmî makamların izniyle kurulan meslek veya sanat okullarında ve yüksek okullarda fiilen normal eğitim süreleri içinde yapılan, tatbikî mahiyetteki yapım ve üretim işlerinde çalışan öğrenciler, kapsam dışındaki bir diğer grubu oluşturmaktadır. Belirtelim ki, “yüksek okullar” ile “fiilen normal eğitim süreleri içinde yapılan” ifadeleri, 5510 sayılı Kanun ile eklenmiştir. Bunlar hususlar dışında aynı düzenleme, SSK.nın 3/I, H bendinde de yer almaktaydı.

gggg) Sağlık Hizmet Sunucuları Tarafından İşe Alıştırılmakta Olan Veya Rehabilite Edilen Hasta Veya Malûller

“Rehabilite edilen” ibaresi, SSK.da yer almamaktaydı.

hhhh) Bağımsız Çalışanlar ile Devlet Memurlarından 18 Yaşından Küçük Olanlar

Kanun’un 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) ve (c) bentleri gereği sigortalı sayılması gerekenlerden 18 yaşını doldurmamış olanlar sigortalı sayılmazlar. Buna karşın, bir meslek veya sanat okulunu bitirenlerden, Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre mahkemece ergin kılınmak suretiyle, öğrenimleriyle ilgili görevlerde çalışanlar hakkında 18 yaşın bitirilmiş olması şartı aranmaz⁵¹.

ıııı) Tarımda Süreksiz İşlerde Çalışanlar ile Tarımsal Faaliyette Bulunanlardan Aylık Geliri Düşük Olanlar

Kamu idareleri hariç olmak üzere, tarım işlerinde veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz işlerde çalışanlar ile tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan; tarımsal faaliyette bulunan ve yıllık tarımsal faaliyet gelirlerinden, bu faaliyete ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarın aylık ortalamasının, bu Kanun’da tanımlanan prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler⁵² (Bu hususta Türkiye Ziraat Odaları Birliği’nin görüşü alınacaktır)⁵³, kapsam dışındadırlar.

⁵¹ 5510 sayılı Kanun, m. 6/2.

⁵² Bu düzenlemenin, kayıt dışı çalışmayı teşvik edebilecek nitelikte olduğu belirtilmiştir (Akın, Yeni Gelişmeler, s. 38).

⁵³ 5510 sayılı Kanun, m. 6/3.

iii) Bağımsız Çalışanlardan Aylık Geliri Düşük Olanlar

Kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlardan, aylık faaliyet gelirlerinden bu faaliyetine ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarı, prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler sigortalı sayılmamışlardır.

kkkk) Kamu İdarelerinin Dış Temsilciliklerinde İstihdam Edilenler

Kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen ve temsilciliğin bulunduğu ülkede sürekli ikamet izni veya bu devletin vatandaşlığını da haiz bulunan Türk uyruklu sözleşmeli personelden, bulunduğu ülkenin sosyal güvenlik kurumunda sigortalı olduğunu belgeleyenler ile kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen sözleşmeli personelin uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri çerçevesinde ve temsilciliğin bulunduğu ülkenin ilgili mevzuatının zorunlu kıldığı hallerde, işverenleri tarafından bulunulan ülkede sosyal sigorta kapsamında sigortalı yapılanlar, zorunlu sigorta kapsamı dışında tutulmuşlardır.

cc) 4/I, (a) Bendi Kapsamında Sayılan Diğer Kişiler

Kanun, tıpkı 506 sayılı SSK.da olduğu gibi, kapsamı genişleterek, 4/I, (a) bendi uyarınca sigortalı sayılanlara ilişkin hükümlerin başka bazı gruplar hakkında da uygulanacağını, aynı maddenin ikinci fıkrasında belirtmiştir. Buna göre, aşağıda belirtilenler, hizmet akdi ile çalışanların sigortalılık hali olan 4/I, (a) bendi kapsamında zorunlu sigortalı sayılacaklardır. Maddenin ikinci fıkrasında sayılanların sigortalılıklarının hangi ilişkiden kaynaklandığına bakılmaksızın, fıkrada belirtilen koşulları taşımaları halinde bu kapsamda sigortalı sayılırlar⁵⁴. Kanun'un saydığı ve aşağıda belirtmiş olan grupların bir kısmı, eski düzenleme olan Sosyal Sigortalar Kanunu'nda da yer alan kesimlerdir. Bunlar:

54 Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 194.

aaa) İşçi Sendikaları ve Konfederasyonları ile Sendika Şubelerinin Başkanlıkları ve Yönetim Kurullarına Seçilenler

506 sayılı Kanun'da zorunlu sigortalı sayılmayan bu gruptaki kişiler ile sendika arasında iş akdine dayalı bir ilişki söz konusu olmamasına rağmen, bu tür bir tartışmaya mahal verilmeksizin bunlar da 4/I, (a) bendi kapsamında zorunlu sigortalı sayılacaklardır. Oysa bu kişiler, 506 sayılı Kanun döneminde isteğe bağlı olarak sigortalı olabiliyorlardı.

bbb) Güzel Sanat Kollarında Çalışanlar ile Düşünürler ve Yazarlar

Kanun, bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları ile müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar ile düşünürler ve yazarları bu kapsamda değerlendirmiştir. Bu grupta yer alanların zorunlu sigortalılığı, 506 sayılı Kanun'da yer aldığı biçimiyle⁵⁵, 5510 sayılı Kanun'da da devam ettirilmiştir. Buna karşın, burada belirtilmesi gereken, Kanun'un hizmet akdi ile çalışan değil de: "Bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan" ifadesini kullanmış olmasıdır. Buna göre, işverene ait bir işyerinde eser veren bir heykeltıraşın da 4/I, (a) bendi kapsamında sigortalı sayılabileceğini söylemek mümkün olabilecektir⁵⁶. Yeter ki bağımsız bir çalışma söz konusu olmasın.

Öte yandan, 12.05.2010 tarihli ve 27579 Resmi Gazete sayılı Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği⁵⁷ Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenen ve Ek-1 bölümünde sayılmış olan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar ile düşünür ve yazarların, 4/I, (a) bendi kapsamında sigortalı sayılacaklarını belirtmiştir (SSİY. m.

⁵⁵ Sosyal Sigortalar Kanunu, 2. maddesinin yanında, 2167 sayılı Kanun ile getirilen ek 10. maddesinde, hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan bütün güzel sanat kolları kapsamında çalışanların da sigortalı sayıldığını ayrıca hüküm altına almıştır. Kanun'un sözü geçen maddesine göre: "Bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılan film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları, müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar, düşünür ve yazarlar bu Kanun hükümlerine tabidirler".

⁵⁶ Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 191.

⁵⁷ <http://rega.basbakanlik.gov.tr/#>.

9/II, b). Yönetmeliğin ilgili eki, sözü geçen uğraşı alanlarını altı grup halinde sıralamıştır. Bunlar sırasıyla; sinema sanatçıları ve çalışanları; tiyatro, opera, bale sanatçıları ve çalışanları; müzik ve sahne çalışanları; folklor ve halk sanatçıları; edebiyat; görsel sanatlar, dekoratif sanatlar ve benzeri alanlarda çalışanlardır. Kültür ve Turizm Bakanlığınca belirlenmiş olan bu liste, hangi grubun hangi sanatçı, yazar ve düşünürü kapsamına aldığını içermektedir. Bu listede yer alanlar, hizmet akdine dayanarak çalışanlar gibi sayılarak, 4/I, (a) bendi bünyesinde sigortalı olurlar. Esasında, bu maddede sayılan kişiler, iş sözleşmesine istinaden de çalışabilirler. Dolayısıyla bu durumdaki kişiler, zaten 4/I, (a) bendi dâhilinde sigortalı kimliğini taşıyacaklardır. Ayrıca, iş sözleşmesinin niteliğinin tespiti açısından bedeni çalışma ile fikri çalışma arasında bir farklılık söz konusu olmadığından, hizmet akdiyle çalışan düşünür ve yazarlar ile bir kısım sanatçılar, Kanun'un 4/I, (a) bendi kapsamında düşünülmelidir. Buna karşın, bu grupta yer alıp da eser sözleşmesine veya başka bir sözleşmeye istinaden çalışan kişiler de söz konusu olabileceğinden, böyle bir hükmün tesis edilmiş olduğu söylenebilir⁵⁸.

ccc) Yabancı Uyruklu Kişilerden Hizmet Akdi ile Çalışanlar

Mütekabiliyet esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke uyruğunda olanlar hariç olmak üzere, yabancı uyruklu kişilerden hizmet akdi ile çalışanlar da 4/I, (a) bendine göre sigortalı sayılacaklardır [SSGSSK. 4/II, (c)]. İlk olarak, Kanun'un bu ifadesinden, mütekabiliyet esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke uyruğunda olan ve Türkiye'de hizmet akdi ile çalışanların bu kapsamda sigortalı sayılmayacaklarının anlaşıldığı belirtilmelidir. Kanun'un bu ifadesi eksik olup, yanlış bir anlatımın doğmasına yol açmıştır⁵⁹. Kanun koyucu burada, zaten ikili sosyal güvenlik sözleşmesine göre sigortalı olan bu kişilerin, tekrar sigorta kapsamında değerlendirilmelerinin mümkün

⁵⁸ **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 108; **Şakar**, Uygulama, s. 94.

⁵⁹ **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 109; Aslanköylü'ye göre; ikili sosyal güvenlik sözleşmesinin tarafı olan devletin vatandaşı olan yabancıların, Türkiye'de hizmet akdine göre çalışmasının 4/II, c kapsamı dışında tutulmasının nedeni, uluslar arası sözleşmelerinin iç hukuk hükümlerinden üstün olmasıdır. Dolayısıyla, burada iç hukuk hükümleri değil, ikili sosyal güvenlik sözleşmelerinin hükümleri uygulama alanı bulacaktır. (**Aslanköylü**, Kanun Şerhi, s. 192).

olamayacağını düşünmüş olsa da 5510 sayılı Kanun'un bu kişiler hakkında uygulanmaması için, mütekabiliyet esasına dayalı olan bu tür sosyal güvenlik sözleşmelerinin; sigortalılığın koşulları, hüküm ve sonuçlarını ayrıntıları ile düzenlemiş olması gerekir. Aksi halde, yine 5510 sayılı Kanun'a başvurma zorunluluğu doğacaktır.

Kanun'da belirtilmemiş olmakla birlikte Yönetmelik, uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmış ülke sigortalılarından, sözleşmede belirlenen istisna hâlleri dışında, çalışmalarını hizmet akdine tabi sürdürenlerin de Kanun'un 4/I, (a) bendi kapsamında sigortalı olacaklarını ifade etmektedir [SSİY. m. 9/2, (c)] Buna göre, Türkiye'nin onaylamış olduğu çok taraflı bir uluslar arası sosyal güvenlik sözleşmesine taraf olan diğer ülkenin vatandaşının, sözleşmede öngörülen bir istisna hükmü kapsamında olmamak koşulu ile Türkiye'de hizmet akdine tabi olarak çalışmaya devam etmesi halinde 4/I, (a) bendi kapsamında sigortalı sayılacaktır.

Yabancıların durumunda olduğu gibi, uyruksuz (vatansız), göçmen ve sığınmacıların da hizmet akdiyle çalışmaları halinde 4/I, (a) bendine göre zorunlu sigortalı sayılacakları, Yönetmelikte belirtilmiştir [SSİY. m. 9/II, (c)].

Yabancı, bulunduğu ülkenin vatandaşı olmayan (Türkiye açısından Türk vatandaşı olmayan) kişi olarak tanımlanabilir⁶⁰. 12.06.2009 tarihinde yürürlüğe giren 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'na göre yabancı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi ifade eder. Yabancı kavramı esas itibariyle, yabancı devlet vatandaşı olanlarla birlikte vatansızları, muhacirleri, mültecileri, sığınmacı ve özel statüdeki yabancıları da içine alan bir kavramdır⁶¹. Bu sebeple, bir veya birden fazla yabancı devletin vatandaşlığına sahip olan kişiler, yabancı uyruklu olarak ifade edilecektir.

⁶⁰ **Ekşi, Nuray**, Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular, İstanbul, Beta Basım Yayım, 1. Bası, Ekim, 2006, s. 1.

⁶¹ **Ekşi**, s. 1; **Bostancı**, İsteğe Bağlı Sigortalılık, s. 16.

Vatansız, herhangi bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan kişileri ifade eder⁶². Göçmen ise, 5543 sayılı İskan Kanunu'nda tanımlanmıştır. Buna göre: “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır”. Sığınmacı kavramını, “Türkiyeye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”⁶³ 3. maddesinde tanımlamıştır. Buna göre sığınmacı: “ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı” ifade eder.

Yönetmelikte sayılmamış olmakla birlikte mültecilerin de tıpkı 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce kabul edilmiş olduğu gibi bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiğinden, mülteci kavramının da bir tanımı yapılmalıdır. Devletler Hukuku Enstitüsü'ne göre mülteci, “vatandaşı olduğu ülkede meydana gelen siyasi olaylar sebebiyle bu ülkeyi iradesiyle veya zorla terk etmiş; başka bir devletin vatandaşlığına henüz geçmemiş ve herhangi bir devletin diplomatik koruması altında bulunmayan kimsedir”⁶⁴. Mülteci ve sığınmacı kavramları benzer anlamları belirtse de birbirinden farklı kavramlardır. Sığınmacı, hukuksal bir statüden çok fiili bir durumu anlatır ve sığınmacıya sağlanan haklar, mülteciye kıyasla daha sınırlıdır⁶⁵.

⁶² Ekşi, s. 2'den naklen.

⁶³ Kısaca “İltica ve Göç Yönetmeliği” veya “1994 Yönetmeliği” olarak adlandırılmaktadır (Ekşi, s. 4).

⁶⁴ Ekşi, s. 3'ten naklen.

⁶⁵ Aybay, Rona, Yabancılar Hukuku, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 89, 2. Baskı, Ocak 2007, s. 22.

Yabancı uyrukluların sosyal güvenliklerinin, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önceki dönemde ne şekilde sağlandığına da burada kısaca değinmek gerekir. SSK'nın 3. maddesinin, haklarında bazı sigorta kollarının uygulanacağı kişilerin düzenlendiği II. fıkrasının, 29.07.2003 tarihli ve 4958 sayılı Kanun'un 57. maddesi ile kaldırılmadan önceki A bendi: "Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları, bir işveren emrinde çalışan ve Türk uyruklu olmayan kimselerden Kurumdan yazılı istekte bulunanlar hakkında ve istek tarihinden sonraki aybaşından başlanarak uygulanır" hükmünü içermekteydi. Kanun'un bu hükmü uyarınca yabancı uyruklular, sadece kısa vadeli sigorta hükümleri açısından zorunlu sigorta kapsamında sayılırken, uzun vadeli sigorta kollarının haklarında hüküm ifade edebilmesi ise isteklerine bırakılmıştı⁶⁶. 4958 sayılı Kanun'un kabul edilmesi ile bu kısmi sigortalılık hali ortadan kaldırılmış ve 2003 tarihinden itibaren, çalışan yabancı uyrukluların da tıpkı Türk vatandaşları gibi uzun vadeli sigorta kollarından yararlanmaları sağlanmıştır. Dolayısıyla, yabancı uyrukluların uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin talepleri olmasa dahi, kısa ve uzun vadeli sigorta kollarından zorunlu sigortalı olarak yararlanacaklardır⁶⁷.

Burada belirtilmesi gerekli olan bir diğer husus ise, yabancı uyruklu bir şahsın hizmet akdi ile çalışabilmesi ve buna bağlı olarak da zorunlu sigorta kapsamına dâhil edilebilmesi için, öncelikli olarak Türkiye'de çalışma iznini elde etmiş olması gerektiğidir. Yabancıların çalışma iznine ilişkin esaslar ise, 06.09.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun

⁶⁶ Yabancı uyruklu kişilerin uzun vadeli sigorta kollarından yararlanmaları için gerekli olan yazılı istek koşulunun varlığını Yargıtay, tıpkı vatandaşların isteğe bağlı sigortaya başvurularında olduğu gibi, isteğe bağlı sigortalı olma iradesinin ortaya konmuş olmasını yeterli görmüştür. Nitekim Yargıtay 10. HD. bir kararında, yabancı uyruklu olan bir kişinin işe giriş bildirgesinin verilmiş ve primlerinin ödenmiş olduğu bir olayda, istekte bulunma şartının yerine getirilmiş olduğu kanaatine ulaşmıştır (30.11.1989, E. 5001, K. 8747, **Aslanköylü**, Kanun Şerhi, s. 287).

⁶⁷ Kanun kapsamının yabancı uyrukluların yararlanacağı sigorta kolları açısından genişletilmiş olması, Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun Türkiye'nin de onaylamış olduğu 1962 tarihli ve 118 sayılı "Vatandaşlarla Vatandaş Olmayan Kimselere Sosyal Güvenlik Konusunda Eşit İşlem Yapılması Hakkında Sözleşme" ile de uyumlu hale getirilmiştir. Vatandaşlık kavramının esnetildiği, insanın tek başına, bir birey olarak varlığını kabul ettirdiği bir çağda, vatandaş ile yabancı uyruklu kişiler arasında hakların kullanımını açısından farklılık yaratan Kanun'un sözü geçen hükmünün kaldırılmış olması, Türkiye'nin AB sürecinin de olumlu yönde gelişmesine katkıda bulunacak nitelikte bir adımdır.

ile belirlenmiştir. Ayrıca, yabancılara izinlerin verilmesinin, sınırlandırılmasının, iptalinin, çalışma izninden muaf tutulacak yabancılar ile bildirim yükümlülüklerinin nasıl yerine getirileceğine ilişkin usul ve esaslar, sözü geçen dayanak Kanun gereğince hazırlanan Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği ile düzenlenmiştir. Elbette ki; Türkiye ile ikili sosyal güvenlik sözleşmesi yapmış olan devletin uyruğunda bulunan bir kişi hakkında, aksine hükümler bulunması durumunda öncelikli olarak bu sözleşme hükümlerinin uygulanması gerekecektir⁶⁸. Zira T.C. Anayasası'nın 90. maddesinin son fıkrası, usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmaların kanun hükmünde olduğunu, bunlar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamayacağı emredilmiştir. Yine aynı maddenin son fıkrasına eklenen son cümleye göre⁶⁹: “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır”. Nitekim Türkiye, bazı ülkelerle sosyal güvenlik sözleşmesi akdetmiştir. Bu sebeple, Türkiye’de hizmet akdiyle çalışan yabancı uyruklu bir kişinin sosyal sigorta hükümlerinin iç mevzuata göre belirlenmesinden önce Türkiye’nin, yabancı uyruklu kişinin tabiiyetinde bulunduğu ülke ile akdetmiş olduğu bir sosyal güvenlik sözleşmesinin olup olmadığının araştırılması gerekir.

Yabancı uyrukluların yanı sıra, mülteciler ve vatansızlar da hukukumuzda zorunlu sigortalı sayılmaktadırlar⁷⁰. Cenevre’de imzalanan ve 1954 yılında yürürlüğe giren “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme”, 05.09.1961 tarihli ve 10898 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır⁷¹. Bu Sözleşme uyarınca, Türkiye’de yasal olarak ikamet eden mülteciler, bazı sınırlamaları içermekle birlikte, sosyal güvenlik

⁶⁸ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 109; Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 286.

⁶⁹ 5170 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun’un 7. maddesi ile 22.05.2004 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁷⁰ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 110; Başterzi, s. 48.

⁷¹ <http://www.yargitay.gov.tr/content/view/147/80/>, insan_haklari[1].zip\insan_haklari - ZIP arşiv, paketsiz boyut 1.117.830 bayt.

konusunda Türk vatandaşları ile aynı statüde bulunmaktadır⁷². Bunun gibi, Türkiye'nin de taraf olduğu "Vatandaşla Vatandaş Olmayan Kimselere Sosyal Güvenlik Konusunda Eşit Muamele Yapılması Hakkında Sözleşme" de karşılıklılık koşulu aranmaksızın mülteci ve vatandaşları kapsayacak biçimde yabancılar ile vatandaşlar arasında eşit işlem yapılacağı esasını benimsemiştir⁷³. Dolayısıyla Türkiye'de mülteciler de tüm sigorta kolları bakımından zorunlu sigortalı sayılacaklardır⁷⁴. Bunun gibi, Yönetmelikte belirtilen göçmen ve sığınmacılar için de aynı şeyin geçerli olduğu şüphesizdir.

Yabancı kavramı içinde telakki edilmekle beraber, 29.09.1981 tarihinde yürürlüğe giren 2527 sayılı Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun'un 5. maddesine göre, Türk soylu olan kişilerin sosyal güvenlik himayesi bakımından tabi olacakları düzenleme, Türk vatandaşlarının tabi oldukları mevzuatın aynısı olduğundan, bunlar da tüm sigorta kollarından yararlanabileceklerdir⁷⁵.

ddd) Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun'a Göre Çalıştırılanlar

506 sayılı Kanun ile karşılaştırıldığında, 5510 sayılı Kanun'un, bu hususta kapsamı genişlettiği göze çarpmaktadır. Zira 506 sayılı Kanun'da buna ilişkin olarak sadece koruma bekçileri anılmışken burada, 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun'a⁷⁶ göre çalıştırılanların tümü 4/I, (a)'lı olarak zorunlu sigorta kapsamına alınmışlardır. 506 sayılı Kanun'un mülga 2/2 maddesinde kapsama alınmış olan koruma bekçilerinin sigortalılıkları, hizmet akdi ile çalışanların tabi

⁷² **Sadroleşrafı, Hüseyin Ali**, Türkiye'de Yabancıların Sosyal Güvenlik Hakkı'na İlişkin Düzenlemeler, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Aysel Çelikel'e Armağan, İstanbul, Beta Basım Yayım, Yıl: 19-20/Sayı 1-2/1999-2000, 2001, s. 865.

⁷³ **Sadroleşrafı**, s. 865.

⁷⁴ **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 110.

⁷⁵ **Başterzi**, s. 48.

⁷⁶ RG. , 10.07.1941, 4856.

olduğu sigortalılık haline göre belirlenmiş olup, bunlara 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ikinci fıkrasının (d) bendinde yer verilmesi, sigortalılık hallerinin aynı kapsamda devam ettirildiğini göstermektedir. Hemen burada, koruma bekçilerinin çalışmalarına dayanak olan ilişkinin hukuki nitelemesi de yapılmalıdır. Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındaki Kanun'un 7. maddesi, koruma ve ihtiyar meclisleri tarafından seçilen koruma bekçilerinin atamalarının kaymakam veya valinin onayına sunulmasını, koruma ve ihtiyar meclislerinin görevleri arasında saymıştır. Dolayısıyla, koruma bekçilerinin çalışması hizmet akdine dayanmamakta, atama suretiyle görev ifa etmektedirler. Böylece, koruma bekçilerinin de 4/I, (a) bendi kapsamında sigortalı sayılmaları ile esas olarak çalışmanın iş sözleşmesine dayanması gerektiği hususuna bir istisna tanınmıřtır⁷⁷.

Koruma bekçilerinin dışında, arşı ve mahalle bekçileri de 02.11.1970 tarihli ve 7/1636 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına göre 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu uyarınca istihdam edilmelerinden önce, SSK'nın 2. maddesi kapsamında sigortalı sayılmaktadırlar⁷⁸. Ancak bu kişiler, 08.05.2007 tarihli ve 5757 sayılı Kanun ile 657 sayılı DMK'nın, "emniyet hizmetleri sınıfı"nı düzenleyen 36. maddesine eklenen ibareyle kadrolu olarak istihdam edilmeye başlandıklarından, sigortalılık hükümleri de bu Kanun'a göre belirlenecektir.

eee) Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda Belirtilen Umumî Kadınlar

SSK'nın, 2167 sayılı Kanun ile değişik ek 13. maddesi, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda⁷⁹ belirtilen genel kadınların da bu kapsamda sigortalı sayılacaklarını hüküm altına almıştır. Genel kadın, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 128. maddesi gereğince hazırlanan Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü'nn 15. maddesinde tarif edilmiştir. Buna göre: "Başkalarının cinsi zevkini menfaat karşılığı tatmin etmeyi sanat edinen ve bunun için değişik erkeklerle münasebette

⁷⁷ Güzel/Okur/Canikliğlu, s. 110; şakar, Uygulama, s. 93.

⁷⁸ şakar, Uygulama, s. 92.

⁷⁹ RG. , 06.05.1930, 1489.

bulunan kadınlara (Genel kadın) denilir". Tüzüğün 21. maddesi, bu kişilerin tescil olma şartlarını belirtmiştir. Dolayısıyla, genelev kadını sayılmak ve sigortadan yararlanabilmek için, bu tescil koşullarına sahip olmak gerekmektedir. Kanun sadece Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda belirtilen genel kadınları koruma altına almış, bu tür faaliyette bulunan diğer kadınlara bu kapsamda sosyal güvence sağlamamıştır.

Gerek Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda, gerekse ilgili Tüzükte, bu kişilerin mesleki faaliyet yürüttüklerinin kabul edildiğini söylemek güçtür. Zira bu düzenlemeler esas itibariyle, bu kişilerin taşıyabileceği hastalıkların yayılmasının önüne geçilmesini sağlamak amacıyla yönelmiştir. Buna rağmen Kanun'a eklenen ek 13. madde ile bu kişiler, sosyal koruma anlayışının bir gereği olarak zorunlu sigorta kapsamına alınmışlardır⁸⁰.

fff) Usta Öğreticiler, Ders Ücreti Karşılığında Çalışanlar ile Geçici Personel

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen kurslarda usta öğretici olarak çalıştırılanlar, kamu idarelerinde ders ücreti karşılığı görev verilenler ile 657 sayılı DMK.nın 4. maddesinin (C) bendi kapsamında çalıştırılanlar, 506 sayılı Kanun'da zorunlu sigortaya dâhil edilmemiş olan bir diğer grubu oluşturur. İlk olarak belirtelim ki, usta öğreticilerin, neden sadece Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen kurslarda çalışmaları halinde sigortalı sayılacakları tartışmaya açıktır⁸¹. Gerçekten, diğer kamu idareleri tarafından düzenlenen kurslarda usta öğretici olarak çalışanların da bu kapsamda zorunlu sigortalı sayılmaları gerektiği ileri sürülebilir⁸². Kanaatimizce, sadece Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen kursların değil, diğer kamu idarelerinin düzenlediği kurslarda usta öğretici olarak çalıştırılanların da bu kapsamda değerlendirilmesi gerekir.

657 sayılı DMK.nın 4. maddesinin (C) bendinde yer alan kişiler, geçici personel niteliğine sahip kişilerdir. Bu madde uyarınca geçici personel: "Bir yıldan

⁸⁰ Şakar, Uygulama, s. 94-95.

⁸¹ Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 194.

⁸² Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 194.

az süreli veya mevsimlik hizmet olduğuna Devlet Personel Başkanlığı ve Maliye Bakanlığının görüşlerine dayanılarak Bakanlar Kurulunca karar verilen görevlerde ve belirtilen ücret ve adet sınırları içinde sözleşme ile çalıştırılan ve işçi sayılmayan kimselerdir”. Bu tanımda belirtilen koşulları taşımayan kişi, 4/I, (a) bendine göre zorunlu sigortalı sayılmaz.

ggg) Büyükelçilik ve Konsolosluk Mensuplarının Özel Hizmetlerinde Çalıştırılanlar

Büyükelçilik, konsolosluk mensuplarının özel hizmetlerinde çalıştırılanlardan gönderen devlette veya üçüncü bir devlette sigortalılıklarını belgeleyemeyenler ile Türkiye’de ikamet etmekte iken buralarda çalıştırılan Türk vatandaşları, 4/I, (a) bendi kapsamında sigortalı sayılacaklardır. Bu kişiler esasında Kanun’un, sigortalı sayılanlara ilişkin hükümleri içeren kısmında yer almamakla birlikte, Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği’nde düzenlenmiştir [SSİY. m. 9/2, (ç)] . Böyle bir düzenlemenin Kanun’da yer almayışının sebebi, sigortalı sayılmayanların düzenlendiği, Kanun’un 6. maddesinin (e) fıkrasındaki hükme bağlanabilir. Zira burada, yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye’ye bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tâbi olduğunu belgeleyen kişilerin sigortalı sayılmayacakları yönünde bir düzenleme vardır. Buna karşın, büyükelçilik veya konsoloslukları, yabancı ülkede kurulmuş bir kuruluş sayıp, bunların mensuplarını, özel hizmetlerinde çalıştırılanları o kuruluş adına ve hesabına Türkiye’ye bir iş için gönderilen kişiler olarak saymak pek mümkün görünmemektedir. Burada öncelikli olarak, devletler hukukunda, diplomasi ilişkilerinin hukuki niteliğinin ne şekilde belirlenmiş olduğu hususu aydınlatılmalıdır. Bu konuda, pozitif hukuka hâkim olan ve ikisinin de kabul gördüğü iki anlayış söz konusudur: Temsil kuramı ve işlevsel yaklaşım⁸³. Temsil kuramına göre, diplomasi temsilcisi devletin kişiliğini temsil etmekte olduğundan, onun onur ve bağımsızlığına karşı saygı, devletin onur ve bağımsızlığına saygıyı ifade eder⁸⁴. İşlevsel yaklaşım ise, esas olanın diplomatik fonksiyonların baskı altında kalınmaksızın yerine

⁸³ **Sur**, Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, İstanbul, Beta Basım Yayım, 3. Bası, Ağustos 2008, s. 219.

⁸⁴ **Sur**, s. 219.

getirilmesini sağlamak olduğu ve tanınan ayrıcalık ve bağışıklıkların bu amaca hizmet etmesi gerektiği anlayışına dayanmaktadır⁸⁵.

Devletler Hukukunda geçerli olan temsil kuramı, diplomatik temsilcilere sağlanan ayrıcalık ve dokunulmazlıklar (masuniyet) göz önünde bulundurulduğunda, büyükelçilik ve konsoloslukların, temsil ettikleri ülkenin sınırları içinde kaldığının kabul edildiği söylenmelidir. Böylece, büyükelçilik ve konsolosluk mensuplarının özel hizmetlerinde çalışanlar, temsil edilen ülkenin sınırları içerisinde çalışıyor sayılacak bu kişilerin sosyal güvenliklerinin sağlanması bakımından Türk Hukukunun müdahalesi söz konusu olamayacaktır⁸⁶. Bu durumda anılan kişilerin sigortalılığı, tamamen büyükelçiliklerin insafına kalmaktadır. Nitekim 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce, elçiliklerde birçok sigortasız çalıştırılmış ve bu durum uyuşmazlıklara yol açmıştır⁸⁷. İşte bu tür uyuşmazlıkların önlenmesi için Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği; büyükelçilik, konsolosluk mensuplarının özel hizmetlerinde çalıştırılan kişilerin gönderen devlette veya üçüncü bir devlette sigortalılıklarını belgeleyememeleri halinde, bu kişilerin 4/I, (a) bendine göre sigortalı sayılacaklarını düzenlemiştir [SSİY. m. 9/I, (ç)]. Bunun gibi, anılan kişilerin özel işlerinde çalıştırılanların, Türkiye'de ikamet etmekte olan Türk vatandaşları olması durumunda da bu kişiler 4/I, (a) bendine göre sigortalı sayılacaklardır. Bu düzenlemenin getirilmiş olması, 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde sosyal sigorta amacıyla bağdaşmayan; fakat Devletler Hukukuna hâkim kurallar uyarınca müdahale edilemeyen bazı haksız uygulamaların önüne geçilebilmesi bakımından olumlu bir gelişme olmuştur.

⁸⁵ Sur, s. 219.

⁸⁶ Geçer, Bekir, Sosyal Güvenlik Uygulamaları İşveren Rehberi, Acar Basım, Kasım 2009, s. 68.

⁸⁷ Bkz. Geçer, s. 68, dn. 46.

b) Kanun'un 4/I, (b) Bendine Göre Kendi Adına ve Hesabına Bağımsız Çalışanlar ile Köy ve Mahalle Muhtarları ve Bunlar Gibi Sayılanlar

Kanun 4/I, (b) bendinde, kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanların, eski ifadesi ile Bağ-Kur'luların sigortalılıklarını düzenlenmektedir⁸⁸. 4/I, (b) sigortalısı sayılabilmek için ilk olarak, kişinin kendi adına ve hesabına bağımsız çalışması ve çalışmalarının bir hizmet akdine dayanmaması gerekir. Bu koşullar, başka birinin emir ve talimatı altında olmamayı ifade eder. Öncelikli olarak gerçekleşmesi gereken bu koşulların sağlanması ve Kanun'un belirlemiş olduğu dört gruptan birine dâhil olunması veya köy ve mahalle muhtarı olunması halinde, 4/I, (b) bendine göre sigortalı olunabilecektir.

aa) Köy ve Mahalle Muhtarları

Kanun'un 4/I, (b) bendi, köy ve mahalle muhtarlarını da bu kapsamda sigortalı saymıştır. Bunun gibi, 10.09.1977 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 2108 sayılı Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası; 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesi kapsamında sigortalı sayılmayı gerektirecek bir çalışması bulunmayan veya bu kapsamda aylık ve gelir almayan köy ve mahalle muhtarlarının, 4/I, (b)'li olarak sigortalı sayılacaklarını hüküm altına almıştır (5754 sy. K. ile değişik m. 4). Dolayısıyla, köy veya mahalle muhtarlarının, 4/I, (a)'lı veya 4/I, (b)'li sayılmalarını gerektirecek bir çalışmalarının olması durumunda, anılan kapsamda sigortalı sayılmayacaklardır. 2108 sayılı Kanun'un 4. maddesinin 2. fıkrası: "Bunlardan yeniden bu görevlere seçilmeyenler veya ayrılanların Bağ – Kur'la ilişkileri, kanuni primlerini ödedikleri sürece devam eder" hükmünü içermektedir. Kanun'un, Bağ-Kur ilişkisinin devam edeceğine ilişkin ifadesi, 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi uyarınca sigortalılığı anlatmaktadır⁸⁹.

⁸⁸ Ülkemiz hukukunda, sosyal koruma kapsamına alınan en son grubu teşkil eden bağımsız çalışanların sosyal güvenliklerini düzenleyen Kanun, 02.09.1971 tarihinde kabul edilen 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu (kısaca Bağ-Kur)'dur.

⁸⁹ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 115.

bb) Gelir Vergisi Mükellefi Olanlar

Ticarî kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar, 4/I, (b) bendine göre sigortalı sayılmaktadırlar. Kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanların sigortalı olabilmeleri, esas itibariyle gelir vergi mükellefi olmalarına bağlıdır.

cc) Gelir Vergisinden Muaf Olup Esnaf ve Sanatkâr Siciline Kayıtlı Olanlar

1479 sayılı Bağ- Kur Kanunu'nun mülga 24. maddesi ile karşılaştırıldığında, bu hususta farklı bir düzenlemenin yapılmış olduğu görülecektir. Nitekim 1479 sayılı Kanun'un mülga 24. maddesi, kendi adına ve hesabına bağımsız çalışan ve gelir vergisinden muaf olanların Bağ-Kur sigortalısı olabilmeleri için, Esnaf ve Sanatkâr Sicili ile birlikte kanunla kurulu meslek kuruluşuna usulüne uygun olarak kayıtlı olmaları gerektiğini öngörmüştü. Hâlbuki 5510 sayılı Kanun, sadece Esnaf ve Sanatkâr Siciline kayıtlı olmayı, Kanun'un 6/I, (k) bendi kapsamında olmamak koşuluyla yeterli görmüştür. 5754 sayılı Kanun'un 4. maddesi ile 17.04.2008 tarihinde değiştirilmiş olan Kanun'un 6/I, (k) maddesine göre:

“Kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlardan, aylık faaliyet gelirlerinden bu faaliyetine ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarı, prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler”, Kanun'un 4. ve 5. maddelerine göre sigortalı addedilmeyeceklerdir. Kanun'un böyle bir hükmü içermesi, üstlendiği zorunlu sigortalılık kapsamını genişletme amacıyla bağdaşmamaktadır. Zira ülkemizde kayıt dışı gelirin fazla olması dolayısıyla, bu kapsamda zorunlu sigortalı sayılıp sayılmamak, kişilerin adeta kendi iradelerine bırakılmış olmaktadır⁹⁰.

90 Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 116.

dd) Şirket Ortakları

Anonim şirketlerin yönetim kurulu üyesi olan ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortakları da 4/I, (b) kapsamındadırlar. Kanun, Bağ-Kur Kanunu'nun mülga 24. maddesinden farklı olarak: “Diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortakları” demiş ve bütün şirketleri saymamıştır. Ayrıca, anonim şirketlerin sadece yönetim kurulu üyesi olan ortaklarını bu kapsamda sigortalı saymıştır. Oysa 1479 sayılı Kanun, kurucu ortakları da Kanun kapsamına almıştı. Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları ile donatma iştiraklerinin ortakları açısından 1479 sayılı Kanun ile 5510 sayılı Kanun arasında bir farklılık söz konusu değildir. Bu bent kapsamında belirsizlik yaratan husus, “diğer şirket” kavramının içinin nasıl doldurulacağı noktasında toplanmaktadır. Diğer şirket kavramının, bu bentte sayılmayan; ancak 1479 sayılı Kanun'da belirtilmiş olan diğer şirket ortaklarının tümünü ifade eden bir kavram olup olmadığı belirsizdir. 5510 sayılı Kanun kapsamına, anonim şirketin kurucu ortaklarının alınmadığı açıktır. Dolayısıyla “diğer şirket” ortakları kapsamına alınmayacaklardır⁹¹. Söz konusu bentte belirtilmeyen diğer şirketler olan, adi komandit şirket ortakları ile limited ve kollektif şirketlerin tüm ortaklarının bu kapsamda sigortalı sayılıp sayılmadıkları tartışmaya açıktır. Doktrine bir görüş, limited ve kollektif şirket ortaklarının “diğer şirket” kapsamında değerlendirilebileceklerini; ancak adi komandit şirketlerin komandite ve komanditer ortaklarının kapsam dâhilinde sayılmayacaklarını savunmaktadır⁹². Bu görüş, adi komandit şirketlerin ortaklarının kapsam dâhilinde olmamasının nedenini Kanun'un, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortaklarını belirtmiş olup, adi komandit şirket ortaklarını saymamış olmasına bağlamaktadır. Kanımızca

91 Ancak bunlara yeni kanun döneminde de sigortalılıklarını devam ettirebilme imkânı tanınmıştır. Geçici 22. maddeye göre; 1479 sayılı Kanunun mülga 24. maddesine göre sigortalı olanların sigortalılıklarını devam ettirmek istemeleri halinde, bu maddenin yürürlük tarihinden itibaren altı ay içinde yazılı talepte bulunmaları gerekmektedir. Taleplerinin olması halinde sigortalılıkları aynen devam ettirilir. Bu süre içerisinde talepte bulunmayanların sigortalılıkları ise bu Kanunun yürürlük tarihi itibarıyla sona erer.

92 **Aslanköylü**, Kanun Şerhi, s. 179 vd.

bu görüş, Kanun'un belirlediği zorunlu sigortalılık sınırının aşılması yönünden isabetlidir.

Ayrıca burada belirtilmesi gereken bir diğer husus, Kanun'un 53. maddesinin ikinci fıkrasındaki düzenlemedir. Bu madde, önceki düzenlemede tartışmalara yol açan hem şirketin ortağı olup, hem de yetkili ve temsilci rolünü üstlenen kişilerin sigortalılıkları ile ilgili olan hususu açıklığa kavuşturmuştur. 5754 sayılı Kanun'un 33. maddesi ile eklenen bu hükme göre; Kanun'un 4/I, (b) bendi kapsamında sayılanlar, kendilerine ait veya ortak oldukları işyerlerinden dolayı, 4/I, (a) bendi kapsamında sigortalı olarak bildirilemezler. 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde bu husus tartışmalı olmakla beraber, esas olarak kabul edilen, şirket ortakları ile şirket arasındaki ilişkinin hizmet akdine dayandırılmayacağı yönündedir⁹³. Yargıtay'ın bazı kararlarında, aradaki ilişki hizmet akdi olarak nitelendirilmiş ve SSK'nın uygulama alanı bulacağına⁹⁴ karar verilmiştir. Diğer bazı kararları ise bu kişilerin SSK kapsamında sigortalı olamayacakları⁹⁵ yönünde olmuştur. Dolayısıyla bu konuda, Yargıtay kararları bakımından istikrar sağlanamamıştır. 5510 sayılı Kanun'un 53. maddesine eklenen ikinci fıkra, artık Yargıtay'ın farklı sonuçlara ulaşmasına engel olacaktır.

ee) Tarımsal Faaliyette Bulunanlar

1479 sayılı Kanun'da tarım işi yapanlar, sigortalı sayılmamıştı. Zira bu kişilerin sigortalılıkları, 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile sağlanmaktaydı. 5510 sayılı Kanun ile tek sosyal güvenlik mevzuatı oluşturulduğu için, tarım faaliyetinde bulunanlar da 4/I, (b) bendi kapsamında sigortalı sayılmışlardır.

93 Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 104.

94 Yarg. HGK. , 19.04.1995, E. 1995/10-107, K. 1995/406; Yarg. HGK. , 1.1.1992, E. 1992/10-484, K. 1992/650, <http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihat.php>.

95 Yarg. 10. HD. , 18.10.2005, E. 2005/6459, K. 2005/10589; Yarg. 21. HD. , 02.03.1998, E. 1998/948, K. 1998/1389; Yarg. 21. HD. , 30.01.1996, E. 1996/199, K. 1996/352, <http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihat.php>.

1479 sayılı Kanun'da "tarım işi yapanlar" olarak adlandırılan grup, 5510 sayılı Kanun ile "tarımsal faaliyette bulunanlar" olarak ifade edilmiştir. Tarımsal faaliyet:

"Kendi mülkünde, ortaklık veya kiralamak suretiyle başkalarının mülkünde veya kamuya mahsus mahallerde; ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yoluyla yahut doğrudan doğruya tabiatından istifade etmek suretiyle bitki, orman, hayvan ve su ürünleri elde edilmesini ve/veya bu ürünlerin yetiştiricileri tarafından; muhafazasını, taşınmasını veya pazarlanmasını"⁹⁶ ifade eder (SSGSSK. m. 3/I, b. 19). Ancak hemen belirtilmelidir ki; sadece Kanun'un bu tanımına uygun olarak tarımsal faaliyette bulunmak, bu kapsamda sigortalı sayılmak için yeterli olmamaktadır. Zira Kanun'un 6. maddesinin birinci fıkrasının (1) bendine göre; tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan tarımsal faaliyette bulunan ve yıllık tarımsal faaliyet gelirlerinden, bu faaliyete ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarın aylık ortalamasının, prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyen kişiler, 4. ve 5. madde kapsamında sigortalı sayılmayacaklardır. Tarımsal faaliyetlerini bu kapsamda yürüten ve gelirleri belli bir sınırı aşan kişiler, 4/I, (b)'li olarak sigortalı addedileceklerdir.

Yukarıda belirtilenler haricinde, 4. maddenin 3. fıkrası, 4/I, (b) bendinin, 15.07.1953 tarihinde yürürlüğe giren 6132 sayılı At Yarışları Hakkında Kanun'a tabi jokey ve antrenörler hakkında da uygulanacağı hükmünü içermektedir. Daha önce herhangi bir sosyal güvenlik kurumu dâhilinde sosyal sigorta kapsamında bulunmayan bu grup, 5510 sayılı Kanun ile 4/I, (b)'li olarak zorunlu sigorta kapsamına alınmışlardır.

⁹⁶ Benzer bir tanım, 2926 sayılı Kanun'un 3. maddesinin (b) bendinde yer almaktaydı.

c) Kanun'un 4/I, (c) Bendine Göre Kamu İdarelerinde Çalışanlar ve Bunlar Gibi Sayılanlar

5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu döneminde sandık iştirakçisi sayılan kamu idarelerinde çalışanlar, 5510 sayılı Kanun'da sigortalı sayılmışlardır. Kanun'un, 4/I, (c) bendinin kapsamına aldığı zorunlu sigortalıları belirtmeden önce, "kamu idarelerinde çalışanlar"ın bir tanımı yapılmalıdır. Kanun'un 3. maddesinin birinci fıkrasının 21. bendinde kamu idareleri ile:

"10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde belirtilen kamu idareleri ve kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunların bağlı idare, ortaklık, müessese ve işletmeleri ve yukarıda belirtilenlerin ödenmiş sermayesinin % 50'sinden fazlasına sahip oldukları ortaklık ve işletmelerden Türk Ticaret Kanunu'na tabi olmayanlarla özel kanunlarına göre personel çalıştıran diğer kamu kurumlarını"nın kastedildiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda, Kanun'un 4. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendine göre kamu idarelerinde;

- Bu maddenin birinci fıkrasının (a) bendine tabi olmayanlardan, kadro ve pozisyonlarda sürekli olarak çalışıp ilgili kanunlarında (a) bendi kapsamına girenler gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar,

- Bu maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine tabi olmayanlardan, sözleşmeli olarak çalışıp ilgili kanunlarında (a) bendi kapsamına girenler gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar,

- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 86. maddesi uyarınca açıktan vekil atananlar, 4/I, (c)'li olarak zorunlu sigortalı olacaklardır.

Kanun'un 4. maddesi, birinci fıkrasının (c) bendi kapsamına yukarıda sayılanları Kanun kapsamına dâhil etmekle kalmamış, ayrıca dördüncü fıkrasında, 4/I, (c)'li gibi zorunlu sigortadan yararlanabilecek diğer grupları belirterek kapsamı genişletmiştir. Buna göre:

-Kuruluş ve personel kanunları veya diğer kanunlar gereğince seçimle veya atama yoluyla kamu idarelerinde göreve gelenlerden; bu görevleri sebebiyle kendilerine ilgili kanunlarında Devlet memurları gibi emeklilik hakkı tanınmış olanlardan hizmet akdi ile çalışmayanlar,

-Başbakan, bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, belediye başkanları, il encümeninin seçimle gelen üyeleri⁹⁷,

-Birinci fıkranın (c) bendi kapsamında iken, bu kapsamdaki kişilerin kurduğu sendikalar ve konfederasyonları ile sendika şubelerinin başkanlıkları ve yönetim kurullarına seçilenlerden aylıksız izne ayrılanlar⁹⁸,

-Harp okulları ile fakülte ve yüksek okullarda, Türk Silâhlı Kuvvetleri hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken askerî öğrenci olanlar ile astsubay meslek yüksek okulları ve astsubay naspedilmek üzere temel askerlik eğitimine tâbi tutulan adaylar,

-Polis Akademisi ile fakülte ve yüksek okullarda, Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okumaya devam eden öğrenciler de 4/I, (c)'li olarak zorunlu sigorta kapsamına alınmışlardır.

Yukarıdaki son iki bentte belirttiğimiz askeri öğrenciler ile Polis Akademisi ile fakülte ve yüksek okullarda, Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okuyan

97 506 sayılı Kanun'un geçici 27. maddesine göre, sigortalılık hakkı tanınan görevlerde çalıştıktan sonra milletvekili seçilenler, seçildikleri tarihten itibaren altı ay içinde Sosyal Sigortalar Kurumuna başvurmaları halinde, bu sigortalılıklarının devam ettirileceği düzenlemesini içeriyordu. Bunun gibi, 1580 sayılı Belediyeler Kanunu'nun ek 16. maddesi de, sigortalı işçi olarak çalışırken belediye başkanlığına seçilenlerin, primlerini ödemek suretiyle sigortalılıklarının devam edeceğini öngörmekteydi.

98 Hala yürürlükte bulunan 2821sayılı Sendikalar Kanunu'nun 29. maddesi, sendika ve konfederasyonların yönetim kurullarında veya başkanlığında görev alanlar bakımından "İşverene düşen pay dâhil olmak üzere sosyal güvenlik kurumlarının prim ve aidatlarını ödemeye devam etmek suretiyle ayrıldıkları işyerlerindeki sigortalılık haklarını da devam ettirebilirler." hükmünü öngörmüştür. Böylece bu kişilere, isteğe bağlı olarak sigortalılıklarını sürdürebilme imkânı tanınmıştır.

öğrencilerden, belirtilen okulları tamamlamadan ayrılanlar ile bu okulları tamamlamalarına rağmen görevlerine başlamadan ayrılanların, bu okullarda geçen eğitim süreleri sigortalılıklarından sayılmayacaktır. (SSGSSK.m. 4/5).

4/I, (c)'li sigortalılarla ilgili olarak getirilen bir diğer düzenleme, 4. maddenin altıncı fıkrasında yer almaktadır. Buna göre; kısa vadeli sigorta kollarına ilişkin hükümler, 4/I, (c) bendi kapsamında olan sigortalılar hakkında, bu kapsamda oldukları müddetçe uygulanmaz.

3. Bazı Sigorta Kollarına Tabi Olanlar

Kanun, kısa ve uzun vadeli sigorta kollarının tümünün değil, bazı gruplar için kısa vadeli, diğer bazı gruplar içinse uzun vadeli sigorta kollarının uygulanacağını 5. maddesinde düzenlemektedir:

a) Hükümlü ve Tutuklular

Hizmet akdi ile çalışmamakla birlikte, ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutuklular hakkında, iş kazası ve meslek hastalığı ile analık sigortası uygulanacak ve bunlar, 4/I, (a) bendi kapsamında sigortalı sayılacaklardır. Anılan hükümlü ve tutukluların, ceza infaz kurumları ve tutukevleriyle aralarındaki ilişki iş ilişkisine dayandırılmayacağından, burada kanundan doğan bir sigortalılık ilişkisinin olduğu belirtilmiştir⁹⁹.

Kısa vadeli sigorta kolları Kanun'da; iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortası kolları olarak tanımlamıştır (SSGSSK. m. 3/I, b. 4). Görüldüğü gibi, hükümlü ve tutuklular açısından kısa vadeli sigorta kollarından hastalık sigortası uygulama alanı bulmayacaktır. Bu hüküm, sosyal koruma alanının genişletilmesi amacından uzaklaşıldığını göstermektedir.

⁹⁹ Başterzi, s. 44.

b) Meslekî Eğitim Kanunu'nda Belirtilen Aday Çıracak, Çıracak ve İşletmelerde Meslekî Eğitim Gören Öğrenciler

Bu sigortalılar hakkında, kısa vadeli sigorta kollarından iş kazası ve meslek hastalığı ile hastalık sigortası uygulanacaktır. Anılan kişiler, Kanun'un 4/I, (a) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar [SSGSSK. m. 5/I, (b)].

c) Zorunlu Staja Tabi Tutulan Öğrenciler ile Yükseköğretim Kanunu'nun 46. Maddesine Tabi Olarak Kısmi Zamanlı Çalıştırılan Öğrenciler

Meslek liselerinde okumakta iken veya yüksek öğrenimleri sırasında zorunlu staja tabi tutulan öğrenciler ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 46. maddesine tabi olarak kısmi zamanlı çalıştırılan öğrencilerden aylık prime esas kazanç tutarı, 82. maddeye göre belirlenen günlük prime esas kazanç alt sınırının otuz katından fazla olmayanlar hakkında iş kazası ve meslek hastalığı sigortası uygulanır. Bu kapsamdakiler de 4/I, (a)'lı sayılacaklardır.

d) Harp ve Vazife Malulleri

Kanun'un 5. maddesinin c bendine göre; harp malûlleri ile 12.4.1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 3.11.1980 tarihli ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun'a göre vazife malûllüğü aylığı bağlanmış malûllerden, 4. maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamında sigortalı olarak çalışmaya başlayanların aylıkları kesilmez. 3713 sayılı Kanun'a göre aylık bağlanmış malûller ile aynı Kanun kapsamına giren olaylar sebebiyle vazife malûllüğü aylığı alan er ve erbaşların, 4/I, (c) bendi kapsamında sigortalı olmaları halinde de aylıkları kesilmez. Aylıkları kesilmeksizin 4/I, (c) bendi kapsamında çalışanlar hakkında uzun vadeli sigorta kolları, 4. maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamında çalışanlar hakkında ise iş kazası ve meslek hastalığı sigortası hükümleri uygulanır. İş kazası ve meslek hastalığı sigortası hükümleri uygulananların, uzun vadeli sigorta kollarına tabi olmayı istemeleri halinde, bu isteklerini Kuruma bildirdikleri tarihi takip eden aybaşından itibaren, haklarında

uzun vadeli sigorta kolları da uygulanır. Bu fıkra kapsamına girenlerden ayrıca genel sağlık sigortası primi alınmaz.

e) Türkiye İş Kurumu Tarafından Düzenlenen Eğitimlere Katılan Kursiyerler

Meslek edindirme, geliştirme ve değiştirme kapsamında eğitime katılan kursiyerler 5. maddenin birinci fıkrasının (e) bendi ile 4/I, (a)'lı sayılmış ve bunlar hakkında iş kazası ve meslek hastalığı sigortası hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

f) Yurtdışında Çalıştırılmak Üzere Götürülen İşçiler

Kanun'un 5. maddesinin birinci fıkrasının (g) bendi ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce, yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçilerinin, 4. maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılacakları ve bunlar hakkında kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası hükümlerinin uygulanacağı öngörülmüştür. Ancak bunların, uzun vadeli sigorta kolları bakımından Kanun'un 50. maddesine göre isteğe bağlı sigortalı olmalarına bir engel yoktur. Bu grupta yer alanlar, 50. maddenin ikinci fıkrasında bulunan, "Türkiye'de yasal olarak ikamet etme" ile aynı fıkranın (a) bendindeki, "Bu Kanuna tâbi zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmamak veya sigortalı olarak çalışmakla birlikte ay içerisinde 30 günden az çalışmak ya da tam gün çalışmamak" şartları aranmaksızın isteğe bağlı sigortalı olabileceklerdir. Bununla beraber, bu kapsamda isteğe bağlı sigorta hükümlerinden yararlananlardan ayrıca genel sağlık sigortası primi alınmaz.

İKİNCİ BÖLÜM
İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK KAVRAMI
SİGORTALILIĞIN KOŞULLARI VE BAŞLANGICI

§ 3. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK KAVRAMI

I. GENEL OLARAK

Sosyal güvenliğin uygulama alanını genişleten, daha çok kişinin sosyal koruma altına alınmasını sağlayan bir sigorta türü olması¹⁰⁰ dolayısıyla isteğe bağlı sigortalılık, sosyal güvenlik sistemi içinde önem taşıyan bir kurumdur.

İsteğe bağlı sigorta, 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde de mevcut olan bir sosyal sigorta sistemiydi. 506 sayılı Kanun'un mülga 85. maddesi, Bağ-Kur Kanunu'nun mülga 79. maddesi, T.C. Emekli Sandığı Kanunu'nun mülga 12. maddesi, bu konuyu düzenleyen ilgili hükümleri oluşturmaktaydılar. 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde üç ayrı kanunda düzenleme konusu yapılmış olması itibariyle isteğe bağlı sigorta hükümleri, farklı uygulamaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. 5510 sayılı Kanun ile tek isteğe bağlı sigorta düzenlemesi söz konusu olduğundan, sosyal güvenlik sistemi içerisinde isteğe bağlı sigortalılıktan yararlanma bakımından eşitlik sağlanmıştır.

İsteğe bağlı sigortalılık, 5510 sayılı Kanun'un 50. ve devamı maddelerinde düzenleme konusu edilmiştir. Kanun, kavramın tanımlamasını, 50. maddesinde yapmıştır. Buna göre isteğe bağlı sigorta: "Kişilerin isteğe bağlı olarak prim ödemek suretiyle uzun vadeli sigorta kollarına ve genel sağlık sigortasına tâbi olmalarını

100 Cuhruk, Mahmut/Çolakoğlu, H. Servet/Bükey, A. Avni, Sosyal Sigortalar Kanun-Şerh-İçtihat, Ankara, Olgaç Matbaacılık, 1977, s. 944.

sağlayan sigortadır". Bu tanımdan, isteğe bağlı sigortalılığın bazı unsurları içerdiği anlaşılmaktadır.

Her şeyden önce, isteğe bağlı sigortalılık ilişkisinin kurulabilmesinin, kişinin iradesine bağlı olduğu belirtilmelidir¹⁰¹. Bunun sonucu olarak, zorunlu sigortalılıkta geçerli olan "kendiliğinden sigortalı sayılma"¹⁰² kuralı, isteğe bağlı sigortalılıkta geçerli olmayacaktır. Kişinin isteğe bağlı sigortalı olma yönünde bir iradesinin olmaması durumunda, Kurumun kişi hakkında kendiliğinden isteğe bağlı sigorta işlemlerini başlatabilmesinin imkânı yoktur. Buna karşın, kişinin iradesi, sadece isteğe bağlı sigortalılığın kurulması aşamasında belirleyici olup kişiler, sigortalılık ilişkisinin kurulmasından sonra bu ilişkinin konusu ve hükümlerini kural olarak değiştiremezler¹⁰³. Bununla birlikte, Kurumun talebi reddetme hakkının olmaması, sigortalılık ilişkisinin kurulması ile bir kamu hukuku ilişkisi doğması¹⁰⁴ göz önünde bulundurulduğunda, bunun özel hukuk ilişkisi yaratmayacağı da ortadadır¹⁰⁵.

İsteğe bağlı sigortalılık kavramında dikkat çekilmesi gereken bir diğer husus, isteğe bağlı sigortalılığın ayrı bir sosyal sigorta kolu olmayıp, bir sigortalılık türü olduğudur¹⁰⁶.

101 **Centel, Tankut**, Bağımlı Çalışanların İsteğe Bağlı Sigortaya Devam Etmeleri, Kazancı Matbaacılık, C. III, S. 1, Ocak/Mart 1993, s. 36; **Çenberci**, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, s. 581.

102 **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 116.

103 **Tunçomağ, Kenan**, Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, İstanbul, Beta Basım Yayım, 3. Bası, Mayıs 1987, s. 201.

104 **Tunçomağ**, s. 201; **Sözer**, Sosyal Sigorta İlişkisi, s. 43; **Öztekin**, s. 32.

105 **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 1. Bası, s. 164; **Centel**, s. 36 vd; **Ozanoğlu, Teoman/Yalnızoğlu, Sıdık/Tümer, H. Avni**, Açıklamalı-İçtihatlı Sosyal Sigorta Mevzuatı, Ankara, 2. Cilt, Atak Matbaası, 1974, s. 1445.

106 **Tuncay**, Fiili Çalışma İlişkisine Dayanmayan Sigortalılık, s. 69; **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 252; **Bilgili, Özkan**, Yeni Sosyal Güvenlik Uygulaması, (5502 ve 5510 Sayılı Kanunlara Göre) Açıklamalı, Örnekli, Karşılaştırmalı, Ankara, Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayın No: 60, Eylül 2008, s. 129.

İsteğe bağlı sigorta, her sigorta kolu için başvurulabilecek bir sosyal güvence yöntemi değildir. Kanun'un tanımlamasında da belirtildiği üzere isteğe bağlı sigorta, sadece uzun vadeli sigorta kolları olan malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortasına tabi olabilme imkânı tanır. Hemen burada belirtelim ki, isteğe bağlı sigortalı olan bir kişinin, genel sağlık sigortalısı olma yönünde bir irade beyanının olmasına gerek yoktur. Zira genel sağlık sigortasını düzenleyen 60. madde, isteğe bağlı sigortalıların zorunlu olarak genel sağlık sigortalısı olacakları hükmünü getirmiştir [SSGSSK. m. 60/I, (b)]. Bu sebeple, Kanun'un ifadesi yanıltıcı olmamalı; isteğe bağlı olan hususun uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin olduğu ve isteğe bağlı sigortalıların zorunlu olarak genel sağlık sigortasına tabi olacakları tekrar vurgulanmalıdır¹⁰⁷. Şu halde isteğe bağlı sigortalılık, zorunlu sigortalılık niteliğini taşımayan kişilere, bazı koşulları sağlamaları halinde, uzun vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortalılıklarına tabi olmalarını sağlayan veya bunu devam ettirme olanağı sunan bir sosyal sigorta yöntemidir¹⁰⁸.

5510 sayılı Kanun ile isteğe bağlı sigortalılık sisteminde yapılan değişikliklerden birisi de isteğe bağlı sigortalılıktan önce belirli bir süre sigortalı olma veya prim ödemiş bulunmanın koşul olarak öngörülmemiş olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, geçmişte hiç sigortalı olmamış kişiler de isteğe bağlı sigortalılıktan

107 **Akın, Levent**, Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Sonrasında Sigortalılığın Kapsamı ve Primli Rejimle Bağdaşması, Sosyal Güvenlik Hukuku Yasalar ve Gerçekler, 26-27.01.2007 tarihli "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunları ve Gerçekler" Sempozyumu, İstanbul Barosu Yayınları, S. 2007/11, Can Matbaacılık, 1. Basım, Haziran 2007, s. 42.; **Akın**, Tek Çatı Öncesi ve Sonrasında İsteğe Bağlı Sigortalılık, Mess Mercek Dergisi Özel Sayısı, Y. 11, S. 43, Temmuz 2006, s. 174; **Karakaş**, Genel Sağlık Sigortalılığı,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20091115699.htm.

108 **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s.170; **Başterzi**, s. 51; **Çolak, Mahmut**, 5510 Sayılı Kanun'da İsteğe Bağlı Sigorta Uygulaması, E-Yaklaşım Dergisi, S. 198, Haziran 2009,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20090614693.htm; **Oktay, Ahmet Naim**, Sosyal Güvenlik ve Vergi Mevzuatı Işığında Emeklilik Ödenekleri ve Vergilendirilmesi (Avrupa Birliği ve Türkiye), Ankara, Maliye ve Hukuk Yayınları, Özkan Matbaacılık, Yayın No: 48, Ocak 2007, s. 411412; **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 252; **Çolak, Mahmut**, (5510 sayılı Kanun ve ikincil mevzuat ışığında 4a ve 4b kapsamındaki sigortalı ile özel sektör işverenleri açısından yargı kararı/ örnekli) Sosyal Güvenlik Mevzuatı Uygulamaları, Ankara, Maliye Postası Yayınları, Şubat 2009, s. 305.

yararlanabileceklerdir¹⁰⁹. Oysa 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nda belli bir süre prim ödemiş, 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu'nda ise belli bir süre DMK.ya tabi olarak çalışmış olmayı, isteğe bağlı sigortalılığın koşulları arasında saymıştır¹¹⁰. 5510 sayılı Kanun'un, daha önceden zorunlu sigorta ile bir bağlantının olmasını şart koşmamış olması, isteğe bağlı sigortalılığın, dolayısıyla sosyal güvenliğin daha geniş alana yayılmasını sağlayacaktır¹¹¹. Buna karşın, belli bir süre prim ödemiş olma koşulunun 5510 sayılı Kanun'da yer almamasının, sosyal sigorta esasları ile bağdaşmayacağı da belirtilmiştir¹¹².

II. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞIN ÖZEL BİR TÜRÜ OLARAK TOPLULUK SİGORTASI

5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesine kadar uygulanmış olan topluluk sigortası, isteğe bağlı sigortalılığın özel bir türünü oluşturmaktaydı¹¹³. Topluluk sigortası, tıpkı isteğe bağlı sigortalılıkta olduğu gibi, sosyal sigortaların uygulama alanının genişletilmesini amaçlamakta¹¹⁴ ve zorunlu sigortalılığın bir istisnasını oluşturmaktaydı¹¹⁵. İsteğe bağlı sigortada olduğu gibi, zorunlu sigortalı niteliğini taşımayanların tabi olabildikleri bir sosyal sigorta türü olan topluluk sigortası, başvurunun belli bir grup tarafından yapılması ve hükümlerinin bu grup hakkında

109Çolak, İsteğe Bağlı Sigorta Uygulaması,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20090614693.htm.

110 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu ise, 506 ve 5434 sayılı Kanunlardan farklı olarak, daha önce belli bir süre prim ödemiş olmayı veya sigortalı sayılmayı ön koşul olarak aramamıştır. 5510 sayılı Kanun'un da isteğe bağlı sigortalıları 4/I, (b) (eski Bağ-Kur sigortalısı) kapsamına almış olması, bu hususta 1479 sayılı Kanun'un mantığının izlenmiş olduğu görüşünü desteklemektedir.

111 **Kaynak, Zeki**, Yeniden Yapılandırılan Sosyal Güvenlik Sistemimizde Sosyal Sigorta ve Genel Sağlık Sigortası, Ankara, Yaklaşım Yayıncılık, 2. baskı, 2007, s. 40.

112 **Tuncay**, Fiili Çalışma İlişisine Dayanmayan Sigortalılık, s. 69.

113 **Caniklioğlu, Nurşen**, 5510 Sayılı Kanuna Göre Bağımsız Çalışan Avukatların Sosyal Güvenliği, Prof. Dr. Ali Güzel'e Armağan II, İstanbul, Beta Basım Yayım, 2010, s. 960.

114 **Caniklioğlu**, s. 959.

115 **Ozanoğlu/Yalnızoğlu/Tümer**, s. 1450.

toplu olarak hüküm ifade etmesi bakımından, isteğe bağlı sigortadan ayrılmaktaydı¹¹⁶.

506 sayılı Kanun'un mülga 86. maddesi, aynı Kanun'un 2. ve 3. maddeleri kapsamında olunmaması koşuluyla, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından onanacak genel şartlar çerçevesinde, iş kazası ve meslek hastalıkları, hastalık, analık, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından birine, birkaçına veya tümüne toplu olarak tabi tutulmaları için işverenlerle veya dernek, birlik, sendika veya başka teşekküllerle sözleşmeler yapılabileceği hükmünü içermekte idi. Hükümden de anlaşıldığı üzere topluluk sigortası, taraflardan birini mutlaka Sosyal Sigortalar Kurumunun oluşturduğu, karşı tarafı ise dernek, birlik, sendika veya başka bir teşekkül olan iki tüzel kişi arasında akdedilen ve içeriğinin Kurum tarafından belirlenip, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca onandığı bir sözleşmeye dayanan sosyal sigorta türü idi¹¹⁷. Belirtelim ki, Kurum, topluluk sözleşmesinin tarafını oluşturan kuruluşla, kural olarak sözleşme yapıp yapmamakta serbestti¹¹⁸. Bunun sosyal sigorta sistemimizin kamu hukuku niteliği ile bağdaşmadığı haklı olarak belirtilmiştir¹¹⁹.

5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce topluluk sigortasından, avukatlar; noterler; elçilik, dernek ve birliklerde çalışan sigortalılar; sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçileri; gümrük komisyoncuları¹²⁰; sigorta prodüktörleri; gazete dağıtıcıları yararlandırılmışlardı¹²¹.

116 **Aslanköylü**, Kanun Şerhi, s. 1623.

117 **Tunçomağ**, s. 207; **Sözer**, Sosyal Sigorta İlişkisi, s. 47 vd.

118 **Ozanoğlu/Yalınzoğlu/Tümer**, s. 1449; **Cuhruk/Çolakoğlu/Bükey**, s. 948; **Duygulu, Ercan**, Sosyal Güvenlik Kuruluşlarında İsteğe Bağlı Sigorta, Manisa, Emek Matbaacılık, 1995, s. 33; **Başterzi**, s. 62; **Tuncay**, Sosyal Güvenlik Dersleri, s. 67; **Ankara Barosu Hukuk Kurultayı**, Avukatlık Mesleği ve Savunma Hakkı, 06-10.01.2004, Ankara, 2004, s. 265.

119 **Tuncay**, Sosyal Güvenlik Dersleri, s. 67.

120 Gümrük komisyoncuları ile işlerini yaptıkları kimseler arasındaki hukukî ilişkinin hizmet akdi değil, vekâlet akdi niteliğinde olduğu Yargıtayca da benimsenmiş ve bu husus Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 16 sayılı Genelgesinde yer almıştır. Bu kişiler 506 sayılı Kanun kapsamında zorunlu sigortalı sayılamayacaklarından, topluluk sigortasına dâhil olabileceklerdir.

121 **Güzel, Ali/Okur, Ali Rıza/Caniklioğlu, Nurşen**, Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul, Beta Basım Yayım, 11. Bası, 2008, s. 163; **Güzel, Ali/Okur, Ali Rıza**, Sosyal Güvenlik Hukuku, Beta Basım

Topluluk sigortası sözleşmesinin yapılması esas itibariyle ihtiyari olmakla birlikte, mesleki kanunlarınca öngörülmesi sebebiyle bazı meslek grupları için topluluk sigortasına tabi olmak zorunluydu¹²². 1136 sayılı Avukatlık Kanunu ile 1512 sayılı Noterlik Kanunu, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları bakımından avukat ve noterlerin topluluk sigortasına dâhil olmalarını zorunlu kılmıştı. Ayrıca belirtelim ki, SSK. veya diğer bir sosyal güvenlik kanunu kapsamında sigortalı olunması, topluluk sigortasından yararlanmayı engellemekteydi¹²³.

İşte anılan sigortalıların, 506 sayılı Kanun'un mülga 86. maddesi hükmüne göre topluluk sigortasına tabi olarak ödemiş oldukları iş kazası, meslek hastalığı, hastalık, analık, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primleri, genel sağlık sigortası dâhil 5510 sayılı Kanun'a göre ödenmiş sayılacaktır. 01.10.2008¹²⁴ tarihinden sonra bu sigortalılıklarına devam edenler, Kanun'un 4. maddesi kapsamında durumlarına uygun düşen bende göre sigortalı sayılacaklardır (SSGSSK. geç. m. 6/5).

Yayım, 9. Bası, İstanbul, Ekim, 2003, s. 126; **Tunçomağ**, s. 207-208; **Duygulu**, s. 33; **Tuncay**, Sosyal Güvenlik Dersleri, s. 67.

122 **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 1. Bası, s. 172.

123 **Sözer**, Sosyal Sigorta İlişkisi, s. 47; **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 1. Bası, s. 172; **Çenberci**, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, s. 594; **Alper**, Sosyal Sigortalar, s. 124; **Başterzi**, s. 62; **Ankara Barosu Hukuk Kurultayı**, Avukatlık Mesleği ve Savunma Hakkı, s. 265. Yarg. 10. HD. , 16.12.1982, E. 1982/5094, K. 1982/5753.

¹²⁴ Belirtelim ki, Kanun'un farklı maddelerine göre muhtelif tarihlerde, genel itibariyle de Ekim ayının başında yürürlüğe girmiştir. Ekim ayı başından ne anlaşılması gerektiği tam bir açıklıkla Kanun'da yer almamakla birlikte, bunun 1 Ekim 2008 biçiminde anlaşılması gerektiği belirtilmiştir (**Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 414; **Sözer, Ali Nazım**, Genel Sağlık Sigortasından Sunulan Edimler: Kapsam ve Yararlanma Koşulları, Mess Sicil İş Hukuku Dergisi, Hanlar Matbaacılık, S. 10, Haziran 2008, s. 146). Diğer yandan, Kanun'un belirli bir gün belirtmek yerine, Ekim ayı başı ifadesini kullanmış olması, Kanun'u 4. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendine tabi olan kamu görevlileri sebebiyledir (**Uşan, Fatih**, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Başlangıcına İlişkin Tespitler, Mess Sicil İş Hukuku Dergisi, Hanlar Matbaacılık, S. 14, Haziran 2009, s. 240).

A. AVUKATLARIN VE NOTERLERİN SİGORTALILIKLARI

1136 sayılı Kanun'un 186. ve devamı maddeleri, avukatların tabi olacakları topluluk sigortası hükümlerini düzenlemekteydi. Kanun'un 186. maddesi, 188. maddeye göre topluluk sigortası dışında tutulmuş olanlar dışında kalan avukatların, 506 sayılı Kanun'un 86. maddesine göre topluluk sigortasına tabi olmalarının zorunlu olduğunu öngörmekteydi¹²⁵. Bu sebeple, isteğe bağlı sigortalılığı devam ederken avukatlık mesleğini icra etmeye başlayanların topluluk sigortasına tabi olmaları zorunlu olup, isteğe bağlı sigortalılıklarının sürdürülmesi mümkün değildi¹²⁶. Yine aynı Kanun'un 191. maddesi; 506 sayılı Kanun'un 86. maddesi gereğince Barolar ile Sosyal Sigortalar Kurumu arasında yapılacak sözleşmelere esas teşkil eden tip sözleşmenin, Çalışma Bakanlığı, Türkiye Barolar Birliği ve Sosyal Sigortalar Kurumu arasında yapılacak görüşmelerle tespit edileceği hükmünü içermekteydi. Topluluk sigortasına ilişkin hükümlerin dava vekilleri hakkında da kıyasen uygulanacağı öngörülmüştü (Av. K. m. 185).

1512 sayılı Kanun'un 201. maddesi de "Topluluk Sigortasına Girme Zorunluluğu" başlığı ile 202. maddeye göre topluluk sigortası dışında tutulmuş olanlar dışında kalan noterlerin topluluk sigortasına dâhil olmalarının mecburi olduğu hükmünü içermekteydi. Noter odalarıyla Sosyal Sigortalar Kurumu arasında yapılacak sözleşmelere esas teşkil eden tip sözleşme, Çalışma Bakanlığı, Türkiye Noterler Birliği ve Sosyal Sigortalar Kurumu arasında yapılan görüşmelerle tespit edilmekteydi.

1136 sayılı Kanun'un mülga 186. maddesi ile 1512 sayılı Kanun'un mülga 201. maddelerine göre zorunlu olan topluluk sigortası, sadece malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları bakımından olup, iş kazaları ve meslek hastalığı, hastalık ve analık

125 İsteğe bağlı sigortalılık ile zorunlu sigortalılığın çakışması hali burada da uygulama alanı bulacak ve topluluk sigortasına üstünlük tanınacaktır. Yargıtay 9. HD.nin 22.03.1994 tarihli kararı bu yönde verilmiştir (E. 1994/8218, K. 1994/5182, **Ertürk, Erkan**, Sosyal Sigortalar Kanunu ve Uygulaması, Gerekçeler-Kararlar-Genelgeler, C. 1, Ankara, Turhan Kitabevi, 2002, s. 907-908).

126 **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 1. Bası, s. 173.

sigortalarına göre sigortalı olmak isteğe bağlı tutulmuştu. Belirtelim ki, sadece uzun vadeli sigorta kollarının zorunlu tutulmuş olması haklı olarak yerinde görülmemiştir¹²⁷. Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları bakımından topluluk sigortasına tabi olanlar, zorunlu sigortadan yararlananlar ile aynı haklara sahiptiler¹²⁸.

5510 sayılı Kanun'un 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe girmesinden önceki durum yukarıda izah ettiğimiz şekilde olmakla birlikte, 5510 sayılı Kanun ile 1136 sayılı Kanun'un 186 ila 188. ve 191. ; 1512 sayılı Kanun'un ise 201 ila 203. maddeleri yürürlükten kaldırılmış ve topluluk sigortası Kanun kapsamına alınmamıştır¹²⁹ (SSGSSK. m. 106/I, 12-13). Bu sigortalılara ilişkin geçiş hükümleri, Kanun'un geçici 6. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, 5510 sayılı Kanun'un yürürlük tarihi itibarıyla, 506 sayılı Kanun'un mülga 86. maddesine göre malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları bakımından topluluk sigortasına devam edenlerin durumları, 4. madde kapsamında değerlendirilecek ve durumlarına uyan bent kapsamında sigortalı sayılacaklardır (SSGSSK. geç. m. 6/5). Buna göre; 01.10.2008 tarihinden önce topluluk sigortasına tabi ve gelir vergisi mükellefi olan avukat veya noterlerin sigortalılıkları, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında değerlendirilmiş ve bu çerçevede sigortalılıkları devam ettirilmiştir. Zira 5510 sayılı Kanun, ticarî kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanları, 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamına almıştır¹³⁰. Bununla birlikte, 2009/37 sayılı Genelge'ye göre, bu sigortalılardan sigortalılıklarının devamında ayrıca sigortalı işe giriş bildirgesi alınmayacak, ilgili Baro Başkanlıkları veya Noter Odalarınca herhangi bir bildirim yapılmayacaktır. Ancak bu sigortalıların 01.10.2008

127 **Canbolat**, s. 1371.

128 **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, Sosyal Güvenlik Hukuku, 11. Bası, s. 163.

¹²⁹ **Caniklioğlu**, s. 961.

¹³⁰ **Caniklioğlu**, s. 963; **Arıkan, Yahya/Öksüzömer Yılmaz, Gülsüm**, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanuna Göre Sigortalılık İşlemleri, İstanbul, İSMMMO Yayınları: 124, 2009, s. 81; **Aslanköylü, Resul**, Noterlerin Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa İntibakları ve Sigortalı Sayılma Koşulları, Türkiye Noterler Birliği, Hukuk Dergisi, S. 144, Kasım 2009, s. 9 vd; Geçer, s. 32.

öncesi sürelerine ilişkin bildirimleri, önceden olduğu gibi topluluk sigortası uygulaması çerçevesinde sürdürülmeye devam edilecektir (Gen. , 7.1.).

01.10.2008 tarihinden önce topluluk sigortasına tabi olmakla beraber, gelir vergisi mükellefi olmayan serbest avukatların sigortalılıkları ise, 01.10.2008 tarihinden sonra isteğe bağlı sigorta kapsamında devam ettirilir¹³¹. Bununla birlikte, isteğe bağlı sigorta kapsamında sigortalı sayılmak istemeyen avukatların Kuruma dilekçe ile başvurmaları durumunda sigortalılıkları, 30.09.2008 tarihinde sona erdirilir.

Diğer yandan, koşullarını yerine getirmiş olmaları halinde, hizmet akdine dayalı olarak çalışan avukatlar Kanun'un 4/I, (a) bendi¹³²; 01.10.2008 tarihinden önce 5434 sayılı Kanun'a tabi tutulan avukatlar, 4/I, (c) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar¹³³.

506 sayılı Kanun'un 86. maddesi hükmüne göre topluluk sigortasına tâbi olanların ödedikleri iş kazası, meslek hastalığı, hastalık, analık, malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primleri, genel sağlık sigortası dâhil, 5510 sayılı Kanun'a göre ödenmiş sayılacak ve bu süreler yatırıldıkları sigorta kolları bakımından başlangıç süresi ve prim ödeme gün sayısı olarak kabul edilecektir (SSGSSK. geç. m. 6/4).

5510 sayılı Kanun ile serbest çalışan avukatlar da kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortasından yararlanabileceklerdir¹³⁴. Böylece 506 sayılı Kanun

131 **Arıkan/Öksüzömer Yılmaz**, Sigortalılık İşlemleri, s. 81; **Tüzüner, Özgür**, Yeni 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, Ankara, Mart 2009, s. 1026. vd.; **Karakaş, İsa**, Uygulamalı Sosyal Güvenlik El Kitabı, Ankara, Adalet Yayınevi, Haziran, 2009, s. 433; **Uğur, Murat**, Avukatların 5510 Sayılı Kanun Karşısındaki Durumları, E-Yaklaşım Dergisi, S. 210, Haziran 2010, http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_result.asp?file_name=/mevzuat/dergi/makaleler/20100617004.htm.

132 **Aslanköylü**, Sigortalı Sayılma Koşulları, s. 9; **Geçer**, s. 33.

133 **Tüzüner**, s. 1027; **Geçer**, s. 33.

134 Canıklioğlu, s. 967 vd. ; Serbest Çalışan Avukatların Sosyal Güvenlikle İlgili Hak ve Yükümlülüklerinde 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunuyla Yapılan Değişiklikler Hakkında Genel Değerlendirme (www.barobirlik.org.tr), Legal Hukuk Dergisi, Legal Yayıncılık, Y. 6, C. 6, S. 71, Kasım 2008, s. 3753-3754.

döneminde, avukatların sosyal statülerine uygun bir sosyal güvenceye kavuşturulabilmeleri bakımından kısa vadeli sigorta kollarına tabi olmalarının zorunlu olması gerektiği yönündeki görüşler¹³⁵, 5510 sayılı Kanun'da göz önünde bulundurulmuştur.

Kurumun 2009/37 sayılı Genelgesi; 01.10.2008 tarihinden önce topluluk sigortasına tabi olan avukatların ve noterlerin bilgisayar programları aracılığıyla takiplerinin önceden olduğu gibi, "Topluluk Tescil ve Prim Tahsilât Sistemi" programı aracılığıyla; bunlardan 01.10.2008 tarihinden sonra ilk defa gelir vergisi mükellefi olanların takibinin ise "Sigortalama İşlemleri, Sigortalı Tescil İşlemleri" programları aracılığıyla yapılacağını öngörmüştür (Gen., 7.1.). 01.10.2008 tarihinden sonra ilk defa gelir vergisi mükellefi olan avukat ve noterlerin bildirimini de Genelge'nin "Ticari kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar" bölümünde yer alan biçimi ile yapılacaktır. Diğer bir deyişle, bu sigortalıların bildirimleri, vergi mükellefiyetlerinin başladığı tarihten itibaren en geç 15 gün içinde vergi daireleri tarafından Kuruma bildirilir. Yine aynı Genelge uyarınca, 01.10.2008 tarihinden önce sigortalı olup bu tarihten sonra gelir vergisi mükellefiyeti bulunmayan sigortalıların isteğe bağlı sigortalılıkları, "İsteğe Bağlı Sigorta İşlemleri" programı aracılığıyla yürütülür.

B. AMATÖR SPORCULAR

5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce, sporu kazanç getiren bir meslek olarak yapmayan amatör sporcuların sosyal güvenlikleri, 08.10.1997 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Spordan Sorumlu Devlet Bakanlığı arasında yapılan bir protokol gereği, amatör sporculardan oluşan dernek, birlik, federasyon veya başka kuruluşların, Gençlik ve Spor İl Müdürlükleri aracılığı

135 Ankara Barosu Hukuk Kurultayı, Avukatlık Mesleği ve Savunma Hakkı, s. 286-287.

ile Sosyal Sigortalar Kurumuna başvurarak, topluluk sözleşmesi imzalanması suretiyle sağlanmıştır¹³⁶.

5510 sayılı Kanun ile bu kapsamda bulunan kişilerin hangi sigorta türüne tabi olacakları özel olarak düzenlenmemiş olup, bunların faaliyetleri hizmet akdine dayanmadığından, Kanun'un 4/I, (a) bendi kapsamında sigortalı sayılamazlar¹³⁷. Nitekim Yargıtay da bu doğrultuda bir karar vermiş olup, bu karar doktrinde isabetli bulunmuştur¹³⁸. Bu kararda, atletizm klubünde çalışan lisanslı koşucunun (amatör), klüpte geçen çalışmalarının sigortalı çalışma olarak tespiti talebi reddedilmiştir. Zira Yargıtay'a göre, sadece yarışmalar sırasında ödenen iaşe bedeli ücret sayılamayacağı gibi, olayda zaman açısından süreklilik ve bağımlılık unsurları gerçekleşmemiştir. Yargıtay bu gerekçelerle uyumsuzluğa konu olaydaki çalışmayı, hizmet akdine bağlı çalışma saymamıştır¹³⁹.

Anılan kişiler hizmet akdiyle çalışıyor sayılmadıklarından, koşullarını yerine getirmeleri halinde, isteğe bağlı sigortaya tabi olabilecekleri söylenmelidir¹⁴⁰.

Belirtelim ki, profesyonel sporcular ile kulüp arasındaki hukuki ilişkinin hizmet akdine dayandığından, Kanun'un 4/I, (a) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar¹⁴¹.

136 **Geçer**, s. 62-63.

137 **Geçer**,s. 62.

¹³⁸ **Okur, Ali Rıza**, Yargıtayın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2001, Ankara, Kamu-İş, 2003, s. 215.

¹³⁹ **Okur**, 2001 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, s. 214-215.

140 **Çolak**, Sosyal Güvenlik Mevzuatı Uygulamaları, s. 313.

141 **Geçer**, s. 62.

C. SOSYAL GÜVENLİK SÖZLEŞMESİ OLMAYAN ÜLKELERE ÇALIŞTIRILMAK ÜZERE GÖTÜRÜLEN TÜRK İŞÇİLERİ

Yukarıda da izah etmiş olduğumuz üzere, bu kişilerin sigortalılıkları, 01.10.2008 tarihinden önce topluluk sigortası ile de sağlanmakta idi¹⁴². 5510 sayılı Kanun'un, topluluk sigortasını kaldırması ile bu kişilerin sigortalılıklarının ne şekilde sağlanacağı daha önce belirtilmiş olduğundan, burada üzerinde durulmayacaktır.

§ 4. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞIN KOŞULLARI

İsteğe bağlı olarak sigortalı sayılabilmek için birtakım şartların gerçekleşmesi gerektiği, 5510 sayılı Kanun'un 50. maddesi gereğidir. Gerçekten, Kanun'un belirlediği bazı koşulların sağlanmamış olması, isteğe bağlı sigortalılık niteliğinin kazanılmasına engeldir. İsteğe bağlı sigortalılık: Türkiye'de ikamet edenler ile Türkiye'de ikamet etmekte iken sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerdeki Türk vatandaşlarından; zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmamak veya sigortalı olarak çalışmakla birlikte ay içerisinde 30 günden az çalışmak ya da tam gün çalışmamak, kendi sigortalılığı nedeniyle aylık bağlanmamış olmak, 18 yaşını doldurmuş bulunmak, isteğe bağlı sigorta talep dilekçesiyle Kuruma başvuruda bulunmak koşullarının bir arada bulunması ile sağlanabilecektir (SSGSSK. 5754 sy. K. ile değişik m. 50). SSİY.nin 91. maddesi de bu hususları tekrar eder nitelikte bir düzenlemedir. Aşağıda bu koşullar ayrıntılarıyla irdelenecektir.

142 Bkz. yukarıda, s. 55 vd.

I. TÜRKİYE’DE İKAMET ETMEK

A. İKAMET KAVRAMI VE TÜRKİYE’DE İKAMET ETME KURALI

İkametgâh kavramı, 22.11.2001 tarihli 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 19. maddesinde tarif edilen biçimiyle anlaşılmalıdır¹⁴³. TMK.nın 19. maddesine göre, yerleşim yeri (ikametgâh), sürekli kalma niyetiyle oturulan yerdir.

İsteğe bağlı sigortalı olabilmek için kural olarak, Türkiye’de ikamet ediyor olma koşulu öngörülmüştür (SSGSSK. m. 50/2). Türkiye’de sürekli kalma niyeti olmayan kişilerin isteğe bağlı sigortalı olması, 5510 sayılı Kanun’a göre mümkün olmayacaktır. Yerleşim yeri Türkiye olmayan, Türkiye’de geçici surette bulunan kişilerin isteğe bağlı sigortaya başvuru talepleri, öncelikli olarak, Türkiye’de sürekli kalma niyetlerinin söz konusu olmaması sebebiyle Kurum tarafından reddedilecektir.

İsteğe bağlı sigorta başvurusu, aşağıda belirtilmiş olduğu üzere, isteğe bağlı sigorta giriş bildirgesinin Kuruma verilmesi ile gerçekleşecektir. İşte, isteğe bağlı sigorta giriş bildirgesinde belirtilmesi gereken ikametgâh adresi, Türkiye’de ikamet etme şartı için yeterli sayılacaktır.

5510 sayılı Kanun öncesi dönemde Türkiye’de ikamet etme şartı, isteğe bağlı sigortalılığın koşulları arasında yer almamaktaydı. Dolayısıyla 5510 sayılı Kanun ile öngörülen sistemin bir diğer farkını, Türkiye’de ikamet etme şartı oluşturmaktadır. Burada belirtilmelidir ki; 1479 sayılı Kanun’un ek 3. maddesine göre, yurt dışında bulunan vatandaşların herhangi bir işte çalışmayan yanındaki eşlerinden, isteğe bağlı sigortaya devam edenlerden, sigortalılıklarının sona ermesi için talepte bulunanların veya düzensiz prim ödemeleri nedeniyle sigortalılıkları sona erenlerin, 5510 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesinden sonra yeniden isteğe bağlı sigortalı olabilmeleri, Türkiye’de ikamet etmeleri koşuluna bağlıdır. Zira Kurumun 05.01.2009 tarihli ve 2009/5 sayılı Genelgesi’ne göre, 5510 sayılı Kanun ile yurtdışında bulunan

143 Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 173; Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 1057.

vatandaşların herhangi bir işte çalışmayan yanındaki eşlerine, isteğe bağlı sigortalı olma imkânı tanınmamıştır (Gen. , 4.2.4.)¹⁴⁴.

Kanun, isteğe bağlı sigortalı olabilmek için Türkiye’de ikamet etme şartını aramakta, yabancı uyruklular ile Türk vatandaşları arasında bir ayırım yapmamaktadır. Bu hususta vatandaşlığın, isteğe bağlı sigortalı niteliğinin kazanılmasında herhangi bir etkisi olmayacaktır¹⁴⁵. Dolayısıyla Türkiye’de yasal olarak ikamet etmekte olan bir yabancı, Kanun’un 50. ve devamı maddelerindeki diğer koşulları sağladığı takdirde, isteğe bağlı sigortalı olabilecektir.

Kural Türkiye’de ikamet etmek olmakla beraber Kanun, isteğe bağlı sigortalı olmak için talepte bulunanlardan, Türkiye’de ikamet etmekte iken sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerde bulunan Türk vatandaşlarını bu kuralın dışında tutmuştur. Diğer bir deyişle, Türkiye ile sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış bir ülkede ikamet etmek üzere yurtdışına çıkmadan önce isteğe bağlı sigortalı olarak tescil edilenler, bu sigortalılıklarına devam edebileceklerdir¹⁴⁶. Kanun’un bu kişileri istisna kapsamına almış olması, aşağıda belirtileceği üzere temelde, Türkiye’de ikamet etmekte iken, sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerde iş üstlenen işverenlerin, buralardaki işyerlerinde çalışmak üzere götördükleri Türk işçilerinin, isteğe bağlı sigortadan yararlanmalarını mümkün kılmaktır. Bundan başka, Türkiye’nin taraf olduğu sosyal güvenlik sözleşmelerinde, sözü edilen kuralın aksine bir düzenlemenin olması halinde de yine kuralın dışına çıkılacak ve uygulama alanı sosyal güvenlik sözleşmesine terk edilecektir. Nitekim Türkiye ile Fransa ve İsviçre arasında imzalanmış olan sosyal güvenlik sözleşmelerinde buna ilişkin hükümler

144http://www.sgk.gov.tr/wps/portal!/ut/p/c1/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os_gAS-PAAE8TIwN3Jx9DAYpJAB_joEB3AwNDY6B8JK8hZuHOVDeMNT11cXY0MDdiCTdBmFABGRsbOwT6uVk6BxoTkB3cEmRvp9Hfm6qfR-IDmyOYFmBkZOFpZ-Fj6-Rv7exvqROanpicmV-gW5oRHL3o6KAE4MguE!/dl2/d1/L0lJSklna21BL0IKakFBTXIBQkVSO0pBISEvWUZOQTFOSTUwLTVGd0EhIS83X1A5M1FQSTQyMDBWUTYwMkI4OU44TE0yT0szL1drX19fMTA!/?ts=1292b5fc76c&ts=1292b5e37cf&PC_7_P93QPI4200VQ602B89N8LM2OK3_WCM_Page.31102b0049077474bd46fd2c425d4083=2#7_P93QPI4200VQ602B89N8LM2OK3.

145 **Bilgili**, Sosyal Güvenlik Uygulaması, s. 129.

146 **Balcı, Mesut**, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Döneminde İsteğe Bağlı Sigortalılık Uygulaması Hakkında İnceleme, Mess Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 14, Haziran 2009, s. 250.

bulunmaktadır. “Türkiye Cumhuriyeti ile Fransa Cumhuriyeti Arasında Sosyal Güvenlik Konusunda Genel Sözleşme”ye göre¹⁴⁷, “Fransa’da ikamet eden Türk vatandaşları, gerekirse, Türk mevzuatına tabi olarak geçen sigortalılık süreleri ve muadil süreleri de hesaba katılmak suretiyle, Fransız mevzuatında öngörülen isteğe bağlı sigortaya, Fransız vatandaşları ile aynı şartlarla tabi olabilirler ve bu sigortadan Fransız vatandaşlarıyla aynı şartlarla yararlanırlar (m. 2/2)”¹⁴⁸. Sözleşmenin aynı maddesinin üçüncü fıkrası ise, “Madde hükümleri, Türk Sosyal Güvenlik Rejimine tabi Fransız işçilerinin ve Fransız Sosyal Güvenlik rejimine tabi Türk işçilerinin vatandaşı oldukları memleket mevzuatında öngörülen isteğe bağlı sigortaya prim ödemelerine veya prim ödemeğe devam etmelerine engel değildir”. hükmünü içermektedir. Dolayısıyla, ikametgâhı Fransa’da olan bir Türk vatandaşının Türkiye’de isteğe bağlı sigortalı sigortaya başvurması halinde, Türkiye’de ikamet ediyor olma koşulu aranmayacaktır. Bunun gibi, Türkiye Cumhuriyeti ile İsviçre Arasında Sosyal Güvenlik Hakkında Sözleşmeye Ek Nihai Protokol¹⁴⁹, akit taraflardan her birinin, kendi ülkesinde bulunan bir kimsenin diğer tarafın sigortasına isteğe bağlı olarak tabi olmasına veya sigortaya isteğe bağlı olarak devam etmesine engel olunmayacağı hususunda anlaşmaya vardıklarını düzenlemektedir¹⁵⁰.

Kanun’un istisna olarak belirttiği durumlardan biri olmamakla birlikte, 506 sayılı Kanun’un mülga 85. ,1479 sayılı Kanun’un mülga 79. , 2926 sayılı Kanun’un mülga 60. maddelerinde Türkiye’de ikamet etme koşulunun yer almaması dolayısıyla, 5510 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği tarihten sonra da bu Kanunlar uyarınca prim ödemeye devam edenler için, Türkiye’de ikamet etme koşulu

¹⁴⁷ Bu sözleşme, 16.05.1973 tarihli ve 1729 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti ile Fransa Cumhuriyeti Arasında Sosyal Güvenlik Konusunda Genel Sözleşme ile Bu Sözleşmeye Ek Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”la ve Bakanlar Kurulu’nun 21.06.1973 tarihli, 7/6638 sayılı Kararıyla kabul edilmiştir (RG. , 23.07.1973, 14603).

¹⁴⁸ **Ergin, Hediye**, Türkiye’nin İmzaladığı İkili Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2008, s. 198-199.

¹⁴⁹ Bu sözleşme, 29.07.1971 tarihli ve 1452 sayılı “Türkiye-İsviçre Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin ve Nihai Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”la ve Bakanlar Kurulu’nun 02.09.1971 tarihli, 7/3070 sayılı Kararıyla kabul edilmiştir (RG. , 10.08.1971, 13922).

¹⁵⁰ **Ergin**, Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri, s. 301.

aranmayacak ve isteğe bağlı sigortalılıkları aynen devam edecektir (SSİY. geç. m. 3/1; 2009/5 sy. Gen. , 4.1.). Bunların da 5510 sayılı Kanun'un öngörmüş olduğu Türkiye'de ikamet etme koşulundan muaf tutuldukları söylenebilecektir.

İsteğe Bağlı Sigorta İşlemleri Hakkında Tebliğ'e göre; Türkiye'de ikamet etmekte iken sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerde bulunan Türk vatandaşlarından, isteğe bağlı sigortalılık talebinde bulunanlardan, ilgili ülkelere Türkiye'den gittiklerinin ve halen o ülkede yaşadıklarının belgelendirilmesi amacıyla pasaport suretinin ibrazı istenir. İsteğe bağlı sigortalılığı devam edenlerden ise, Kurum tarafından belirlenecek sürelerde söz konusu ülkelerde bulduklarının belgelendirilmesi istenecektir (Teb. , p. 5)¹⁵¹.

Üzerinde durulması gereken bir başka husus, isteğe bağlı sigortalı olanların geçici olarak yurtdışında bulunmaları halinde, isteğe bağlı sigortalılıklarının ne şekilde etkileneceğinin belirlenmesidir.

Kanun'un 4. maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) veya (c) bentlerinden birine tabi bir çalışması olan sigortalıların, görevleri nedeniyle geçici olarak yurtdışında bulunmaları halinde, görevlerini yaptıkları sürece, sosyal sigortaya ilişkin hak ve yükümlülüklerinin devam edeceği, Kanun'un 10. maddesi ile hüküm altına alınmıştır. Buna göre, 4/I, (a) bendine tabi olanların işverenleri tarafından geçici görevle; (c) bendinde sayılan sigortalıların ise mevzuatlarında belirtilen usule uygun olarak yurt dışına gönderilmeleri; (b) bendinde sayılanların, sigortalılığa esas çalışmaları nedeniyle yurt dışında bulunmaları halinde, bu görevleri yaptıkları sürece, sosyal sigortaya ilişkin hak ve yükümlülükleri devam edecektir.

151 RG. , 28.09.2008, 27011,

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/!ut/p/c1/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os_gAS-PAAE8TIwMDC0tXAYNjc1NPD8NgY1cXE6B8JJK8hZuHOVDeMNTI1cXY0MDdiCTdBmFABGRsbOwT6uVk6BxoTkB3cEmRvp9Hfm6qfQr-IDmyOYFmBkZOFpZ-Fj6-Rv7OxvqROanpicmV-gW5oRHl3o6KAF1jvHg!/dl2/d1/L0lJSklna21BL0IKakFBTXIBQkVSQ0pBISEvWUZOQTFOSTUwLTVGd0EhIS83X1A5M1FQSTQyMDBWUTYwMki4OU44TE0yT0MzL1dvX19fMzI!/?ts=1292b62bbab&ts=1292b6287ab&PC_7_P93QPI4200VQ602B89N8LM2OC3_WCM_Page.195f8080491fe9578efebf09dc91a3f0=5#7_P93QPI4200VQ602B89N8LM2OC3

Görüldüğü gibi, Kanun'un, geçici olarak yurtdışında bulunmaya ilişkin olan 10. maddesi, sigortalıların iş veya görevleri nedeniyle yurtdışında bulunmaları halini düzenlemiş ve ancak bu halde sosyal sigortaya ilişkin hak ve yükümlülüklerin sürdürüleceğini öngörmüştür.

Kanun'un 10. maddesi, sigortalı sayılanlardan, sadece iş veya görevi nedeniyle yurtdışında geçici olarak bulunanların sigortalılıklarının ne şekilde etkileneceğini hükme bağlamış; ancak bir başka sigorta türü olan isteğe bağlı sigortalıların geçici olarak yurtdışında bulunmaları halini düzenlememiştir. Bu açıdan; geçici olarak yurtdışında bulunma halinde, sosyal sigortanın devam edeceğine ilişkin bir hükmün Kanun'da açıkça öngörülmüş olması yerinde bir düzenleme olarak nitelendirilebilecekse de eksik bir düzenleme olduğuna vurgu yapmak gerekir.

Kanaatimizce, bahsi geçen madde ile sağlanmış bulunan imkânın, isteğe bağlı sigortalılara da tanınmasının önünde yasal bir engel bulunmamaktadır. Zira kanun koyucunun, geçici olarak yurtdışında bulunması halinde sigortalılığın devam ettirilip ettirilemeyeceğine ilişkin bakış açısı, Kanun'un 10. maddesi ile ortaya konulmuştur. Ayrıca, sosyal sigorta hak ve yükümlülüklerinin devamı bakımından isteğe bağlı sigortalılar ile çalışmalarından dolayı, 4. maddenin birinci fıkrasının (a), (b) veya (c) bentlerinden birine tabi olanlar arasında farklı bir uygulamaya yol açılması, sosyal sigortanın amacıyla da bağdaştırılmaz. Aynı şekilde, isteğe bağlı sigortalıların da 4/I, (b) bendi kapsamında sigortalı sayıldıkları göz önünde bulundurulduğunda, bunların sanki Kanun'da öngörülenden başka bir sigorta türüne tabiymiş gibi 10. madde kapsamında değerlendirilmemiş olması, kanun yapma tekniği bakımından eleştirilmesi gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla geçici olarak yurtdışında bulunan isteğe bağlı sigortalıların da sosyal sigortaya ilişkin olan hak ve yükümlülüklerinin devam etmesi gerekmektedir.

B. İKAMET KOŞULUNUN İSTİSNASI: TÜRKİYE İLE SOSYAL GÜVENLİK SÖZLEŞMESİ İMZALANMAMIŞ ÜLKELERDE BULUNAN T.C. VATANDAŞLARININ İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞI

1. Yurtdışına Götürülen İşçinin T.C. Vatandaşı Olması

Yurtdışına götürülecek olan işçilerin ikamet koşulundan muaf tutulabilmeleri, T.C. vatandaşı olmalarına bağlıdır. Bu nedenle ilk olarak, vatandaşlık ile Türk vatandaşlığı kavramlarının ifade ettikleri anlamın belirtilmesi gerekmektedir.

Vatandaşlık, bir kişinin belirli bir devlete aidiyet bağıyla bağlı olmasını, yabancı veya vatansız olanlardan ayırt edilmesini sağlayan bir kavramdır¹⁵². Elbette vatandaşlık kavramının, artık tek bir devlete ait olma zorunluluğunu taşıdığı söylenemeyecektir. Zira birden fazla devletin vatandaşlığını kazanabilmek, günümüzde mümkün, hatta olağandır.

Öte yandan, vatandaş ile yabancı veya vatansızlar arasında hak ve yükümlülükler bakımından bir farklılığın söz konusu olduğunu ileri sürmek, çağımızda kabulü mümkün olmayan bir anlayışı temsil edecektir¹⁵³.

Her devlet, kendi vatandaşlığının kazanılması veya kaybedilmesine ilişkin olan kuralları kendisi belirler. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 66. maddesi, vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesine ilişkin esasların ancak Kanun ile düzenlenebileceğine hükmetmiştir. Ülkemizde Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybına ilişkin olan hususlar, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile belirlenmiştir. TVK'nın 3. maddesi Türk vatandaşı kavramının, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişileri ifade ettiğini düzenlemektedir.

152 Nomer, Ergin, Vatandaşlık Hukuku, İstanbul, Filiz Kitabevi, 15. Baskı, Ekim 2005, s. 3.

153 Nomer, s. 18.

2. Türkiye ile Sosyal Güvenlik Sözleşmesi İmzalanmamış Ülkelerde İş Üstlenen İşverenlerce Yurt Dışındaki İşyerlerinde Çalıştırılmak Üzere Götürülen Türk İşçileri

Anayasa'nın 62. maddesi, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının sosyal güvenlik haklarının korunmasına yönelik bir düzenlemeyi içermektedir. Buna göre: "Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır". Anayasa'nın bu şekilde özel önem atfettiği bir hususun üzerinde titizlikle durulmalıdır. Türkiye'de ikamet etmekte iken, sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerde iş üstlenen işverenlerin, buralardaki işyerlerinde çalışmak üzere götördükleri Türk işçilerinin sosyal güvenliklerinin ne şekilde sağlanacağı da bu çerçevede çözüme ulaştırılması gereken bir husustur. İlk olarak belirtelim ki, bu başlık altında incelenecek olan grup, işleri sebebiyle yurtdışına geçici olarak gönderilen kişilerden farklı bir değerlendirmeye tabi tutulacaklardır. Zira geçici görevle yurtdışında bulunanların sosyal sigortaya ilişkin hak ve yükümlülükleri, aynı şekilde devam edecektir. Bu hususu hükme bağlamış olan Kanun'un "Sigortalıların İşleri Nedeniyle Geçici Olarak Yurtdışında Bulunmaları" başlığını taşıyan 10. maddesine göre:

"4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde sayılan sigortalıların işverenleri tarafından geçici görevle yurt dışına gönderilmeleri, (c) bendinde sayılan sigortalıların mevzuatlarında belirtilen usule uygun olarak yurt dışına gönderilmeleri veya (b) bendinde sayılanların sigortalılığa esas çalışması nedeniyle yurt dışında bulunmaları halinde, bu görevleri yaptıkları sürece, sigortalıların ve işverenlerin sosyal sigortaya ilişkin hak ve yükümlülükleri devam eder". Oysa sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerde iş üstlenen işverenlerin, Türk işçilerini buralardaki işyerlerinde çalıştırmak üzere göturmeleri halinde, bu kişilerin sigortalılıkları aynı şekilde devam ettirilmeyecektir. Zira Kanun, bu gruba ilişkin olarak özel düzenlemeler içermektedir. Kanun'un 50. maddesi ve 5. maddesinin birinci fıkrasının (g) bendinde yer alan hükümler, bu grupta yer alanların sosyal sigortalardan ne şekilde yararlanacaklarını düzenlemektedir.

İsteğe bağlı sigortalılık için, Türkiye’de ikamet etme şartı öngörölmüş olmakla beraber, Türkiye’de ikamet etmekte iken sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ölkelerdeki Türk vatandaşlarının bu kuraldan istisna edilmiş oldukları, aynı maddede hüküm altına alınmıştır (SSGSSK.m. 50). Kanun’un 5/I, (g) bendinin, 50. madde ile birlikte değerlendirilmesi gerekir. Türkiye’de ikamet etme şartına istisna getiren 50. maddedeki hüküm temelde, Kanun’un 5/I, (g) bendindeki düzenleme ile paralellik sağlama amacıyla öngörölmüştür¹⁵⁴. 5754 sayılı Kanun’un 3. maddesi ile eklenen Kanun’un 5/I, (g) bendi; Türkiye ile sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ölkelerde iş üstlenen işverenlerce, yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürölen Türk işçilerinin, 4/I, (a) bendi uyarınca sigortalı sayılacakları ve haklarında kısa vadeli sigorta kolları¹⁵⁵ ile genel sağlık sigortası hükümlerinin uygulanacağını öngörmektedir¹⁵⁶. Buna göre anılan sigortalılar için kısa vadeli sigorta kolları bakımından % 1 ile % 6,5; genel sağlık

154 **Güzel/Okur/Canikliöglu**, s. 173.

¹⁵⁵ SSIY.nin 89. maddesi; işverenin, yurtdışına götürdüğü sigortalının, iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık hâllerinde, Kurum tarafından işe el konuluncaya kadar, Kanuna göre hak kazandığı geçici iş göremezlik ödeneğini ödemekle yükümlü olduğunu; bu yükümlülüğünü yerine getirmesindeki gecikmeden dolayı gerek Kurumun, gerekse sigortalının uğrayacağı her türlü zararından sorumlu olacağını öngörmektedir. Aynı maddenin ikinci fıkrası ise, belgelere dayandırılan geçici iş göremezlik ödenekleri tutarının, Kurum tarafından işverene ödeneceğini düzenlemektedir.

¹⁵⁶ Kanun’un 10. maddesinin ikinci fıkrası, 5754 sayılı Kanun’un 67. maddesiyle yürürlükten kaldırılmadan önce, sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ölkelerde iş üstlenen işverenlerin, buralardaki işyerlerinde çalışmak üzere götürdükleri Türk işçilerinin de geçici görevle yurtdışına gönderilmiş sayılacaklarını öngörmekteydi. Aynı maddenin birinci fıkrasına göre ise, geçici görevle yurtdışına gönderilme durumunda, görevin yapıldığı süre boyunca, sigortalıların ve işverenlerin sosyal sigortaya ilişkin hak ve yükümlülüklerinin devam edeceğini öngörmektedir. Şu halde anılan kişiler de sosyal sigorta kollarının tümüne zorunlu olarak tabi olacaklardı (**Güzel, Ali/Ocak, Saim**, 5510 Sayılı Yasa İle İşverenlere Getirilen Ek Sosyal Sigorta Yükümlülükleri, Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Legal Yayıncılık, Cilt: 4, Sayı: 13, Ocak 2007, s.179-180). 5754 sayılı Kanun ile yapılan bu değişiklik, 5510 sayılı Kanun’un ilk şeklinde yer alan düzenlemeye göre hak kaybı yaratacak nitelikte bir düzenlemedir (**Ocak, Saim**, Sosyal Güvenlik Sözleşmesi İmzalanmamış Ölkelere Götürölen İşçilerin Sosyal Güvenliği, Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Legal Yayıncılık, C. 5, S. 19, Ekim 2008, s. 1097). Diğer yandan, anılan kişilerin uzun vadeli sigorta kolları bakımından zorunlu sigortaya tabi tutulmamış olmalarının, hem Kurumun prim kaybına neden olacağı, hem de Kurumu önemli bir yükün altına sokacağı belirtilmiştir (**Tezel/Kurt**, s. 56-57). Diğer yandan, bu husustaki anayasal düzenleme karşısında, anılan kişilerin tüm sigorta kolları kapsamına dâhil edilmesi gerektiği belirtilmiştir (**Ocak**, İşçilerin Sosyal Güvenliği, s. 1101).

sigortası bakımından ise % 12,5 oranında¹⁵⁷ ve toplamda % 13,5 ile % 19 oranları arasında sigorta primi ödenecektir¹⁵⁸.

Anılan kişilerin uzun vadeli sigorta kollarından, Kanun'un 50. ve devamı maddeleri ile düzenlenmiş olan isteğe bağlı sigortalılık hükümleri uyarınca yararlanabilecekleri öngörülmüştür. İsteğe bağlı sigortalı olabilmek, Türkiye'de ikamet etme koşuluna bağlı olduğundan, bu kesimin isteğe bağlı sigortalı olabilmeleri, dolayısıyla uzun vadeli sigorta kollarından yararlanabilmeleri için bir istisna tanıma zorunluluğu doğmuştur. 5/I, g hükmü, 50. maddede yer alan; Türkiye'de yasal olarak ikamet etme şartı ile yine aynı maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde öngörülen zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde tam gün çalışmamak koşulunun, yurtdışına götürülen işçiler bakımından uygulanmayacağını öngörmektedir. SSİY.nin 91. maddesinin ikinci fıkrası, aynı hususu yineleyerek, bu kişilerden isteğe bağlı sigorta talebinde bulunanlardan Türkiye'de ikamet etme şartının aranmayacağı belirtilmiştir. Zaten aksi durumda bu kişilerin mevcut sosyal güvenlik sistemimizde isteğe bağlı sigortadan yararlanmaları mümkün olamazdı.

İsteğe bağlı sigortadan da yararlanan yurtdışında çalıştırılan Türk işçilerinden, ayrıca genel sağlık sigortası primi alınmayacaktır [SSGSSK. m. 5/I, (g) son cümle]. Zira 5510 sayılı Kanun ile isteğe bağlı sigortalılar da zorunlu genel sağlık sigortası kapsamına alınmış gruplar arasında yer almakta ve bu kapsamda prim ödemektedirler¹⁵⁹ (SSGSSK. m. 60). Şu halde, yurtdışına çalıştırılmak üzere götürülen işçiler, kısa vadeli sigorta ile genel sağlık sigortası bakımından zorunlu, uzun vadeli sigorta kolları bakımından ise isteğe bağlı sigortalı niteliğini taşıyacaklardır. Dolayısıyla, kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortasından zorunlu olarak yararlanan bu gruptaki kişilerin, ayrıca uzun vadeli sigortadan yararlanmak için başvuruda bulunmaları halinde, hem 4/I, (a)'lı, hem de 4/I, (b)'li olarak sigortalı sayılacaklardır. Bu durumun, sosyal sigortalarda teklik ilkesine

157 Bu oranın % 5'i sigortalı, % 7,5'u ise işveren hissesi olacaktır (m. 81/I, f).

158 **Ocak**, İşçilerin Sosyal Güvenliği, s. 1098.

159 **Ocak**, İşçilerin Sosyal Güvenliği, s. 1097.

uygun olmayan karmaşık bir yapı yaratması sebebiyle, kanun yapma tekniği bakımından eleştirilmesi gereken bir husus olduğu vurgulanmalıdır. Zira teklik ilkesi, bir kişinin sadece bir sosyal sigorta türüne tabi olmasını gerektirmektedir¹⁶⁰.

Belirtilmesi gereken bir diğer husus da bu düzenlemeden yararlanabilmek için, yurtdışına sigortalı götürecek olan işverene ait işyerinin, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre kurulu ve tescilli olması gerektiğidir (SSİY. m. 87/2). Ayrıca, Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nden¹⁶¹ önce yürürlükte bulunan ve bu Yönetmeliğin 125. maddesi ile yürürlükten kaldırılan Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği¹⁶², yurt dışında üstlenilen işin, Kurumda tescilli olan devamlı mahiyetteki işyeri dosyasından bildirim yapılan sigortalılar tarafından gerçekleştirilecek olması hâlinde, devamlı işyerinde yapılan işin mahiyetinin yurt dışında üstlenilen işe uygun olması gerektiği düzenlemesini içermekteydi¹⁶³ (Mülga SSİY. m. 93/4). Yürürlükte bulunan Yönetmelikte ise bu düzenleme yer almamaktadır.

Yönetmelikte; işverenlerin, yurt dışında yapacakları işi, yeni tescil edecekleri işyeri dosyasından bildirilecek sigortalılar tarafından gerçekleştirmeleri durumunda; işyeri dosyasının, işletme merkezlerinin bağlı olduğu üniteye tescil ettirilip, sosyal sigorta yükümlülüklerinin bu dosyadan gerçekleştirileceği düzenlemesi öngörülmektedir. İşyeri bildirgesi ekine, Kuruma verilmesi gereken belgelerin dışında ayrıca, yurtdışında işin alındığını belgeleyen sözleşme örneği ile ilgili ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti Dış Temsilciliği yazısı veya Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından düzenlenecek belge eklenecektir (SSİY. m. 87/3).

160 **Anadolu**, s. 49.

¹⁶¹ RG. , 12.05.2010, 27579.

¹⁶² RG. , 28.08.2008, 26981.

¹⁶³ Kanaatimizce, Yönetmelikte yer alan bu ifade, “yurt dışından üstlenilen işin, devamlı işyerinde yapılan işin mahiyetine uygun olması gerekir” şeklinde anlaşılmalıdır.

Diğer taraftan, işin üstlenildiği ülkenin, Türkiye ile sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmış olan bir ülke olması durumunda, ilgili sözleşme hükümleri uygulanacaktır¹⁶⁴.

Türkiye ile sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerde iş üstlenen işverenlerce, yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçilerinin sosyal güvenlikleri, 506 sayılı Kanun'da da isteğe bağlı olarak koruma altına alınmıştır. 506 sayılı Kanun'un topluluk sigortasını düzenleyen mülga 86. maddesinin, 29.07.2003 tarihli ve 4958 sayılı Kanun'un 40. maddesi ile eklenen son fıkrası, bu hususu hükme bağlamış idi. Buna göre: "Sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerin yurt dışındaki iş yerlerinde çalışmak üzere giden Türk işçilerine istekleri halinde 85 inci madde hükümleri uygulanır". Bu grubun, topluluk sigortasına ilişkin olan mülga 86. maddede hüküm altına alınmış olmasının nedeni, bunların, 2003 yılında kabul edilen 4958 sayılı Kanun ile eklenen hükümden önce topluluk sigortası kapsamında sigortalı sayılmış olmalarıdır. 4958 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonucu bu kişilerin sigortalılıkları isteğe bağlı sigorta ile sağlanabileceği gibi, işverenleri ile "Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Topluluk Sigortası Tip Sözleşmesi" de imzalanabilecektir¹⁶⁵. Bu düzenleme ile isteğe bağlı sigortaya başvurma imkânının da sağlanmış olması, uygulamada kolaylık sağlaması bakımından, topluluk sigortasına alternatif olarak getirilmiş olduğu ileri sürülmüştür¹⁶⁶. Bununla birlikte, işçinin sosyal güvenlik hakkını kendisine rağmen sağlamakla mükellef olan Devletin, bu görevini yerine getirmesi bakımından topluluk sigortasının uygulanmasının daha yerinde olacağı ileri sürülmüştür. Zira işverenlerce topluluk sigortasının yapılması zorunlu tutulabilecekken, isteğe bağlı sigortalılık zorunlu olmadığından işçiler tarafından ihmal edilebilecektir¹⁶⁷.

164 **Yıldırımoglu, Hakan**, Yurtdışında Çalışan Türk İşçilerin Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Durumu, Mess Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 14, Haziran 2009, s. 255.

165 24.02.2004 Tarihli ve 12-132 Sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı Sigorta İşleri Genel Müdürlüğü Tahsisler Daire Başkanlığı'nın Ek Genelgesi.

166 **Ocak**, İşçilerin Sosyal Güvenliği, s. 1074.

167 **Ocak**, İşçilerin Sosyal Güvenliği, s. 1076.

506 sayılı Kanun'da yapılan bu son değişiklik ile anılan kişilerin isteğe bağlı sigortalı sayılmaları, mülga 85. ve 86. maddelere bazı hükümlerin eklenmesi sonucunu doğurmuştur. İşte 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce 506 sayılı Kanun'un 86. maddesine göre topluluk sigortasından yararlanan sözü geçen sigortalıların, Kanun'un 5/I, (g) bendi kapsamındaki sigortalılıkları, 01.10.2008 tarihinden itibaren üç ay içerisinde işverenlerince sağlanacaktır (SSGSSK. geç. m. 6/8). 2009/5 sayılı Genelge uyarınca, 02.10.2008 tarihinden itibaren, 01.01.2009 tarihine kadar isteğe bağlı sigortaya başvuranların isteğe bağlı sigortalılıkları, 01.10.2008 tarihinden; üç aylık süre geçirildikten sonra başvuranların sigortalılıkları ise, başvuru tarihini takip eden günden itibaren başlatılacaktır (Gen. , 7.). Bu kapsamdaki sigortalılar, işyerinin bağlı bulunduğu sosyal güvenlik il müdürlüğü veya sosyal güvenlik merkezine, ayrıca çalıştıklarına ilişkin belge sunmadan¹⁶⁸, isteğe bağlı sigorta giriş bildirgesi ile başvuracaklardır.

506 sayılı Kanun'un 85. maddesine, 4958 sayılı Kanun ile eklenen son fıkraya göre, yurtdışına götürülen işçilerin isteğe bağlı sigortalılıklarının sağlanması için, Kanun'un aynı maddesinde öngörölmüş olan "en az 1080 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak" koşulu aranmayacaktır (SSK. m. 85/E). Böylece, esasında zorunlu olarak sigortalı sayılmaları gereken bu kişilerin, isteğe bağlı sigortalı niteliğini kazanma koşullarında, anılan Kanun döneminde de kolaylık sağlanmıştı.

5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce, 506 sayılı Kanun bünyesinde topluluk sigortası veya isteğe bağlı sigorta kapsamında sigortalı olanların 5510 sayılı Kanun ile intibakları, geçici 6. maddenin son fıkrasıyla sağlanmıştır (17.04.2008 T. , 5754 sy. K. m. 69 ile eklenmiştir). Buna göre, bu grupta yer alan Türk işçilerinden; 5510 sayılı Kanun'un yürürlük tarihinden önce sadece malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi topluluk sigortasına devam edenler ile isteğe bağlı sigortalı olarak söz konusu ülkelere götürölmüş olan sigortalıların, 5/I, (g) bendi

168 Bu kişiler, kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası bakımından zorunlu sigortalı sayıldıklarından, bunlara ilişkin primler, aylık prim ve hizmet belgesi ile Kuruma verilmektedir. Bu sebeple çalıştıklarına ilişkin belge sunmalarına gerek kalmayacaktır.

kapsamındaki sigortalılıkları, bu Kanun'un yürürlük tarihinden itibaren üç ay içerisinde işverenlerince sağlanacak ve buna ilişkin yükümlülükler yerine getirilecektir.

3. Birden Fazla Vatandaşlığın İsteğe Bağlı Sigortadan Yararlanma Koşullarına Etkisi

5901 sayılı Kanun'un 12.06.2009 tarihinde yürürlüğe girmesinden önce geçerli olan 11.02.1964 tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu, başka bir devletin vatandaşlığını kazanmak isteyen kişiye, Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilecek esaslara uygun olarak İçişleri Bakanlığınca izin belgesi verilebileceğini düzenlemekte idi (403 sy. TVK. m. 22/3). Hukukumuzda birden fazla vatandaşlığın kazanılabilmesine imkân tanıyan bu anlayış, 5901 sayılı Kanun ile de devam ettirilmiştir. Nitekim Kanun'un 3. maddesinin (b) bendi, çok vatandaşlık kavramını, Türk vatandaşının aynı anda birden çok vatandaşlığa sahip olması şeklinde tanımlamıştır. Herhangi bir şekilde yabancı devletin vatandaşlığını kazanmış olan kişilerin nüfus aile kütüklerindeki kayıtlarına, çok vatandaşlığa sahip olduklarına dair açıklama yapılacaktır (TVK. m. 44)¹⁶⁹.

İsteğe bağlı sigortalılık niteliğinin kazanılması bakımından kural olarak Türkiye'de ikamet etme koşulunun esas alındığı, kişinin tabi olduğu vatandaşlığın bu anlamda bir etkisinin olmadığı yukarıda belirtilmişti¹⁷⁰. Buna karşın, Türkiye'de ikamet etmekte iken yurtdışında bulunan Türk vatandaşlarının, isteğe bağlı sigortalılığa başvuru koşulları arasında bulunan Türkiye'de ikamet etme şartından istisna edilmiş olmaları hususunda vatandaşlık unsuru önem arz etmektedir. Türkiye'de ikamet ediliyor olması halinde, ister Türk vatandaşı, isterse herhangi bir devletin vatandaşlığına sahip bir yabancı olsun, Kanun'un belirlemiş olduğu diğer şartların da gerçekleştirilmiş olması halinde isteğe bağlı sigorta kapsamında olunabilecektir. Çok vatandaşlığa sahip olunması da Türkiye'de ikamet edilmesi

¹⁶⁹ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/>.

¹⁷⁰ Bkz. yukarıda s. 60.

halinde isteğe bağı sigortalılığın kazanılmasına engel oluşturmayacaktır. Bunun gibi, Türkiye’de ikamet etmekte iken, sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerde iş üstlenen işverenlerin, buralardaki işyerlerinde çalışmak üzere götördükleri ve birden fazla vatandaşlığa sahip olan kişilerin vatandaşlıklarından birinin Türk vatandaşlığı olması halinde, bunlar da isteğe bağı sigortalı olabileceklerdir. Buna karşın, Türkiye’de ikamet etmekte iken, sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerde bulunan ve hiçbirinin Türk vatandaşlığı olmadığı birden fazla vatandaşlığa sahip olan kişilere (yabancılara) aynı olanağın sağlanması mümkün olmayacaktır. Zira 50. maddenin ikinci fıkrası isteğe bağı sigortalı olabilme imkânını ya Türkiye’de ikamet etmekte olanlara ya da Türkiye’de ikamet etmekte iken sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerde bulunan Türk vatandaşlarına tanımaktadır. Bu iki durumdan birinin sağlanması halinde başvurulabilecek olan isteğe bağı sigortalılık, Türkiye’de ikamet etmekte iken, sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerde bulunan yabancılar için uygulama alanı bulmayacaktır.

II. ZORUNLU SİGORTALI OLMAMAK

A. KURAL

Bilindiği üzere, isteğe bağı sigortalılık kural olarak, zorunlu sigorta kapsamına dâhil olamayan kişilerin sosyal koruma altına alınması amacıyla tesis edilmiş bir kurumdur. Esasında, zorunlu sigortalılık kuralının bir istisnasını teşkil eder¹⁷¹. Dolayısıyla, isteğe bağı sigorta kapsamında sigortalı sayılabilmek, her şeyden önce zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek bir çalışmanın olmamasına bağıdır. Nitekim Kanun’un 50. maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendi, iste bağı sigortalılığın olumsuz koşullarından biri olarak: “Bu Kanuna tâbi zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmamak” şartını öngörmektedir. Dolayısıyla isteğe bağı sigortalılık için başvuruda bulunacak olanların, 4. maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri ile 506 sayılı Kanun’un geçici 20. maddesi kapsamında olacak

¹⁷¹ Bkz. yukarıda s. 8.

şekilde çalışmamaları gerekir¹⁷². Yargıtay da bazı kararlarında bu şekilde bir sonuca ulaşmıştır¹⁷³.

Kanun'da anılan koşul öngörülmemiş olsaydı dahi, aynı sonuca varmak gerekirdi. Zira sosyal güvenlik sistemimizde esas olan zorunlu sigorta olup, isteğe bağlı sigorta ikincil niteliktedir¹⁷⁴. Bu durum aynı zamanda, sosyal sigorta sistemimizde hâkim olan teklik ilkesinin doğal bir sonucudur¹⁷⁵.

5510 sayılı Kanun öncesi dönemde de zorunlu sigortaya tabi bir çalışmanın mevcut olmaması, isteğe bağlı sigortalı sayılabilmemenin koşullarından biriydi. Hatta bu dönemde, isteğe bağlı sigortalılığın düzenlendiği birden fazla kanun söz konusu olduğundan, isteğe bağlı sigortalı olabilmek için talepte bulunulan kanuni düzenleme dışındaki kanunlar bünyesinde isteğe bağlı sigortalı sayılmamak da gerekmekteydi¹⁷⁶. 506 sayılı Kanun'un 85. maddesinin A bendinin (b) alt bendinde, herhangi bir sosyal

172 Sosyal Sigortalar Kanunu'nun geçici 20. maddesinde düzenlenmiş olan bu özel nitelikli sandıklar, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce, bazı kuruluşlarda çalışan kişilerin sosyal güvenliklerinin sağlanması amacıyla kurulmuşlardır (**Aslanköylü**, Kanun Şerhi, s. 1671). Özel hukuk ilişkisine göre kurulmuş olan işbu sandıklar ile Sosyal Sigortalar Kurumundan ayrı bir sosyal güvenlik kurumu oluşturulmuştur (Nitekim 09.03.1983 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı ile bu yönde bir hüküm tesis etmiştir. Karar için bkz. : Yarg. İBGK. , 09.03.1983, E. 1983/1, K. 1983/2, **Aslanköylü**, Kanun Şerhi, s. 1672). Yargıtay, 12.12.1989 tarihinde, özel nitelikli bu sandıkların, Kanun'un geçici 20. maddesi ile kurulmasına izin verilmesinin gerekçelerini özetler nitelikte bir karar vermiştir. Buna göre: Devletin, sosyal güvenliği sağlam, etkin ve iyi bir şekilde sağlama yükümlülüğü olmakla birlikte, bunu yerine getirmesi, devletin mali kaynaklarıyla ilgili ve sınırlıdır. Bu imkânsızlıklar, devletin, vakıf biçiminde oluşturulan sandıkları bir alternatif olarak kullanmaya yöneltmiştir. Böylece bu sandıklar, devletin izniyle, onun asli görevi olan sosyal güvenliği sağlama yükümünü, bazı vatandaşlar için yerine getiren kuruluş konumuna gelmişlerdir (Yarg. 10. HD. , 12.12.1989, E. 1989/5047, K. 1989/9068, Yargıtay Kararları Dergisi, C. 16, S. 4, Nisan, 1990, s. 562.

173 Yarg. 21. HD. , 15.02.1999, E. 1999/647, K. 1999/711; Yarg. 10. HD. , 08.10.1974, E. 1974/3807, K. 1974/6010, **Güzel, Ali**, Yargıtay'ın İş Hukukuna İlişkin 1999 Kararlarının Değerlendirilmesi, İstanbul, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi Yayını, 2001, s. 306-307; Yarg. 10. HD. , 27.04.1995, E. 1995/3840, K. 1995/4138, **Çakmak, İhsan/Çakmak, İbrahim Oğuz**, Şerhli Sosyal Sigortalar Kanunu, Ankara, Adalet Yayınevi, Cilt II, 2. Baskı, 2004, s. 2371-2372.

174 **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 174.

175 **Çenberci, Mustafa/Uygur, Turgut**, Bağ-Kur Kanunu Şerhi, Ankara, Olgaç Matbaası, 1979, s. 312; **Güzel**, s. 307.

176 **Aslanköylü**, Kanun Şerhi, s. 1075.

güvenlik kuruluşu bünyesinde isteğe bağlı sigortalı sayılmamak gerektiği açıkça belirtilmiş¹⁷⁷; 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu ise, sosyal güvenlik kuruluşlarına prim veya kesenek ödemeyenlerin bu Kanun'a göre sigortalı sayılabileceklerine hükmederek, başka bir kurum bünyesinde isteğe bağlı sigortalı sayılmamak gerektiğini kabul etmişti [Bağ-Kur K. mülga m. 24/II, (c)]. Ayrıca bu husus, 12.01.2005 tarihinde yürürlüğe giren Bağ-Kur İsteğe Bağlı Sigortalılık Yönetmeliği'nde de belirtilmişti (m. 5/1). Emekli Sandığı Kanunu'nda bu husus açıkça belirtilmiş olmamakla beraber, başka bir sosyal güvenlik kurumu ile ilgisi olan bir sigortalının yeniden aynı sigorta türüne başvurmasının sosyal sigorta ilkeleriyle bağdaşmayacağı ortadadır.

5510 sayılı Kanun'dan önce çok yapıllı sosyal güvenlik sisteminin mevcut olması, farklı yapılanmalara sahip kurumlar arasındaki irtibatın da zayıf olmasına yol açtığından, başka bir kuruma tabi sigortalılığın söz konusu olup olmadığının tespiti de zorlaşmakta idi. Bunun sonucunda, zorunlu sigorta kapsamında bir çalışmanın söz konusu olduğu durumlarda bazı sigortalılar, sigortalılıklarını Kuruma bildirmek yerine, sağladığı hakların daha fazla olması sebebiyle, SSK. uyarınca isteğe bağlı sigorta başvurusunda bulunmaktaydılar. Ancak daha önce de belirtildiği üzere, sosyal güvenlik sistemimizde esas olan zorunlu sigortalılık olduğundan, Yargıtay'ın, bizce de haklı olan çoğu kararında olduğu gibi, zorunlu sigortalılığa üstünlük tanınması gerekmektedir¹⁷⁸. Bu husus, aşağıda ayrıntıları ile açıklanacaktır.

Son olarak belirtelim ki, yurtdışında çalışan ve yabancı bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olanların, çalıştıkları bu süre içinde isteğe bağlı sigortaya başvurmalarının kabul edilemeyeceği ileri sürülmüştür¹⁷⁹. Yargıtay da bu hususta, sigortalının isteğe bağlı sigortalı olduğu süre içinde yurtdışında çalışmış olduğunun

177 Yarg. 21. HD. , 22.09.2003, E. 2003/6344, K. 2003/7151,

<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=100508>.

178 Yarg. 21. HD. , 19.12.2005, E. 2005/9902, K. 2005/13371,

<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=134224>; Yarg. 21. HD. , 20.05.2002, E. 2002/3194, K. 2002/4584, <http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=25652>.

179 Arash, s. 1175.

tespit edilmesi halinde, artık isteğe bağı sigortalılıktan söz edilemeyeceği ve bu sigortalılığın iptal edilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır¹⁸⁰. Buna karşın, bu doğrultudaki görüşün, ülkesellik koşulu ile bağdaştırılmasının tartışılabilir nitelikte olduğu belirtilmiştir¹⁸¹. Ülkesellik unsuru bakımından çekinceli olmakla birlikte, sosyal güvence kapsamına alınmış olan kişinin isteğe bağı sigortalılığında söz edilemeyeceği görüşü, bizce de isabetlidir.

B. ZORUNLU SİGORTALI OLMAMA KOŞULUNUN İSTİSNASI: AY İÇİNDE OTUZ GÜNDEN AZ ÇALIŞAN VEYA TAM GÜN ÇALIŞMAYANLARIN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞI

1. Genel Olarak

İsteğe bağı sigortalılık başvurusunda bulunmak için zorunlu sigorta kapsamında olunmaması gerektiği halde, bu kuralın istisna tanınmadan uygulanması, sosyal sigortanın amacıyla bağdaşmayacak sonuçların doğmasına sebep olabilecektir. Zira kısa vadeli sigorta kolları bakımından zorunlu sigortalı sayılan kesimlerin, tabi olmadıkları uzun vadeli sigortanın tamamen kapsamı dışında bırakılmaları, onlara diğer sigorta kollarından yararlanma olanağının sunulmaması, sosyal korumanın kapsamının daraltılması anlamına gelecektir ki; bunun sosyal sigorta anlayışıyla bağdaştırılamayacağı açıktır.

5510 sayılı Kanun'dan önce, özellikle "kısmi süreli çalışanların" sigortalılıkları, emekli olmak için doldurmaları gereken sürenin çok uzun olması sebebiyle, eleştiriye konu olan hususlardan birini oluşturmuştur¹⁸². Zira bu kesimin

180 Yarg. 21. HD. , 14.06.2001, E. 2001 /4556, K. 2001/4804; Yarg. 21. HD. , 07.12.2000, E. 2000/8798, K. 2000/8850; Yarg. 21. HD. , 06.11.2000, E. 2000/7453, K. 2000/7574, **Arash** , s. 1178.

181 **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 1. Bası, s. 165-166.

182 **Akın**, Tek Çatı, s. 175.

yaşlılık aylığına hak kazanabilmesi, prim ödeme gün sayısını tamamlayamamaları nedeniyle neredeyse olanaksız halde idi¹⁸³. 5510 sayılı Kanun'dan önce, kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışanların sigortalılıklarının, tam süreli çalışanlarla aynı statüde değerlendirilmiş olması, adaletsiz sonuçlara yol açmıştır. 4857 sayılı Kanun, kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışanların, farklı bir uygulamayı haklı kılan bir neden olmadığı sürece, sırf kısmi süreli iş sözleşmesinden dolayı, tam süreli iş sözleşmesi ile çalışanlardan farklı bir işleme tabi tutulamayacaklarına hükmetmektedir (İş K. m. 13/2). Kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışanların, İş Kanunu bakımından farklı bir düzenlemeye tabi tutulamayacaklarına ilişkin anılan hükme benzer ve amaca uygun bir hükmün, SSK.da da öngörülmüş olması gerekirdi. Sözü geçen kişilerin zorunlu sigortalılıklarının yanında, isteğe bağlı sigortaya da başvurma olanağı öngörülmüş olsaydı, İş Kanunu'nda yer alan düzenlemeye benzer bir hüküm öngörülmüş olurdu. Zira bu da sosyal güvenliğin tam anlamıyla sağlanması bakımından haksız bir uygulamayı engelleyecektir.

5510 sayılı Kanun, kısmi süreli çalışanların sigortalılıklarının, farklı bir düzenlemeye tabi tutulması gerektiği hususuna dikkati çekmiş ve zorunlu sigortalı olarak çalışmama kuralına bu bakımdan bir istisna getirmiştir [SSGSSK. m. 50/2, (a)] Buna göre; zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek bir çalışmanın olmaması, isteğe bağlı sigortalı sayılabilmek için esas olmakla birlikte, otuz günden az çalışan veya tam gün çalışmayanlar¹⁸⁴ bu kuraldan istisna edilmiş ve bu kişilere isteğe bağlı sigortaya başvuru yolu açılmıştır. Buna göre anılan sigortalıların sigortalılıkları, günün yarısında 4/I, (a), diğer yarısında ise 4/I, (b) kapsamında değerlendirilecektir¹⁸⁵. Bu ise, tek bir sigortalının, iki ayrı sigortalılık niteliğine sahip

183 **Özdemir, Cumhuriyet Sinan**, 5510 Sayılı Kanun Kapsamında Atipik Çalışanların Durumu, E-Yaklaşım Dergisi, S. 205, Ocak 2010,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20100116099.htm.

184 Anılan bendin, 5754 sayılı Kanun'un 30. maddesi ile değiştirilmeden önceki hali; "Bu Kanuna tâbi zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmamak veya sigortalı olarak çalışmakla birlikte, ay içerisinde 30 günden az çalışmak veya son bir yıl içinde 360 günden az çalışmak ya da tam gün çalışmamak..." biçimindeydi.

185 **Akın**, Sigortalılığın Kapsamı ve Primli Rejimle Bağdaşması, s. 45.

olması anlamına gelmektedir ki; bu, sosyal sigorta anlayışı ile bağdaştırılması güç bir durum yaratmaktadır.

Otuz günden az çalışma veya tam gün çalışmama kavramlarının ne şekilde anlaşılması gerektiği, aşağıda inceleme konusu yapılmıştır.

2. Otuz Günden Az Çalışma veya Tam Gün Çalışmama Kavramları

a) Genel Olarak

Otuz günden az çalışan veya tam gün çalışmayan sigortalılara yazılı talepte bulunarak isteğe bağlı sigortaya başvurma imkânının tanınmasının nedeni, daha önce de ifade etmiş olduğumuz gibi, bu kişilerin yaşlılık aylığına makul bir yaşta hak kazanabilmelerini sağlamaktır. Kanun, bu grupta yer alanların isteğe bağlı sigortadan yararlanabilme olanağını elde edebilmeleri için, ya otuz günden az çalışmasını ya da otuz gün çalışılmakla birlikte, günlük çalışmanın 7,5 saati bulmaması, yani, 7,5 saatten az olması gerektiğini belirtmektedir. Zira İş Kanunu'nun 63. maddesine göre haftalık çalışma süresi en fazla 45 saat olabilmekte ve aksinin kararlaştırılmamış olduğu hallerde bu süre, haftanın çalışılan günlerine eşit ölçüde bölünerek uygulanabilmektedir. Yine İş Kanunu'nun 46. maddesi, işçilere, 63. maddeye göre belirlenen iş günlerinde çalışmış olmaları koşuluyla, yedi günlük bir zaman dilimi içinde kesintisiz en az yirmi dört saat dinlenme (hafta tatili) süresi verileceğini hükme bağlamıştır. Şu halde, işçi haftada en fazla altı gün ve bu altı gün içinde kırk beş saat çalışabilecektir. Bu kırk beş saat, aksinin belirlenmediği hallerde haftanın altı gününe eşit dağıtılacağından, tam gün çalışan bir işçi, günde en fazla 7,5 saat çalıştırılabilecektir.

Kanun koyucu, 5510 sayılı Kanun'un 50. maddesinde, ifade biçimi olarak kısmi süreli çalışmayı değil, otuz günden az çalışmak ya da tam gün çalışmamak ifadesini kullanmayı tercih etmiştir. Kanun'un incelemesine geçmeden önce, bu iki ifadenin aynı anlama gelip gelmediği üzerinde durulması gerekmektedir. Diğer bir söyleyiş biçimiyle, isteğe bağlı sigortaya başvuru için gerekli olan söz konusu koşulun gerçekleşmesi için, 4857 sayılı Kanun'da düzenlenmiş olan kısmi süreli iş sözleşmesinin tanımına uygun olan kıstasın mı, yoksa belirlenmiş herhangi bir ölçüt

benimsenmeksizin otuz günden az çalışan veya tam gün çalışmayanların tümünü kapsamına alan kıstasın mı esas alınacağı belirlenmelidir.

4857 sayılı Kanun'un, kısmi süreli iş sözleşmesini tanımlayan 13. maddesine göre: "İşçinin normal haftalık çalışma süresinin, tam süreli iş sözleşmesiyle çalışan emsal işçiye göre önemli ölçüde daha az belirlenmesi durumunda sözleşme kısmi süreli iş sözleşmesidir". Görüldüğü üzere, kısmi süreli iş sözleşmesini tam süreli iş sözleşmesinden ayıran belirleyici unsur; haftalık çalışma süresinin, tam süreli iş sözleşmesi ile çalışan işçiye göre önemli ölçüde daha az belirlenmiş olmasıdır. Önemli ölçüde az çalışma kavramı ise, İş Kanununa İlişkin Çalışma Süreleri Yönetmeliği'nin 6. maddesinde: "İşyerinde tam süreli iş sözleşmesi ile yapılan emsal çalışmanın üçte ikisi oranına kadar yapılan çalışma kısmi süreli çalışmadır" şeklinde belirlenmiştir. Haftalık çalışma süresinin en fazla 45 saat olabileceği göz önüne alındığında, 30 saate kadar olan çalışmalar, kısmi süreli çalışma olarak nitelendirilebilecektir.

Çağrı üzerine çalışma ise, kısmi süreli iş sözleşmesinin bir türü olup, Kanun'un 14. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre çağrı üzerine çalışma; işçiye ihtiyaç duyulması halinde iş görme ediminin yerine getirileceğinin kararlaştırıldığı ve yazılı olma esasına dayanan kısmi süreli iş sözleşmesidir.

Yukarıdaki tanımlar da göz önünde bulundurularak, otuz günden az çalışma kavramı ile önemli ölçüde az çalışmanın mı, birkaç gün az olan bir çalışmanın mı, yoksa her iki ölçütün de geçerli kabul edileceği bir esasın mı anlatılmak istendiği açıklığa kavuşturulmalıdır.

Kanaatimizce, Kanun'un otuz günden az çalışma kavramından, kısmi süreli çalışmanın anlaşılması gerektiği sonucunun çıkarılmaması gerekir. Zira 4857 sayılı Kanun'da düzenlenmiş ve tanımlanmış olan kısmi süreli çalışma, iş sözleşmesine dayanarak çalışanları kapsamına alan bir düzenlemedir. Diğer bir söyleyişle, 4857 sayılı Kanun'un tanımladığı kısmi süreli çalışma, bir iş sözleşmesi türüdür. Oysa 5510 sayılı Kanun'un isteğe bağlı sigortalılık ile ilgili düzenlemesi, sadece iş sözleşmesi ile bağımlı çalışanları değil, kendi adına ve hesabına çalışanlar ile kamu

idarelerinde çalışanları da kapsamına alan bir düzenlemedir. Diğer bir ifade şekliyle, otuz günden az çalışmanın, 4. maddenin birinci fıkrasının (a), (b) veya (c) bentlerinden herhangi biri kapsamında olmasının bir önemi yoktur¹⁸⁶. Bu sebeple kanımızca, otuz günden az çalışma kavramından, normal haftalık çalışma süresinden önemli derecede az bir çalışmanın anlaşılması gerektiği ileri sürülemez. Sosyal sigorta bakımından önemli olan husus, yaşlılık aylığının bağlanması açısından otuz günden az çalışanlar ile tam süreli çalışan emsal sigortalılar arasında nedensiz bir farklılığın yaratılmasının önüne geçilmesi olduğundan, otuz günün tamamlanması için gerekli olan gün sayısının önemli derecede eksik olması gerektiği mutlak surette uygulama alanı bulmamalıdır. Zorunlu sigortalı olmasını gerektirecek çalışmasının otuz güne tamamlanması için birkaç günün eksik olması halinde dahi, isteğe bağlı sigortaya başvurma imkânının olması gerekir. Buna karşın, 5510 sayılı Kanun'un prime esas kazancı düzenleyen 80. maddesi, otuz günden az çalışma ile ilgili olarak sadece, (h) ve (ı) bentlerinde öngörülen kısmi süreli çalışma ile kısmi süreli çalışmanın bir türü olan çağrı üzerine çalışma hallerinde prim ödeme gün sayısının ne şekilde hesaplanacağını düzenlemiştir. Maddenin (h) bendine göre; yazılı olarak yapılmış kısmi süreli iş sözleşmesi gereği, ay içerisinde çalıştığı saat karşılığında ücret alan sigortalının aylık prim ödeme gün sayısı, ay içindeki toplam çalışma saati süresinin, 4857 sayılı Kanun'a göre belirlenen haftalık çalışma süresine göre hesaplanan günlük çalışma saatine bölünmesi suretiyle bulunacaktır. Aynı bendin son cümlesi, bu şekildeki hesaplamada gün kesirlerinin bir gün kabul edileceğine hükmetmiştir.

Otuz günden az çalışma kavramından ne anlaşılması gerektiği hususunun, bir ayırım yapılmak suretiyle incelenmesi zorunluluğu doğmaktadır. Buna göre, ilk olarak, haftalık çalışma günlerinin her günü çalışılması; ancak bu günlük çalışmanın 7,5 saatten az olması durumu; ikinci olarak ise, haftanın bazı günlerinde çalışılması hali irdelenmelidir. Diğer bir anlatımla, temel ayırım, çalışmanın tam süreli mi, yoksa kısmi süreli mi olduğunun saptanmasında yatmaktadır. Zira buna göre prim

186 Güzel/Okur/Caniklioğlu s. 174.

hesaplama yönteminin 80. maddenin (h) bendi çerçevesinde olup olmadığı belirlenecektir.

b) 7,5 Saatten Az Olması Koşuluyla Haftalık Çalışma Günlerinin Her Gününde Çalışılıyor Olması Hali

Hafta tatili dışında, haftanın her günü çalışılmakla birlikte, bu çalışmanın 7,5 saatten az olduğu durumlarda kişinin sigortalılığının ne şekilde belirleneceği, ilk olasılık olarak değerlendirilecektir. Her şeyden önce, burada da çalışma saatinin, tam süreli çalışmaya oranla önemli ölçüde az olup olmamasına göre bir ayrıma gidileceği belirtilmelidir. İlk alt ayırımımıza göre; haftada 45 saat çalışılan bir işyerindeki sigortalının, her gün çalışmakla birlikte, haftada 15 saat; yani otuz günde -ayda- toplam 60 saat çalıştığı varsayıldığında, iş sözleşmesinin yazılı olması kaydıyla, bu kişinin İş Kanunu'nda tanımlanan kısmi süreli iş sözleşmesine uygun bir şekilde çalıştığı görülecektir. Zira Çalışma Süreleri Yönetmeliği'nin 6. maddesine göre, emsal çalışmanın üçte ikisinden az olan bir çalışma saati söz konusudur. Diğer yandan, 5510 sayılı Kanun'un 80. maddesinin (h) bendi uyarınca, sigortalıların, günlük kazançlarının hesabında esas tutulan gün sayıları, aynı zamanda, bunların prim ödeme gün sayılarını gösterecektir. Yine aynı maddenin (h) bendine göre; kısmi süreli çalışan sigortalıların, ay içindeki prim ödeme gün sayılarının, ay içindeki toplam çalışma saati süresinin İş Kanunu'nun 63. maddesi ile belirlenen haftalık çalışma süresine göre hesaplanan günlük çalışma saatine bölünmesi suretiyle bulunacaktır. Kanun'un 80. maddesinin bu hükmünü, yukarıda belirttiğimiz ve ayda 60 saat çalışan bir sigortalının prim ödeme gün sayısının hesaplanması için uyguladığımızda (60/7,5 hesabı ile), bu sigortalının işvereni tarafından 8 günlük prim ödeme yükümlülüğü doğacaktır. Kişinin aylık otuz gün üzerinden sadece 8 gün prim ödeyerek yaşlılık aylığına hak kazanması, yaşlılık aylığı bağlanmasını anlamsız kılmasının ötesinde, gerçekleşmesi oldukça güç bir durum yaratacaktır. İşte böyle bir sakıncanın giderilmesi amacıyla, bu sigortalılara da isteğe bağlı sigortalılıktan yararlanma olanağı sunulmuştur. Söz konusu hüküm uyarınca bu sigortalılar, Sosyal Güvenlik Kurumuna yazılı talepte bulunmaları halinde, kalan 22 günlük süreyi, isteğe bağlı sigortalı olarak tamamlayabileceklerdir.

Bu kapsamda irdelenecek olan diğ er olasılığı, sigortalının her gün; ancak haftada 35 saat çalıştığı bir durumda, kalan günleri ne şekilde sigorta kapsamına alabileceği hususu oluşturmaktadır. Haftada 35 saat çalışan bir kişi, İş Kanunu'na göre tam süreli çalışan emsal işçiye göre önemli ölçüde az çalışmış sayılmayacağından, kısmi süreli çalışan olarak kabul edilemeyecektir. Dolayısıyla, sadece kısmi süreli çalışan sigortalıların prim ödeme gün sayılarının belirlendiği Kanun'un 80. maddesinin (h) bendi, bu kapsamda değerlendirilen çalışanlar için uygulanmayacaktır. Kanun'un bu düzenlemesi karşısında belirtilen kişiler, tam gün çalışanlar gibi değerlendirilecektir. Diğer bir anlatımla, bu kişilerin 7,5 saatten az çalıştıkları otuz günün tamamı zorunlu olarak Kuruma bildirileceğinden, ayrıca isteğe bağlı sigorta kurumuna başvurmalarına gerek kalmayacaktır.

c) Haftanın Bazı Günlerinde alışılması Hali

Haftanın bazı günlerinde çalışan bir sigortalının, kalan günler bakımından hangi sigorta kapsamında olacağını yine, toplam haftalık çalışma süresinin kısmi süreli iş sözleşmesi olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği belirleyecektir. Bu husus iki ayrı örnek ile açıklanacak olursa: İlk durumda sigortalının haftada 20 saat çalıştığı varsayıldığında, bu sigortalının kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalıştığı saptanmış olacak (emsal çalışma saatinin 45 saat olduğu varsayıldığında) ve prim ödeme gün sayısı Kanun'un 80. maddesinin (h) bendi çerçevesinde belirlendikten sonra anılan sigortalı, kalan günleri isteğe bağlı sigortalı olarak tamamlayabilecektir.

Diğer yandan, haftanın dört günü 35 saat çalışan bir sigortalı, kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışmamakla beraber, tam süreli çalışan niteliğini de kazanamayacaktır. Sigortalının çalışmadığı haftanın bir gününün, zorunlu sigorta kapsamında Kuruma bildirilmesi mümkün değildir. Haftanın beş gününün çalışıldığı bir işyerinin söz konusu olduğu düşünüldüğünde, bu sigortalının, hafta tatili ile birlikte değerlendirildiğinde, ayda sekiz günü zorunlu sigorta kapsamı dışında kalacaktır. Ne kısmi süreli, ne de tam süreli çalışma olarak nitelenemeyen böyle bir durumda sigortalının, sigorta kapsamı dışında kalan günleri isteğe bağlı sigortalı olarak tamamlayabilmesi gerekir. Böyle bir yaklaşım, yukarıda ifade ettiğimiz

üzere¹⁸⁷, otuz günden az çalışma kavramının mutlak anlamda kısmi süreli çalışma şeklinde anlaşılması gerektiği, zira böyle bir durumun gerek 5510 sayılı Kanun ile gerekse sosyal sigortanın amacıyla bağdaşmayacağı açıktır.

III. KENDİ SİGORTALILIĞI NEDENİYLE AYLIK BAĞLANMAMIŞ OLMAK

Kanun olumsuz bir koşul olarak, zorunlu sigortalı sayılmayı gerektirecek bir çalışmanın mevcut olmamasının yanında, isteğe bağlı sigorta başvurusunda bulunacak olan kişinin kendi sigortalılığı nedeniyle aylık bağlanmamış olmasını da öngörmüştür [SSGSSK. m. 50/II, (b)]. 5510 sayılı Kanun'dan önce de 506, 1479 ve 5434 sayılı Kanunlara tabi olarak isteğe bağlı sigortalı olunmak istenmesi halinde, kişinin kendi sigortalılığı sebebiyle aylık almıyor olması şartı aranmakta idi¹⁸⁸ (SSK. m. 85; Bağ-Kur K. m. 79; Bağ-Kur İsteğe Bağlı Sigortalılık Yönetmeliği, m. 5; 5434 sy. Kanun, m. 12/son).

İsteğe bağlı sigortanın sağladığı yarar düşünüldüğünde, Kanun'un aylık alanları isteğe bağlı sigorta kapsamı dışında tutmuş olmasının anlamlı olduğu görülecektir. Zira uzun vadeli sigorta kollarına tabi olan bir sigortalının, isteğe bağlı sigorta ile bu sigorta kollarından tekrar yararlanmak istemesinin hiçbir haklı gerekçesi olamaz.

5510 sayılı Kanun'un 3. maddesine göre aylık; malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile vazife malûllüğü halinde yapılan sürekli ödemeyi ifade eder. Diğer bir söyleyişle Kanun, uzun vadeli sigorta kollarına tabi olunması ile vazife malullüğü halinde yapılacak olan ödemeleri aylık kapsamında değerlendirmiştir. Bunun sonucunda, kısa vadeli sigorta kolları olan iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve

187 s. 75 vd.

188 Hatta bu koşul, Yargıtay kararlarında da bahsi geçen bir şart olmuştur (Yarg. 21. HD. , 10.06.2002, E. 2002/4319, K. 2002/5548,

<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=25019>; Yarg. 21. HD. , 24.04.2001, E. 2001/1683, K. 2001/3232, <http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=31995>.

analık sigortasına tabi olunması sonucu Kurumdan kendisine gelir bağlanan kişinin, isteğe bağlı sigorta kapsamına alınmasına yasal bir engel yoktur. Başka anlatımla, Kanun'un 16. maddesinde düzenleme konusu yapılmış olan, hizmet akdiyle veya kendi adına ve hesabına çalışan kişiler bakımından iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortasından sağlanan haklardan yararlanılıyor olunması, isteğe bağlı sigortalı olmaya engel teşkil etmeyecektir¹⁸⁹. Hükümden de anlaşılacağı üzere, kısa vadeli sigorta kolları, 4/I, (c) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar bakımından uygulanmayacaktır (SSGSSK. m. 4/6; SSIY. m. 9/son).

Kanun'un 16. maddesine göre, kişinin kendi sigortalılığı sebebiyle kısa vadeli sigorta kollarından sağlanacak olan haklar ise şu şekilde sıralanmıştır: Geçici iş göremezlik süresince günlük geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi, sürekli iş göremezlik geliri bağlanması, analık sigortasından sigortalı kadına veya sigortalı olmayan karısının doğum yapması nedeniyle sigortalı erkeğe bağlanan emzirme ödeneği. Belirtilen bu tür aylık ya da gelirin alınıyor olması halinde dahi isteğe bağlı sigortalılık niteliği kazanılabilecektir.

Aylık kavramının bu şekilde tanımlanmış olması, kısa vadeli sigorta kollarına tabi olmakla beraber, uzun vadeli sigorta kollarından yararlanamayanlar, isteğe bağlı sigorta kanalıyla malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına başvuru imkânı elde etmiş olacaklardır. Belirtelim ki, kısa vadeli sigorta kollarından yararlananlara, Kanun'un 16. maddesine göre sağlanacak olan haklar arasında; gelir bağlanmış olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi, iş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölen sigortalı için cenaze ödeneği verilmesi, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine gelir bağlanması da yer almaktadır. Ancak bu son belirttiğimiz menfaatler, sigortalının ölümünden sonra hak sahiplerine tanınmış olup, kendisinin yararlanacağı haklar arasında yer almadığından, zaten isteğe bağlı sigortaya başvurmak, sigortalı için olanaksız hale gelecektir.

189 **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 175; **Bilgili**, Sosyal Güvenlik Uygulaması, s. 131. Duygulu, kendisine iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortasından sadece sürekli işgöremezlik geliri bağlanmış olan sigortalıların isteğe bağlı sigortalı olabileceklerini belirtmiştir (**Duygulu**, s. 10).

Kanun'un, 5754 sayılı Kanun'un 27. maddesiyle değiştirilmiş bulunan 47. maddesinde, koşul ve sonuçlarıyla ayrıntılı biçimde hüküm altına alınmış olan vazife malullüğü, sadece 4/I, (c) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar için uygulanır. Kanun'un 47. maddesinde tanımlanan vazife ve/veya harp malullüğünü kapsamına aldığı öngörülmüştür (SSGSSK. m. 3/I, b. 30). Kanun'un 47. maddesine göre ise:

“25 inci maddede belirtilen malûllük; sigortalıların vazifelerini yaptıkları sırada veya vazifeleri dışında idarelerince görevlendirildikleri herhangi bir kamu idaresine ait başka işleri yaparken bu işlerden veya kurumlarının menfaatini korumak maksadıyla bir iş yaparken ya da idarelerince sağlanan bir taşıtla işe gelişi ve işten dönüşü sırasında veya işyerinde meydana gelen kazadan doğmuş olursa, buna vazife malûllüğü ve bunlara uğrayanlara da vazife malûlü denir”. Belirtelim ki, vazife malullüğü, harp malullüğünü de içermektedir (SSGSSK. m. 3/I, b. 30). Bu nedenle, kısaca harp malullüğü kavramı üzerinde de durulmalıdır.

Kanun'un 47. maddesinin sekizinci fıkrasına göre: Subay, astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş ile Türk Silâhlı Kuvvetleri tarafından görevlendirilen ve 4/I, (c) bendi kapsamındaki sigortalılardan: harpte fiilen ateş altında; harpte, harp bölgelerindeki harp harekât ve hizmetleri sırasında, bu harekât ve hizmetlerin sebep ve etkileriyle; harpte veya harbe hazırlık devresinde her çeşit düşman silâhlarının etkisiyle; askerî harekâtı gerektiren iç tedip ve sınır hareketleri sırasında, bu hareketlerin sebep ve etkisiyle; barışta veya olağanüstü hallerde, emir veya görev ile uçuş yapan uçucularla hangi meslek ve sınıftan olursa olsun emirle görevli olarak uçakta bulunanlardan uçuşun havadaki ve yerdeki sebepleriyle ve yine emir ve görev ile dalış yapan dalgıçlarla, hangi meslek ve sınıftan olursa olsun emirle görevli olarak denizaltı gemisinde veya dalgıç kıtasında bulunanlardan denizaltıcılığın veya dalgıçlığın çeşitli sebep ve etkileriyle; Anayasa'nın 92. maddesi veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler uyarınca Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesini gerektiren durumlarda, birliklerin buldukları yerlerden hareketlerinden itibaren yurt içinde, yurt dışında, yabancı ülkelerde veya yurda dönüş sırasında, vazife malûlü olanlara harp malûlü denir.

İşte yukarıda belirttiğimiz düzenlemeler kapsamında vazife malullüğü veya harp malullüğü aylığı alan bir sigortalı, aynı zamanda isteğe bağlı sigortalı olamayacaktır.

Görüldüğü üzere, isteğe bağlı sigortalı olmak isteyen kişinin aylığının, hizmet akdine veya kendi adına ve hesabına dayalı çalışmasından ya da kamu idarelerindeki görevinden dolayı bağlanmış olmasının sonuca bir etkisi yoktur. Diğer bir ifade biçimiyle, 4/I, (a), 4/I, (b) veya 4/I, (c) kapsamında sigortalı olup, bu sigorta türlerinden birine göre aylık alan bir sigortalı, isteğe bağlı sigorta koşullarını taşımadığından, bu yöndeki talebinin reddedilmesi gerekir.

Üzerinde durulması gereken bir diğer husus da kendisine toptan ödeme yapılmış olan kişilerin isteğe bağlı sigortadan yararlanabilip yararlanamayacaklarıdır. Bu, 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde, 506 sayılı Kanun'un 85. maddesi yorumlanırken de doktrinde tartışma konusu edilmiş bir husustur¹⁹⁰. Bir görüşe göre Kanun, aylık bağlanmamış olması koşulunu aramış olup, toptan ödeme yapılmış olma halini göz önünde bulundurmamış olduğundan, Kurumdan toptan ödeme almış olanlar da isteğe bağlı sigortalı olabilmelidirler¹⁹¹.

Diğer bir görüşe göre ise, Kanun'da sadece aylıktan söz edilmiş olup, toptan ödeme yapılmamış olmak ile ilgili bir koşulun yer almaması sebebiyle, kendisine toptan ödeme yapılmış olan kişilere isteğe bağlı sigortalılık yolunun açılması yanlıtıdır¹⁹².

190 Bu husus, 506 sayılı Kanun'un 3395 sayılı Kanun ile değiştirilmesinden sonra tartışma konusu edilmiştir. Zira bu değişiklikten önce "toptan ödeme yapılmamış olmak", isteğe bağlı sigortaya başvuru için bir koşul olarak aranmaktaydı.

191 **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 1. Bası, s. 166; **Alper**, Sosyal Sigortalar, s. 121; **Duygulu**, s. 10.

192 **Centel**, s. 41-42.

Belirtelim ki, bağlanan aylığın, bizzat isteğe bağlı sigorta başvurusunda bulunan kişinin sigortalılığından kaynaklanması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, sözü geçen aylık, kişinin kendi çalışmalarından dolayı bağlanacak olan aylıktır¹⁹³.

Kanun'un 16. maddesinde, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu sigortalının ölümü halinde hak sahiplerine gelir bağlanacağı belirtilmektedir. Yine Kanun'un 34. maddesi, sigortalının ölümü halinde hak sahiplerinin ölüm aylığına hak kazanacaklarını düzenlemektedir. Bu kapsamda, kendisine ölüm geliri veya aylığı bağlanmış olan hak sahiplerinin isteğe bağlı sigortadan yararlanmaları mümkün olacaktır. Zira Kanun, aylığın bizzat kişinin kendi sigortalılığından doğmuş olmasını aramaktadır. Başkasının sigortalılığı nedeniyle ve hak sahibi olarak aylık almıyor olması, isteğe bağlı sigortaya başvurmaya engel olmayacaktır¹⁹⁴.

IV. 18 YAŞINI DOLDURMUŞ BULUNMAK

İsteğe bağlı sigortalı olabilmek için 18 yaşın doldurulmuş olması gerektiği, Kanun'un 50. maddesinde koşulmuş olan bir diğer koşulu oluşturmaktadır. 5510 sayılı Kanun ile mülga 506 sayılı Kanun'da, isteğe bağlı sigortaya başvuru koşulları arasında, 18 yaşının doldurulmuş olması koşulu aranmamakta idi. Bununla birlikte doktrinde, isteğe bağlı sigortalılık ilişkisinin kurulabilmesi için ergin olma koşulunu içeren fiil ehliyetine sahip olmak gerektiği ifade edilmiştir¹⁹⁵.

TMK'nın 11. maddesine göre erginlik, 18 yaşın doldurulması ile başlayacaktır. 2009/5 sayılı Genelge'ye göre, 18 yaşın tespiti ise isteğe bağlı sigortalılık müracaat tarihinden, doğum tarihinin çıkartılması suretiyle belirlenecektir (Gen. , 2.2.2.). Kural bu olmakla birlikte, 18 yaşın doldurulmadığı bazı hallerde de kişi ergin sayılabilmektedir. Nitekim TMK'nın 11. maddesinin ikinci fıkrası, evlenmenin kişiyi ergin kılacağını öngörürken; 12. maddesi, 15 yaşını dolduran küçüğün, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabileceği kuralını

193 Centel, s. 43.

194Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 175; Balcı, s. 250.

195 Centel, s. 38.

içermektedir. Bu şekilde ergin kılınan kişilerin, 18 yaşını tamamlamadıkları halde, 5510 sayılı Kanun'a göre isteğe bağlı sigortalı sayılabiliyor sayılamayacaklarının belirlenmesi gerekmektedir.

5510 sayılı Kanun'un ikinci fıkrasının (c) bendi, erginlik vasfına sahip olmayı değil, 18 yaşının doldurulmuş olması gerektiğini açık bir ifade ile düzenlemiş olduğundan, evlenme ya da mahkeme kararı ile ergin kılınmış olan bir kişinin, bu hüküm karşısında, 18 yaşını doldurmadan isteğe bağlı sigortalı olması mümkün olamayacaktır¹⁹⁶.

1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu'nun, isteğe bağlı sigortalılığı düzenleyen mülga 79. maddesine göre de Kanun bünyesinde isteğe bağlı sigortalı sayılabilmek, 18 yaşının doldurulmuş olmasına bağlıydı. 506 sayılı Kanun'un mülga 85. maddesi ise, 18 yaşının doldurulmuş olması şartını açıkça öngörmemiş olmakla birlikte, Kanun'un 60. maddesinin (G) fıkrasındaki düzenleme göz önünde bulundurulduğunda aynı sonuca ulaşmak mümkün olmaktadır. Zira bu madde, 18 yaşından önce malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olanların sigortalılık süresinin, 18 yaşını doldurdukları tarihte başlayacağını kabul etmekteydi. Bu hükmün, isteğe bağlı sigortalılık bakımından öncelikle uygulama alanı bulacağına söylenmesi yanlış olmayacaktır. Çünkü 506 sayılı Kanun'a göre isteğe bağlı sigortalı sayılabilmek, en az 1080 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi ödemiş olma koşuluna bağlı idi. Diğer bir deyişle Kanun, isteğe bağlı sigortaya başvurabilmeyi daha önceden sigortalı olma koşuluna bağlamış olduğundan, isteğe bağlı sigortalı olabilmek için evleyleyince 18 yaşının doldurulmuş olması gerekmektedir. 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu ise, isteğe bağlı sigorta kurumuna başvuru koşulu olarak, en az on yıl 657 sayılı DMK.ya tabi biçimde çalışmış olmayı aramaktaydı. Dolayısıyla bu Kanun bakımından da 18 yaşının doldurulmuş olması gerekmektedir.

196 Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 175; Bilgili, Sosyal Güvenlik Uygulaması, s. 132.

V. KURUMA BAŞVURUDA BULUNMAK

İsteğe bağlı sigorta talep dilekçesiyle Kuruma başvuruda bulunmak, Kanun'un 50/II, (d) bendinde, isteğe bağlı sigortaya başvuru için öngördüğü son şartı oluşturmaktadır. Zorunlu sigortalılar, Kuruma başvurmasalar dahi sigortalı niteliğini kazanmalarına karşın, isteğe bağlı sigortalı olmak isteyen bir kişinin Kuruma yazılı olarak başvurma zorunluluğu söz konusudur. Bu yönde bir talebin varlığı, isteğe bağlı sigortanın belirleyici özelliğini oluşturur. Zira kişinin talebi olmaksızın, Kurumca kendiliğinden isteğe bağlı sigorta kapsamına alınması, isteğe bağlı sigortalılık ile uyuşmayan bir durum yaratır. Hemen burada belirtmek gerekir ki; 506 sayılı Kanun'un mülga 85. ,1479 sayılı Kanun'un mülga 79. , 5434 sayılı Kanun'un mülga 12. ve geçici 218. , 2926 sayılı Kanun'un mülga 60. maddelerine göre isteğe bağlı sigortalılıklarını/iştirakçiliklerini 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra da devam ettirenlerden, Kuruma yeniden yazılı talepte bulunmaları koşulu aranmayacaktır. Buna karşın, 01.10.2008 tarihinden önce isteğe bağlı sigortalılıkları, belirtilen Kanunlar uyarınca sona erenlerin, bu tarihten sonra yeniden isteğe bağlı sigortalı olmak istemeleri halinde, Kuruma isteğe bağlı sigortalılık giriş bildirgesi ile başvurmaları gerekecektir. Ancak, daha önce Bağ-Kur sicil numarası bulunanlar için, bildirgeye bilgisayar ortamında yeniden numara verilmeyecektir.

İsteğe bağlı sigortalılık başvurusu ve tescil hususunun ne şekilde yapılacağı, SSIY.nin 92. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; ilk defa isteğe bağlı sigortaya bildirim işlemi, Ek-8'de bulunan isteğe bağlı sigortalılık giriş bildirgesinin, başvuru sahibinin ikametini görev bölgesi içine alan Kurum ünitesine verilmesiyle yapılır¹⁹⁷. 28.09.2008 tarihli İsteğe Bağlı Sigorta İşlemleri Hakkında Tebliğ'e göre, 5434 sayılı Kanun'un mülga 12. maddesi uyarınca isteğe bağlı iştirakçilik başvuruları ise, Sosyal Sigortalar Genel Müdürlüğü Sigortalı Tescil ve Hizmet Daire Başkanlığı Milli Müdafaa Cad. No: 24 Bakanlıklar/Ankara adresine yapılır (Teb. p. 1).

197 Görüldüğü üzere, başvuru herhangi bir dilekçe ile değil, Kurumun belirleyeceği "isteğe bağlı sigortalılık giriş bildirgesi" formunun doldurularak Kuruma verilmesi suretiyle gerçekleşecektir (**Bilgili**, Sosyal Güvenlik Uygulaması, s. 132).

Yönetmeliğin ekinde bulunan isteğe bağlı sigortalılık giriş bildirgesinde bulunması gereken bilgilerin eksiksiz, gerçeğe uygun belirtilmesi gerektiği gibi, yazının okunaklı olması ve belgenin imzalı olması da gerekmektedir. Aksi halde, anılan başvuru bildirgesi işleme alınmayacaktır. Ayrıca Kurumun 2005/ sayılı Genelgesine göre, imzasız bildirimler ile 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğünden önce kullanılan "Bağ-Kur İsteğe Bağlı Sigorta Giriş Bildirgesi" ve 506 sayılı Kanun'un mülga 85. maddesi gereğince kullanılan "İsteğe Bağlı Başvuru Belgesi" ile müracaat edilmiş olması halinde, bu bildirimlerin isteğe bağlı sigorta giriş bildirgesi ile değiştirilmesi ve eksikliklerin giderilmesi sağlanacaktır (Gen. , 2.2.5.).

Bildirgede bulunması gereken bilgiler ise şu şekilde sıralanabilir¹⁹⁸:

-Sigortalının T.C. kimlik numarası (Sosyal güvenlik sicil numarası hanesine yazılacaktır) ve kimlik bilgileri,

-Sigortalı yabancı ise vatandaşı olduğu ülke adı; sosyal güvenlik sicil numarası hanesine, İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünce verilen kimlik numarası yazılmalıdır,

-Sigortalının öğrenim durumu, askerlik durumu, ikametgâh adresi,

-01.10.2008 tarihinden önce çalışmış ise hangi Kuruma bağlı olarak çalıştığı ve buradaki sicil numarası,

-Yurtdışında çalışmış ise, çalıştığı ülkenin adı.

İsteğe bağlı sigorta başvurusunda bulunan kişi ayrıca;

- 18 yaşını doldurmuş olduğunu,

- Türkiye'de veya uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmış ülkede ikamet ettiğini,

¹⁹⁸ Yönetmelik Ek-8 için bkz. RG. :

<http://rega.basbakanlik.gov.tr/main.aspx?home=http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2010/05/20100512.htm&main=http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2010/05/20100512.htm>

- Devamlı zorunlu sigortalı olarak çalışmadığını veya bir ayda 30 günden az çalıştığını ve sosyal güvenlik kurumlarından kendi sigortalılığı nedeniyle aylık almadığını,

- Kimlik bilgilerinin şahsına ait olduğunu,

- İsteğe bağlı sigortalılığının başlangıç tarihinden sonra, uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi hükümlerinden kaynaklanan hakları saklı kalmak kaydıyla, yabancı bir ülkede ikamet etmesi, zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışması veya kendi sigortalılığından dolayı aylık almaya başlaması halinde durumu derhal Kuruma bildireceğini,

- Başvuru belgesindeki bildirimlerinin doğru olduğunu, gerçeğe aykırılığın tespiti halinde doğacak olan Kurum zararını, istendiğinde kanuni faizi ile birlikte derhal ödeyeceğini, beyan, kabul ve taahhüt edecektir.

Gerek 5510 sayılı Kanun gereğince ilk defa 01.10.2008 tarihinden itibaren sigortalı olacakların gerekse de bu tarihten önce mülga 506, 1479, 2926, 5434 ve 2925 sayılı Kanunlara göre sigortalı olanların sigortalılık işlemleri, sosyal güvenlik sicil numarası ile takip edilecektir. Bununla birlikte, sigortalı tescil kütüğü ortaklaştırılınca kadar 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesine tabi sigortalılar için ayrıca sigorta sicil, Bağ-Kur sicil ve iştirakçi numaraları verilmeye de devam edilecektir.

Kurumun 2009/37 sayılı Genelgesine göre, “ İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından kimlik numarası zamanında verilmemesi nedeniyle tescili yapılamayanlar için söz konusu numara verilinceye kadar sigorta sicil numaraları üzerinden tescil programlarınca üretilen geçici numaralar kullanılacaktır. Yabancı kimlik numarasının verilmesi halinde bu numaralar geciktirilmeksizin hemen güncellenecektir” (Gen. , 9.1.)¹⁹⁹.

199http://www.sgk.gov.tr/wps/portal!/ut/p/c1/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os_gAS-PAAE8TIwN3Jx9DAyPjAB_joEB3AwNDY6B8JJK8hZuHOVDeMNTI1cXY0MDdiCTdBmFABGRsbOwT6uVk6BxoTkB3cEmRvp9Hfm6qfR-IDmyOYFmBkZOFpZ-Fj6-Rv7exvqROanpicmV-gW5oRHl3o6KAE4MguE!/dl2/d1/L0lJSklna21BL0IKakFBTXIBQkVSQ0pBISEvWUZOQTFOSTUwLTVGd0EhIS83X1A5M1FQSTQyMDBWUTYwMkI4OU44TE0yT0szL0RrX19fMTQ!/?ts=1292bd21fa0&ts=1292bd205a0&PC_7_P93QPI4200VQ602B89N8LM2OK3_WCM_Page.31102b0049077474bd46fd2c425d4083=2#7_P93QPI4200VQ602B89N8LM2OK3.

Yabancı ülke vatandaşlarından isteğe bağlı sigortaya başvuranlardan ayrıca Türkiye’de kaldıkları sürenin belgelendirilmesi de istenecektir. Bu ise, yabancıların Türkiye’de yerleşik olma hallerinin saptanması bakımından bir lt olacaktır.

Kurumun 2009/5 sayılı Genelgesine göre, ay içerisinde 30 günden az çalışan ya da tam gün çalışmayan sigortalılardan, isteğe bağlı sigortalı olmak isteyenler, yukarıda belirtilen bilgiler haricinde, ay içerisinde zorunlu sigortalı olacağı gün sayısını da beyan etmek zorundadırlar. Sigortalıların ay içindeki zorunlu çalışma gün sayılarının değişmesi halinde ise yeniden beyanda bulunmaları gerekecektir (Gen. , 2.2.5.).

Tekrar isteğe bağlı sigortalılık talebinde bulunacak olanlar ise, yeniden isteğe bağlı sigortalılık giriş bildirgesi doldurmak zorunda olmadan, talep dilekçesi ile Kuruma başvuracaklardır.

Bildirge veya talep dilekçesinin, bizzat başvuru sahibi tarafından Kuruma verilmesi gerekir. Buna karşın, isteğe bağlı sigorta koşullarını sağlamakla birlikte, Kuruma başvurularının bizzat kendileri tarafından yapılmasının mümkün olmadığı bazı hallerde başvuru, başkaları tarafından yapılabilir. Ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutukluların isteğe bağlı sigortalı olmak istemeleri halinde talepleri mahkemece tayin edilecek vasileri tarafından yapılması buna örnektir. Ayrıca Kurumun 2009/5 sayılı Genelgesine göre, Kanun’un 5. maddesinin (g) bendinde yer alan sigortalıların isteğe bağlı sigorta başvuruları da işverenleri tarafından yapılabilir (Gen. , 7.).

Kanun’un ifadesinden, başvurunun yazılı olarak yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla sözlü müracaatta bulunan bir kişinin talebinin Kurum tarafından dikkate alınması beklenemez.

Kuruma yazılı başvuru yapılmamasına rağmen, kişinin isteğe bağlı sigorta primini ödemesi halinde bu koşulun geçerlilik koşulu olup olmadığı da araştırma konusu yapılmalıdır. İlk olarak bu hususun, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğü tarihinden önce de tartışma konusu edilmiş olduğu belirtilmelidir. Bu dönemde tartışma konusu edilmiş olan husus, zorunlu sigortalılığı sona ermiş olup, isteğe bağlı sigortalılığa tabi olma düşüncesiyle primlerini yatırmaya devam edenlerin, isteğe bağlı sigortalı sayılıp sayılmayacaklarına ilişkindir. Zira 5510 sayılı Kanun'dan farklı olarak 506 sayılı Kanun'da isteğe bağlı sigortalılık, daha önce tabi olduğu zorunlu sigortalılığı sona ermiş olanların, sosyal sigortalılıklarını devam ettirmeleri şeklinde ifade edilmiştir. Diğer bir deyişle, zorunlu sigortaya tabi olunmadan isteğe bağlı sigortalılık için başvuru yapılamamaktaydı²⁰⁰. İleri sürülen görüşlerden biri²⁰¹, salt sigorta primlerinin Kuruma yatırılmasını, isteğe bağlı sigortalılık için gerekli olan yazılı başvuru koşulunun yerine getirilmiş olması için yeterli görmezken; görüşlerden diğeri, eylemle dahi başvuru isteğinin gerçekleşmiş olacağı ve başvurunun geçerlilik değil, ispat koşulu olduğu sonucuna ulaşmıştır²⁰².

Yargıtay, yazılı başvuru koşulunun ispat koşulu olduğu, isteğe bağlı sigortalı olma iradesinin ortaya konulması halinde yazılı başvuru koşulunun aranmayacağı yönündeki görüşe ağırlık vermiştir²⁰³. Yüksek Mahkeme birçok kararında, yazılı bir başvuru olmamasına rağmen, isteğe bağlı sigortalılığın devam ettirilmesi iradesinin söz konusu olması halinde, isteğe bağlı sigortanın geçerliliğine üstünlük tanımıştır. İsteğe bağlı sigortalılık iradesinin ise, primlerin ödenmesi suretiyle ortaya konacağı,

200 **Tunçomağ**, s. 201-202. Öte taraftan, 1479 sayılı Kanun'a tabi isteğe bağlı sigortalılık başvurusu için daha önceden zorunlu sigortalı olarak Kuruma tescil edilmiş olma koşulu aranmamış idiyse de bu Kanun kapsamındaki zorunlu sigortalılığı sona erenlerin primlerini ödemeye devam etmeleri halinde de aynı uyumsuzluk söz konusu olacaktır.

201 **Centel**, s. 35-43.

202 **Çenberci**, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, s. 582-583; **Alper**, Sosyal Sigortalar, s. 121.

203 Yarg. HGK. , 16.03.2005, E. 2005/10-104, K. 2005/186,

<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=107529>. Hemen burada belirtelim ki, Yargıtay kararlarına konu olan uyumsuzlukların çoğu, 506 sayılı Kanun kapsamında yer almaktadır.

Yargıtay'ın muhtelif kararlarında vurgulandığı gibi²⁰⁴, doktrinde de ileri sürülen görüşlerden biri olmuştur²⁰⁵. Bununla birlikte, Yargıtay'ın, başvuru olmaksızın, salt prim ödemek suretiyle isteğe bağlı sigortalı olunamayacağı yönünde vermiş olduğu kararları da bulunmaktadır²⁰⁶.

Yüksek Mahkeme, isteğe bağlı sigortalılık iradesinin, primlerin ödenmesi suretiyle ortaya konması ve ödenen primlerin Kurumca tahsil edilmesine rağmen, yazılı başvuru koşulu olmadığı gerekçesiyle isteğe bağlı sigortalılığın geçersiz sayılmasını, Medeni Kanun'un 2. maddesine aykırı bulmuştur²⁰⁷. Ayrıca Yargıtay, bu yöndeki kararlarının bir kısmında, primlerin yatırılmasını icap, bunun Kurum tarafından tahsil edilmesini ise, kabul olarak nitelendirmiştir²⁰⁸. İşte bu hususta, isteğe bağlı sigortalılık talebinin Kurum tarafından kabul edilmesinin gerekip gerekmediğinin açıklığa kavuşturulması zorunluluğu doğacaktır. 5510 sayılı Kanun'dan önce yürürlükte olan mevzuatta olduğu gibi²⁰⁹, 5510 sayılı Kanun da Kurumun isteğe bağlı sigortalılık talebini kabul zorunluluğunu koşul olarak öngörmemiştir. Sosyal sigorta kapsamında yer alan isteğe bağlı sigortalılık ilişkisinin Kamu Hukuku niteliği göz önünde bulundurulduğunda, böyle bir kabul

204 Yarg. HGK. , 16.06.2004, E. 2004/10-358, K. 2004/368,

<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=134971>; Yarg. 10. HD. , 21.01.2008, E. 2007/3634, K. 2008/80, <http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=138175>; Yarg. 10. HD. , 29.09.1997, E. 1997/6981, K. 1997/6293, **Ertürk, E.** , s. 893-894.

205 **Araslı**, s. 1175.

206 Yarg. 21. HD. , 28.09.1998, E. 1998/5216, K. 1998/5877, **Araslı**, s. 1180.

207 Yarg. 21. HD. , 06.10.2003, E. 2003/6576, K. 2003/7435; Yarg. 10. HD. , 10.04.1997, E. 1997/2858, K. 1997/2739, **Ertürk, E.** , s. 897-898. Aynı yönde bkz. **Araslı**, s. 1175; Yarg. 21. HD. , 11.12.1998, E. 1998/7637, K. 1998/7780, **Araslı**, s. 1179.

208 Yarg. 21. HD. , 14.06.1999, E. 1999/4060, K. 1999/4244, **Güzel**, s. 308; Yarg. 21. HD. , 21.12.1998, E. 1998/8831, K. 1998/8939,

<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=36513>; Yarg. 10. HD. , 31.01.2000, E. 2000/133, K. 2000/2000, **Güzel/Okur**, s. 122, bkz. 148. dn.

209 Belirtelim ki, 506 sayılı Kanun'un 85. maddesinin 3395 sayılı Kanun ile değiştirilmeden önceki halinde, başvurunun Kurum tarafından kabul edilmesi koşulu yer almakta idi. Buna rağmen kabul koşulunun, sosyal sigortalıların kamu hukuku niteliğine aykırı düştüğü ileri sürülmüştür (**Tunçomağ**, s. 203).

zorunluluğunun kanunda yer almayışının nedeni de anlaşılacaktır²¹⁰. Bu sebeple Yargıtay'ın, primlerin ödenmesini icap, Kurumun bunu tahsil etmesini ise kabul olarak nitelemiş olmasını, isteğe bağlı sigortalılık kurumunun yer aldığı hukuk dalının mahiyeti ile bağdaşmaması dolayısıyla yanlış yönde yapılmış bir değerlendirme olarak kabul etmek gerekir²¹¹. Zira icap ve kabul, Borçlar Hukukunda sözleşmenin serbest iradeyle kurulduğu hallerde söz konusu olur²¹².

Belirtilmelidir ki, isteğe bağlı sigortalılık iradesinin, primlerin düzenli olarak ödenmesi suretiyle ortaya konması, primlerin ödenmeye başlandığı tarihten itibaren ileriye doğru etkili olacaktır. Başka bir anlatımla, uzun süre sigortalı niteliğini taşımamış bir kişinin, geriye yönelik toplu prim ödemesi yoluyla bu süreyi isteğe bağlı sigorta kapsamında sigortalılık süresi olarak değerlendirmesi mümkün olamaz²¹³. Zira isteğe bağlı sigortalılığı düzenleyen Kanun'un ilgili hükümlerinde, geçmişe yönelik toplu prim ödemesi yoluyla isteğe bağlı sigortalılık niteliğinin kazanılabileceğine ilişkin bir hüküm yer almamaktadır. Bu husus Yargıtay kararlarına da konu olmuş ve benimsediğimiz görüşü destekleyen birçok karar tesis edilmiştir²¹⁴. Yargıtay 10. HD. , 17.06.2003 tarihli bir kararında özetle, zorunlu sigortalılık bittikten uzunca bir süre sonra geriye yönelik isteğe bağlı sigorta primi ödenmesinin, kişiye isteğe bağlı sigortalılık hakkı vermeyeceği sonucuna ulaşmıştır²¹⁵.

210 **Bostancı**, İsteğe Bağlı Sigortalılık, s.72.

211 **Bostancı**, İsteğe Bağlı Sigortalılık, s.72.

212 **Sözer, Ali Nazım**, Sosyal Sigortalar Açısından Yargıtayın 1998 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, İstanbul, MESS, 2000, s. 259; **Güzel**, s. 309.

213 **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 1. Bası, s. 166; **Arslı**, s. 1176.

214 Yarg. 21. HD. , 13.11.2007, E. 2007/278, K. 2007/20492,

<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=159946>; Yarg. 10. HD. , 07.06.2005, E. 2005/3114, K. 2005/6212, <http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=148387>; Aynı yöndeki kararlar bkz. Yarg. 21.HD. , 17.03.1998, E. 1998/1559, K. 1998/1995; Yarg. 21. HD. , 06.10.2000, E. 2000/5610, K. 2000/6526; Yarg. 21. HD. , 05.12.1996, E. 1996/6701, K. 1996/6746, **Arslı**, s. 1196.

215 Yarg. 10. HD. , 17.06.2003, E. 2003/3462, K. 2003/5046, **Aslanköylü**, Kanun Şerhi, s. 1071.

Yukarıda belirttiğimiz üzere, Yüksek Mahkeme primlerin ödenmesini, isteğe bağlı sigortalılık iradesinin ortaya konulması olarak nitelemekte ve bu yönde yapılmış bir başvuru olarak kabul etmektedir. Bununla birlikte, Kurum tarafından yayımlanan 2009/5 sayılı Genelgeye göre; Kanun'un 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında zorunlu sigortalılıkları sona erenlerden, isteğe bağlı sigortalılık talebinde bulunmadan prim ödemeye devam edenler, isteğe bağlı sigortalılık başvuru şartını yerine getirmiş sayılmayacaklardır (Gen. , 2.2.5.). Görüldüğü gibi Genelge, prim ödemek suretiyle başvuru koşulunun yerine getirilemeyeceğini, sadece 4/I, (b) bendi kapsamında zorunlu sigortalı olanlar bakımından öngörmüştür. Bunun sebebinin, 5510 sayılı Kanun ile isteğe bağlı sigortalıların 4/I, (b) bendi kapsamında sayılmış olmalarından kaynaklandığı söylenebilecektir. Anılan Genelge uyarınca, 1479 sayılı Kanun kapsamında zorunlu sigortalılıkları sona erenlerin, isteğe bağlı sigortalılık talebinde bulunmadan prim ödemeye devam etmeleri halinde, primlerinin karşıladığı süre ile sınırlı kalmak kaydıyla sigortalılık süresi olarak değerlendirilmesi işlemleri, 30.09.2008 tarihi itibariyle sona erdirilmiştir. Bununla birlikte, anılan sigortalılar bakımından, bu Genelgenin yayımı tarihi olan 05.01.2009'a kadar yapılan değerlendirme talepleri geçerli sayılarak isteğe bağlı sigortalılıkları devam ettirilecek, Genelgenin yayımı tarihinden sonra yapılan talepler doğrultusundaki değerlendirme işlemleri ise, 30.09.2008 tarihine kadar yapılacak, bu tarihten sonra yapılan prim ödemeleri ilgililere iade edilecektir. Buna göre sigortalılıkları sona erdirilenler, isteğe bağlı sigortalı olmak istemeleri halinde yazılı talepte bulunmaları gerekecektir. Örneğin, 1479 sayılı Kanun'a tabi zorunlu sigortalılığı 07.06.2008 tarihinde sona eren sigortalının, 30.12.2008 tarihine kadar ödediği primlerin sigortalılık süresi olarak değerlendirilmesini yine aynı tarihte talep etmiş olması halinde, 01.07.2008 tarihinden itibaren ödediği primler, karşıladığı süre ile sınırlı kalmak kaydıyla sigortalılık süresi olarak değerlendirilecektir. Aynı sigortalının, 05.01.2009 tarihinden sonra, örneğin 05.03.2009 tarihinde ödediği primlerin sigortalılık süresi olarak değerlendirilmesi talebinde bulunduğu varsayıldığında ise, 07.06.2008 tarihinden itibaren ödemiş olduğu primler, karşıladığı süre ile sınırlı kalmak kaydıyla 30.09.2008 tarihine kadar sigortalılık süresi olarak değerlendirilecektir (Gen. , 4.2.3.).

Görüldüğü üzere Sosyal Güvenlik Kurumu, 05.01.2009 tarihinden sonra, 4/I, (b) bendi kapsamındaki zorunlu sigortalılıkları sona erenlerin, isteğe bağlı sigortalılık talebinde bulunmadan prim ödemeye devam etmeleri halinde, isteğe bağlı sigortaya başvuru koşulları arasında yer alan Kuruma başvuruda bulunma unsurunu yerine getirmiş sayılmayacakları yönünde bir görüş benimsemiştir.

Kanaatimizce, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten sonra da isteğe bağlı sigortaya devam ederken belirli bir süre zorunlu sigortaya tabi olmuş bir sigortalının, zorunlu sigortalı olmasını gerektirecek çalışmasının sona ermesinden sonra ödemeye devam ettiği primlerin, Kurum tarafından kabul edilerek tahsil edilmesi halinde, bu primler isteğe bağlı sigorta primi olarak kabul edilmeli ve isteğe bağlı sigortalılık devam ettirilmelidir²¹⁶. Yargıtay'ın da çoğu kararında belirttiği bu yöndeki görüşün kabul edilmesi, kişilerin sigortalılıklarının kesintiye uğratılmaması ve sağlanacak haklardan bir an önce yararlanması bakımından sosyal sigortanın amacının gerçekleşmesine hizmet edecektir.

Öte yandan, ilk defa isteğe bağlı sigortaya başvuran bir kişinin bu başvurusu, yazılı olarak yapılmamış olmasına rağmen, primleri uzun bir süre tahsil ettikten sonra, başvurunun yazılı olarak yapılmadığı gerekçesi ile Kurum, sigortalılığın gerçekleşmediğini ileri sürememelidir. Zira şekli bir unsur olan yazılı başvuru koşulu, asıl amaç olan sosyal hakkın gerçekleşmesinin önünde bir engel olmamalıdır. Böyle olmakla beraber, 5510 sayılı Kanun'a göre başvuru, matbu form olan isteğe bağlı sigortalılık giriş bildirgesinin doldurulması suretiyle yerine getirileceğinden, belirttiğimiz durumun gerçekleşme ihtimali zayıftır.

216 **Balci**, s. 251.

§ 5. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALI OLABİLECEK BAZI GRUPLAR

I. BAZI SİGORTA KOLLARININ UYGULANACAĞI SİGORTALILAR İLE SİGORTALI SAYILMAYANLAR

A. BAZI SİGORTA KOLLARININ UYGULANDIĞI SİGORTALILAR

Kanun bazı kesimleri, tüm sigorta kolları bakımından değil; fakat uzun ve kısa vadeli sigorta kollarının bir kısmı bakımından zorunlu sigortalı saymıştır. Bu kesimler, Kanun'un 5. maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeyle; ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutukluların; 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanunu'nda belirtilen aday çırak, çırak ve işletmelerde meslekî eğitim gören öğrencilerin; zorunlu staja tabi tutulan öğrencilerin; Yükseköğretim Kanunu'nun 46. maddesine tabi olarak kısmi zamanlı çalıştırılan öğrencilerden aylık prime esas kazanç tutarı, günlük prime esas kazanç alt sınırının otuz katından fazla olmayanların; harp malûlleri, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'na, 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun'a göre vazife malûllüğü aylığı bağlanmış malûllerin, aylıkları kesilmeksizin yeniden çalışmaya başlayanların; Türkiye İş Kurumunun düzenlediği kurslara katılan kursiyerlerin; ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi akdedilmemiş olan ülkelere çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçilerinin tabi olacakları sigorta kolları hüküm altına alınmıştır.

Kanun'un 5. maddesinin (c) bendine göre; 3713 sayılı Kanun'a göre aylık bağlanmış malûller ile aynı Kanun kapsamına giren olaylar sebebiyle vazife malûllüğü aylığı alan er ve erbaşların, 4/I, (c) bendi kapsamında sigortalı olarak çalışmaya başlamaları halinde, haklarında uzun vadeli sigorta kolları uygulanacaktır. Dolayısıyla anılan kişiler, isteğe bağlı sigortalılık için Kuruma başvuramayacaklardır. Bu sigortalılar haricinde öngörülmuş olan ve kısa vadeli sigorta kollarının tümü veya bir kısmı bakımından zorunlu sigortalı sayılmış olanların isteğe bağlı sigortalılıkları, Kanun'un 50. maddesinin isteğe bağlı sigortaya başvuru koşulu olarak belirttiği "zorunlu sigortalı olmamak" koşulu ile nasıl bağdaştırılacaktır?

Kanımızca, isteğe bağlı sigorta başvurusunda aranan “zorunlu sigortalı olmamak” koşulu, sadece uzun vadeli sigorta kolları bakımından zorunlu sigortalı olmamayı kapsamaktadır. Aksi yönde bir yorum, isteğe bağlı sigortalılık ile güdülen amaca ters düşecektir. Zira isteğe bağlı sigortalılığın öngörülmesinin amacı, zorunlu sigorta kapsamı dışında bırakılmış olanların, uzun vadeli sigorta kolları bakımından sosyal koruma altına alınmalarını sağlamaktır. Bu sebeple, Kanun’un 5. maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (e) bentlerinde belirtilmiş olan ve kısa vadeli sigorta kollarından bir kısmı bakımından zorunlu sigortalı sayılmış olanların, isteğe bağlı sigorta başvurusunda bulunarak malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının sağladığı yardımlardan yararlanmaları mümkün olmalıdır²¹⁷. 5510 sayılı Kanun ile mülga 506 sayılı Kanun’un geçici 2. maddesinde de anılan kişiler kısa vadeli sigorta kolları bakımından zorunlu sigortalı sayılmışlardı. Öğretide bunların, uzun vadeli sigorta kollarından yararlanabilmek için isteğe bağlı sigortaya başvurabilecekleri belirtilmiştir²¹⁸.

Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği de bu bentlere göre sigortalılık halinin, isteğe bağlı sigortalı sayılabilmek için engel teşkil etmeyeceğini belirtmektedir (SSİY. m. 93/2).

Öğretide de Kanun’un 5/I, (a) bendinde yer alan ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutuklulara isteğe bağlı sigortalı olma imkânının sunulmasının²¹⁹, kayıt dışı istihdamı önleyebilmesi ve anılan kişilerin topluma kazandırılmaları bakımından yerinde olduğu belirtilmiştir²²⁰. Bu kişilerin isteğe bağlı sigortalı olmak istemeleri

217 Şakar, Uygulama, s. 108, 114.

218 Güzel/Okur, s. 123.

219 2009/37 sayılı Genelge’nin 5.1. maddesi, bu kişilerin isteğe bağlı sigortalı olabileceklerini düzenlemiştir.

220 Yılmaz, Hüseyin, Hükümlü ve Tutukluların İsteğe Bağlı Sigortalılığı, Yaklaşım Dergisi, S. 209, Mayıs 2010, s. 206.

halinde bu talepleri, mahkemenin atayacağı vasileri tarafından yerine getirilecektir²²¹.

Bu konuda son olarak belirtelim ki, Kanun'un 5/I, (g) bendi, daha önce de üzerinde durduğumuz gibi²²², sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçilerinin isteğe bağlı sigortadan yararlanabileceklerini açıkça düzenlemiştir.

B. SİGORTALI SAYILMAYANLAR

Sosyal sigortalar sistemimizde, sadece Kanun'un belirlemiş olduğu uğraşı alanlarında görev üstlenmiş olan kişiler zorunlu sigortalı sayılarak sosyal koruma içerisine dâhil edilmişlerdir. Bazı kişiler ise ne kısa ne de uzun vadeli sigorta kolları bakımından kapsama dâhil edilmemişler ve açıkça sigortalı sayılmamışlardır (SSGSSK. m. 6). Dolayısıyla bu kapsamda sayılmış olan kişiler²²³, Kanun'un 4. ve 5. maddelerine göre sigortalı sayılamayacaklardır.

Kanun'un 6. maddesiyle zorunlu sigorta dışında tutulmuş olanlardan, (e) bendine göre yabancı bir ülkenin sosyal güvenlik mevzuatına tabi olanlar; (h) bendinde öngörülen ve Kanun'un 4/I, (b) ve (c) bentleri uyarınca sigortalı sayılması gerekenlerden, 18 yaşını doldurmamış olanlar ile (l) bendinde belirtilmiş olan, kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen sözleşmeli personelden, buldukları ülkede sosyal sigorta kapsamına dâhil edilmiş olanlar dışında, maddede sayılan diğer kişiler, koşullarını taşımaları halinde isteğe bağlı sigortadan yararlanabileceklerdir.

Özellikle 6. maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde yer alan, ücretle ve sürekli çalışanlar hariç ev hizmetlerinde çalışanlar²²⁴ ile aynı maddenin (ı) ve (k)

221 Şakar, Uygulama, s. 111.

222 Bkz. yukarıda s. 61 vd.

223 Bkz. yukarıda, s. 21 vd.

224 Bu hüküm, mülga 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 3/I, D maddesindeki hüküm ile aynıdır.

bentlerinde belirtilen kişilerin zorunlu sigorta kapsamı dışında tutulmuş olmaları, adaletsiz sonuçların doğmasına yol açacaktır. Zira çalışan bu kişilerin zorunlu sigorta kapsamı dışında olup olmadıklarının belirlenmesinde esas alınacak olan ölçüt belirsizdir. Örneğin, ev hizmetlerinde çalışan kişilerin, ücretle ve sürekli çalıştıkları esası hangi ölçüte göre belirlenecektir? Her ne kadar ölçütün işin niteliğine göre değil, ev işinde çalışılan süreye göre belirlendiği, işin belirsiz aralıklarla geçici olarak veya çağrı üzerine yapılması durumunda sürekli bir işten söz edilemeyeceği ileri sürülmüşse²²⁵ de hüküm yine de suiistimal edilmeye açık bir düzenlemedir.

Yargıtay süreklilik kavramı ile ilgili olarak 09.11.1982 tarihinde vermiş olduğu bir kararında sürekliliğin ölçütünü, “haftanın en az yarısının ev işlerinde geçirilmesi” şeklinde belirlemiştir²²⁶. Bir başka kararda ise, dört yıl boyunca haftada iki gün ev hizmetlerinde çalışılmış olmasını, süreklilik unsurunun yerine getirilmiş olması için yeterli görmemiştir²²⁷. Hâlbuki haftanın kaç günü gelinmiş olursa olsun, ev hizmetinde belli bir süre devam edilmişse, süreklilik unsuru gerçekleşmiş olmalıdır²²⁸. Ayrıca bu durumda, değişik ev hizmetlerinde çalışılmış olunması, farklı bir sonuç yaratmaz²²⁹.

Yargıtay 10. HD. başka bir kararında, 1981-1986 yılları arasında davalıya ait apartmanın haftada iki gün temizliğini ve kömür taşıma işini yapan davacının çalışmasını, part-time esasına dayalı bir çalışma olması nedeniyle, süreklilik

225 **Okur, Ali Rıza**, Ev Hizmetlerinde (İşlerinde) Çalışanların Sigortalılığı, Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Yargıç Resul Aslanköylü'ye Armağan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt: 7, Sayı: 3, 2004, s. 358.

226 Yarg. 10. HD. , 09.11.1982, E. 1982/4086, K. 1982/4882, **Okur**, Ev Hizmetlerinde Çalışanların Sigortalılığı, s. 360.

227 Yarg. 10. HD. , 27.06.1995, E. 1995/507, K. 1995/5904, **Okur**, Ev Hizmetlerinde Çalışanların Sigortalılığı, s. 360.

228 **Okur**, Ev Hizmetlerinde Çalışanların Sigortalılığı, s. 361.

229 **Okur**, Ev Hizmetlerinde Çalışanların Sigortalılığı, s. 361.

unsurunun oluşmadığını kabul etmiştir²³⁰. Oysa çalışmanın part-time esasına göre olmasının, süreklilik unsurunu ortadan kaldırmayacağı haklı olarak belirtilmiştir²³¹.

Ücretle ve sürekli çalışmanın ispatlanamaması halinde, bu kişilerin tamamen zorunlu sigorta kapsamının dışında tutularak isteğe bağlı sigortalı olmaya zorlanması; bu konumda bulunan geniş bir kitlenin sosyal güvencesinin isteğe bırakılmış olmasının, sosyal sigorta anlayışında geriye gidişin bir göstergesi olduğu belirtilmiştir²³².

Diğer taraftan, kamu idareleri hariç olmak üzere, tarım işlerinde veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz işlerde çalışanlarla, tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan; tarımsal faaliyette bulunan ve yıllık tarımsal faaliyet gelirlerinden, bu faaliyete ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarın aylık ortalamasının, bu Kanun'da tanımlanan prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler, 5510 sayılı Kanun'a göre, zorunlu sigorta kapsamı dışında bulunmaktadır [SSGSSK. 6/I, (ı)]. Bunun gibi, kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlardan, aylık faaliyet gelirlerinden bu faaliyetine ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarı, prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler de zorunlu sigortaya tabi değildirler [SSGSSK. 6/I, (k)]. Hâlbuki tarım işlerinde hizmet akdiyle süreksiz işlerde çalışanlar haricinde²³³ belirtilen diğer kişiler, 5510 sayılı Kanun'dan önce yürürlükte bulunan 2926²³⁴ ve

²³⁰ Yarg. 10. HD. , 06.06.1988, E. 1988/3641, K. 1988/3690, **Şakar, Müjdat**, Yargıtayın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 1988, İstanbul, 1990, s. 209.

²³¹ **Şakar**, 1988 Kararlarının Değerlendirilmesi, s. 210.

²³² **Başterzi**, s. 49.

²³³ Zira 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu'na göre, tarım işlerinde hizmet akdiyle süreksiz işlerde çalışanlar, istekleri halinde bu Kanun'a göre sigortalı sayılacaklar idi.

²³⁴ 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu, tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanları malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları bakımından zorunlu sigorta kapsamına almıştır.

1479²³⁵ sayılı Kanunlara göre zorunlu sigortalı sayılmaktaydılar. 5510 sayılı Kanun ise, bu kişilerin gelirlerinin, prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgelemeleri halinde, kısa ve uzun vadeli sigorta kolları bakımından zorunlu sigorta kapsamı dışında kalacaklarını 6. maddenin (ı) ve (k) bentlerinde hüküm altına almıştır. Bu durum, tıpkı ev hizmetlerinde çalışanlarda olduğu gibi, sosyal sigortanın amacına ters düşer mahiyettedir. Anılan kişilerin, koşullarını yerine getirmeleri halinde malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortasından yararlanmak için isteğe bağlı sigortalılığa başvuru yolunun açık olması, bu kişilerin tamamen sosyal güvenceden mahrum kalmalarını önleyecektir.

II. ESNAF MUAFLIĞINDAN YARARLANAN KADIN SİGORTALILAR

Kanun, belirli işleri, bazı özellikleri yerine getirerek yapan kadınların, isteğe bağlı sigortalı sayılabileceklerini hüküm altına almıştır (SSGSSK. , 5763 sy. K. m. 25 ile eklenen geç. m. 16/2). Buna göre; bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 9. maddesinin birinci fıkrasının 6. bendinde belirtilen işleri, hizmet akdiyle herhangi bir işverene tabi olmaksızın sürekli ve kazanç getirici nitelikte yapanların, bu maddenin yürürlük tarihinden sonra aynı şartlarla bu işleri yaptıkları, Maliye Bakanlığı'nın görüşü alınarak Kurum tarafından belirlenen usul ve esaslara göre tespit edilen kadın isteğe bağlı sigortalılar, bu maddenin yürürlüğe girdiği yıl için 82. maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının on beş katı üzerinden başlanılarak, takip eden her yıl için bir puan arttırılmak suretiyle otuz katını geçmemek üzere malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası primi ödeyeceklerdir.

Gelir vergisinden muaf olmaları nedeniyle bu şekilde aşgari kazanç üzerinden prim ödemek isteyen kadın sigortalılar, vergi dairelerinden alacakları yazılarda 193 sayılı Kanun'un 9/I, b. 6 kapsamında sayılan işleri 01.10.2008 tarihinden önce yapmaya başladıklarını ve 01.10.2008 tarihinden sonra da yapmaya devam ettiklerini

235 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu'nun mülga 24. maddesine göre gelir vergisinden muaf olanlardan Esnaf ve Sanatkâr Sicili ile birlikte kanunla kurulu meslek kuruluşuna usulüne uygun olarak kayıtlı olanlar, zorunlu sigortalı addedilmekte idiler.

açıkça belirtmeleri gerekmektedir. GVK'nın 9/I, b. 6²³⁶ ise; evlerde kullanılan dikiş, nakış, mutfak robotu, ütü ve benzeri makine ve aletler hariç olmak üzere, muharrir kuvvet kullanmamak ve dışarıdan işçi almamak şartıyla; oturdukları evlerde imal ettikleri havlu, örtü, çarşaf, çorap, halı, kilim, dokuma mamulleri, kırıntı deriden üretilen mamuller, örgü, dantel, her nevi nakış işleri ve turistik eşya, hasır, sepet, süpürge, paspas, fırça, yapma çiçek, pul, payet, boncuk işleme, tığ örgü işleri, ip ve urganları, tarhana, erişte, mantı gibi ürünleri işyeri açmaksızın satanları gelir vergisinden muaf tutmuştur. Bu işlerin hizmet akdiyle herhangi bir işverene tabi olmaksızın sürekli ve kazanç getirici nitelikte yapılması, isteğe bağlı sigortalı sayılabilmek için koşuldur. Kurumun 2009/5 sayılı Genelgesine göre öngörülen bu hükümden; 506, 1479, 2925, 2926 ve 5434 sayılı Kanunlara göre sigortalı veya iştirakçi olarak tescilleri yapılmış olup, zorunlu sigortalıkları ya da isteğe bağlı sigortalılıkları sona eren ve 01.10.2008 tarihinden önce 506 ve 1479 sayılı Kanunlara tabi olarak isteğe bağlı sigortaya prim ödeyen kadın sigortalılar yararlanacaktır (Gen. , 6.). Şu halde, 01.10.2008 tarihinden önce 506, 1479, 2925, 2926 ve 5434 sayılı Kanunlara göre sigortalı veya iştirakçi olarak tescilleri yapılmış olup, zorunlu sigortalıkları sona ermiş kadın sigortalılardan, 193 sayılı Kanun'un 9/I, (6) numaralı bendinde belirtilen işleri hizmet akdiyle herhangi bir işverene tabi olmaksızın sürekli ve kazanç getirici nitelikte yaptıklarını ve 01.10.2008 tarihinden sonra da yapmaya devam ettiklerini vergi dairelerinden alacakları yazı ile belgeleyenler, 5510 sayılı Kanun'a göre asgari kazanç üzerinden prim ödemek suretiyle isteğe bağlı sigortalı olabileceklerdir. Bu durumdaki sigortalıların tespiti, Maliye Bakanlığı'nın görüşü alınmak suretiyle Kurum tarafından belirlenecek usul ve esaslara göre yapılacaktır (SSİY. geç. m. 3/4).

Sözü geçen kadınlar, Kanun'un 4/I, (b) bendi kapsamında sigortalı olma koşullarını sağlayabilecek niteliklere sahip olmakla birlikte Kanun, bu kişileri isteğe bağlı sigorta kapsamında değerlendirmiştir. Gerçekten, anılan sigortalıların yaptıkları işin getirisi göz önünde bulundurulduğunda, bağımsız çalışan statüsünde olan bir sigortalı ile aynı oranda prim ödemesi düşünülemez. Kanun'un bu sebeple, bu

²³⁶ 28.03.2007 tarihli ve 5615 sayılı Kanun'un 1. maddesi ile değişik bendi.

kesimin sigortalılık koşullarını, ödeyecekleri prim oranını ayrı madde ile düzenlemiş olduğu söylenebilecektir.

Kanun'a göre, anılan isteğe bağlı sigortalı kadınlar, geçici 16. maddenin yürürlüğe girdiği yıl²³⁷ için, 82. maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının on beş katı üzerinden başlanılarak, takip eden her yıl için bir puan arttırılmak suretiyle otuz katını geçmemek üzere malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası primi ödeyeceklerdir (SSGSSK. geç. m. 16/2). İlk bakışta yukarıdaki hükümden, anılan sigortalıların ne kadar prim ödeyecekleri açıkça anlaşılammaktadır. Ancak hüküm incelendiğinde: İlgili maddenin yürürlüğe girdiği 2008 yılı için anılan sigortalıların ödeyecekleri aylık malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası primi, prime esas günlük kazanç alt sınırının on beş katı üzerinden; 2008 yılını takip eden her yıl ise, bir gün (Kanun bir puan demiş) arttırılması suretiyle ve bu gün sayısının otuz günü geçmemesi koşuluyla, prime esas günlük kazanç alt sınırı ile çarpımı esas alınarak malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası primi ödeyecekleri ortaya çıkmaktadır.

Anılan sigortalılar, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının yanında, genel sağlık sigortası primi de ödeyeceklerdir. İsteğe bağlı sigortalıların prime esas kazanç üzerinden hangi oranda prim ödeyecekleri Kanun'un 52. maddesi ile belirlenmiş iken, esnaf muaflığından yararlanan kadın isteğe bağlı sigortalıların ödeyecekleri prim oranı, ilgili mevzuatta açıkça belirlenmemiştir. Bu sebeple, prim oranlarının saptandığı 81. maddeye göre bir değerlendirme yapılacaktır. Buna göre; malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası prim oranı, prime esas kazancın % 20'si oranında olup, bunun % 9'unu sigortalı, % 11'ini ise işveren ödemekle yükümlüdür. Anılan kadın sigortalıların işverenleri olmadığından, % 20'lik oranın tümünü kendileri üstlenecektir.

Genel sağlık sigortası prim oranı; kısa ve uzun vadeli sigorta kollarına tâbi olanlar için 82. maddenin birinci fıkrasına göre hesaplanan prime esas kazancın %

²³⁷ Anılan madde, 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir [SSGSSK. m. 108/I, (d)]

12,5'i olup, bu primin % 5'i sigortalı, % 7,5'i ise işveren hissesi olacaktır. Bununla birlikte, sadece genel sağlık sigortalısı olanların ödeyeceği genel sağlık sigortası primi, prime esas kazancın % 12'si oranında olacaktır [SSGSSK. m. 81/I, (f)]. Kanaatimizce, esnaf muaflığından yararlanan kadın sigortalıların, kısa vadeli sigorta kollarına tabi olmamaları ve isteğe bağlı sigortalıların % 12 oranında genel sağlık sigortası primi ödüyor olmaları göz önünde bulundurulduğunda, % 12 oranında genel sağlık sigortası primi ödemeleri gerekecektir. Dolayısıyla anılan kadın sigortalıların prime esas kazançlarına uygulanacak olan prim oranı % 32 olacaktır.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz koşulları taşıyan sigortalı kadın, 2009 yılında, prime esas günlük kazanç alt sınırının on altı katı, 2023 ve sonraki yıllarda otuz katı oranında prim ödeyeceklerdir²³⁸. Prime esas günlük kazanç alt sınırı 82. maddeye göre asgari ücretin otuzda biri olarak belirlenmektedir. 01.01.2010 – 30.06.2010 tarihleri arasında günlük kazanç alt sınırı 24,30 TL olup, 01.07.2010 – 31.12.2010 tarihleri arasında bu oran 25, 35 TL olarak belirlenmiştir²³⁹.

Kurumun 2009/5 sayılı Genelgesine göre, gelir vergisinden muaf olmaları nedeniyle isteğe bağlı sigortaya devam eden söz konusu kadın sigortalıların bu durumlarının devam edip etmediği hususu, Kurum kontrol memurları tarafından araştırılacaktır (Gen. 6.).

238 Şakar, Uygulama, s. 116.

239 Bkz. SGK. Pratik Bilgiler:

[http://www.sgk.gov.tr/wps/portal!/ut/p/c1/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os_gAS-PAAE8TIwN_T38LA6MwNwuzMFMXI-8QE6B8JJK8u7unq4GRsVeok6FTsKFzsAFJui3cPMYBug1DjVxdjA0N3I0I6PbzyM9N1S_IDY0od1RUBAAZXIEw/dl2/d1/L2dJQSEvUUt3QS9ZQnB3LzZfUDkzUVBJNDIwT0U0NTBJMEY3UFNIMjFHNjQ!/. Buna göre, 2010 yılı için prim ödeyecek olan bir kadın sigortalı: 01.01.2010 - 30.06.2010 tarihleri arasında aylık 24,30 x 17 = 413,01 TL x % 32 = 132,192 TL; 01.07.2010 - 31.12.2010 tarihleri arasında ise, 25,35 x 17 = 430,95 TL x % 32 = 137,904 TL prim ödeyecektir.](http://www.sgk.gov.tr/wps/portal!/ut/p/c1/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os_gAS-PAAE8TIwN_T38LA6MwNwuzMFMXI-8QE6B8JJK8u7unq4GRsVeok6FTsKFzsAFJui3cPMYBug1DjVxdjA0N3I0I6PbzyM9N1S_IDY0od1RUBAAZXIEw/dl2/d1/L2dJQSEvUUt3QS9ZQnB3LzZfUDkzUVBJNDIwT0U0NTBJMEY3UFNIMjFHNjQ!/)

III. 5434 SAYILI KANUN'A TABİ İSTEĞE BAĞLI İŞTİRAKÇİLİK

5434 sayılı Kanun'un, 5510 sayılı Kanun ile mülga 12. ve geçici 218. maddelerine göre isteğe bağlı iştirakçilikleri devam edenlerin, 5434 sayılı Kanun'a göre isteğe bağlı iştirakçileri, herhangi bir işleme gerek kalmaksızın devam ettirilecektir (İBST. , G, p. 1).

2009/5 sayılı Genelge'ye göre, 5434 sayılı Kanun'a göre iştirakçi iken, gerek 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önce gerekse 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten sonra görevinden ayrılanlar ve bunlardan, Kanun'un 4/I, (c) bendine tabi olarak yeniden çalışmaya başlayıp görevlerinden ayrılanlar ile Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önce veya sonra 4/I, (c) bendine tabi görevinden ayrılp, 4/I, (a) ve (b) bentlerine tabi çalışmakta iken sigortalılıkları sona erenlerin, gerekli şartları taşımaları ve talepte bulunmaları durumunda, 5434 sayılı Kanun'un mülga 12. maddesi gereğince isteğe bağlı iştirakçilikleri sağlanacaktır (Gen. , 5.).

Görüldüğü gibi, 5434 sayılı Kanun'a göre iştirakçi olanlara, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra dahi, 5434 sayılı Kanun'a göre iştirakçiliklerini devam ettirebilme olanağı sunulmuştur. Buna göre, 5434 sayılı Kanun'un sağladığı haklardan yararlanmak isteyen yukarıdaki iştirakçiler, koşullarını sağlamaları halinde bu yola başvurabilir. 2009/5 sayılı Genelge, bu iştirakçiler hakkında, yürürlükten kaldırılan hükümleri de dâhil 5434 sayılı Kanun'a göre işlem yapılacağını düzenlemiştir (Gen. , 5.).

Kurumun 2009/5 sayılı Genelgesi, anılan isteğe bağlı iştirakçilerin emeklilik keseneği ve kurum karşılıklarının, görevlerinden ayrıldıkları tarihteki emeklilik keseneğine esas aylık, derece, kademe ve varsa ek gösterge ile keseneğe esas diğer unsurlar da göz önünde bulundurularak hesaplanacak tutar üzerinden alınacağını; bu kesenek ve karşılıkların, süresinde ödenmeyen veya eksik ödenen aylarının ise, hizmet olarak değerlendirilmeyeceğini düzenlemektedir. Bununla birlikte, emeklilik keseneği ve kurum karşılıklarının, altı aydan fazlasının ödenmemesi halinde, isteğe bağlı iştirakçilik sona erecektir. Bu durumda olanlar ile isteğe bağlı iştirakçilikten vazgeçenlerin yeniden isteğe bağlı iştirakçilikleri ise sağlanmayacaktır.

IV. İŞ SÖZLEŞMELERİ ASKIDA KALANLAR İLE İŞSİZLİK ÖDENEĞİ ALMAKTA OLANLAR

İsteğe bağlı sigortalı olmak için başvuranın zorunlu sigorta kapsamında olmaması gerektiğini daha önce de vurgulamıştık. Bununla beraber, öyle bazı durumlar söz konusu olabilmektedir ki; zorunlu sigortaya tabi olunmakla birlikte, bu sigortanın dayanağı olan çalışmanın askıda kalması veya zorunlu sigortanın belli bir süre devam etmemesinden dolayı, bu sürenin isteğe bağlı sigortalı olarak geçirilebilmesinin mümkün olup olmadığının ayrıca saptanması gerekmektedir. İş sözleşmesi sona ermemiş olmakla beraber grev, ücretsiz izin ve işçinin mevsim ya da kampanya sonu bıraktığı işine yeni mevsim ya da kampanyada devam edecek olması nedeniyle iş sözleşmesi askıda kalanların, bu sürede isteğe bağlı sigortalı olup olamayacakları, bu duruma örnek teşkil edecektir. Aynı şekilde, işsizlik ödeneği almakta olanların isteğe bağlı sigortaya başvurularının mümkün olup olmadığının irdelenmesi de önem taşıyan hususlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hemen burada belirtmek gerekir ki, iş mevzuatımızda, iş sözleşmesinin askıya alınması hali, genel bir kural içerisinde hükme bağlanmamıştır²⁴⁰. Bununla birlikte iş sözleşmesinin askıya alınması, işçinin iş görme edimini kusursuz geçici ifa imkânsızlığı içine düşmesiyle ortaya çıkar²⁴¹.

A. GREV HAKKINI KULLANAN İŞÇİLER

Sosyal Sigortalar Kurumunun 2009/5 sayılı Genelgesinde, işçinin grevde olması sebebiyle iş sözleşmesinin askıda kalması halinde, bu sürenin isteğe bağlı sigortalı olarak doldurulabileceği belirtilmektedir. Kanaatimizce, her ne kadar anılan Genelge'de sadece grevde olan işçilerden söz edilmiş ise de, aynı düzenleme, lokavt kararının uygulandığı bir işyerinde çalışan işçiler bakımından da geçerli olmalıdır.

²⁴⁰ **Süzek, Sarper**, İş Akdinin Askıya Alınması ve Ücretsiz İzinler, Prof. Dr. Ünal Narmanlıoğlu'na Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuku Fakültesi Dergisi, İzmir, C. 9, Özel Sayı, Ocak 2007, s. 116.

²⁴¹ Bu konuda geniş bilgi için bkz. **Süzek**, s. 116 vd.

Zira lokavta uğramış olan işçilerin hizmet akitlerinden doğan hak ve borçları da lokavtın sona ermesine kadar askıda kalacaktır. Dolayısıyla, aşağıda yapacağımız açıklamalar hem grev hem de lokavtın uygulandığı işyerleri için geçerli olmalıdır.

2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu'nun²⁴² 25. maddesi, genel anlamda grev ile kanuni grevin tanımını yapmıştır. Buna göre:

“İşçilerin, topluca çalışmamak suretiyle işyerinde faaliyeti durdurmak veya işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak amacıyla aralarında anlaşarak veyahut bir kuruluşun aynı amaçla topluca çalışmamaları için verdiği karara uyarak işi bırakmalarına grev denilir. Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde işçilerin iktisadi ve sosyal durumlarıyla çalışma şartlarını korumak veya düzeltmek amacıyla bu Kanun hükümlerine uygun olarak yapılan greve kanuni grev denilir”. Ancak, grev kararı sadece toplu görüşmeye taraf işçi sendikası tarafından alınabilecek; işçilerin aralarında anlaşarak grev kararı almaları, kanuni bir grev yaratmayacaktır²⁴³.

2822 sayılı Kanun'un 26. maddesine göre: “işyerinde faaliyetin tamamen durmasına sebep olacak tarzda, işveren veya işveren vekili tarafından kendi teşebbüsü ile veya bir işveren kuruluşunun verdiği karara uyarak işçilerin topluca işten uzaklaştırılmasına lokavt denilir”. Lokavt için aranan şartlar gerçekleşmeden yapılan lokavt, kanun dışı lokavt olarak nitelendirilecektir²⁴⁴.

Kanuni bir grev kararının alınmasına katılan, böyle bir kararın alınmasını teşvik eden, böyle bir greve katılan veya katılmaya teşvik eden işçilerin iş sözleşmeleri feshedilemeyecektir. Bununla birlikte, bu işçilerin iş sözleşmesinden doğan hak ve borçları, grevin sona ermesine kadar askıda kalacaktır (TSGLK. m. 42). Aynı şekilde kanuni lokavta uğramış olan işçilerin hizmet akitlerinden doğan

²⁴² <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/>.

²⁴³ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Çelik, N.** s. 582 vd.

²⁴⁴ **Çelik, N.** s. 588.

hak ve borçları da lokavttin sona ermesine kadar askıda kalacaktır (TSGLK. m. 42/3). Bu ise, anılan sürede işçilerin iş görme, işverenin de ücret ödeme borçlarını yerine getirme yükümlülüğünden kurtulmaları anlamına gelmektedir²⁴⁵. Diğer bir söyleyişle, tarafların temel hak ve borçları, askı süresinin sonuna kadar ertelenmiş olacaktır²⁴⁶. Bununla beraber, grev veya lokavt sebebiyle askıda kalan sürede çalışma gerçekleşmeyeceğinden, işverenin prim ödeme yükümlülüğü de bu süre için ortadan kalkacaktır²⁴⁷. Çalışma olmadığından ücret de söz konusu olmayacağından, işçinin payına düşen prim oranının kesilmesi de mümkün olmayacaktır²⁴⁸. Belirtelim ki, işyerinde grev veya lokavttin uygulandığı süre boyunca işverenin sigorta primlerini ödeme yükümlülüğü ortadan kalkmasına rağmen, sigortalıların bu niteliği devam edecektir. Her ne kadar, grev süresince sosyal sigorta primlerinin ödenmesi ertelense de sigortadan yararlanma koşullarının tamamlanmış olması durumunda, grev veya lokavt halinin söz konusu olması, sigortalının sigorta yardımlarından yararlanmasına engel teşkil etmeyecektir²⁴⁹. 2822 sayılı Kanun'un 42. maddenin son fıkrası, askıda kalan bu süre boyunca işçilerin Sosyal Sigortalar Kanunu'nun ilgili hükümlerinden yararlanmaya devam edeceklerini öngörmektedir. Öncelikle hemen burada belirtilmesi gereken husus, "Sosyal Sigortalar Kanunu" ifadesinden, 5510 sayılı Kanun'un anlaşılması gerektiğidir. Zira 5510 sayılı Kanun'un "Diğer Kanunlardaki Atıflar" başlıklı 104. maddesi, 506 sayılı Kanun'a yapılmış olan atıfların, 5510 sayılı Kanun'un ilgili hükümlerine yapılmış sayılacağını hükme bağlamıştır (SSGSSK. m. 104/1).

Kanaatimizce, 2822 sayılı Kanun'un 42. maddesinin son fıkrası (5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun ilgili hükümleri şeklinde

245 **Oğuzman, Kemal**, Hukuki Yönden Grev ve Lokavt, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1964, s. 59-60.

246 **Akyol, Şener**, Türk Hukukunda Grevin Hizmet Akdine Tesiri, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1967, s. 55.

247 **Akyol**, s. 74; **Oğuzman**, s. 60; **Esener, Turhan**, İş Hukuku, Ankara Üniversitesi Hukuku Fakültesi Yayınları No:432, Sevinç Matbaası, 3. Bası, 1978, s. 633.

248 **Akyol**, s. 74.

249 **Esener**, s. 633.

anlaşılmalı), sözü geçen işçilerin, kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortasından yararlanabilecekleri şeklinde anlaşılması gerekir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, işyerinde grev ve lokavtin uygulandığı süre boyunca, işverenin ücret ödeme borcu ortadan kalktığından, bu süreye ilişkin sigorta primlerini ödeme yükümlülüğü de söz konusu olmayacaktır. Dolayısıyla uzun vadede gerçekleşebilecek olan malullük, yaşlılık ve ölüm risklerine karşı koruma sağlamak amacıyla ödenen uzun vadeli sigorta primlerinin ödenmesine, askıda kalan anılan süre için ara verilecektir. Hâlbuki sözü geçen sigortalılar, ekonomik ve sosyal durumlarıyla çalışma şartlarını korumak veya düzeltmek amacıyla Anayasal bir hak olarak grev hakkını kullanmaktadırlar. Bu durumda, bir Anayasal hak kullanılırken diğerinin gerçekleşmesinin engellenmesi gibi bir durum yaratılmış olacaktır ki; bunu, sosyal devlet anlayışını benimsemiş bir Anayasal düzen ile bağdaştırmak güç olacaktır.

Öte taraftan, grev veya lokavtin uygulandığı sürede sigortalılık niteliği yitirilmeyeceğinden, zorunlu sigorta ile isteğe bağlı sigortalılık niteliklerinin aynı anda gerçekleşmesinin, kural olarak mümkün olmaması sebebiyle, anılan kişilerin bu süre içinde isteğe bağlı sigortalı olamayacakları ileri sürülebilir. Sosyal sigorta tekniğine uygun olmamakla birlikte, askıda kalan sürede sigortalıya, isteğe bağlı sigortadan yararlanabilme olanağının tanınması, kanaatimizce, sigortalı yararına bir yorum biçimi olacaktır. Bunun yanında, 2009/5 sayılı Genelge'de, bu kişilere isteğe bağlı sigortalı olma imkânı tanınmış olması, savunduğumuz görüşü destekler niteliktedir²⁵⁰.

Son olarak belirtelim ki, grev ve lokavtta geçen sürelerin borçlanma yoluyla sigortalılık süresine dâhil edilmesi de mümkündür [SSGSSK. m. 41/I, (g)]. Bu yolun tercih edilmesi halinde de sigortalı veya hak sahipleri, prime esas günlük kazanç alt ve üst sınırları arasında olmak üzere, kendilerinin belirleyeceği günlük kazancın % 32'si üzerinden prim ödeyeceklerdir.

250 2.1.8.'deki bölümde yer alan düzenleme.

B. ÜCRETSİZ İZİNDE BULUNAN İŞÇİLER

4857 sayılı Kanun, işverenin, talepte bulunması koşuluyla işçiye ücretsiz izin vermek zorunda olduğu durumları belirlemiştir. Buna göre işveren, yıllık ücretli izinlerini işyerinin kurulu bulunduğu yerden başka bir yerde geçirecek olanlara, istemde bulunmaları ve bu hususu belgelemeleri koşulu ile gidiş ve dönüşlerinde yolda geçecek süreleri karşılamak üzere toplam dört güne kadar ücretsiz izin vermek zorundadır (İş K. m. 56/son)²⁵¹. Diğer taraftan, 4857 sayılı Kanun'un 74. maddesine göre kadın işçiler, doğumdan önce sekiz ve doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam on altı haftalık süre için çalıştırılmayacaklardır. Çoğul gebelik halinde ise, doğumdan önce çalıştırılmayacak olan sekiz haftalık süreye, iki haftalık süre daha eklenecek ve dolayısıyla bu durumdaki kadın işçiler, toplam on sekiz hafta çalıştırılmayacaklardır. Yine aynı maddeye göre, kadın işçinin talepte bulunması halinde, on altı haftalık veya çoğul gebelik halinde on sekiz haftalık süreden sonra altı aya kadar ücretsiz izin verilecektir.

Kanun'un saymış olduğu ücretsiz izin kullanma halleri dışında, işçinin veya işverenin ücretsiz izne ilişkin talepte bulunması ve işverenin ya da işçinin de bu talebi kabul etmesi halinde de ücretsiz izin kullanılabilir. Bununla birlikte bu durum, çalışma koşullarında esaslı bir değişiklik anlamına geldiğinden, İş Kanunu'nun 22. maddesinde belirtilen usule göre yapılmak zorundadır. Bu maddeye göre işveren: "...çalışma koşullarında esaslı bir değişikliği ancak durumu işçiye yazılı olarak bildirmek suretiyle yapabilir. Bu şekilde uygun olarak yapılmayan ve işçi tarafından altı işgünü içinde yazılı olarak kabul edilmeyen değişiklikler işçiyi bağlamaz". İşverenin ücretsiz izin önerisi, işçi kabul etmiş olsa dahi, dürüstlük kurallarına uygun, makul bir süre için olmalıdır²⁵². Başka bir anlatımla, bu sürenin geçici nitelikte olması gerekmektedir. İşte, işveren ve işçinin, ücretsiz izne ilişkin olan anlaşmayı buna uygun biçimde yapmış olmaları durumunda iş sözleşmesi

²⁵¹ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/>.

²⁵² Süzek, s. 128-129.

askıya alınmış olacaktır²⁵³. İş sözleşmesinin askıya alındığı sürede sözleşme sona ermeyecek; ancak taraflar, ifayla yükümlü oldukları edimleri, bu sürenin sonuna kadar ertelemiş olacaklardır²⁵⁴. Bu sürede iş sözleşmesi sona ermeyip, askıya alındığından, sigortalılık ilişkisi de bu sürede varlığını devam ettirecektir²⁵⁵.

Yukarıda belirttiğimiz ücretsiz izin sürelerinde sigortalılık ilişkisi devam etmekle birlikte, tarafların edimleri sürenin sonuna ertelendiğinden, işveren tarafından işçiye ücret veya diğer sosyal hakları sağlanmayacak, sigorta primleri de ödenmeyecektir. Bu sürede sigortalının sigorta primleri ödenmemekle birlikte esasında, zorunlu sigortalılık devam etmektedir. Hemen belirtelim ki, genel sağlık sigortasından yararlanabilmek için, sağlık sunucusuna başvuru tarihinden önceki son bir yıl içinde toplam 30 gün genel sağlık sigortası prim ödeme gün sayısının olması yeterli görüldüğünden, bu koşulu yerine getirmiş olan anılan kişilerin genel sağlık sigortalılıkları devam edecektir. Buna karşın, uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin primler bu sürede ödenmeyecek ve buna ait prim ödeme gün sayısının doldurulmasında bir gecikme söz konusu olacaktır. Bu sakıncanın engellenmesi bakımından ücretsiz izinde bulunan kişilerin, anılan sürede isteğe bağlı sigortalı olabiliş olamayacaklarının belirlenmesi gerekir.

Kurumun 2009/5 sayılı Genelgesi, ücretsiz izinli olması nedeniyle iş sözleşmesi askıda olan sigortalının, koşullarını gerçekleştirmesi halinde isteğe bağlı sigortadan yararlanabileceğini düzenlemektedir.

Kanaatimizce, ücretsiz izinde olan bir sigortalı, bu sürede sigorta primi ödenmese de sigortalılık niteliğini yitirmedeğinden, esasında zorunlu sigorta

²⁵³ Süzek, s. 120.; **Taşkent, Savaş**, İş Sözleşmesinin Askıya Alınması ve Ücretsiz İzin Uygulaması, Mess Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 3, Eylül 2006, s. 20; **Gümbüşoğlu, Rıza**, “İşletme Gereklere, Ücretsiz İzin, Çalışma Koşullarında Değişiklik ve Sözleşmenin Feshi (Karar İncelemesi) Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin Vermiş Olduğu Kararın Analizi, Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Legal Yayıncılık, C. 3, S. 12, Ekim 2006, s. 1413.

²⁵⁴ **Taşkent**, Ücretsiz İzin Uygulaması, s. 20.

²⁵⁵ **Ocak, Saim**, İş Sözleşmesiyle Çalışanların Ücretsiz İzinde Sağlık Hizmetlerinden Yararlanması, Mess Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 17, Mart 2010, s. 271.

kapsamında yer almaktadır. Anılan sigortalının isteğe bağlı sigortaya başvurması ise, sigortada teklik ilkesine ters düşen bir durum yaratacaktır. Buna karşın, prim ödeme gün sayısının doldurulabilmesine olanak tanınması bakımından, sosyal sigortanın amacı da göz önünde bulundurulduğunda, bu sürede isteğe bağlı sigorta primi ödenmesinin mümkün kılınması yerinde bir uygulama olarak değerlendirilebilecektir. Bu durum her ne kadar sosyal sigortanın yukarıda andığımız ilkesine uygun olmasa da Sosyal Güvenlik Kurumunun da olanak tanıdığı böyle bir durumun sigortalı lehine yorumlanması, sosyal sigortanın amacıyla da bağdaşacaktır.

C. MEVSİM VE KAMPANYA İŞLERİNDE ÇALIŞANLAR

Bilindiği gibi, ülkemizde mevsimlik işçi niteliğine sahip olan işçi grupları yoğunluklu olarak faaliyet göstermektedirler. Yılda sadece birkaç ay süren ve ivedi olarak yapılması gerekli olan geçici nitelikte işlerde çalışan işçilerin oranının çokluğu göz ardı edilemez.

Uygulama alanı geniş olmasına rağmen, anılan işlerin kapsamı mevzuatımızda tam olarak belirlenmemiştir²⁵⁶. “Mevsim ve kampanya işi” kavramı/kavramlarının hangi işleri kapsamına aldığı, 4857 sayılı Kanun’da açıkça tanımlanmış değildir. İş Kanunu’nun 29. ve 53. maddeleri, 394 sayılı Hafta Tatili Hakkında Kanun’un 4. maddesinde, mevsim ve kampanya işi kavramına rastlanılmakla beraber, buna ilişkin herhangi bir tanımlama yer almamaktadır.

Diğer taraftan, İş Kanunu’nun, yıllık ücretli izin hakkını düzenleyen 53. maddesi, mevsim ve kampanya işlerini, niteliklerinden ötürü bir yıldan az süren işler olarak nitelendirmiştir. Kanun’da açık bir tanım yer almasa da mevsim ve kampanya işlerinin bir yıldan az sürmesi gerektiği hususu bu hükümle saptanmış bulunmaktadır. Bununla birlikte hemen burada belirtmelidir ki; bir yıldan az süren bütün işler mevsim veya kampanya işi olarak nitelendirilemez. Bir iş yılın sekiz ayı devam etmiş ise, artık bu işin süreklilik arz ettiğinden söz edilir ve dolayısıyla ne

²⁵⁶ **Taşkent, Savaş**, Mevsim ve Kampanya İşleri, İstanbul Barosu Dergisi, C. 50, S. 11-12, Kasım/Aralık 1976, s. 37.

mevsim ne de kampanya işinin niteliğine uygun bir sözleşmenin varlığından bahsedilebilir²⁵⁷.

Öğretide yer alan bir görüş, mevsimlik işleri, işyerinin yıl içinde faaliyet gösterdiği süreyi ölçüt alarak, yılın belli bir döneminde çalışılan veya çalışmanın belli bir dönemde arttığı işyerlerinde yapılan işler olarak tanımlamıştır²⁵⁸. Kampanya işi ise, yine bir yıldan az süren; fakat yılda birkaç ayı aşmayan çalışmayı ifade eder²⁵⁹. Yargıtay'ın, yakın tarihte vermiş olduğu bir karara göre, çalışmanın sadece yılın belirli bir döneminde sürdürüldüğü veya tüm yıl çalışılmakla birlikte çalışmanın yılın belirli dönemlerinde yoğunlaştığı işyerlerinde yapılan işler mevsimlik iş olarak tanımlanır²⁶⁰. Görüldüğü üzere, mevsimlik iş ile kampanya işi aynı nitelikteymiş gibi telakki edilmekle birlikte, farklı iki kavramı ifade etmektedir. Buna karşın, uygulanacak olan hükümler bakımından, her iki tür iş arasında bir farklılık söz konusu olmayacaktır.

Mevsim ya da kampanya işi için akdedilen iş sözleşmeleri, belirli süreli olabileceği gibi, belirsiz süreli de olabilecektir²⁶¹. Bu tür iş sözleşmelerinin belirli süreli olup olmadığının belirlenmesi, yıl içinde çalışılmayacak olan sürelerin akıbetinin ne olacağına saptanması bakımından önem arz etmektedir. Zira yılın dört

257 **Taşkent**, Mevsim ve Kampanya İşleri, s. 52.

258 **Taşkent**, Mevsim ve Kampanya İşleri, s. 40. ; **Saymen, Ferit H.** , Türk İş Hukuku, İstanbul, Hak Kitabevi, 1954, s. 252. Yargıtay da bu yöndeki görüşü benimsemiştir (Yarg. 9. HD. , 10.10.2008, E. 2007/27615, K. 2008/26209, <http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=166846>).

259 **Taşkent**, Mevsim ve Kampanya İşleri, s. 40. Yazara göre, kampanya işi özellikle belirli bir ürünün toplanması veya işlenmesinin acil olduğu zorunlu durumlarda söz konusu olmaktadır (**Taşkent**, Mevsim ve Kampanya İşleri, s. 40).

260 Yarg. 9. HD. , 13.10.2009, E. 2008/10212, K. 2009/26966, Yargıtay Kararları Dergisi, Yargıtay Yayınları, C. 36, S. 2, Şubat 2010, s. 244 vd.

261 **Taşkent**, Mevsim ve Kampanya İşleri, s. 41. Yazara göre, bu durumda, tarafların iradelerinin gelecek dönem veya mevsimde birlikte çalışmaya yönelik olup olmadığının tespit edilmesi buna göre iş sözleşmesinin belirli veya belirsiz süreli olduğu sonucuna ulaşılmalıdır (**Taşkent**, Mevsim ve Kampanya İşleri, s. 43). Yargıtay'ın yakın tarihli sayılabilecek bir kararına göre de iş sözleşmeleri belirli süreli olabileceği gibi, belirsiz süreli olarak da yapılabilecektir (Yarg. 9. HD. , 16.04.2009, E. 2007/36309, K. 2009/10880, <http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=158537>).

ayında mevsimlik bir işte çalışan bir işçinin iş sözleşmesinin, yılın geri kalan altı ayında devam edip etmeyeceği veya ne şekilde devam edeceği, sözleşmenin türüne göre belirlenebilecek bir husustur. İş sözleşmesi, şayet belirli süreli olarak akdedilmiş ise, mevsim veya kampanyanın sona ermesi ile herhangi bir ihbara gerek olmaksızın iş sözleşmesi de son bulacaktır²⁶². Buna karşın iş sözleşmesi belirsiz süreli ise, çalışılmayan sürede iş sözleşmesi sona ermeyip, askıda kalacaktır²⁶³. Diğer bir deyişle, tarafların sözleşmeye ilişkin asli edimlerini yerine getirmeleri, yeni mevsim veya kampanyanın başlangıcına²⁶⁴ kadar ertelenecektir²⁶⁵. Bir iş sözleşmesinin temel edimleri ise, işçinin bağımlılık ilişkisi çerçevesinde çalışması ve buna karşılık da işverenin işçiye ücret ödemesi yükümlülüklerinden oluşur²⁶⁶.

Mevsim veya kampanya işinde çalışan işçilerden, iş sözleşmeleri belirsiz süreli olup, yeni mevsim veya kampanyada da devam edecek olanların, askıda geçen sürede, sigortalılıklarının ne şekilde sağlanacağı araştırma konusu yapılmalıdır. Zira iş sözleşmesinin askıda kaldığı dönemde, yukarıda belirtmiş olduğumuz üzere, tarafların temel edimlerini yerine getirmeleri yeni döneme ertelenmektedir. Bu sebeple, işçiye ücret ödeme yükümlülüğü olan işveren, askıda kalan sürede bu borcunu yerine getirmekle mükellef değildir. Ücretin ödenmemesi dolayısıyla da sigorta primi tahakkuk etmeyecektir. Zira prime esas alınacak bir kazanç söz konusu değildir. Buna karşın, anılan işçilerin askıda geçen sürede sigorta primleri

262 **Taşkent**, Mevsim ve Kampanya İşleri, s. 46.

263 İş sözleşmesinin askıda kalması hakkında geniş bilgi için bkz. **Süzek, Sarper**, İş Hukuku,*** Yargıtay'ın da, bu sürede iş sözleşmesinin askıda kalacağını kabul eden yöndeki görüşünü doğrulayan birçok kararı mevcuttur (Yarg. 9. HD. , 12.06.2007, E. 2007/8472, K. 2007/18732, <http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=130983>; Yarg. 9. HD. , 15.09.2006, E. 2006/21611, K. 2006/22886, <http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=118762>; Yarg. 9. HD. , 08.12.2003, E. 2003/8914, K. 2003/20316, <http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=19198>).

264 İşveren, bir sonraki dönemin ne zaman başlayacağını işçiye bildirmekle yükümlü olmakla beraber, işin başlangıç tarihinin öğrenilmesinin bir işyeri uygulaması haline gelmiş olması durumunda buna göre hareket edilecektir (**Taşkent**, Mevsim ve Kampanya İşleri, s. 50).

265 **Süzek**, ******Esener**, s. 135; **Taşkent**, Mevsim ve Kampanya İşleri, s. 47.

266 **Çelik**, N. , s. 72 vd.

ödenmemekle birlikte, sigortalı sıfatları devam etmektedir. Her ne kadar sigortalı olursa da bu süreye ilişkin primler ödenmediğinden, sigortalının, bağlanacak olan aylıklar için gerekli olan prim ödeme gün sayısını doldurması güç hale gelecektir.

2009/5 sayılı Genelge'nin isteğe bağlı sigortalı sayılanlar bölümünde, mevsim ya da kampanya sonu bıraktığı işine, yeni mevsim ya da kampanyada devam edecek olması nedeniyle iş sözleşmesi askıda kalan işçilerin, koşullarını sağlamaları halinde isteğe bağlı sigorta kapsamında değerlendirilebilecekleri belirtilmektedir. Aslında, yukarıda belirttiğimiz gibi, anılan işçilerin askıda geçen sürede de sigortalılıkları devam ettiğinden, aynı zamanda isteğe bağlı sigortalı sayılmaları, sigorta tekniği bakımından mümkün görünmemektedir²⁶⁷. Buna karşın, sigortalının yararına bir yorum yapılması halinde, askıda geçen sürenin isteğe bağlı sigortalı olarak doldurulmasının olanaklı kılınması gerekecektir. Kanaatimizce, her ne kadar zorunlu sigortalı niteliğinin taşınması halinde isteğe bağlı sigortalı olunamayacaksa da sigortalının lehine bir yorum yapılmalı ve askıda kalan sürenin isteğe bağlı sigortalı olarak geçirilmesine imkân tanınmalıdır. Sosyal Güvenlik Kurumunun anılan Genelgesinde de bu yönde bir düzenlemenin yer alması, benimsediğimiz görüş doğrultusunda bir yorumun kabul edilmesini kuvvetlendirmektedir.

Belirtelim ki, Yargıtay 10. HD. de 26.09.2000 tarihli bir kararında, “mevsimlik olarak çay bahçesinde çalışan sigortalı işyerinin kapalı olduğu dönemde isteğe bağlı sigortalı olabilir” şeklinde bir sonuca ulaşmıştır²⁶⁸.

5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce mevcut olan sosyal güvenlik mevzuatı içerisinde, yukarıda belirttiğimiz Genelge'de olduğu gibi bir düzenleme söz konusu olmamasına rağmen, Yüksek Mahkeme'nin askıda kalan süre

267 Yargıtay bir kararında, mevsim ya da kampanyanın bitimi ile yeni mevsim başlangıcı arasındaki askı süresi içerisinde sigortalılığın devam ettiği ve dolayısıyla bu sürede başka bir sosyal güvenlik kuruluşuna tabi olunamayacağı sonucuna varmıştır (Yarg. 10. HD. , 26.03.1992, E. 1991/12885, K. 1992/3797, İş Hukuku Dergisi, Kazancı Matbaacılık, C. III, S. 1, Ocak/Mart 1993, s. 148-149).

268 Yarg. , 10.HD. , 26.09.2000, E. 2000/5590, K. 2000/5638, **Aslanköylü**, Kanun Şerhi, s. 1072'den naklen.

içinde isteğe bağlı sigorta başvurusunda bulunulabileceği yönündeki bu kararı da kabul ettiğimiz görüşü destekler niteliktedir.

D. İŞSİZLİK ÖDENEĞİ ALMAKTA OLANLAR

Hukukumuzda, işsizlik sigortası ilk olarak, 08.09.1999 tarihli ve 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu²⁶⁹ ile sağlanmıştır. 4447 sayılı Kanun uyarınca işsiz olan sigortalılara, koşullarının yerine getirilmesi halinde işsizlik ödeneği bağlanacaktır. Anılan Kanun'a göre işsizlik sigortası:

“Bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, herhangi bir kasıt ve kusuru olmaksızın işini kaybeden sigortalılara işsiz kalmaları nedeniyle uğradıkları gelir kaybını belli süre ve ölçüde karşılayan, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren zorunlu sigortayı” ifade etmektedir [İSK. m. 47/I, (c)]. İşsizlik ödeneği ise, sigortalı işsizlere, anılan Kanun'da belirtilmiş olan süre ve miktarda yapılan parasal ödemedir [İSK. m. 47/I, (h)].

İşsizlik ödeneğine hak kazanılabilmesi için: Prim koşulunun yerine getirilmesi; iş sözleşmesinin Kanun'un öngördüğü sebeplerle sona ermiş olması, başvuru sırasında grev, lokavt veya kanundan doğan ödevler nedeniyle askıya alınmamış olması; sigortalının Türkiye İş Kurumuna başvuruda bulunması koşullarının birlikte bulunması gerekmektedir (İSK. m. 51)²⁷⁰. İş sözleşmesinin sona ermesinden önceki son 120 gün prim ödeyerek sürekli çalışmış olanlardan, son üç yıl içinde;

- 600 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 180 gün,

- 900 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 240 gün,

²⁶⁹ **Okur, Ali Rıza/Ergin, Hediye**, Sosyal Güvenlik Kanunları, İstanbul, Beta Basım Yayım, 1. Bası, Kasım 2008, s. 307 vd.

²⁷⁰ **Şakar**, Uygulama, s. 289.

-1080 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 300 gün, süre ile işsizlik ödeneği verilecektir (İSK. m. 50).

2009/5 sayılı Genelge'ye göre, yukarıdaki koşullara göre işsizlik ödeneği almakta olanların bu süre zarfını isteğe bağlı sigorta primi ödeyerek sigortalı niteliğiyle geçirmeleri imkân dâhilindedir (Gen. , 2.1.8.).

E. KAMU İDARELERİNDE ÇALIŞMAKTA İKEN İŞ SÖZLEŞMELERİ ASKIDA KALANLAR

Kamu idaresine ait işyerlerinde çalıştırılan sigortalıların, iş sözleşmelerinin askıda kalması halinde, askıda kalan bu süreyi isteğe bağlı sigortalı olarak doldurabilecekleri, 2009/5 sayılı Genelge'de düzenlenmiştir (Gen. , 2.1.7.).

V. 2925 SAYILI KANUN'A TABİ OLANLAR

2925 sayılı Kanun hükümlerinin burada irdelenmesine, bu Kanun'a tabi olanların sigortalılıklarının isteğe bağlı olarak başlaması sebebiyle gerek duyulmuştur. Diğer bir anlatım biçimiyle, 2925 sayılı Kanun'a tabi olanların sigortalılıkları, zorunlu sigorta kapsamının dışında tutulmuş, kişilerin serbest iradelerine bırakılmıştı. Bu kesimde çalışanların zorunlu sigorta kapsamına alınmamış olmaları, bu işlerin genellikle mevsimlik iş niteliğinde olması, aynı zamanda birden fazla işverene hizmet verilmesi, yerleşim alanlarının dağınıklığı gibi güçlüklerle karşılaşılmasına bağlanmış ve bu kesimin isteğe bağlı sigortalılık temelinde sosyal güvence altına alınmalarının en gerçekçi çözüm olacağı belirtilmiştir²⁷¹.

Burada, anılan sigortalıların tabi olacakları sigorta türünün, 5510 sayılı Kanun ile ne yönde bir değişime uğradığı inceleme konusu yapılacaktır.

5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce 17.10.1983 tarihli ve 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, süresiz olarak tarım işlerinde hizmet

271 **Başterzi**, s. 57 vd.

akdiyle çalışanların sigortalılıklarını, istekte bulunmaları koşuluyla sağlamayı amaçlamaktaydı. 2925 sayılı Kanun halen yürürlükte olmakla birlikte, bazı hükümleri, 5510 sayılı Kanun ile 01.10.2008 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılmış, bazı hükümlerinde ise değişiklik yapılmıştır. Şöyle ki; 5510 sayılı Kanun'un, 5754 sayılı Kanun'un 64. maddesi ile değişik 106. maddesi; sigortalılığın başlangıcına ilişkin 1 ila 5. maddelerini, hastalık yardımına ilişkin 13 ila 17. maddelerini ve primlerin ödenmesine ilişkin 33. maddesini yürürlükten kaldırmıştır. Yine 5754 sayılı Kanun ile sigortalılığın sona ermesine ilişkin 6/I, (a) bendi, primlerin alınmasına ilişkin 30. maddesi ve 5510 sayılı Kanun'un uygulanacağı maddelerin düzenlendiği 39/I, (a) bendi değiştirilmiştir.

TİSSK.nin, tarım sigortalısı olma koşullarını ve sigortalılığın başlangıcını hüküm altına alan 1 ila 5. maddeleri yürürlükten kaldırılmış olduğundan, 01.10.2008 tarihinden sonra bu Kanun'a göre yeni sigortalı tescili yapılmayacaktır²⁷². 01.10.2008 tarihinden önce tarım sigortalısı olarak prim ödeyenlerin sigortalılığı ise, 01.10.2008 tarihinden sonra 5510 sayılı Kanun ile getirilen değişiklikler doğrultusunda devam ettirilecektir. Bu sigortalıların 5510 sayılı Kanun'dan sonra tabi olacakları sigortalılık türü de 4/I, (a) bendi kapsamındaki sigortalılık türü olacaktır. Zira Kanun'un malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına ilişkin geçiş hükümlerini düzenleyen geçici 1. maddesi, tarım sigortalılarının 4/I, (a) bendi kapsamında kabul edileceği hükmünü öngörmektedir.

2925 sayılı Kanun'a tabi sigortalılığın başlangıcı, Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yapılan değişiklikler sebebiyle farklı tarihlerde gerçekleşmiştir. Kurumun 2008/81 sayılı 2925 sayılı Kanun Uygulamaları Hakkındaki Genelgesi'ne göre sigortalılık:

- Kanun'un yürürlüğe girdiği tarih olan 1984 yılı içinde başvuranların, istek tarihini takip eden ay başından,

- 01.01.1985 - 31.12.1998 tarihleri arasında başvuranların istek tarihini izleyen yılbaşından,

272 Şakar, Uygulama, s. 121.

- 01.01.1999 - 07.09.1999 tarihleri arasında başvuranların 01.01.2000 tarihinden, bunlardan yeniden yazılı talepte bulunanların ise 01.10.1999 tarihinden itibaren,

- 08.09.1999 tarihinden sonra başvuranların istek tarihini takip eden aybaşından itibaren başlamaktadır (Gen. , 1, A)²⁷³.

Tarım sigortalılığının başladığı tarihte, 506 veya 1479 sayılı Kanunlara tabi çalışması bulunanların sigortalılık başlangıç tarihleri, bu Kanunlara tabi çalışmanın sona erdiği tarihe göre ve yukarıdaki sigortalılık başlangıç tarihleri dikkate alınarak belirlenecektir.

Tarım sigortalısı olanların, bu sigortalılıklarının başladığı tarihte veya sigortalılık devam ederken diğer sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olarak çalışmaya başlamaları durumunda, zorunlu sigorta ile isteğe bağlı sigortanın çakışması durumu söz konusu olmaktadır. Sosyal Güvenlik Hukukumuzda zorunlu sigorta, isteğe bağlı sigortadan üstün tutulduğundan, tarım sigortalılığının başladığı tarihte veya sigortalılık devam ederken 506, 1479, 2926 ve 5434 sayılı Kanunlara veya 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğünden sonra 4. maddenin birinci fıkrasının (a), (b) veya (c) bentlerinden birine tabi çalışmalarının bulunduğu tespit edilenlerin 2925 sayılı Kanun'a tabi sigortalılıkları iptal edilecektir.

2925 sayılı Kanun'a göre; 01.10.2008 tarihinden itibaren, 5510 sayılı Kanun'un 88. maddesine göre hesaplanacak olan primlerini gecikme cezası ve gecikme zammı ile birlikte ait olduğu yılı takip eden yılın Şubat ayı sonuna kadar ödemeyenlerin tarım sigortalılıkları, o yılın 1 Ocak gününden itibaren sona erecektir [5754 sy. K. m. 76. ile değişik 6/I, (a)]. Aynı maddenin (b) bendine göre ise, sigortalılıklarına devam etmek istemediklerini Kuruma yazılı olarak bildirenlerin

273http://www.sgk.gov.tr/wps/portal!/ut/p/c1/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os_gAS-PAAE8TIwN3Jx9DAyPiAB_joEB3AwNDY6B8JJK8hZuHOVDeMNTI1cXY0MDdiCTdBmFABGRsbOwT6uVk6BxoTkB3cEmRvp9Hfm6qfR-IDmyOYFmBkZOFpZ-Fj6-Rv7exvqROanpicmV-gW5oRHl3o6KAE4MguE!/dl2/d1/L0lJSklna21BL0IKakFBTXIBQkVSQ0pBISEvWUZOQTFOSTUwLTVGd0EhIS83X1A5M1FQSTQyMDBWUTYwMkI4OU44TE0yT0szL1JrX19fMTY!/?ts=1292bd24f6a&ts=1292bd21fa0&PC_7_P93QPI4200VQ602B89N8LM2OK3_WCM_Page.31102b0049077474bd46fd2c425d4083=3#7_P93QPI4200VQ602B89N8LM2OK3.

sigortalılıkları, bu bildirimnin Kurum kayıtlarına intikal ettiği tarihi izleyen yılbaşından itibaren sona erecektir.

Yukarıda belirtildiği üzere, tarım sigortalılarının diğer sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olarak çalışmaya başlamaları sebebiyle prim veya kesenek ödemeye başladıkları tarihten itibaren sigortalılıkları da son bulacaktır. Bununla birlikte, bu sigortalıların, diğer sosyal güvenlik kuruluşlarındaki sigortalılıklarının sona erdiği, prim veya kesenek ödemeye son verdikleri tarihi takip eden aybaşından itibaren 2925 sayılı Kanun uyarınca sigortalılıkları kendiliğinden başlayacaktır [2925 sy. K. m. 6/I, (c)].

5510 sayılı Kanun döneminde de 2925 sayılı Kanun'a göre sigortalılığın devam ettirilmesi halinde, bu sigortalıların 01.10.2008 tarihinden önce 2925 sayılı Kanun kapsamında geçen sigortalılık fiili hizmet süresi ve prim ödeme gün sayısı, genel sağlık sigortasının uygulanmasında gerekli olan sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısı bakımından dikkate alınacaktır (SSGSSK. geç. m . 1/son). Zira genel sağlık sigortası geçiş hükümlerini öngören maddeye göre, bu sigortalılar ve sağlık yardımlarından yararlanabilen eş ve çocukları, bu Kanun ile öngörülen genel sağlık sigortasının sağladığı hak ve hizmetlerden yararlanma hakkına sahiptirler (SSGSSK. geç. m. 12/10).

Hemen burada belirtelim ki, 2925 sayılı Kanun'un, 5754 sayılı Kanun ile değiştirilen 30. maddesine göre, bu Kanun'un sağladığı her türlü yardım ve ödemeler için sigortalılardan % 12,5'i genel sağlık sigortası primi olmak üzere % 32,5 oranında prim alınacaktır. Prime esas tutulacak olan günlük kazancın ise, 506 sayılı Kanun'un 78. maddesinde belirlenen prime esas kazancın alt sınırı olacağı aynı Kanun'un 31. maddesinde belirtilmiştir. Ne var ki; 506 sayılı Kanun'un anılan hükmü 5510 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmış olduğundan, 5510 sayılı Kanun'un 104. maddesi uygulanacak ve 506 sayılı Kanun'a yapılmış olan atıf, 5510 sayılı Kanun'un ilgili hükümlerine yapılmış sayılacaktır. 5510 sayılı Kanun'un prime esas günlük kazanç alt sınırını düzenleyen 82. maddesine göre bu sınır, asgari ücretin otuzda biri olup, 2925 sayılı Kanun'a tabi sigortalıların prime esas günlük kazançları da buna göre

belirlenecektir. Bu şekilde hesaplanacak olan prime esas gün sayısı ise, her ay için 15, bir tam yıl için 180 gün olacaktır (2925 sy. K. m. 32).

2925 sayılı Kanun'a göre yaşlılık aylığının bağlanması; kadın ise 58 yaşını, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması; 15 yıldan beri sigortalı olması; en az 3600 gün prim ödemiş olması; Kurumdan yazılı istekte bulunması koşullarının birlikte mevcut olması halinde mümkün olabilecektir (.4447 sy. K. m. 18 ile değişik m. 20). 4447 sayılı Kanun'un, 20. maddeyi değiştiren 18. maddesi 08.09.1999 tarihinde yürürlüğe girmiş olduğundan, bu tarihten, 30.04.2008²⁷⁴ tarihine kadar ilk defa sigortalı sayılanlar, yukarıda belirtmiş olduğumuz koşulları taşımaları halinde yaşlılık sigortasından yararlandırılacaklardır (SSGSSK. geç. m. 9/4).

01.10.2008 tarihinden önce 2925 sayılı Kanun uyarınca sigortalı olup, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra yaşlılık aylığı bağlanması için talepte bulunanların aylıkları, Kanun'un geçici 2. maddesine göre hesaplanacak olan iki ayrı döneme ilişkin kısmi aylıklar toplanarak bağlanacaktır. Diğer taraftan, 2925 sayılı Kanun uyarınca 01.10.2008 tarihinden sonra ilk defa sigortalı olanlar hakkında, yaşlılık aylığının bağlanması bakımından Kanun'un 28. maddesi uygulama alanı bulacaktır (SSGSSK. geç. m. 7/son).

Kurumun 2008/81 sayılı Genelgesine göre, tarım sigortalılığının başladığı tarihten önce veya sonra diğer sosyal güvenlik kanunlarına tabi çalışmanın bulunduğu, tarım sigortalılığının devam ettiği süre içerisinde eksik prim tahsil edildiğinin, aradan uzun zaman geçtikten sonra, emeklilik aşamasında tespit edilerek tarım sigortalılıklarının iptal edilmesi, sigortalıların telafisi imkânsız mağduriyetlerine sebep olabileceğinden, sigortalıların bu mağduriyetlerinin önlenmesi için aşağıdaki gibi işlem yapılacaktır (Gen. , I, C):

- Primlerin bazı aylarda eksik ödendiğinin ya da hiç ödenmediğinin tespit edilmesi halinde, prim ödemesi bulunan aylara ilişkin süreler hizmet olarak kabul edilip, primleri eksik ödenen veya hiç ödenmemiş bulunan aylara ilişkin süreler ise

²⁷⁴ Kanun'un geçici 9. maddesinin yürürlük tarihi (SSGSSK. m. 108/I, b).

tahsil edilecek ve bundan sonra ilgili hizmetler sigortalılık süresinde dikkate alınacaktır.

- 2925 sayılı Kanun'a tabi olarak sigortalı bulunulan sürede, yıllar itibariyle düzenli olarak ödenmekte olan primlerin, bazı yıllarda ödenmemiş olduğu; ancak devam eden yıllarda primlerin tekrar düzenli olarak ödenmesi halinde sigortalıların hizmet süreleri, primi ödenmeyen yıl/yılların bir veya birden fazla olmasına göre değerlendirilecektir. Şöyle ki; ödenmeyen bu yıl veya yıllara ilişkin primlerin ard arda olmaması halinde bu primler tahsil edilerek bu süreye ilişkin hizmetler geçerli sayılacak; ödenmeyen yıl/yıllara ilişkin primlerin ard arda olması durumunda ise, ödemesi bulunmayan ilk yılın sigorta primi tahsil edilecek, sonra gelen yıl/yılların primleri tahsil edilmeyip yeni bir istek ve tecil belgesi alınmadan izleyen yıllardaki primi ödenmiş süreler hizmet olarak değerlendirilecektir.

Yukarıda da belirtmiş olduğumuz gibi, 01.10.2008 tarihinden sonra, 2925 sayılı Kanun'a göre yeni sigortalı tescili yapılmayacaktır. 5510 sayılı Kanun'da ise kamu idareleri hariç olmak üzere, tarım işlerinde veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz işlerde çalışanlar, tamamen zorunlu sigorta kapsamı dışına itilmişlerdir [SSGSSK. m. 6/I, (1)]. Bu kişiler, ancak isteğe bağlı sigortaya başvurarak sosyal koruma kapsamı dâhilinde olabileceklerdir. Her ne kadar, 2925 sayılı Kanun'da da anılan kişiler isteğe bağlı olarak sigortalı olmaktadırlarsa da sigorta yardımları bakımından 5510 sayılı Kanun ile bir geriye gidişin söz konusu olduğu belirtilmiştir²⁷⁵. Zira 2925 sayılı Kanun'a göre anılan kişiler hem uzun, hem de kısa vadeli sigorta kollarına tabi olmakta iken, anılan kesimde yer alan bir kişinin, 5510 sayılı Kanun'a göre isteğe bağlı sigortalı olması durumunda, sadece uzun vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası yardımlarından yararlanabilecektir²⁷⁶. Buna karşın, tarım işinde hizmet sözleşmesiyle süreksiz işlerde çalışanlardan, 5510 sayılı Kanun'a göre ilk defa isteğe bağlı sigortalı olanların prime esas gün sayıları, 2925 sayılı Kanun'da olduğundan farklı olarak, yılda 180 günle sınırlandırılmayacaktır.

275 **Akın**, Sigortalılığın Kapsamı ve Primli Rejimle Bağdaşması, s. 50-51.

276 **Akın**, Sigortalılığın Kapsamı ve Primli Rejimle Bağdaşması, s. 50-51.

5510 sayılı Kanun'un böyle bir sınırlama öngörmemiş olması nedeniyle, sözü geçen kişiler, 180 günün üzerinde sigorta primi ödeyebileceklerdir²⁷⁷.

§ 6. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞIN BAŞLANGICI

İsteğe bağlı sigortalılığın hangi tarihten itibaren başlayacağı; prim ödeme gün sayısının tespit edilmesi, genel sağlık sigortasından ve isteğe bağlı sigortalılığın sağladığı diğer menfaatlerden ne zaman yararlanılabileceğinin saptanması bakımından önem arz eden bir husustur. Kanun'un 5754 sayılı Kanun ile değişik 51. maddesi, isteğe bağlı sigortalılığın, buna ilişkin müracaatın Kurum kayıtlarına intikal ettiği tarihi takip eden günden itibaren başlayacağı hükmünü içermektedir. 5510 sayılı Kanun'dan önce isteğe bağlı sigortalılık; 506 sayılı Kanun'a göre, başvurunun Kurumca alındığı tarihi takip eden aybaşından; 1479 sayılı Kanun'a göre, tescil talebinin Kuruma intikal ettiği tarihten; 5434 sayılı Kanun'a göre ise, Sandığa başvuru tarihini takip eden aybaşından itibaren başlamaktaydı. Görüldüğü üzere, 5510 sayılı Kanun bu hususta, 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu ile daha fazla benzerlik taşımaktadır.

Yukarıda açıklamış olduğumuz üzere, isteğe bağlı sigortaya ilk defa başvuruluyor olması halinde, Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin Ek-8 kısmında bulunan isteğe bağlı sigortalılık giriş bildirgesinin, başvuru sahibinin ikametini görev bölgesi içine alan Kurum ünitesine verilmesi; tekrar isteğe bağlı sigortalılık talebinde bulunulması halinde ise talep dilekçesi ile Kuruma başvurulması gerekmektedir. İşte isteğe bağlı sigortalılık giriş bildirgesi veya talep dilekçesinin Kurum kayıtlarına intikal ettiği tarihi izleyen günden itibaren isteğe bağlı sigortalılık başlamış olacaktır (SSİY. m. 93/1). Burada hemen belirtmelidir ki; 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 01.10.2008 tarihinden önce mevcut olan sistemde, isteğe bağlı sigortalı veya iştirakçi olan sigortalıların yeni bir yazılı talepte bulunmaları koşulu aranmaksızın sigortalılıkları 5510 sayılı Kanun'a göre devam ettirilecektir. Buna karşın, 01.10.2008 tarihinden önce, 506 ve 1479 sayılı Kanunlardan birine göre isteğe bağlı sigortalılığı sona erenlerin, 5510 sayılı Kanun'a

277 **Bilgili**, Sosyal Güvenlik Uygulaması, s. 130; **Akın**, Tek Çatı, s. 179-180.

tabi olarak isteğe bağı sigortalı olmak istemeleri halinde, isteğe bağı sigortalılık giriş bildirgesi ile Kuruma başvuruda bulunmaları gerekecektir.

Bildirge veya talep dilekçesi, başvuru sahibi tarafından Kuruma doğrudan verilebileceği gibi adi posta, kargo, taahhütlü, iadeli taahhütlü veya acele posta servisi ile de gönderilebilecektir. İsteğe bağı sigortalılık başvurusu, bildirge veya talep dilekçesinin Kuruma elden verilmesi veya adi posta veya kargo ile gönderilmesi halinde Kurum kayıtlarına intikal ettiği tarihte; taahhütlü, iadeli taahhütlü veya acele posta servisi ile gönderilenlerde ise postaya verildiği tarihte gerçekleşmiş sayılacaktır²⁷⁸ (SSİY. m. 124). 2009/5 sayılı Genelge'ye göre isteğe bağı sigortalılık, ilk durumda, başvurunun Kurum kayıtlarına intikal ettiği tarihi takip eden günden; ikinci durumda ise, postaya verildiği tarihi takip eden günden itibaren başlamış sayılacaktır (Gen. , 2.2.5.). İsteğe bağı sigorta giriş bildirgesini Kuruma doğrudan 01.01.2010 tarihinde veren bir kişinin sigortalılığı, 02.01.2010 tarihinde başlayacaktır. Başvuru sahibinin isteğe bağı sigorta giriş bildirgesini adi posta ile 01.02.2010 tarihinde verdiği ve bunun Kuruma 07.02.2010 tarihinde ulaştığı düşünüldüğünde ise, 08.02.2010 tarihinde kişinin isteğe bağı sigortalılığı başlamış olacaktır. Bildirgenin, taahhütlü veya iadeli taahhütlü olarak 01.03.2010 tarihinde postaya verilmesi halinde ise, bildirge Kuruma 07.03.2010 tarihinde ulaşmış olsa dahi sigortalılık, 02.03.2010 tarihinde başlayacaktır.

Zorunlu sigortalılıkları sona erenlerin, isteğe bağı sigortalılık talebinde bulunmadan prim ödemeye devam etmeleri halinde, Kuruma yazılı başvuru söz konusu olmasa dahi, isteğe bağı sigortalılıklarının devam ettirilebileceğini yukarıda

278 Başvuru veya bildirim tarihinin şekli ve geçerli olduğu tarihe ilişkin olan bu düzenleme, Yönetmeliğin, “Çeşitli ve Yürürlükten Kaldırılan Hükümler” kısmında ve “Başvuru veya bildirim şekline göre itibar edilen tarih” başlığı ile yer verilmiştir. Oysaki bu Yönetmelik ile mülga 28.08.2008 tarihli Yönetmelikte bu husus, her durumda ayrı maddelerde tekrar edilmiştir. Kanaatimize, yeni Yönetmeliğin bu hususu ortak hüküm olarak tek bir maddede düzenlemiş olması, gereksiz tekrarların Kanun'da yer almasının önlenmesi bakımından yerinde olmuştur.

belirtmiřtik²⁷⁹. Kanaatimizce, bu şekilde isteğe bağlı sigortalılığa devam edilmesi halinde bu sigortalılık, ilgili ayın başından başlatılmalıdır.

Ay içinde otuz günden az çalışan ve dolayısıyla Kanun'un 80. maddesi uyarınca prim ödeme gün sayısı, ay içindeki toplam çalışma saatinin 4857 sayılı Kanun'a göre belirlenen günlük normal çalışma saatine bölünmesi suretiyle hesaplanan sigortalıların prim ödeme gün sayıları, ayın başından başlanarak mal edilecektir. Bu kişilerin, zorunlu sigortalılık için mal edilen günler içinde isteğe bağlı sigortaya başvurmaları hâlinde isteğe bağlı sigortalılık, zorunlu sigortalılığa ait son günü takip eden günden başlamış sayılacaktır (SSİY. m. 92/2). Bir örnekle açıklamak gerekirse; 4/I, (a) bendi kapsamında 10 günlük bir çalışması olan sigortalının, kalan 20 günlük süreyi isteğe bağlı sigortaya tabi olarak doldurmak için, 01.01.2010 tarihinde isteğe bağlı sigorta giriş bildirgesi ile Kuruma doğrudan başvurması halinde bu sigortalılığı; 10 günlük zorunlu sigortaya tabi çalışması ayın 1'i ile 10'u arasında geçmiş olduğu varsayılarak 11.01.2010 tarihinden itibaren başlayacaktır. 2009/5 sayılı Genelge'ye göre, bu sigortalının bildirgeyi 15.01.2010 tarihinde Kuruma vermiş olması halinde de isteğe bağlı sigortalılığı 11.01.2010 tarihinden itibaren başlamış sayılacaktır (Gen. , 3.1.).

Aşağıda görüleceği üzere, isteğe bağlı sigortalı olanların, 4. maddenin birinci fıkrasının (a), (b), veya (c) bentlerinden birine göre zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek çalışmalarının olduğunun saptanması durumunda, zorunlu sigortalılığa geçerlilik tanınacaktır. Bu durumda olan kişilerin isteğe bağlı sigortalılığları, zorunlu sigortalılığlarının sona erdiği tarihi takip eden günden itibaren başlatılacaktır (SSİY. m. 93/2). Zorunlu sigortalılığla çakışan ve isteğe bağlı sigorta primi ödenen süreler iptal edilerek, bu süreye ilişkin ödedikleri primler ilgililere iade edilecektir (SSGSSK. m. 51/2).

²⁷⁹ Bkz. yukarıda s. 87 vd.

§ 7. ZORUNLU SİGORTALILIK İLE İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞIN ÇAKIŞMASI DURUMU

Sosyal Sigortalar Hukukumuzda, bilindiği gibi, temel olan ilke zorunluluk ilkesi olup, bunun istisnasını da isteğe bağlı sigortalılık teşkil etmektedir. Kural olarak, zorunlu sigortalı olan bir kişinin, isteğe bağlı sigortalı olması, daha önce belirttiğimiz istisnalar haricinde mümkün değildir. Buna karşın, bir sigortalının, Kanun'un 4. maddesine göre zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek bir çalışması olmasına rağmen, isteğe bağlı sigortalı olarak prim ödediğinin Kurumca tespit edilmesi halinde, zorunlu sigortalılıkla çakışan isteğe bağlı sigortanın primi ödenmiş süreleri iptal edilerek, ilgilinin bu süreye ilişkin ödediği primler kendisine iade edilir (SSGSSK. m. 51/2). Örneğin; 15.12.2008 tarihinden itibaren isteğe bağlı sigortaya tabi olarak prim ödeyen bir sigortalının, 15.06.2009 - 15.09.2009 tarihleri arasında 4/I, (a) bendi kapsamında zorunlu sigortalı olarak çalışmış olduğunun Kurumca tespit edilmesi halinde, zorunlu sigortalılığın isteğe bağlı sigorta ile çakıştığı 15.06.2009-15.09.2009 tarihleri arasındaki isteğe bağlı sigortalılık süresi iptal edilecektir. 15.09.2009 tarihinde zorunlu sigortalılığının sona ermesi halinde ise, bu tarihi takip eden 16.09.2009 tarihinden itibaren isteğe bağlı sigortalılık devam ettirilecektir (2009/5 sy. Gen. , 3.1.). Kanaatimizce, bu durumda isteğe bağlı sigortalılığın devam ettirilebilmesi için, sigortalının tekrar sigortalı giriş bildirgesi ile Kuruma başvurması gerekmez²⁸⁰. Ayrıca, zorunlu sigortalı olarak geçen 15.06.2009 - 15.09.2009 tarihleri arasındaki süreye ait ödenmiş primler, sigortalının talebi halinde kendisine iade edilecek veya doğacak borçlarına mahsup edilecektir (SSİY. m. 93/2).

5754 sayılı Kanun ile 53. maddeye eklenen üçüncü fıkraya göre de isteğe bağlı sigortalıların 4. maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinden biri kapsamında çalışmaya başlamaları halinde, bu Kanun'un 51. maddesinin üçüncü fıkrası saklı kalmak kaydıyla, isteğe bağlı sigortalılıkları sona erecektir. Görüldüğü üzere Kanun, zorunlu sigortalılığın asıl, isteğe bağlı sigortalılığın ise istisnai nitelikte olduğunu bu hükümleri ile de vurgulamış olmaktadır.

²⁸⁰ Kuruma yazılı başvuruda bulunmanın geçerlilik koşulu olup olmadığı yönündeki tartışma için bkz. yukarıda s. 88 vd.

Diğer taraftan 51. maddenin üçüncü fıkrasının saklı tutulmasının sebebi, bu hükümde zorunlu sigortaya tabi çalışmaları otuz günden az olanların, kalan süreyi isteğe bağlı sigortalı olarak tamamlamalarının, zorunlu sigortalılığa ilişkin prim ödeme gün sayısına otuz günü geçmemek üzere isteğe bağlı sigorta priminin eklenebileceğinin öngörülmüş olmasıdır. Bu husus Yönetmelikte de aynı şekilde belirtilmiştir²⁸¹ (SSIY. m. 93/son). Bu sebeple, otuz günden az çalışan veya tam gün çalışmayanlar yönünden zorunlu sigortalılık ile isteğe bağlı sigortalılık hallerinin aynı anda gerçekleşmesi halinde, isteğe bağlı sigortalılıkları sona ermeyecektir.

İsteğe bağlı sigortalılık karşısında zorunlu sigortalılığa üstünlük tanınacağı, Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 93. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan düzenlemeden de anlaşılmaktadır. Zira buna göre, isteğe bağlı sigortalılığın başladığı tarihte, Kanun'un 4. maddesine göre sigortalı olmayı gerektirecek çalışması bulunanların isteğe bağlı sigortalılıkları, 4. maddeye tabi sigortalılıklarının sona ermesini takip eden günden itibaren başlayacaktır. Dolayısıyla ilk olarak uygulanacak ve hüküm ifade edecek olan sigorta, zorunlu sigorta olacaktır.

Kurumun 2009/37 sayılı Genelgesine göre, zorunlu sigortanın öncelikli olarak uygulanması kuralının yansımaları şu hallerde de görülmektedir (Gen. , 6.):

- 506 sayılı Kanun'un mülga 85. maddesine göre isteğe bağlı sigortaya devam etmekte iken 1479, 2925 veya 2926 sayılı Kanunlara tabi çalışmaları bulunanların isteğe bağlı sigortalılıkları, 01.10.2008 tarihi itibarıyla sona erdirilecek ve 4. madde kapsamındaki sigortalılıkları başlatılacaktır.

- 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu ile tarım işlerinde hizmet akdiyle süresiz olarak çalışanların istekte bulunmaları halinde sigortalılıkları sağlanmaktaydı. Diğer bir deyişle, bu Kanun kapsamına dâhil olanların sigortalılıkları isteğe bağlıydı. İşte 01.10.2008 tarihinden önce 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında sigortalı oldukları halde 2925 sayılı Kanun'a tabi prim ödeyenlerin sigortalılıkları 01.10.2008 tarihi itibarıyla sona

281 Yönetmeliğin aynı maddesi, bu kişilerin aynı zamanda çalışma durumlarını belgelendirmek zorunda oldukları düzenlemesini içermektedir.

erdirilecektir. Bununla birlikte, bu kişilerin 5510 sayılı Kanun'a tabi çalışmalarının sona erdiği tarihi takip eden aybaşından itibaren sigortalılıkları 2925 sayılı Kanun'a göre kendiliğinden başlatılır.

-1479 sayılı Kanun'un 79. maddesine göre isteğe bağlı sigortalı olup, 01.10.2008 tarihinden sonra, isteğe bağlı sigortalılığının başlatıldığı tarihten önceki bir süreye ait 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendinin (1), (2), (3) ve (4) numaralı alt bentlerine tabi devam eden çalışmaları bulunduğu tespit edilenlerin isteğe bağlı sigortalılıkları, 01.10.2008 tarihi itibarıyla sona erdirilecek ve bu tarihten itibaren, 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendinin (1), (2), (3) ve (4) numaralı alt bentlerine tabi sigortalılıkları başlatılacaktır. Daha iyi anlaşılması bakımından, buna ilişkin olarak Genelge'de verilen örneğe burada aynen yer verilecektir:

İsteğe bağlı sigortalılığı 01.07.2002 tarihinde başlayan ve halen devam eden sigortalı (D)'nin 01.10.2008 tarihinden sonra vergi dairesinden intikal eden bilgilerde serbest meslek kazancından dolayı 02.02.2002 tarihinde başlayan ve devam eden vergi kaydının olduğu tespit edildiğinde 01.07.2002 tarihinde başlayan isteğe bağlı sigortalılığı 01.10.2008 tarihine kadar devam ettirilip bu tarih itibarıyla sigortalılığı sona erdirilecek, aynı tarih itibarıyla 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (b) bendine göre sigortalılığı başlatılacaktır (Bölüm, 6.2.1. , 3)

- 01.10.2008 tarihinden önce, 1479 sayılı Kanun'un 79. maddesine göre isteğe bağlı sigortalılığı devam ederken, 28.03.2004 tarihinde muhtar seçildiklerinin, 01.10.2008 tarihinden sonra tespit edilmesi halinde bu kişilerin isteğe bağlı sigortalılığı, 01.10.2008 tarihinde sona erdirilerek, bu tarih itibarıyla muhtar sigortalılıkları başlatılacaktır.

Kanun, zorunlu sigortalılıkla çakışan ve isteğe bağlı sigortalılık süresi boyunca ödenen primlerin ilgililere iade edileceği hükmünü içermektedir. Bir görüşe göre, primlerin ödeneceğine ilişkin anılan hükmün emredici nitelikte olması sebebiyle, talep edilmese dahi, primlerin Kurumca kendiliğinden iade edilmesi

gerekmektedir²⁸². Diğer taraftan, Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 93. maddesinin ikinci fıkrası, zorunlu sigortalılıkla çakışan sürede isteğe bağlı sigorta primi ödenmişse, bu süreye ilişkin ödenen isteğe bağlı sigorta primlerinin talepleri hâlinde ilgililere iade veya doğacak borçlarına mahsup edileceği düzenlemesini içermektedir. Buna göre, primlerin iadesinin ilgililerin talepleri halinde mi, yoksa Kurumca kendiliğinden mi yapılacağı belirlenmesi gerekir.

Kanaatimizce, isteğe bağlı sigortalılığın zorunlu sigortalılıkla çakıştığı sürede isteğe bağlı sigorta için ödenmiş primlerin, Kurum tarafından kendiliğinden iade edilmesi gerekir. Zira Kanun'un ilgili hükmü, "iade edilir" demekte olduğundan, doktrinde yer alan ve yukarıda belirttiğimiz görüşün de vurguladığı üzere, emredici nitelikte bir düzenlemedir. Ayrıca kanun koyucu, primlerin iadesini talep koşuluna bağlamak isteseydi, bunu ilgili hükümde açıkça belirtirdi. Kuşkusuz, fazla prim ödemiş olduğunun farkına varan bir sigortalının, zorunlu sigortalılıkla çakışan sürede isteğe bağlı sigortaya ödemiş olduğu primlerin iade edilmesini talep etmesi de mümkündür.

Açıklığa kavuşturulması gerekli olan bir diğer husus ise, sigortalılıkların çakışması sebebiyle ilgililere iade edilecek olan isteğe bağlı sigorta primlerinin faizi ile ödenip ödenmeyeceğidir. Zira Kanun'da faizi ile ödenmeyeceğine ilişkin bir ifade yer almamaktadır. Kanaatimizce, isteğe bağlı sigorta primini ödeyen bir sigortalının, bu süre içinde zorunlu sigortalı olarak çalışmaya başlamasına rağmen isteğe bağlı sigorta primini ödemeye devam etmesi ve Kurumun da bunu tahsil etmesi halinde kusur sigortalıya yükletilmemeli ve iade edilecek olan primler faizi ile birlikte sigortalıya ödenmelidir²⁸³.

5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önceki mevcut yasal düzenleme, zorunlu sigortalılık ile isteğe bağlı sigortalılığın çakışması durumunda hangi sigortalılık türüne itibar edileceğine ilişkin açık bir hüküm içermemekteydi. Böyle

282 **Aslanköylü**, Kanun Şerhi, s. 1060.

283 **Bilgili**, Sosyal Güvenlik Uygulaması, s. 132. Buna karşın Akın, ödenen primlerin ilgililere faizsiz iade edileceğini belirtmiştir (**Akın**, Tek Çatı, s. 175).

olmakla birlikte bu husustaki boşluk, Yargıtay'ın kararları ile doldurulmuştur. Sigortalılığın çakışması olarak nitelendirilen böyle bir uyumsuzluk karşısında Yüksek Mahkeme, bir ilke haline gelmiş olan kararlarında, isteğe bağlı sigortalılık karşısında zorunlu sigortalılığa üstünlük tanınması gerektiği yönündeki görüşü benimsemiştir²⁸⁴. Bununla birlikte, isteğe bağlı sigortalılığın sadece zorunlu sigortalılıkla çakışan kısmı iptal edilmeli, sadece isteğe bağlı sigortalılıkta geçen süreler ise geçerli sayılmalıdır²⁸⁵.

Yargıtay 10. HD.nin bir kararına göre,

“İsteğe bağlı sigortalılığın ön koşulu, zorunlu sigortaya tabi olunmamasıdır. Zorunlu sigortalılık niteliği devam eden kişi, isteğe bağlı sigortalılıktan yararlanamayacağı için, vergi kaydının varlığı kendi nam ve hesabına çalışmanın karinesi olduğundan, davacının göstereceği delillerin incelenmesi sonunda, her iki

284 Yarg. 10. HD. , 10.12.2001, E. 2001/8512, 2001/8732 K. , **Okur**, 2001 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, s. 220; Yarg. 21. HD. , 18.07.2007, E. 2007/7924, K. 2007/13905,

<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=133475>; Yarg. 10. HD. , 22.12.2003, E. 2003/7794, K. 2003/9542, <http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=137894>; Yarg. 21. HD. , 20.05.2002, E. 2002/3194, K. 2002/4584,

<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=25652>; Yarg. 21. HD. , 15.02.1999, E. 1999/647, K. 1999/711, **Güzel**, s. 322; Yarg. 21. HD. , 22.06.1998, E. 1998/4362, K. 1998/4683, **Ertürk, E.** , s. 886; Yarg. 21.HD. , 18.05.1998, E. 1998/2506, K. 1998/3553, **Ertürk, E.** , s. 889; Yarg. 10. HD. , 21.01.1997, E. 1997/93, K. 1997/40, **Çakmak/Çakmak**, s. 2374-2375; Yarg. 10. HD. , 24.04.1994, E. 1994/3326, K. 1994/8217, **Güzel/Okur**, s. 496, bkz. 42. dn. 5510 sayılı Kanun'dan önce birden fazla sosyal güvenlik kurumu ve bunlara ilişkin mevzuat söz konusu olduğundan, birden fazla sosyal güvenlik kurumuna zorunlu sigortalı olarak tabi olunması, Hukukumuzda çifte sigortalılığın öngörülmemiş olması sebebi ile mümkün değildi. Bu görüş Yargıtay'ca da benimsenmiştir. Bununla birlikte, böyle bir durumun söz konusu olması halinde Yargıtay'ın, önceden başlayan sigortalılığa geçerlilik tanıyan görüş doğrultusunda kararı olmakla birlikte (Yarg. 21. HD. , 08.04.2008, E. 2007/11290, K. 2008/5538,

<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=171516>; Yarg. 21. HD. , 30.09.2004, E. 2004/4153, K. 2004/7802, <http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=105940>. Yargıtay'ın, baskın çalışmanın geçtiği Kuruma öncelik tanıdığı kararları da söz konusudur. Bunlardan biri de, Yarg. 10. HD. , 22.03.2004, E. 2003/10938, K. 2004/2158'dir. Bkz. :

<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=99125>.

285 Yarg. 21 HD. , 18.05.1998, E. 1998/25, K. 1998/3553; Yarg. 21. HD. , 15.12.1997, E. 1997/8163, K. 1997/8238, **Araslı**, s. 1187.

sigortalılığın çatışması durumunda, isteğe bağlı sigorta geçerli sayılmaz. Bağ-Kur zorunlu sigortalılığı geçerlidir”²⁸⁶.

Yargıtay 21. HD. , 15.02.1999 tarihli bir kararında; 01.09.1993 ila 31.03.1997 tarihleri arasında isteğe bağlı sigortalı olan ve 01.02.1995 ila 01.10.1997 tarihleri arasındaki Tarım Bağ-Kur sigortalılığını iptal etmek isteyen davacının, 01.02.1995 tarihine kadar başka sosyal güvenlik kuruluşuna tabi olarak çalışma söz konusu olmadığından, bu tarihe kadar olan isteğe bağlı sigortalılığının geçerli, 01.02.1995 ila 01.10.1997 tarihleri arasında ise 2926 sayılı Kanun’a göre zorunlu sigortalı olması nedeniyle bu süre ile çakışan isteğe bağlı sigortalılığının geçersiz sayılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır²⁸⁷.

Esasında, zorunlu sigortalılık ile isteğe bağlı sigortalılığın çatışması halinde hangi sigorta türüne üstünlük tanınacağına ilişkin olarak Kanun’da açık bir hükmün yer almasına dahi gerek yoktur. Zira esas olan zorunlu sigortalılıktır. 5510 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesinden önce yürürlükte bulunan 506, 1479 ve 5434 sayılı Kanunlar, “sosyal güvenlik kurumlarına tabi olarak çalışmaya başlama” unsurunu, isteğe bağlı sigortalılığın sona erme sebebi olarak göstermişlerdir.

Sosyal Sigortalar Kurumunun 24.05.1995 tarihli ve 12-63.Ek Genelgesi, 14.05.2003 tarihli ve 12-123.Ek Genelgesi, 15.03.2005 tarihli ve 12-142.Ek Genelgesi ile 23.09.2005 tarihli ve 12-151 Ek Genelgesi de isteğe bağlı sigorta ile zorunlu sigortalılığın çatışması halinde ne şekilde işlem yapılacağı hususunu düzenlemişti. Belirtilen Genelgelerin, 23.09.2005 tarihli ve 12-151 sayılı Ek Genelgeye aykırı hükümleri, anılan Genelge’nin yayımı tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılmıştır. 23.09.2005 tarihli ve 12-151 sayılı Ek Genelgeye²⁸⁸ göre,

²⁸⁶ Yarg. 10. HD. , 26.04.1994, E. 1999/3326, K. 1994/8217, **Kamu-İş**, Çalışma Hayatı ile İlgili Yargıtay Kararları 1990-1995, Ankara, 1996, s. 689-690.

²⁸⁷ **Güzel**, s. 322.

²⁸⁸ Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı’nın, 23.09.2005 tarihli ve 12-151 Ek sayılı İsteğe Bağlı Sigorta Hakkındaki Genelgesi. Bkz. :

<http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/adf50f804922cd07bd52fdd661d9fd4c/sigorta.doc?MOD=AJPERES>.

isteğe bağı sigortalı olan bir kişinin, isteğe bağı sigortalı olarak prim ödediğı sürenin bir bölümünde zorunlu sigortaya tabi bir çalışması olduğunun saptanması halinde, bu süreye ilişkin olan isteğe bağı sigortalılığı iptal edilerek, ödemiş olduğu primler sigortalıya iade edilmekteydi. Zorunlu sigortalılığın sona erdiği tarihi takip eden günden itibaren, sigortalının ödemeye devam ettiği primler geçerli sayılarak, isteğe bağı sigortalılığı yeni bir talep şartı aranmaksızın devam ettirilmekteydi. Yargıtay 10. HD. de isteğe bağı sigortalılığın, zorunlu sigortalılığın başlamasıyla sona ereceğini, ancak sigortalının yeniden prim ödemeye başladığı dönem için isteğe bağı sigortalılığının tekrar başlatılması gerektiğini vurgulamıştır²⁸⁹. Burada, isteğe bağı sigortalılık için başvurudan söz edilmediğinden, düzenli prim ödenmesi halinde isteğe bağı sigortalılık devam ettirilecektir²⁹⁰.

Belirtilmesi gereken bir husus da 506 sayılı Kanun'un 4842 sayılı Kanun'un 33. maddesi ile değişik 85. maddesinin, isteğe bağı sigorta primini ard arda üç ay ödemeyenlerin, primi ödenmiş son ayın bitiminden itibaren isteğe bağı sigortalılıklarının sona ereceğini düzenleyen (D) bendidir. 506 sayılı Kanun'un 85. maddesini 4842 sayılı Kanun'un 33. maddesi değiştiren hüküm, aynı Kanun'un 39. maddesi uyarınca, Kanun'un yayım tarihi olan 09.04.2003 tarihini takip eden aybaşıda (01.05.2003 tarihinde) yürürlüğe girmiştir. Buna göre, isteğe bağı sigortalılığı devam eden bir sigortalının, 01.05.2003 tarihinden sonra üç ay ard arda primini ödememesi halinde isteğe bağı sigortalılığı sona erdirilecekti. 01.05.2003 tarihinden önce isteğe bağı sigortalı olan bir sigortalının, 01.06.2003 ve 01.07.2003, 01.05.2004 ve 01.06.2004 aylarına ait primlerini ödemediğı ve 01.12.2005 tarihinde de 01.10.2004 - 01.04.2005 tarihleri arasında zorunlu sigortaya tabi çalışması olduğu tespit edilmiş olsun. Bu sigortalının zorunlu sigortalılıkla çalışsan 01.10.2004 - 01.04.2005 tarihleri arasındaki süreleri iptal edilerek, bu dönem için ödenen isteğe bağı sigorta primleri iade edilecekti. Ayrıca anılan sigortalı, 01.05.2003 tarihinden sonra üç ay ard arda ödememe durumuna düşmediğinden, zorunlu sigortalılığın son bulunduğu 01.04.2005 tarihini takip eden günden itibaren yeni bir talep aranmaksızın

²⁸⁹ Yarg. 10. HD. , 27.09.2004, E. 2004/3877, K. 2007/8017, **Okur, Ali Rıza**, Yargıtayın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2004, Ankara, Kamu-İş, 2006, s. 179.

²⁹⁰ **Okur**, 2004 Kararlarının Değerlendirilmesi, s. 179.

isteğe bağlı sigortalılığı devam ettirilecekti. Ancak sigortalının 01.05.2004, 01.06.2004 ve 01.07.2004 tarihlerine ait primlerini ödememiş olduğu varsayılırsa, üç ay ard arda ödememe durumu ortaya çıkacak ve primi ödenmiş olan son ayın bitiminden itibaren isteğe bağlı sigortalılığı son bulacaktı. Dolayısıyla isteğe bağlı sigorta ile zorunlu sigortalılığın çakışması durumu ortaya çıkmayacaktı.

5510 sayılı Kanun öncesi dönemde de zorunlu sigortalılık esası kabul edilmiş olmakla birlikte, bu esas mevzuatta açıkça yer almamıştı. Ayrıca bu dönemde çok yapıllı sosyal güvenlik sisteminin mevcut olması, daha önce belirttiğimiz gibi²⁹¹ farklı yapılanmalara sahip kurumlar arasındaki bağlantının da zayıf olmasına neden olmuştu. Bu ise, kişinin başka bir kuruma tabi sigortalılığın söz konusu olup olmadığının tespitinde güçlük yaratmıştır. İşte bu durum, çeşitli suiistimallerin, Kurumu aldatmaya yönelik davranışların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yargıtay'ın bu konuda vermiş olduğu kararların çokluğu da bunu kanıtlamaktadır. 5510 sayılı Kanun ise, isteğe bağlı sigortalılık ile zorunlu sigortalılığın çakışması durumunda hangisinin uygulanacağına açıkça yer vermiştir. Ayrıca, gerek mevzuat gerekse kurumsal yapı bakımından tek çatı esasının kabul edilmiş olması ile sigortalılıkların çakışması konusunda meydana gelecek olan uyuşmazlıkların azalacağı söylenebilecektir.

²⁹¹ Bkz. yukarıda s. 71.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTEĞE BAĞLI SİGORTA PRİMLERİ, ÖDENMESİ,

SONA ERMESİ VE SONUÇLARI

§ 9. İSTEĞE BAĞLI SİGORTA PRİMLERİ VE ÖDENMESİ

I. İSTEĞE BAĞLI SİGORTA PRİMLERİ

A. GENEL OLARAK

5510 sayılı Kanun'a göre, kısa ve uzun vadeli sigortalar ile genel sağlık sigortası için, bu Kanun'da öngörülen her türlü ödemeler ile yönetim giderlerini karşılamak üzere Kurumun prim alma, ilgililerin ise prim ödeme zorunluluğu söz konusudur (SSGSSK. m. 79). Bu nedenle prim kavramı, kısa ve uzun vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası dolayısıyla yapılacak ödeme ve sağlanacak yardımlar ile yönetim giderleri karşılığında ilgililerce ödenen ve Kurumun mali kaynağını oluşturan gelirler bütünü olarak tanımlanabilir.

İsteğe bağlı sigorta primleri, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalıları ile genel sağlık sigortası hükümlerinin uygulanmasında dikkate alınacak ve bu süreler 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında sigortalılık süresi olarak kabul edilecektir (SSGSSK. m. 51/son). Dolayısıyla, isteğe bağlı sigortalılıktaki prime esas kazançlar ile prim ödeme gün sayıları, kısa vadeli sigorta uygulamasında dikkate alınmayacaktır²⁹² (SSİY. m. 94/4).

292 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce yürürlükte bulunan mevzuatta isteğe bağlı sigortalılık, sadece malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları bakımından uygulama alanı bulmaktaydı. Bunun, geçici tehlikelere karşı güvence imkânı tanımaması nedeniyle eksik bir düzenleme olarak kabul eden bir görüş ileri sürülmüştür (**Ozanoğlu/Yalnızoğlu/Tümer**, s. 1445-1446). Bu görüş doğrultusunda, risklerin birbirine paralelliği bakımından, zorunlu sigorta karşısında isteğe bağlı sigortalılığın da kısa vadeli sigortalar bakımından koruma sağlaması gerektiği öneri olarak ileri sürülmüştür (**Duygulu**, s. 49). Buna karşın, isteğe bağlı sigortanın amacının, sosyal sigorta dışında kalanlara sürekli gelir sağlamak olduğundan, geçici tehlikelere karşı koruma sağlamamasının doğal karşılanabileceği görüşü de ileri sürülmüştür (**Centel**, s. 45-46).

Aşağıda, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası primleri açıklandıktan sonra, isteğe bağlı sigorta prim tutarlarının ne şekilde hesaplanacağı ayrıntılı olarak irdelenecektir.

B. ÖDENECEK PRİM TUTARLARININ HESABI

İsteğe bağlı sigortalılık için ödenecek olan primin hüküm ifade edeceği sigorta türleri, uzun vadeli sigorta ile genel sağlık sigortası olup, prim oranı, 82. maddeye göre belirlenen prime esas kazancın alt sınırı ile üst sınırı arasında kalmak koşuluyla, sigortalı tarafından belirlenen prime esas aylık kazancın % 32'si olacaktır²⁹³. Bu oranın % 20'si malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi, % 12'si genel sağlık sigortası primidir²⁹⁴(SSGSSK. m. 52/1). Alınacak prim ve verilecek ödeneklerin hesabına esas tutulan günlük kazancın alt sınırı, asgarî ücretin otuzda biri; üst sınırı ise günlük kazanç alt sınırının; yani asgari ücretin otuzda birinin 6,5 katı şeklinde belirlenecektir (SSGSSK. m. 82)²⁹⁵.

Kanun'un 3. maddesinde yer alan tanıma göre asgari ücret, 4857 sayılı Kanun gereğince 16 yaşından büyük işçiler için belirlenen bir aylık brüt ücreti ifade eder. İş Kanunu'nun 39. maddesinde düzenlenen asgari ücret ise, Çalışma ve Sosyal

293 Kanun'un 81. maddesinin son fıkrasına göre; "Devlet, Kurumun ay itibariyle tahsil ettiği malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası priminin dörtte biri oranında Kuruma katkı yapar". Böylece Devletin, sistemin finansmanına doğrudan katkıda bulunacağı, bu hüküm ile ilk defa kabul edilmiştir (**Arıcı**, Sistemin Yeterliliği Sorunu, s. 151).

294 İsteğe bağlı sigortalılık ile sadece malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının sağlandığı 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nda buna ilişkin prim oranı, % 25 olarak öngörülmüş idi. 5510 sayılı Kanun'da ise bu oran % 20'ye düşürülmüş, genel toplam ise, genel sağlık sigortası için saptanmış olan % 12'lik oran nedeniyle % 32'ye çıkarılmıştır (**Sözer, Ali Nazım**, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun Sosyal Sigortalara İlişkin Hükümleri Üzerine (506 SK. Bakımından Kısa Bir Değerlendirme), *Mess Mercek Dergisi Özel Sayısı*, Y. 11, S. 43, Temmuz 2006, s. 137). Bu düzenlemenin, önceki mevzuatta yaratmış olduğu eşitsizliğin engellenmesi bakımından yerinde olduğu söylenmelidir (Bkz. aşağıda s. 177).

295 Prime esas kazançta asgari ücretin ölçüt alınmasının, sosyal adaleti zedeleyici nitelikte olduğu, farklı kazanç grupları için farklı prime esas kazanç oranlarının belirlenmesinin uygun olacağı belirtilmiştir (**Bakırcı, Münevver Kübra**, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Değişikliği Hakkında Değerlendirme ve Değişiklik Önerileri, *Hukuk Dünyası*, Yıl. 18, S. 2008/1, 2008, s. 113-114).

Güvenlik Bakanlığınca Asgari Ücret Tespit Komisyonu aracılığı ile belirlenecektir. Buna göre, 2010 yılı için aylık brüt asgari ücret tutarına göre ödenecek olan isteğe bağlı sigorta prim hesabı yapılacak olursa²⁹⁶:

- 01.01.2010 - 30.06.2010 tarihleri arasında uygulanacak olan günlük kazanç alt sınırı 24,30 TL olup, aylık asgari $24,30 \times 30 \times \% 32 = 233,28$ TL; üst sınırı 157,95 TL olup, aylık azami $157,95 \times 30 \times \% 32 = 1.516,32$ TL,

- 01.07.2010 - 31.12.2010 tarihleri arasında uygulanacak olan günlük kazanç alt sınırı 25,35 TL olup, aylık asgari $25,35 \times 30 \times \% 32 = 243,36$ TL; üst sınırı 164,78 TL olup, aylık azami 1.581,888 TL olarak belirlenen tutarlar arasında isteğe bağlı sigorta primi ödeyebileceklerdir.

Diğer yandan, sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçileri, kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası bakımından zorunlu sigortalı sayılıp, bu sigortalılar, uzun vadeli sigorta kollarına tabi olmak istemeleri halinde isteğe bağlı sigortalılıktan yararlanabileceklerdir. Uzun vadeli sigorta kollarından isteğe bağlı sigortalı olarak yararlanan anılan sigortalılardan ayrıca genel sağlık sigortası primi alınmayacaktır [SSGSSK. m. 5/I, (g)]. Dolayısıyla sözü geçen sigortalılardan aynı zamanda isteğe bağlı sigortalı olanların ödeyeceği isteğe bağlı sigorta primi, 82. maddeye göre belirlenen prime esas kazancın alt sınırı ile üst sınırı arasında kalmak koşuluyla, sigortalı tarafından belirlenecek olan prime esas aylık kazancın % 20'si oranında olacaktır. Örneğin; 15.03.2010 tarihinde isteğe bağlı sigorta başvurusunda bulunan 5/I, g kapsamındaki bir sigortalı, aylık asgari $22,20 \times 30 \times \% 20 = 133,20$ TL; azami $157,95 \times 30 \times \% 20 = 947,70$ TL isteğe bağlı sigorta primi ödeyebilecektir.

296 01.01.2010–31.12.2010 tarihleri arasında geçerli olan asgari ve azami günlük kazanç tablosu için bkz:[http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/!ut/p/c1/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os_gAS-PAAE8TIwMDN09nA6Mwn5Agc1d_A8dgY6B8JJK8u7unq4GRsVeok6FTsKFzsAFJui3cPMYBug1DjVxdjA0N3I0I6PbzyM9N1S_IDY0od1RUBAAZLXA4/dl2/d1/L2dJQSEvUUt3QS9ZQnB3LzZfUDkzUVBJNDIwT0U0NTBJMEY3UFNIMjFHNjQ!/.](http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/!ut/p/c1/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os_gAS-PAAE8TIwMDN09nA6Mwn5Agc1d_A8dgY6B8JJK8u7unq4GRsVeok6FTsKFzsAFJui3cPMYBug1DjVxdjA0N3I0I6PbzyM9N1S_IDY0od1RUBAAZLXA4/dl2/d1/L2dJQSEvUUt3QS9ZQnB3LzZfUDkzUVBJNDIwT0U0NTBJMEY3UFNIMjFHNjQ!/)

İsteğe bağı sigortalılığın devamı için esas olarak her ay otuz gün üzerinden prim ödemek zorunludur (SSGSSK. m. 88/8). Bununla birlikte, otuz günden az çalışan veya tam gün çalışmayan sigortalılar, Kanun'un 82. maddesine göre belirlenen prime esas kazancın alt sınırı ile üst sınır arasında olmak koşuluyla, belirlenen günlük kazanç ve gün sayısı üzerinden malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi ile genel sağlık sigortası primi ödeyeceklerdir (SSGSSK. m. 52/I, son). Böylece, daha önce mümkün olmayan gün esaslı prim ödeme yöntemi, 5510 sayılı Kanun ile olanaklı kılınmıştır. Mesela, ayın 15 günü zorunlu sigortaya tabi bir çalışması olan sigortalının, kalan 15 günlük süreyi isteğe bağı sigortalı olarak tamamlamak istemesi halinde, bu 15 günlük süre için beyan edeceği günlük geliri ile gün sayısı olan 15 günün çarpımı, ait olduğu aya ilişkin isteğe bağı sigorta prim miktarını verecektir. Buna göre, 01.08.2009 tarihinde, zorunlu sigortaya tabi olunmayan 15 günlük süre için, günlük 28,00 TL kazanç beyanında bulunan sigortalı, ayda $15 \times 28,00 = 420,00$ TL üzerinden isteğe bağı sigorta primi ödeyecektir. Bu durumdaki bir isteğe bağı sigortalı aylık, $420,00 \times \%32 = 112,00$ TL prim ödemesinde bulunacaktır.

C. PRİME ESAS KAZANÇ BEYANI

İsteğe bağı sigorta primleri, sigortalı tarafından beyan edilecek olan kazanç göre belirlenecektir. Bunun gibi, isteğe bağı sigorta primi ödenmiş olan süreler, 4/I, (b) bendi kapsamında sigortalılık süresi olarak kabul edildiğinden, 4. maddenin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentlerinden farklı olarak, sigortalının beyan edeceği kazanç esas alınacaktır. Bu husus Yönetmelikte de vurgulanmış ve sigortalıların prime esas kazanç ile ilgili olarak beyanda bulunmalarının esas olduğu düzenlemesine yer verilmiştir (SSİY. m. 94/1). 2009/5 sayılı Genelge uyarınca bu beyan yazılı olarak yapılacaktır (Gen. , 9.1.).

İsteğe bağı sigorta priminin ödenmesinde esas olan sigortalının beyanı olmasına rağmen, beyanda bulunulmaması halinde, prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katı oranında aylık prim ödeyeceklerdir [SSGSSK. m. 80/II, (a)]. Diyelim ki, 506 sayılı Kanun kapsamında isteğe bağı sigortalı olup, aylık primini

1200 TL olarak ödemiş olan bir sigortalının, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra da herhangi bir yazılı beyanda bulunmadan 1200 TL prim ödemeye devam ederek bu sigortalılığını devam ettirmesi halinde, bu miktar üzerinden prim ödemesi Kurumca kabul edilecek midir? Diğer bir anlatımla, sigortalının 01.10.2008 tarihinden sonra 1200 TL olarak yaptığı ödemeler kabul edilecek mi, yoksa beyanda bulunmadığından, prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katı oranında mı aylık prim ödemiş sayılacaktır? Sigortalının, aynı miktar üzerinden prim ödemeye devam etmesi, örtülü beyan olarak kabul edilebilir. Ne var ki, Kurumun anılan Genelgesi göz önünde bulundurulduğunda, prime esas kazanç beyanının örtülü beyan şeklinde yapılması mümkün görünmemektedir. Burada beyanda bulunmak esas olup, beyanda bulunulmamış olması halinde hangi oranda prim ödeneceği Kanun ile belirlenmiş olduğundan, sigortalının geçmişe yönelik olarak primlerinin 1200 TL olarak değerlendirilmesi yönünde talepte bulunması durumunda dahi bu talep dinlenmeyecek ve prime esas günlük kazanç alt sınırı esas alınacaktır. Bununla birlikte sigortalının sözü geçen talebi, beyanda bulunduğu tarihten itibaren ileriye yönelik olarak geçerli olacak ve değerlendirilebilecektir²⁹⁷.

Diğer taraftan, sigortalıların ödeyecekleri primleri artırmaya ya da azaltmaya yönelik beyanları, beyanın yapıldığı tarihteki aydan başlanılarak dikkate alınacak ve bu beyan değiştirilmediği sürece sonraki aylar için de yapılmış sayılacaktır. Buna karşın, on iki aydan fazla prim ödemesinde bulunmayan isteğe bağlı sigortalının beyanı, on iki aylık sürenin sonundan itibaren geçerliliğini yitirecektir. Şu halde, beyanda bulunmayan, beyanının geçerliliği ortadan kalkan veya beyanları Kanun'un 82. maddesine göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katının altında olan sigortalıların aylık prime esas kazancı, prime esas günlük kazanç alt

297 **Demir, Vakkas**, Kazanç Beyanında Bulunmadan Prim Ödeyen İsteğe Bağlı Sigortalıların Durumlarının Açıklanması, E-Yaklaşım Dergisi, S. 204, Aralık 2009,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20091215900.htm.

sınırının otuz katı olarak dikkate alınacaktır [SSİY. m. 98/I, (a); 2009/5 sy. Gen. , 9.3.]²⁹⁸.

01.10.2008 tarihinden önce 1479 sayılı Kanun'un mülga 79. ve 2926 sayılı Kanun'un mülga 60. maddelerine göre isteğe bağlı sigortalı olup, bu tarihten itibaren de isteğe bağlı sigortalılıkları devam edenlerin bu sigortalılıkları, yeni bir yazılı talep koşulu aranmaksızın, Kanun'un isteğe bağlı sigortalılığa ilişkin hükümlerine göre devam ettirilecektir (SSGSSK. geç. m. 3). 2009/5 sayılı Genelge, bu sigortalıların da 01.10.2008 tarihinden itibaren ödeyecekleri prim tutarlarının, beyanda bulunmamaları halinde prime esas kazancın alt sınırı üzerinden belirleneceğini düzenlemiştir (Gen. ,9.3.)²⁹⁹.

II. PRİMLERİN ÖDENMESİ

A. PRİM ÖDEME YÜKÜMLÜSÜ

İsteğe bağlı sigortalılıkta prim ödeme yükümlüsü, bizzat sigortalının kendisidir [SSGSSK. m. 87/I, (b)]. Zira burada, 4. maddenin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentlerinden farklı olarak, bir işverenin varlığı söz konusu olmadığından, prim ödemekle yükümlü olan doğrudan sigortalıdır.

Öte yandan, sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce, yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçilerinden, aynı zamanda isteğe bağlı sigortalı olanların, isteğe bağlı sigortaya ilişkin primlerini bizzat kendilerinin ödemesi, yurtdışında bulunmaları sebebiyle

298 Sosyal Güvenlik Kurumunun, 23.11.2008 tarihli Aylık Prim ve Hizmet Belgesinin Sosyal Güvenlik Kurumuna Verilmesine ve Primlerin Ödenme Sürelerine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliği'nin "Beyanda Bulunma Esasları" başlıklı 3.1. bölümünde de aynı düzenleme mevcuttur. Bkz. :

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/!ut/p/c1/IY5BDoIwFETP4gn62w8UlrYgYCq2YAmyMV0YQyLgwujl7VJcaMxkVi8vM6QnPpN7DBd3H-bJXUIH-uikEzS6DBhAnGTAKIdlQRvM0sDz4ztvfRkiKrsVtIFoaS8ohPzDjjcF95xalqVIIWd_be-NIMBEzfVhXSFEdGHnQIFva4W1yQF24dfn0vAf21Uxj2dyG6213XP1Ars_bgk!/dl2/d1/L0IDU0IKS WdrbUEhIS9JRFJBQUlpQ2dBek15cXchL1ICSkoXTkExTkk1MC01RncvN19OOTNRUEk0MjAwVI E2MDJCODIOOExNMk9DMY9Xbf9fXzU0/?ts=129463417fd&PC_7_P93QPI4200VQ602B89N8LM2OC3_WCM_Page.195f8080491fe9578efebf09dc91a3f0=3#7_P93QPI4200VQ602B89N8LM2OC3

299 Aynı Genelge uyarınca, 01.10.2008 tarihinden itibaren sigortalının beyanı olmaksızın alt sınır dışında tahsil edilen tutarlar, doğacak olan borçlara mahsup edilecektir.

primlerini zamanında ödememeleri sonucunu doğurabilecektir. Bu sebeple, bunların isteğe bağlı sigorta prim ödemelerinin, işverenleri tarafından takip edilmesi mümkün olabilmelidir. Zaten anılan sigortalılar, 5510 sayılı Kanun ile kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası bakımından zorunlu sigortalı sayılmış olup, buna ilişkin yükümlülükler, işverenleri tarafından yerine getirilecektir. Diğer bir anlatımla, anılan sigortalıların zorunlu sigortaya ilişkin primlerini ödemekle ve prim ve hizmet belgesini Kuruma sunmakla yükümlü olan işverendir.

Kanun'un geçici 6. maddesine göre; sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçilerinden, bu Kanun'un yürürlük tarihinden önce sadece malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi topluluk sigortasına devam edenler ile isteğe bağlı sigortalı olarak söz konusu ülkelere götürülmüş olan sigortalıların, Kanun'un 5. maddesinin birinci fıkrasının (g) bendi kapsamındaki sigortalılıkları, Kanun'un yürürlük tarihinden itibaren üç ay içerisinde işverenlerince sağlanacaktır. Kurumun 27.11.2008 tarihli Genel Yazısına göre, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra işveren, yurtdışına çalıştırmak üzere götürdüğü işçilerin kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortasına ilişkin prim ve hizmet bildirimlerini, 21 numaralı belge türü ile ve e-sigorta yoluyla yapacaktır³⁰⁰.

Kurumun 27.11.2008 tarihli Genel Yazısına göre, isteğe bağlı sigortaya ait primlerin, sigortalılar adına işverenleri tarafından takip edilmesinin istenmesi durumunda işverenler; sosyal güvenlik kanunlarına göre emekli aylığı alanlar dışında kalan sigortalılara ait bilgileri içeren listeyi hazırlayarak, yazı ekinde ve takip eden aylarda, isteğe bağlı sigorta primlerinin de ödeme süresi içinde kendileri tarafından, Ziraat Bankası Ankara Kurumsal Şubesi 37711952-5002 hesap numarasına veya Kurum veznelerine topluca ödeyecek ve dekont veya makbuzda, dönem, isteğe bağlı sigorta primi [yurtdışı 5/I, (g)], işveren adı ve sicil numarası bilgilerinin bulunmasını da sağlayacaktır.

300 "5510 sayılı Kanun'un 5. maddesinin (g) Bendine Tabi Sigortalılar Konulu Genel Yazı".

B. PRİM ÖDEME SÜRESİ VE ERKEN ÖDEME

Kanun'a göre, isteğe bağlı sigortalılar (5/I, (g) kapsamındaki sigortalılar bakımından aynı zamanda işverenlerinin) her aya ait primlerini takip eden ayda, Kurum tarafından belirlenecek olan günün sonuna kadar Kuruma ödemek zorundadırlar (SSGSSK. m. 88/6). Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 94. maddesine göre de, prim ödemekle yükümlü olan isteğe bağlı sigortalılar, her aya ait primlerini, takip eden ayın son gününü geçmemek üzere Kurum tarafından çıkarılacak tebliğde belirlenecek sürede ödeyeceklerdir (SSİY. m. 94/3). Yine, Yönetmeliğin 108. maddesinin birinci fıkrasına 21.11.2008 tarihinde eklenen cümleye göre, isteğe bağlı sigortalı olanlar, her aya ait primlerini, takip eden ayın sonuna kadar Kuruma ödeyeceklerdir. İsteğe Bağlı Sigorta İşlemleri Hakkında Tebliğ'de de isteğe bağlı sigorta priminin, takip eden ayın sonuna kadar ödenmesi gerektiği öngörölmüştür (E.). Şu halde, Yönetmeliğin 94. maddesinin 3. fıkrasında yer alan, "Kurum tarafından çıkarılacak tebliğde belirlenecek süre" şeklindeki düzenleme yersiz olmuştur. Zira Yönetmeliğin 108. maddesi ile yukarıda belirttiğimiz Sosyal Güvenlik Kurumu Tebliği primin, takip eden ayın sonuna kadar Kuruma ödenmesi gerektiği düzenlemesini içermekle, sigortalılara takip eden ayın sonuna kadar (bu ayın içinde belli bir gün belirlemeksizin), primlerini ödeme süresi tanınmışlardır. Yönetmeliğin 108. maddesine eklenen anılan cümle, 94. maddenin üçüncü fıkrasındaki düzenlemeyi işlevsiz kılmıştır. Dolayısıyla isteğe bağlı sigortalılara, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından çıkarılacak bir Tebliğ ile primin ait olduğu ayı takip eden ayın son gününü geçmemek üzere bir prim ödeme süresi tanınmasına gerek yoktur.

Belirtilmesi gereken bir diğer husus da isteğe bağlı sigortalıların prim ödeme sürelerinin hesabında, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 18. maddesi ile öngörölmüş olan uzayan sürelerin dikkate alınacağıdır (SSİY. m. 108/7). Buna göre, sürenin sonu belli bir gün ile belirlenmiş ise süre, o günün tatil saatinde son bulacaktır (VUK. m. 18/3)³⁰¹. Sürenin hesaplanmasına resmi tatil günleri de dâhil olmakla birlikte, sürenin

³⁰¹ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/>.

son gününün tatil gününe rastlaması halinde süre, tatili takip eden ilk iş gününün tatil saatinde bitecektir (VUK. m. 18/4). Esasında bu hususa ilişkin olan temel düzenleme Borçlar Kanunu'nun 74. ve devamı maddelerinde ayrıntılı olarak öngörülmüştür. Yönetmeliğin, Borçlar Kanunu'nun ilgili maddelerine atıfta bulunmuş olması, kanaatimizce daha yerinde olurdu.

Kanun, isteğe bağlı sigortalıların da yer aldığı 87. maddenin birinci fıkrasının (b) bendinde belirtilen yükümlülere, primlerini peşin olarak erken ödeme imkânı tanımıştır. Buna göre isteğe bağlı sigortalılar, peşin olarak en fazla 360 güne kadar olan primlerini erken ödeyebileceklerdir (SSİY. m. 108/6). Primlerin erken ödenmesi durumunda, ödenecek olan prim miktarında bir indirim yapılacaktır. Buna göre, erken ödenen her gün için, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un ek 1. maddesine göre erken ödeme indirimi hükümleri uygulanacaktır (SSGSSK. m. 88/6). Yapılacak olan erken ödeme indirimi, prime esas kazançtan indirilmeyecektir.

Erken ödeme indirimi, ödemenin yapıldığı ayda, ödeme vadesi başlamış ayın prim tutarı hariç olmak üzere, takip eden ayların primlerine, ödemenin yapıldığı tarihi takip eden günden başlamak üzere Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen indirim oranları dikkate alınarak günlük hesaplanacaktır (SSİY. m. 108/I, 8). İndirim miktarı, ödenmesi gereken prim borcunun erken ödenen gün sayısı ve tespit edilen aylık oranın bir günlüğü ile çarpımı suretiyle bulunacaktır. Böylece bulunan miktar, ödenmesi gereken prim borcundan çıkarılarak ödenecek tutar hesaplanacaktır (SSİY. m. 108/I, 9).

Erken ödeme indirimine ilişkin süre (en fazla 360 gün), ödemenin yapıldığı günü takip eden günden kanunî ödeme süresinin son gününe kadar (son gün hariç) geçen gün sayısı dikkate alınarak hesaplanacaktır. Taksitler hâlinde yapılan ödemelerde ise, birden fazla taksitin erken ödenmesi hâlinde, erken ödenen her bir taksit için süre, yine aynı şekilde belirlenecektir (SSİY. m. 108/I, 7).

Erken ödeme halinde sigortalılık süresi, sigorta priminin ait olduğu her ayın ilk gününden itibaren, prim ödeme gün sayısına dâhil edilir. Bununla birlikte, isteğe bağlı sigortalılığın, erken ödemesi yapılmış olan; ancak prim ödeme gün sayısına henüz dâhil edilmeyen sürede sona ermesi halinde, sigortalılık süresinden sayılmayan günlere ait primler ilgililere iade edilecektir (SSGSSK. m. 88/6).

C. PRİMLERİN SÜRESİNDE ÖDENMEMESİ

İsteğe bağlı sigorta primleri, ait oldukları aydan itibaren en geç 12 ay içinde, 89. maddenin ikinci fıkrasına göre hesaplanacak olan gecikme cezası ve gecikme zammıyla birlikte ödenmemesi durumunda, bu süreler hizmet olarak değerlendirilmezler³⁰² (SSGSSK. m. 52/3).

İsteğe bağlı sigorta primlerinin, söz konusu 12 aylık sürenin geçmesinden sonra ödenmesi durumunda ödenen primler, 89. maddenin üçüncü fıkrasına göre iade edilirler (SSGSSK. m. 52/3). Şöyle ki; bir isteğe bağlı sigortalının, 2010 yılının Nisan ayına ait primini, 30.03.2011 tarihinin mesai saati bitimine kadar ödememesi halinde, 2010 yılının Nisan ayı, hizmet süresi olarak değerlendirilmez. Bu sigortalının prim borcunu 15.05.2010 tarihinde ödemesi durumunda ise bu primler, Kanun'un 89. maddesine göre iade edilirler.

Görüldüğü üzere 5510 sayılı Kanun, SSK.da yer alan ve üç ay üst üste prim ödenmemesi halinde isteğe bağlı sigortalılığı sona erdiren düzenlemeden farklı olarak sigortalılara, geçmiş on iki aylık prim borçlarını ödemek suretiyle, isteğe bağlı sigortalılıklarını devam ettirme imkânı tanımıştır. Buna karşın, bu on iki aylık süreden sonra ödenen primler ilgiliye iade edilecek ve bu anılan süreler sigortalılık süresinden sayılmayacaktır. Dolayısıyla, primlerin öngörülen süre içinde ödenmemesi halinde dahi isteğe bağlı sigortalılık sona erdirilmeyecek, sadece primi ödenmeyen süre, sigortalılık süresinden sayılmayacaktır³⁰³. Bu durumun, uzun süre

302 İsteğe Bağlı Sigorta İşlemleri Hakkında Tebliğ'de yer alan düzenlemede ise, "...kendileri veya bunların hak sahipleri tarafından ...ödenmemesi..." şeklinde bir ifade bulunmaktadır.

303 İlgili olduğu aya ait primin belli bir süre ödenmemesi sonucu, bu sürelerin sigortalılık süresinden sayılmayacağına ilişkin düzenleme, sigortalılığın sona ermesi sebebi olarak değerlendirilmiştir (Akın, Tek Çatı, s. 177). Kanaatimizce, Kanun'un ifadesinden bu sonuca ulaşamayacağı gibi, mevzuatta, isteğe bağlı sigortalılığın sona erme sebepleri arasında, ilgili olduğu aya ait primin belli bir süre ödenmemesi hali gösterilmemiştir.

ödenmediğinden takibi yapılamayan ve bir süre sonra af konusu edilen isteğe bağlı sigorta primleri hususunda bir çözüm yolu oluşturduğu belirtilmiştir³⁰⁴.

506 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde bir görüşe göre; belli bir süre isteğe bağlı sigorta primi ödemiş olup, bu sigortalılığını devam ettirmek istemeyen bir sigortalının, bundan vazgeçerek, ödemiş olduğu primlerin iadesini talep etmesi, mümkün görülmüştür³⁰⁵. Buna karşın, bu durumun Türk sosyal güvenlik sistemine yabancı olduğu görüşü de ileri sürülmüştür³⁰⁶.

Kanun'un 89. maddesinin ikinci fıkrasına göre; Kurumun prim veya diğer alacaklarının süresi içinde ve tam ödenmemesi halinde, ödenmeyen kısmı, sürenin bittiği tarihten itibaren ilk üç aylık sürede, her bir ay için % 3 oranında gecikme cezası uygulanarak arttırılacaktır. Bakanlar Kurulu, ilk üç ay için uygulanan gecikme cezası oranını iki katına kadar arttırmaya, bu oranı % 1 oranına kadar indirmeye ya da yeniden kanunî oranına getirmeye ve uygulama tarihini belirlemeye yetkilidir. Bunun yanında, gecikme cezası ile her ay için bulunan tutarlara, ödeme süresinin bittiği tarihten başlamak üzere borç ödeninceye kadar her ay için ayrı ayrı Hazine Müsteşarlığı tarafından açıklanacak ve bir önceki aya ait olan TL cinsinden iskontolu ihraç edilen Devlet iç borçlanma senetlerinin aylık ortalama faizi bileşik bazda uygulanmak suretiyle gecikme zammı hesaplanacaktır. Dava ve icra takibi açılmış olması halinde dahi, prim ve diğer Kurum alacaklarının ödenmemiş kısmı için, gecikme cezası ve gecikme zammı uygulanacaktır.

Burada belirtelim ki, 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde isteğe bağlı sigortalılığın bir özelliğinin de ödenmeyen primler için, Kurumun icra takibine başvuramayacağıydı³⁰⁷. Zorunlu sigorta primlerinden farklı olarak isteğe bağlı

304 **Sözer**, Sosyal Sigortalara İlişkin Hükümler Üzerine, s. 137.

305 **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 1. Bası, s. 166.

306 **Centel**, s. 48; **Çenberci, Mustafa**, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi: Bağımsız Ek Kitap, Ankara, Olgaç Matbaası, 1979, s. 188.

307 **Tuncay**, Sosyal Güvenlik Dersleri, s. 67; **Sözer**, Sosyal Sigorta İlişkisi, s. 122.

sigorta prim borçları, 6183 sayılı Kanun'a göre takip edilememekteydi³⁰⁸. Kanımızca bu görüş, 5510 sayılı Kanun döneminde de geçerliliğini koruyacaktır. Hatta 5510 sayılı Kanun'dan bu hususun daha açık bir şekilde anlaşılacağı söylenmelidir. Zira Kanun'un 52. maddesinde, ait olduğu aydan itibaren en geç 12 ay içinde, gecikme cezası ve gecikme zammıyla birlikte primi *ödenmeyen* sürelerin sigortalılık süresinden sayılmayacağı, bu süreden sonra ödenen primlerin ise *iade* edileceği hükmü yer almaktadır. Kanun, tahsil edilemeyen değil, ödenemeyen prim demiş ve 12 ay içinde ödenmeyen sürelerin sigortalılık süresinden sayılmayacağını öngörmüştür. Bu ifadelerden, Kurumun isteğe bağlı sigorta prim borçları için icra takibine başvuramayacağı sonucuna ulaşılabilir.

Prim borcunun ait olduğu aydan itibaren 12 ay içinde ödenmeyip, 12 aylık süre geçirildikten sonra ödenmesi halinde 89. maddenin üçüncü fıkrası uygulanacağından, isteğe bağlı sigortalıların ödemiş olduğu primler, kanuni faizi ile birlikte iade edilecektir (SSGSSK. m. 89/3). Yine aynı madde hükmü uyarınca kanuni faiz, primin Kuruma yatırıldığı tarihi takip eden aybaşından, iadenin yapıldığı ayın başına kadar geçen süre için hesaplanacaktır.

Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'ne göre, 12 aylık süreden sonra ödenen primler, sigortalının veya bunların hak sahiplerinin talebi üzerine iade veya sigortalının doğacak borçlarına mahsup edilirler (SSİY. m. 94/3).

Kanun hükmünün emredici nitelikte olması sebebiyle, yanlış veya yersiz olarak tahsil edilmiş olan primlerin, ilgililerin talebi olmaksızın, Kurum tarafından kendiliğinden iade edilmesi gerekirken, uygulamada ancak talep halinde geri ödeme yapıldığı belirtilmiştir³⁰⁹.

Kanaatimizce, Kanun'un gerek 52. maddesindeki "iade edilir"; gerekse de atıfta bulunulan 89. maddesinde yer alan "geri verilir" ifadeleri karşısında, iadenin ancak talep halinde yapılacağı sonucuna varılmamalıdır. Kanun koyucunun

³⁰⁸ Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 1068.

³⁰⁹ Çolak, Sosyal Güvenlik Mevzuatı Uygulamaları, s. 304.

amacının, Yönetmelikte düzenlendiği gibi, sadece talep halinde iade olduğunu düşünmüyoruz. Eğer böyle olsaydı bu, ilgili kanun maddesinde açıkça öngörülürdü. Dolayısıyla Kurum, ilgililerin primlerin iadesine yönelik taleplerinin olup olmadığına bakmaksızın, kendiliğinden iade işlemini yapması gerekir. Belirtelim ki, Kanun'un lâfzî yorumuna uygun olan bu görüş, sosyal sigortanın amacına da uygun düşecektir.

Yukarıda yapmış olduğumuz açıklama, anılan primlerin iadesi yerine, sigortalının doğacak borçlarına mahsup edilebileceği hükmü için de geçerli olacaktır. Zira Kanun'un ilgili maddelerinde, primlerin doğacak borçlara mahsup edilebileceğine yönelik bir ifade yer almamasına rağmen, sırf Kurum'un iktisadi geleceği düşünülerek Yönetmeliğe böyle bir ifadenin konulmuş olması, kanaatimizce yerinde olmamıştır. Bununla birlikte sigortalının, ilgili primi, doğacak borçları için ödemek istemesi halinde, erken ödeme yöntemine başvurabilecektir.

Kanun'un 52. maddenin üçüncü fıkrası gereği, primleri iade edilen isteğe bağlı sigortalıların, aylık, gelir, ödenek ve sağlık hizmetlerinden yararlanma şartlarını yitirmeleri halinde, ödenen aylık, gelir ve ödenekler ile sağlık hizmetleri durdurulacaktır. Aylık, gelir, ödenek ve sağlık hizmetlerinden yararlanma koşullarının yitirilmiş olmasına rağmen bu ödeme ve hizmetlerin sağlanması durumunda, yapılan bu yanlış ve yersiz masraflar, Kanun'un 96. maddesine göre ilgililerden geri alınacaktır (SSGSSK. m. 89/son).

Daha önce belirtildiği üzere³¹⁰, ayın belli bir kısmında zorunlu sigortalı olarak çalışanlar dışındaki isteğe bağlı sigortalıların, her ay için otuz tam gün prim ödemeleri zorunludur (SSGSSK. m. 88/8). İşte, kısmi süreli çalışanlar dışındaki isteğe bağlı sigortalıların, beyan ettikleri prim tutarından daha az miktarda prim ödemiş olmaları halinde, ilgili ay isteğe bağlı hizmet süresi olarak değerlendirilmeyecektir. Örneğin, isteğe sigortalılığı 01.01.2009 tarihinde başlayan sigortalının, 2009 yılı Mart ayı primini 2010 yılı Şubat ayı sonuna kadar ödememesi halinde, bu sigortalının 2009 yılı Mart ayı hizmet süresi olarak

³¹⁰ Bkz. yukarıda s. 134.

değerlendirilmeyecektir. Bununla birlikte, eksik ödenen tutarların toplamı, beyan edilen prim tutarı ve buna ilişkin gecikme cezası ve gecikme zammını karşılaması halinde en eski aydan başlamak üzere prim borçlarına mahsup edilecektir (2009/5 sy. Gen. , 9.4.).

Kanun'un 4/I, (b) bendi kapsamında zorunlu sigortalılıkları sona erenlerden isteğe bağlı sigortalılık talebinde bulunanların, zorunlu sigortalılık nedeniyle prim borcunun bulunması halinde, isteğe bağlı sigortaya tabi ödenen primler öncelikle zorunlu sigortalılık nedeniyle Kuruma olan borçlarına mahsup edilecektir (SSGSSK. m. 52/son). Buna göre, isteğe bağlı sigortanın başlangıç tarihinden önce, zorunlu sigortalılık dönemine ait bir borcun bulunması durumunda, isteğe bağlı sigortalılık için ödenen prim, öncelikle zorunlu sigortalılık dönemine ait borca mahsup edileceğinden, söz konusu borç bitmeden, isteğe bağlı sigortalılık hizmet süresi başlamayacaktır (2009/5 sy. Gen. ,9.4.).

2009/5 sayılı Genelge'ye göre, 506, 1479 ve 2926 sayılı Kanunlara tabi isteğe bağlı sigortalı olup bu sigortalılıkları devam edenlerin, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önceki sürelerle ilişkin prim borçlarının bulunması durumunda bu primleri, 5510 sayılı Kanun'a göre³¹¹; 5434 sayılı Kanun'a tabi olanların prim borçları ise 5434 sayılı Kanun'a göre tahsil edilecektir (Gen. , 9.4.).

D. YERSİZ ALINMIŞ VEYA ÖDENMİŞ PRİMLERİN İADESİ

Kurum tarafından isteğe bağlı sigortalılardan yanlış veya yersiz olarak tahsil edilmiş olan primlerin sigortalılara iadesi ile Kurumun isteğe bağlı sigortalılara yapmış olduğu yanlış veya yersiz ödemelerin Kuruma iadesinin ne şekilde yapılacağı, bu başlık altında incelenecektir.

İlk olarak, Kanun'un 89. maddesine göre, Kurumun işverenden, sigortalıdan, isteğe bağlı sigortalıdan, genel sağlık sigortalısından veya hak sahiplerinden yanlış

311 Belirtelim ki, Kanun'un geçici 24. maddesi ile isteğe bağlı sigortalılara, 2003/Mayıs ile 2008/Mart dönemleri arasında isteğe bağlı sigortalılıklarının devam ettiği süre içindeki prim borçlarını; topluluk sigortasına tabi olanlara ise 2008/Mart ve önceki dönemlere ilişkin malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına ait prim borçlarını, maddenin yürürlüğe girdiği tarih olan 01.10.2008 tarihini takip eden iki ay içinde yazılı olarak başvurmaları ve maddede belirtilen koşulları yerine getirmeleri kaydıyla, peşin veya yirmi dört aya kadar eşit taksitler halinde ödeme imkânı sunulmuştu.

veya yersiz olarak tahsil etmiş olduğu primleri, alındıkları tarihten itibaren on yıl³¹² geçmemiş ise, ilgililere kanunî faizi ile birlikte iade edilir (SSGSSK. m. 89/3). Yine aynı madde uyarınca kanuni faiz, primin Kuruma yatırıldığı tarihi takip eden aybaşından, iadenin yapıldığı ayın başına kadar geçen süre için hesaplanacaktır. Bununla birlikte Kanun, BK.nın haksız fiil ile mal iktisabından doğan borçların iadesinin mümkün olmadığı durumları düzenleyen 65. maddesi hükmünü saklı tutmuştur. Bu hükme göre: “Haksız yahut ahlaka (adaba) mugayir bir maksat istihsali için verilen bir şeyi istirdada mahal yoktur”. Dolayısıyla, isteğe bağlı sigortalıların haksız veya ahlaka aykırı bir amacı gerçekleştirmek maksadıyla primleri ödemiş olmaları durumunda, yersiz veya yanlış alınmış olan primler faiz ödenmeksizin iade edilecektir³¹³.

Sigortalıların, Kurumu aldatmaya yönelik davranışlarının olmaması halinde, yanlış veya yersiz olarak ödemiş oldukları bu primlere ait sürelerle ilişkin sigortalılık ilişkisine üstünlük tanınarak, bu kişilerin gerçek sigortalı gibi sayılması gerektiği görüşü ileri sürülmüştür³¹⁴. Buna göre, kişinin sigortalı olma koşullarında hata yapılmış olması halinde, bu şekilde geçirilen süre isteğe bağlı sigortalılıkta geçmiş gibi değerlendirilerek, hem bu süreye geçerlilik tanınmalı, hem de kişinin sigortalılığını sürdürebilme imkânı tanınmalıdır.

312 Bu sürenin zamanaşımı süresi olduğunu ileri süren bir görüş olmakla birlikte (**Çolak**, Sosyal Güvenlik Mevzuatı Uygulamaları, s. 304); Kanun’un açık ifadesi karşısında, on yıllık sürenin geçmesinden sonra primlerin iadesinin mümkün olmaması sebebiyle, anılan sürenin bir hak düşürücü süre olduğu da ileri sürülmüştür (**Aslanköylü**, Kanun Şerhi, s. 1454). Yargıtay ise, 08.03.2007 tarihli bir kararında, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nun 84. maddesini dayanak göstererek, yanlış ve yersiz olarak alınmış olduğu anlaşılan primlerin ve ferilerinin geri verilmesinin gerektiğini ve söz konusu madde uyarınca istirdat davasına konu olan alacağın, 10 yıllık zamanaşımına tabi olduğu yönünde bir karar vererek, anılan sürenin zamanaşımı süresi olduğunu belirtmiştir (Yarg. 10. HD. , 08.03.2007, E. 2006/16025, K. 2007/3317,

<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihatt.php?id=133879>).

313 **Tezel/Kurt**, s. 375.

314 **Sözer**, Sosyal Sigortalara İlişkin Hükümler Üzerine, s. 138. Bu hususta, Yargıtay’ın 5510 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği tarihten önceki görüşü istikrarlı olmayıp, primlerin iade edilmesi gerektiği yönünde kararları olmakla birlikte, iyiniyet gibi ilkeler gözetilerek, doğmuş olan sigortalılık ilişkisine üstünlük tanıyan kararları da bulunmaktadır.

Diğer taraftan, Kurum tarafından işverenlere, sigortalılara, isteğe bağlı sigortalılara gelir veya aylık almakta olanlara ve bunların hak sahiplerine, genel sağlık sigortalılarına ve bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilere, fazla veya yersiz olarak ödeme yapıldığının tespit edilmesi halinde, bu ödemeler Kurum tarafından geri alınacaktır (SSGSSK. m. 96/1). Bu ödemelerin geri alınması için öngörülmüş olan süreler³¹⁵, kasıt veya kusurlu davranışın ya da Kurumun hatasının söz konusu olup olmamasına göre değişecektir. Buna göre yersiz ödeme:

Sigortalının kasıtlı veya kusurlu davranışından doğmuşsa, hatalı işlemin tespit tarihinden geriye doğru en fazla on yıllık sürede yapılan ödemeler, bu ödemelerin yapıldığı tarihten [SSGSSK. m. 96/1, (a)]; Kurumun hatalı işlemlerinden kaynaklanmışsa, hatalı işlemin tespit tarihinden geriye doğru en fazla beş yıllık sürede yapılan ödemeler toplamının ilgiliye tebliğ edildiği tarihten itibaren üç ay içinde ödenmesi halinde bu ödemeler, faizsiz olarak alınacaktır. Buna karşın, ödemenin üç aylık sürenin dolduğu tarihten sonra yapılması durumunda, bu sürenin sonundan itibaren hesaplanacak olan kanunî faiz ile birlikte geri alınacaktır [SSGSSK. m. 96/1, (b)].

Yapılan yersiz ödemeler, ilgililerin Kurumdan alacağı varsa, bu alacaklarından mahsup edilecektir. Bu mahsup, en eski borçtan başlanarak borç aslına yapılacak, kanunî faiz ise kalan borca uygulanacaktır. Aksi takdirde yersiz ödemeler, genel hükümlere göre geri alınacaktır. Burada yer alan “genel hükümler” ifadesinin, İcra İflas Kanunu uyarınca yapılacak olan icra takibini ifade ettiği belirtilmiştir³¹⁶. Kanımızca, “genel hükümler” sadece İcra İflas Kanunu’nu değil, Borçlar Kanunu’nu da kapsamına alır.

Yersiz ödeme, ilgililere ödenmekte olan gelir ve aylıklardan kesinti yapılmak suretiyle de geri alınabilecektir. Ne var ki; geri ödenmesi gereken borç tutarı, gelir ve

315 Aslanköylü, bu sürelerin hak düşürücü süre niteliğinde olduğunu belirtmiştir (Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 1513).

316 Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 1513.

aylığın tümünün değil, sadece % 25'inin kesilmesi suretiyle uygulanacaktır (SSGSSK. m. 96/3).

E. PRİM BORÇLARINDA ZAMANAŞIMI SÜRESİ VE HAKKIN DÜŞMESİ İLE AVANS

Kurumun prim veya diğer alacaklarına ilişkin olan zamanaşımı süresi, 5754 Kanun'un, sayılı Kanun'un 56. maddesi ile değişik 93. maddesinde hüküm altına alınmıştır (SSGSSK. m. 93/2). Buna göre, prim ve diğer alacaklar, ödeme süresinin dolduğu tarihi takip eden takvim yılı başından başlanmak suretiyle on yıllık zamanaşımına tâbi olacaktır. Bununla birlikte, zamanaşımı süresinin başlayacağı tarih, bazı hallerde farklılık gösterebilecektir. Kurumun prim ve diğer alacakları, mahkeme kararı sonucunda doğmuşsa mahkeme kararının kesinleşme tarihinden; Kurumun denetim ve kontrolle görevli memurlarınca yapılan tespitlerden doğmuş ise rapor tarihinden; kamu idarelerinin denetim elemanlarınca kendi mevzuatı gereğince yapacakları soruşturma, denetim ve incelemelerden doğmuş ise bu soruşturma, denetim ve inceleme sonuçlarının Kuruma intikal ettiği tarihten; bankalar, döner sermayeli kuruluşlar, kamu idareleri ile kanunla kurulmuş kurum ve kuruluşlardan alınan bilgi ve belgelerden doğmuş ise bilgi ve belgenin Kuruma intikal ettiği tarihten itibaren, anılan on yıllık zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır. Yine burada belirtmek gerekir ki, yargı kararıyla gaipliğine karar verilmiş olan sigortalıların hak sahiplerine bağlanacak olan gelir ve aylıklar ile yapılacak toptan ödemeler ve genel sağlık sigortasına ait alacakların zaman aşımı süresi, gaipliğe ilişkin kararın kesinleştiği tarihte başlayacaktır (SSİY m. 118/5).

Kurumun zamanaşımına uğrayan prim veya diğer alacaklarının ödenmek istenmesi durumunda, yapılacak olan bu ödemeler kabul edilecektir (SSGSSK. m. 93/son). Bununla birlikte, Kanun'un aynı maddesi, 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendine tâbi sigortalıların zamanaşımı nedeniyle ödemedikleri primlere ait sürelerinin, sigortalılık süresinden sayılmayacağını ve bu süreye ilişkin sigortalılık hak ve yükümlülüklerinin düşeceğini öngörmektedir. İsteğe bağlı sigortalılar da 4.

maddenin birinci fıkrasının (b) bendine tabi olduklarından, zamanaşımı nedeniyle ödemedikleri primlere ait süreleri sigortalılık süresinden sayılmayacaktır.

Sigortalıların, Kuruma olan prim borçlarını ödememeleri sebebiyle, bu alacakların on yıllık zamanaşımına tabi olacağı düzenlemesinden başka Kanun, genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin alacaklarının tabi olduğu zamanaşımı süresini de hüküm altına almıştır. Buna göre, bu kişilerin alacaklarının, hakkı doğuran olayın öğrenildiği tarihten itibaren iki yıl içinde istenmemesi halinde bu alacak zamanaşımına uğrayacak ve hakkı doğuran olay tarihinden itibaren beşinci yılın sonunda ise düşecektir (SSGSSK. m. 97/5).

Belirteli ki, Kurum, sigortalılar ve bunların hak sahiplerinin, genel sağlık sigortalıları ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin, hak ettikleri alacaklarının süresi içinde ödenememesi halinde, anılan sigortalılara avans verebilecektir (SSGSSK. m. 97/6).

Kanun'un aynı maddesine göre; sağlık hizmeti sunucuları, sunmuş oldukları hizmetlere ilişkin bir ay içinde düzenledikleri fatura ve eki belgeleri, izleyen ayın on beşine kadar Kuruma teslim ederler. Fatura teslim tarihi; süresi içinde teslim edilen faturalar için teslim edildiği ayın on beşinci günü, süresi içinde teslim edilmeyen faturalar için ise teslim edildiği ayı takip eden ayın on beşinci günü olarak kabul edilir. Fatura bedelinin tamamı ise, fatura teslim tarihinden itibaren, altmış gün içinde, sağlık hizmet sunucularına avans olarak ödenir. Fatura ve eki belgeler, fatura teslim tarihinden itibaren üç ay içinde incelenerek avans hesabı kapatılır (SSGSSK. m. 97/7). Bu fıkranın, sağlık hizmetinin aksatılmadan sağlanması amacıyla, Kuruma ve sağlık hizmeti sunucularına kolaylık sağlanmasına yönelik olduğu belirtilmiştir³¹⁷.

Sağlık hizmeti sunucusuna Kurum tarafından yapılacak olan ödemelerin bir sisteme bağlanması ve sağlık hizmeti sunucusunun zarara uğramasını önlemek amacıyla³¹⁸, yurt dışında bulunan sağlık hizmet sunucusunun talebi halinde,

³¹⁷ Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 1518.

³¹⁸ Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 1519.

Kanun'un 66. maddesi gereği sağlanan sağlık hizmeti bedellerinin, sağlık hizmetinin sunumundan önce de avans olarak ödenebileceği öngörülmüştür (SSGSSK. m. 97/son).

§ 10. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞIN SONA ERMESİ VE SONUÇLARI

I. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞIN SONA ERMESİ

İsteğe bağlı sigortalılığın sona erme halleri, sigortalılığın başlangıcının belirlendiği maddede düzenlenmiştir (SSGSSK. m. 51/4). Belirtilen maddede yer almamakla birlikte, zorunlu sigortaya tabi bir işte çalışılmaya başlanması, ikametın yurtdışına taşınması, ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce, yurt dışındaki işyerlerinde çalışmak üzere götürülen işçilerden aynı zamanda isteğe bağlı sigortalı olanların, yurt dışındaki işlerinin son bulması hallerinde de isteğe bağlı sigortalılık ilişkisi son bulacaktır.

A. SİGORTALININ SONA ERDİRME TALEBİNDE BULUNMASI

İsteğe bağlı sigortalılığın sona erdirilme biçimi olarak öngörülen ilk durum, isteğe bağlı sigortalının, bu yöndeki talebi ile Kuruma başvuruda bulunması halidir. Kanun'un ifadesinden, bu talebin yazılı olarak yapılmasının zorunlu olduğu anlaşılacakla birlikte, talebin işleme alınabilmesi bakımından yazılı olarak yapılması gerektiği söylenebilecektir³¹⁹. İsteğe bağlı sigortalı, bu sigortalılığını, talepte bulunmak koşuluyla her zaman sona erdirebilir³²⁰.

İsteğe bağlı sigortalılığını sona erdirmek için Kuruma yazılı başvuruda bulunanların sigortalılıkları, talepte bulunulan ayın primi ödenmemişse, talep tarihinden önceki primi ödenmiş olan ayın sonunu takip eden günden; talepte

³¹⁹ **Bilgili**, Sosyal Güvenlik Uygulaması, s. 133.

³²⁰ **Aslanköylü**, Kanun Şerhi, s. 1078.

bulunulan ayın primi ödenmişse, dilekçenin Kurum kayıtlarına intikal ettiği tarihi takip eden günden itibaren sona erecektir³²¹ [SSİY. m. 95/I, (a)].

İsteğe bağlı sigortalılığın sona erdirilmesini içeren talep dilekçesinin Kuruma verilmesinden sonra, Kanun'un 52. maddesinin üçüncü fıkrasına dayanılarak, dilekçeden önceki sürelerle ilişkin primleri ödemek suretiyle geçmişe yönelik hizmet elde etmenin mümkün olamayacağı ileri sürülmüştür³²².

B. AYLIK BAĞLANMASI TALEBİNDE BULUNMA

İkinci hal olarak öngörülmüş bulunan bu durumda, aylığa hak kazanmış olan isteğe bağlı sigortalının sigortalılığı, aylığa hak kazanmış olmak şartıyla, bu yönde talepte bulunduğu tarihten itibaren sona erecektir. Aylığa hak kazanmış olan isteğe bağlı sigortalının, aylık talebinde bulunmak için talep dilekçesi vermiş olması, isteğe bağlı sigortalılığının sona ermesi için yeterli olacaktır. Bu durumdaki isteğe bağlı sigortalının, bu sigortalılığını sona erdirmek için ayrıca, yukarıda belirttiğimiz ilk halde olduğu gibi, yazılı bir taleple Kuruma başvurmasına gerek yoktur. İsteğe bağlı sigortalının bu sigortalılığı, koşullarını sağlamış olması koşuluyla, aylık talebinde bulunması ile kendiliğinden son bulacaktır³²³. Buna karşın, sigortalının aylığa hak kazanmamış olması sebebiyle bu talebinin reddedilmesi durumunda, bu kişilerin isteğe bağlı sigortalılıkları, yeniden talepte bulunmalarına gerek kalmaksızın devam ettirilecektir³²⁴.

³²¹ **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 259; **Şakar**, Uygulama, s. 112-113.

³²² **Balcı**, s. 253.

³²³ **Aslanköylü**, Kanun Şerhi, s.1061.

³²⁴ **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 259; **Şakar**, Uygulama, 113.

Aylık talebinde bulunan isteğe bağlı sigortalının, Kurum tahsis işlemini tamamlamış olmasına rağmen, aylık kendisine ödenmedikçe, talebinden vazgeçerek isteğe bağlı sigortalılığına devam edebileceği belirtilmiştir³²⁵.

2009/5 sayılı Genelge'de, isteğe bağlı sigortalılığın, toptan ödemeye hak kazanılması ve buna ilişkin talepte bulunulması halinde de talep tarihinden itibaren sona erdirileceği hükmü yer almaktadır (Gen. , 3.2.2.).

C. SIGORTALININ ÖLÜMÜ

Kanun'un, isteğe bağlı sigortalılığın sona erme hali olarak belirtmiş olduğu son durum, ölüm olayının gerçekleşmesi halidir.

Ölümün ne zaman gerçekleşmiş sayılacağı hususunda tıp bilimi, biyolojik ve beyinsel ölüm olmak üzere iki yöntem belirlemiş³²⁶ olmakla birlikte TMK., buna ilişkin herhangi bir hüküm getirmemiştir³²⁷. Buna karşın, Organ ve Doku Nakli Hizmetleri Yönetmeliği, beyin ölümü esasını benimsemiş ve beyin ölümü kriterlerini saptamıştır. Doktrinde ise, mevcut tıp biliminin yöntemleri ile kişinin hayata kesin olarak dönemeyeceği anın, ölümün gerçekleştiği an olarak kabul edilmesi gerektiği, her somut olayda, ölüm sürecine geri dönülmez şekilde girildiği anın önemli

325 **Balcı**, s. 253. Zira Balcı'ya göre, Kanun'un 52. maddesinin üçüncü fıkrasına uyarınca, isteğe bağlı sigortalının, ait olduğu aya ilişkin primini, takip eden 12 ay içinde gecikme cezası ve zammıyla birlikte ödeme olanağı mevcuttur.

326 **Helvacı, Serap**, Gerçek Kişiler, İstanbul, Arıkan Basım Yayım, 2. Bası, Aralık 2007, s. 9; **Arpacı, Abdülkadir**, Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler), İstanbul, Beta Basım Yayım, 2. Bası, Temmuz 2000, s. 183.

327 **Oğuzman, M. Kemal/Seliçi, Özer/Oktay Özdemir, Saibe**, Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), İstanbul, Filiz Kitabevi, 8. Baskı, Ekim, 2005, s. 17 vd. ; **Zevkliler, Aydın/Acabey, Beşir/Gökyayla, K. Emre**, Medeni Hukuk, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ekim 2000, s. 501 vd.

olduğu³²⁸, dolayısıyla duraksamadan beyin ölümü ölçütünün benimsenmesinin kabul edilemeyeceği belirtilmiştir³²⁹.

Ölüm tehlikesi içinde kaybolan veya kendisinden uzun zamandan beri haber alnamayan bir kimsenin ölümü hakkında kuvvetli olasılık olması halinde, TMK'nın 32. maddesi uyarınca, hakkında gaiplik kararı verilmiş olan sigortalılar da ölmüş sayılacaktır³³⁰. Bu halde isteğe bağlı sigortalılık, sigortalının prim borcu yoksa ölüm olayının gerçekleşmesi veya gaiplik kararıyla ölmüş sayılması ile kendiliğinden son bulacaktır. Ölen sigortalının prim borcu bulursa dahi, hak sahiplerinin bu borcu on iki ay içinde gecikme cezası ve zammı ile birlikte ödemeleri halinde isteğe bağlı sigortalılık, yine ölüm tarihinde veya gaiplik kararının verildiği tarihte sona ermiş sayılacaktır. Aksine, hak sahipleri tarafından bu borcun 12 ay içerisinde ödenmemesi veya ödenmeyeceğinin bildirilmesi halinde de isteğe bağlı sigortalılık, primi ödenmiş olan en son ayın sonundan itibaren sona erecektir [SSİY. m. 95/, (ç)]³³¹.

D. ZORUNLU SİGORTAYA TABİ BİR İŞTE ÇALIŞMAYA BAŞLAMAK

İsteğe bağlı sigortalının, Kanun'un 4/I, (a) (b) ve (c) bentlerinden birine tabi olarak zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek bir işte çalışmaya başlaması halinde, isteğe bağlı sigortalılığı sona erecektir³³². Aynı şekilde, Kanun'un geçici 20. maddesinde belirtilmiş bulunan sandıklara bağlı olarak çalışılmaya başlanması

³²⁸ Arpacı, s. 184.

³²⁹ Oğuzman/Seliçi/Özdemir, s. 17 vd.

³³⁰ Bilgili, Sosyal Güvenlik Uygulaması, s. 133; Tuncay/Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 260; Şakar, Uygulama, s. 114; Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 1061.

³³¹ Tuncay/Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 260-261; Şakar, Uygulama, s. 114; Terzioğlu, Ali, İsteğe Bağlı Sigortada Birkaç Püf Noktası, Yaklaşım Dergisi, Kasım 2008, S. 191, http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20081113119.htm; Çolak, İsteğe Bağlı Sigorta Uygulaması,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20090614693.htm.

³³² Terzioğlu,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20081113119.htm.

durumunda da isteğe bağlı sigortalılık sona erecektir³³³. İsteğe bağlı sigortalılık bu hallerde, zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek bir işte çalışılmaya başlandığı tarihten bir gün önce sona erecektir [SSİY. m. 95/I, (d)]³³⁴. Zira daha önce pek çok defa ifade edildiği gibi, sosyal sigorta hukukumuzda esas olan zorunlu sigorta olup, isteğe bağlı sigortalılık ile zorunlu sigortalılık hallerinin çakışması durumunda isteğe bağlı sigortalılık hali son bulacaktır. Sigortalılık hallerinin birleşmesi konusunu düzenleyen Kanun'un 53. maddesinde bu husus, ay içinde otuz günden az çalışan veya tam gün çalışmayanların isteğe bağlı sigortalılıkları saklı tutulmak koşulu ile vurgulanmaktadır (SSGSSK. m. 53/3). Hâlbuki Kanun'un, yukarıda incelemiş olduğumuz ve sona erme hallerini düzenleyen 51. maddesinin dördüncü fıkrasında bu husus belirtilmemiştir. Bunun, kanun yapma tekniğine uygun olmadığı burada vurgulanmalıdır³³⁵.

E. DİĞER HALLER

Yurtdışında ikamet etmeye başlamak, ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalışmak üzere götürülen işçilerden aynı zamanda isteğe bağlı sigortalı olanların, yurt dışındaki işlerinin son bulması halleri, isteğe bağlı sigortalılığı sona erdirme nedenlerinden olup, Kanun'da yer almayan hallerdendir. Buna karşın belirtilen durumlar, Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği ile 2009/5 sayılı Genelge'de, isteğe bağlı sigortalılığın

333 **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 260. Zira 09.03.1983 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı ile 506 sayılı Kanun'un geçici 20. maddesi gereği kurulan sosyal yardım sandıklarının ayrı bir sosyal güvenlik kuruluşu olduğu kabul edilmiştir (Bkz. yukarıda s. 69, dn. 169). 5510 sayılı Kanun'un geçici 20. maddesiyle, 506 sayılı Kanun'un geçici 20. maddesi kapsamında bulunan sandıkların iştirakçilerinin, aylık veya gelir bağlanmış olanlar ile bunların hak sahiplerinin herhangi bir işleme gerek kalmaksızın, bu maddenin yayımı tarihinden itibaren üç yıl içinde Sosyal Güvenlik Kurumuna devredilerek bu Kanun kapsamına alınacakları ve devir tarihi itibarıyla sandık iştirakçilerinin bu Kanunun 4/I, (a) bendi kapsamında sigortalı sayılacakları hüküm altına alınmıştır.

334 **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 260; **Şakar**, Uygulama, s. 114; **Çolak**, İsteğe Bağlı Sigorta Uygulaması,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20090614693.htm.

335 **Aslanköylü**, Kanun Şerhi, s. 1061.

sona erme sebepleri arasında gösterilmiştir. İlk olarak belirtelim ki, isteğe bağlı sigortaya tabi olabilmenin koşulları arasında Türkiye’de ikamet koşulu yer aldığından, sosyal güvenlik sözleşmeleri saklı kalmak kaydıyla, isteğe bağlı sigortalı olan bir kişinin, ikametini yurt dışına naklettiği tarihten itibaren isteğe bağlı sigortalılığı son bulacaktır [SSİY. m. 95/I, (c)]³³⁶.

İsteğe bağlı sigortalılık ilişkisinin kurulması bakımından, Türkiye’de ikamet etme koşulunun istisnasını teşkil eden ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalışmak üzere götürülen işçilerden aynı zamanda isteğe bağlı sigortalı olanların yurt dışındaki işlerinin son bulması halinde de isteğe bağlı sigortalılık hali sona erecektir³³⁷. Zira bu sigortalıların, anılan kuralı yerine getirmekten muaf tutulmalarının nedeni, bu kişilerin sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülmüş olmalarıdır. Bununla beraber bu sigortalılar, Türkiye’de ikamet etmeye başlamaları ve yeniden talepte bulunmaları koşuluyla isteğe bağlı sigortalılıklarını devam ettirebileceklerdir³³⁸.

336 **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 260; **Şakar**, Uygulama, s. 113; **Arıkan, Yahya/Öksüzömer Yılmaz, Gülsüm**, Mali Müşavirin Sosyal Güvenlik Mevzuatı El Kitabı, İSMMMÖ Mevzuat Serisi 8, İstanbul, Acar Basım, Kasım 2008, s. 107; **Çolak**, İsteğe Bağlı Sigorta Uygulaması,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20090614693.htm; **Tezel/Kurt**, s. 219; **Geçer**, s. 74.

337 2009/5 sayılı Genelge, 3.2.6. **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 261.

338 **Şakar**, Uygulama, s. 115; **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 261.

II. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞIN SONUÇLARI

A. GENEL OLARAK

İsteğe bağlı sigortalı olarak ödenmiş olan primlere ait sürenin, hangi sigorta türü/türleri için uygulama alanı bulacağı ve bu doğrultuda isteğe bağlı sigortalının ne tür yardımlara hak kazanacağı, isteğe bağlı sigortalılığın sonuçları kapsamında belirlenecek olan hususları oluşturmaktadırlar.

İsteğe bağlı sigorta primi ödenmiş olan süreler, daha önce belirtildiği gibi, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası hükümlerinin uygulanmasında dikkate alınacak olup, bu süreler 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında sigortalılık süresi olarak kabul edilecektir (SSGSSK. m. 51/son). Bununla beraber, isteğe bağlı sigortalı, sigortalılık hizmet süresi içinde ve farklı zamanlarda bu sigortalılığı dışında başka bir sigorta türüne tabi olmuş ise, sigortalılık hallerinin birleşmesi durumu söz konusu olacaktır. Bu halde, Kanun'un 53. maddesinin son fıkrası göz önünde bulundurularak sonuca ulaşılabacaktır.

Belirtelim ki, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları, uzun vadeli sigorta kollarından olup, sürekli ve kalıcı bir etkisi olan bu tür olayların gerçekleşmesi durumunda, sigortalıya veya onun hak sahiplerine maddi destek sağlanmasını amaç edinir. Genel sağlık sigortası ise, kişilerin öncelikli olarak sağlıklarının korunmasını, sağlık riskleriyle karşılaşmaları halinde de harcamaların finansmanını sağlama görevini yerine getiren sigortadır.

Kanun'un 53. maddesinin, 5754 sayılı Kanun'un 33. maddesi ile değiştirilen son fıkrasına göre; 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ilk defa sigortalı sayılanlardan, 4. maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinden birden fazlasına tabi olarak çalışmış olanların yaşlılık aylığı bağlama taleplerinde, en fazla sigortalılığın geçtiği sigortalılık hali, hizmet sürelerinin eşit olması ile malullük ve ölüm halleri ile yaş haddinden re'sen emekli olma, süresi kanunla belirlenen vazifelere atanma veya seçilme ve bağlı oldukları sigortalılık halinin kanunla değiştirilmesi durumunda ise son sigortalılık hali esas alınacaktır. Buna göre Kanun,

yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ilk defa sigortalı sayılanların yaşlılık aylığı ile malullük ve ölüm aylıklarının bağlanması hususlarını ikiye ayırarak hükme bağlamıştır. Zira 4. maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinden birden fazlasına tabi olarak farklı zamanlarda çalışmış olanların yaşlılık aylığı bağlanma taleplerinde, en fazla sigortalılığın geçtiği sigortalılık hali; aynı durumda olan sigortalıların malullük ve ölüm aylıklarının bağlanmasında ise son sigortalılık hali esas alınacaktır. Önemle yeniden belirtmek gerekir ki, bu hüküm, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten sonra ilk defa sigortalı sayılanlar bakımından uygulama alanı bulacaktır.

Öte yandan, otuz günden az çalışan veya tam gün çalışmayan sigortalılara/hak sahiplerine bağlanacak olan malullük, yaşlılık ve ölüm aylıklarının hangi sigorta hükümlerine göre bağlanacağıın tespiti, bu hususta açık bir düzenleme olmaması itibariyle önem kazanmaktadır. Otuz günden az çalışan veya tam gün çalışmayan sigortalıların zorunlu sigortalılıkları, çoğunlukla iş sözleşmesine dayalı çalışmalarından kaynaklanabileceğinden, bu bakımdan 4. maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında; isteğe bağlı sigortalı olarak geçirilen sürede ise, 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında değerlendirilecektir. Şu halde, anılan sigortalılar, aynı zamanda iki ayrı sigorta türüne göre sigortalı sayılacaklardır. Bu durum, yaşlılık aylığı bağlanması hususunda 53. maddenin son fıkrasında yer alan hükmün uygulanmasına engel değildir. Sözü geçen sigortalıların yaşlılık aylıklarının bağlanmasında yine, en fazla sigortalılığın geçtiği sigortalılık hali esas alınacaktır. Buna karşın, sözü geçen sigortalılara, son sigortalılık hali esas alınmak suretiyle malullük ve ölüm aylığının bağlanması söz konusu olmayacaktır. Zira otuz günden az çalışan veya tam gün çalışmayan sigortalılardan aynı zamanda isteğe bağlı sigortalı olanlar, aynı anda iki ayrı sigorta türüne tabi olduklarından, son sigortalılık halinin tespit edilmesi söz konusu değildir. Kanaatimizce burada, esas olan sigortalılığın zorunlu sigortalılık olduğu ilkesinden hareket edilerek, 4. maddenin

birinci fıkrasının (a) bendine göre malullük veya ölüm sigortası aylığı bağlanmalıdır³³⁹.

Belirtilmeli ki, malullük, yaşlılık ve ölüm aylıkları ile genel sağlık sigortası burada, ayrıntılı olarak incelenmeyecektir. Zira amaç, malullük, yaşlılık ve ölüm aylıkları ile genel sağlık sigortasının, isteğe bağlı sigortalılık bakımından uygulama alanı bulacak olan hükümlerinin incelenmesidir.

B. MALULLÜK, YAŞLILIK VE ÖLÜM AYLIĞI BAĞLANMASINDA SİGORTALILIK SÜRESİ VE PRİM ÖDEME GÜN SAYISINDA DİKKATE ALINMASI

1. Sigortalılık Süresinde Dikkate Alınması

Sigortalılık süresi, sigortalıya aylık bağlama aşamasında tespiti gerekli olan bir unsur olması itibariyle, bu sürenin başlangıç tarihi ile sona erme tarihlerinin belirtilmesi gerekir. Sigortalılık süreleri, sigortalılığın başlangıç tarihi ile sigortalının aylık bağlanması için yazılı talepte bulunduğu tarih, talepte bulunmayan sigortalılar için ise ölüm tarihi arasında geçen süredir (SSGSSK. m. 38/3).

5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile birlikte sigortalılık süresinin hangi tarihten itibaren dikkate alınacağı hususunun, bir karışıklığın doğmasının önüne geçilmesi bakımından açıklığa kavuşturulması gerekir. Zira 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce mevcut bulunan mevzuat uyarınca sosyal sigorta kapsamında sigortalı olanların sigortalılık sürelerinin hangi tarihten başlayacağını tespiti önem arz etmektedir.

5754 sayılı Kanun'un 24. maddesi ile değişik 38. maddeye göre malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının uygulanmasında dikkate alınacak sigortalılık süresinin başlangıcı, sigortalının, mülga 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu'na, mülga 6900 sayılı Malûliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Hakkında Kanun'a, 506 sayılı

339 Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 178.

Sosyal Sigortalar Kanunu'na, 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu'na, 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu'na, mülga 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu'na ve 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'na, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun geçici 20. maddesi kapsamındaki sandıklara veya 5510 sayılı Kanun'a tâbi olarak malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olarak ilk defa kapsama girdiği tarih olarak kabul edilecektir (SSGSSK. m. 38/1).

Belirtilmesi gereken bir başka husus, yaşın tespitinde esas alınacak olan ölçütün belirlenmesi olacaktır. Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına ilişkin yaş ile ilgili hükümlerin uygulanmasında, sigortalıların ve hak sahibi çocuklarının, mülga 5417, 6900, 506, 1479, 2925, 2926 ve 5434 sayılı Kanunlara, 506 sayılı Kanun'un geçici 20. maddesine tâbi sandıklara veya 5510 sayılı Kanun'a göre ilk defa malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tâbi olduğu tarihte, nüfus kütüğünde kayıtlı bulunan doğum tarihleri, sigortalının bu Kanun'a göre ilk defa çalışmaya başladığı tarihten sonra doğan çocuklarının ise nüfus kütüğüne ilk olarak yazılan doğum tarihleri esas alınacaktır. Nüfus kayıtlarında doğum ay ve günleri yazılı olmayanlar 1 Temmuz'da, doğum ayı yazılı olup da günü yazılı olmayanlar ise o ayın birinde doğmuş sayılır. Ayrıca, sigortalıların 5510 sayılı Kanun'a ve bu Kanun'la yürürlükten kaldırılmış kanunlara tâbi olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten sonraki yaş düzeltmeleri de dikkate alınmayacaktır (SSGSSK. m. 57).

Kanun'da, 18 yaşından önce malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tâbi olanların sigortalılık süresinin, 18 yaşının doldurulduğu tarihte başlayacağı öngörülmüştür (SSGSSK. m. 38/2). Bu husus, isteğe bağlı sigortalılık bakımından uygulanacak bir hüküm değildir. Zira isteğe bağlı sigortaya tabi olmanın koşullarından biri de 18 yaşını doldurmuş bulunmaktır. 18 yaşından önce isteğe bağlı sigortalılık söz konusu olmayacak ve bu sigortalılar bakımından anılan hükmün uygulanma alanı bulması söz konusu olmayacaktır.

İsteğe bağlı sigortalılık, yukarıda belirttiğimiz çerçevede, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları bakımından sigortalılık süresinin doldurulmasını sağlayacaktır.

2. Aylık Bağlanmasında Dikkate Alınması

a) Malullük Aylığı Bağlanmasında

Uzun vadeli sigorta kollarının ilki olarak düzenlenmiş bulunan malullük sigortası, Kanun'un 25. maddesinde saptanmış bulunan malul sayılanlara bağlanacak olan malullük aylığı yoluyla sunulan maddi yardımları kapsamına alır. Buna göre, 4. maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalılar bakımından, çalışma gücünün veya iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az % 60'ının kaybedilmesi ve bunun Kurum Sağlık Kurulu tarafından tespit edilmesi halinde sigortalı, malul sayılacaktır. Malullük sigortasına tabi sigortalıya sağlanan hak ise, malullük aylığının bağlanmasıdır (SSGSSK. m. 26/1).

Bir isteğe bağlı sigortalının malullük aylığından yararlanabilmesi için; 25. maddeye göre malûl sayılması; en az on yıldan beri sigortalı olup, toplam 1800 gün veya başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede malûl olan sigortalılar bakımından sigortalılık süresi aranmaksızın 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirmiş olması; kendi sigortalılığı nedeniyle genel sağlık sigortası primi dâhil, prim ve prime ilişkin her türlü borcunun ödenmiş olması zorunludur³⁴⁰ (SSGSSK. m. 26).

Malullük aylığına hak kazanabilmek için gerekli ilk koşul olan malul sayılmak için, çalışma gücünün % 60'ının kaybedildiğinin tespit edilmesi gerekmektedir (SSGSSK. m. 25/1). İlk bakışta, isteğe bağlı sigortalıların bu sigortalılıkları bir çalışmaya dayanmadığı ve dolayısıyla çalışma gücünün varlığından bahsedilemeyeceği gerekçesiyle, malullük aylığına hak kazanamayacakları sonucuna ulaşılabilir. Aynı zamanda, malul sayılma koşullarını

³⁴⁰ Bu konuda geniş bilgi için bkz. **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 412 vd. ; **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 309 vd.

düzenleyen 25. maddede isteğe bağlı sigortalıların ayrıca sayılmamış olması da bu sonucu desteklemektedir.

Öte yandan Kanun'da, isteğe bağlı sigortalılığın, uzun vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortasına tabi olmayı sağlayan sigorta türü olarak tanımlanmış olması ile 51. maddenin, isteğe bağlı sigorta primi ödenmiş olan sürelerin uygulanacağı sigorta türleri arasında malullük sigortasını da belirtmiş olması, isteğe bağlı sigortalıların da koşullarını taşımaları halinde malullük aylığından yararlanabilecekleri sonucuna ulaşmamamızı sağlayacaktır³⁴¹. Dolayısıyla, bir isteğe bağlı sigortalının çalışma gücünün % 60'ını kaybetmesi ve bunun Kurum Sağlık Kurulu tarafından tespit edilmesi halinde sigortalı malul sayılacak ve diğer koşulları da sağlamış olması durumunda, kendisine malullük aylığı bağlanacaktır. Kanaatimizce, Kanun hükmünde tereddüde yer vermemek için, 25. maddedeki düzenlemeye, isteğe bağlı sigortalıların da bu hükümden yararlanabileceğini içeren bir ifade eklenmelidir.

İsteğe bağlı sigortalının çalışma gücünün en az % 60'ını, ilk defa sigortalı olduğu tarihten önce kaybettiğinin tespit edilmesi halinde, bu hastalık veya özrü sebebiyle malullük aylığından yararlanamayacaktır (SSGSSK. m. 25/2).

Belirtilmesi gerekli olan bir diğer husus da malullük aylığı bağlanması için yapılacak olan başvuru tarihinde, koşulları sağlanmış olması durumunda, sigortalılığın sürüyor olmasının gerekmediğidir³⁴².

341 **Akcan, Derda**, İsteğe Bağlı Sigortalılar Malullük Aylığı Alabilirler mi?, E-Yaklaşım Dergisi, S. 196, Nisan 2009,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20090414268.htm.

342 **Akcan**, İsteğe Bağlı Sigortalılar,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20090414268.htm.

b) Yaşlılık Aylığı Bağlanmasında

Yaşlılık sigortası, Kanun'da belirlenen yaş hadlerinin ve prim ödeme gün sayısının doldurulması halinde, sigortalıya yaşlılık aylığı bağlanması veya toptan ödeme yapılmasını amaçlar. Belli bir yaşa ulaşan ve çalışma gücünde azalma meydana gelen sigortalıların, yaşamlarını başkasına muhtaç olmaksızın onurlu bir biçimde çalışmadan devam ettirebilmelerini sağlamak, bunun içinse sürekli bir gelir tahsis etmek, yaşlılık sigortasının asıl amacını oluşturmaktadır³⁴³.

5510 sayılı Kanun'a göre ilk defa isteğe bağlı sigortalı sayılanlardan, kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş ve en az 9000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi bildirmiş olan sigortalılara yaşlılık aylığı bağlanabilecektir³⁴⁴ [SSGSSK. m. 28/2, (a)]. Bununla birlikte, 01.01.2036 tarihinden itibaren, iki yıl arayla ve 01.01.2048 yılına kadar yaş hadleri kademeli olarak artış gösterecektir [SSGSSK. m. 28/2, (b)].

Kanunda, belli bir yaşta olan sigortalılara, 28. madde uyarınca yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için bildirilmiş olması gereken prim gün sayısından daha az prim ödemiş olmalarına rağmen, bu sigortalılara da yaşlılık aylığı bağlanabileceği belirtilmektedir. Buna göre, yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için gerekli olan ve yukarıda belirtmiş olduğumuz yaş hadlerine, 65 yaşını geçmemek üzere üç yıl eklenmek ve adlarına en az 5400 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak koşuluyla, sigortalılara yaşlılık aylığı bağlanabilecektir (SSGSSK. m. 28/3).

Kanun'un 25. maddesi, ilk defa sigortalı olduğu tarihten önce sigortalının çalışma gücünün % 60'ını veya vazifesini yapamayacak derecede meslekte kazanma gücünü kaybettiği önceden veya sonradan tespit edilirse, malullük aylığından yararlanamayacağını öngörmektedir (SSGSSK. m. 25/2). İşte bu sigortalılara, en az

³⁴³ **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 448; **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 325.

³⁴⁴ Bu konuda geniş bilgi için bkz. **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 451 vd.

15 yıldan beri sigortalı bulunmaları ve en az 3960 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirmiş olmaları koşuluyla yaşlılık aylığı bağlanması imkânı getirilmiştir (SSGSSK. m. 28/4). Bunun yanında, Kurum Sağlık Kurulunca çalışma gücündeki kayıp oranının % 50 ilâ % 59 arasında olduğu anlaşılan sigortalıların, en az 16 yıldan beri sigortalı olmaları ve 4320 gün; % 40 ilâ % 49 arasında olduğu anlaşılan sigortalıların ise, en az 18 yıldan beri sigortalı olmaları ve 4680 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirmiş olmaları koşuluyla, 28. maddenin ikinci fıkrasının (a) bendinde yer alan yaş şartı aranmaksızın yaşlık aylığından yararlanabileceklerdir (SSGSSK. m. 28/5).

Yaş şartı bakımından tanınmış olan bir diğer istisnai durum da erken yaşlılık halinin gerçekleşmesi durumunda söz konusu olabilmektedir. Buna göre; 55 yaşını dolduran ve erken yaşlanmış olduğu tespit edilen sigortalılar, yaş dışındaki diğer şartları gerçekleştirmiş olmaları halinde, yaşlılık aylığından yararlanabileceklerdir (SSGSSK. m. 28/7).

Yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları bakımından kolaylık tanınan bir diğer kesimi de emeklilik veya yaşlılık aylığı bağlanması talebinde bulunan kadın sigortalılardan, başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede malûl çocuğu bulunanlardır. Gerçekten, 5754 sayılı Kanun ile 28. maddenin sekizinci bendine eklenen fıkraya göre, bu sigortalıların, Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten sonra geçen prim ödeme gün sayılarının dörtte biri, prim ödeme gün sayıları toplamına eklenecek ve eklenen bu süreler emeklilik yaş hadlerinden indirilecektir.

Diğer taraftan, Kanun'un 4/I, (b) bendine göre sigortalı sayılanlara yaşlılık aylığının bağlanabilmesi için, yazılı talepte bulunulan tarih itibariyle, genel sağlık sigortası primi dâhil, prim ve prime ilişkin her türlü borç ödenmiş olmalıdır (SSGSSK. m. 28/10). Kurumun 30.03.2009 tarihli Genel Yazısına göre, hizmetin, özellikle aylık bağlanması aşamasında birleştirilmesi durumunda, 506 sayılı Kanun'un 85. maddesine göre isteğe bağlı sigortalı olup, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra da bu sigortalılığını devam ettirenlerden, 506 sayılı

Kanun dönemine ilişkin prim borçlarının olup olmadığının mutlaka araştırılması gerekir³⁴⁵.

Yaşlılık aylığı, 29. maddeye göre hesaplanacak olan ortalama aylık kazanç ile aylık bağlama oranının³⁴⁶ çarpımı sonucunda bulunacaktır. Bu şekilde belirlenen yaşlılık aylığı, 4. maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerinde belirtilen sigortalılardan aylığa hak kazananlara, yazılı istek tarihinden sonraki aybaşından itibaren bağlanacaktır (SSGSSK. m. 30). İsteğe bağlı sigortalılar da 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında sigortalı sayıldıklarından, bunların yaşlılık aylığı da yazılı istek tarihinden sonraki aybaşından itibaren bağlanacaktır.

01.10.2008 tarihinden önce tarım sigortalılığı başlamış olanların, bu tarihten sonra yaşlılık aylığı talebinde bulunmaları halinde aylıkları, 01.10.2008 tarihinden önceki ve sonraki fiili hizmet süreleri ile prim ödeme gün sayıları ayrı ayrı hesaplanarak bunların toplamı üzerinden bağlanacaktır [SSGSSK. geç. m. 2/I, (c)]. Buna göre; 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihe kadarki aylık, bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önceki kanun hükümlerine göre, aylık talep tarihindeki toplam prim ödeme gün sayısı veya fiilî hizmet süresi üzerinden, bu Kanun'un yürürlük tarihi itibarıyla hesaplanacak aylığının, bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihe kadarki prim ödeme gün sayısı veya fiilî hizmet süresi ile orantılı bölümü kadar olacaktır. Ayrıca, aylık talep tarihine kadar geçen yıllar için, her yıl gerçekleşen güncelleme katsayısı ile çarpılarak hesaplanacaktır [SSGSSK. geç. m. 2/I, (a)] . 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonraki aylığı ise, aylık talep tarihindeki toplam prim ödeme gün sayısı üzerinden, 29. madde hükümlerine göre

345 01.10.2008 Tarihinden Önce 506 Sayılı Kanun'un Mülga 85. Maddesine Tabi Sigortalılar Hakkında Genel Yazı.

346 5510 sayılı Kanun'da aylık bağlama oranı, sigortalının malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tâbi geçen toplam prim ödeme gün sayısının her 360 günü için % 2 olarak uygulanacağı; ancak bu oranın % 90'ı geçemeyeceği öngörülmüştür. Sosyal Sigortalar Kanunu'nda böyle bir üst sınırın öngörülmemişken, 5510 sayılı Kanun ile aylık bağlama oranının % 90 ile sınırlandırılmış olması, bu hususta bir geriye gidiş olarak değerlendirilmiştir (**Bu Nasıl Reform**, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Sigortalıların Haklarını Daraltıyor Yükümlülüklerini Artırıyor, Ankara, Tez-Koop-İş Sendikası Eğitim Yayınları:12, s.6).

hesaplanacak aylığının, bu Kanun'un yürürlük tarihinden sonraki prim ödeme gün sayısına orantılı bölümü kadar olacaktır. Ancak, Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önce 3600 prim gün sayısını doldurmamış olan sigortalıların yaşlılık aylığı bağlama oranının hesabında, sigortalının Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten sonra geçen ve Kanun'un yürürlük tarihinden önceki prim gün sayısını 3600 güne tamamlayan hizmet sürelerinin her 360 günü için % 3 oranı esas alınacaktır [SSGSSK. geç. m. 2/I, (b)].

Belirtelim ki, 4/I, (a) ve (b) bentleri kapsamında sigortalı sayılanlardan, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önce ilgili kanun hükümleri ile bu madde hükümlerine göre yaşlılık aylığı bağlandıktan sonra çalışmaya başlaması nedeniyle aylıkları kesilenlerden, işten ayrılarak yeniden yaşlılık aylığı bağlanması için yazılı istekte bulunanların yeni aylıkları, 5510 sayılı Kanun'un 30. maddesinin üçüncü fıkrasına göre hesaplanır (SSGSSK. geç. m. 2/5).

Yaşlılık aylığı almakta iken 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendinin (4) numaralı alt bendi hariç, sigortalı olarak çalışmaya başlayanların yaşlılık aylıkları, çalışmaya başladıkları tarihi takip eden ödeme dönemi başında kesilecektir [SSGSSK. m. 30/3, (a)]. Bununla birlikte, 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendinin (4)³⁴⁷ numaralı alt bendi hariç, diğer alt bentlerine tabi olarak çalışmaya başlayanlar, aylıklarının kesilmemesi için yazılı istekte bulunabileceklerdir. Buna göre, anılan sigortalıların yaşlılık aylıklarının ödenmesine devam edilecek; ancak almakta oldukları aylıklarının % 15'i oranında sosyal güvenlik destek primi kesilecektir [SSGSSK. m. 30/3 (b)]. Bu husus, isteğe bağlı sigortalılar için de geçerlidir.

Yukarıda incelediğimiz ve yaşlılık aylığının düzenlendiği maddelerde geçen sigortalılık süresi ya da prim ödeme gün sayısı bakımından isteğe bağlı sigortalılık ile zorunlu sigortalılık arasında hiçbir fark bulunmamaktadır. İsteğe bağlı sigortalı olarak geçirilen süre ile bu sürede ödenen primler, yaşlılık aylığının bağlanması aşamasında zorunlu sigortalılıkta geçen süre ve ödenen primler gibi hesaba katılacaktır.

³⁴⁷ Bu bent, tarımsal faaliyette bulunanları düzenlemektedir.

c) Ölüm Aylığı Bağlanmasında

Uzun vadeli sigorta kollarından sonuncusu olan ölüm sigortası, bizzat sigortalıyı değil, onun hak sahiplerini sosyal koruma altına almayı amaçlayan bir sigorta türüdür. Hak sahibi kavramının ise sigortalının veya sürekli iş göremezlik geliri ile malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almakta olanların ölümü halinde, gelir veya aylık bağlanmasına veya toptan ödeme yapılmasına hak kazanan eş, çocuk, ana ve babasını ifade ettiği Kanun'da öngörülmüştür (SSGSSK. m. 3/1 b. 7).

Ölüm sigortasına tabi bir sigortalının hak sahiplerine sağlanacak olan haklar; ölüm aylığı bağlanması, ölüm toptan ödemesi yapılması, aylık almakta olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi, cenaze ödeneği verilmesi şeklinde belirlenmiştir (SSGSSK. m 32/1).

Ölüm aylığı: en az 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş; malûllük veya yaşlılık aylığı almakta iken veya bu aylıkların bağlanmasına hak kazanmış olup henüz işlemi tamamlanmamış; sigortalı olarak çalışmaya başlamaları sebebiyle, bağlanmış bulunan malûllük veya yaşlılık aylığı kesilmiş durumda iken ölen isteğe bağlı sigortalının hak sahiplerine, ölen sigortalının genel sağlık sigortası primi dâhil kendi sigortalılığından dolayı prim ve prime ilişkin her türlü borcunun olmaması veya ödenmesi ve yazılı istekte bulunmaları koşuluyla bağlanacaktır³⁴⁸ (SSGSSK. m. 32/2).

Sigortalının ölümü halinde hak sahiplerine bağlanacak olan aylığın hesaplanmasında esas alınacak olan aylıklar: sigortalının almakta olduğu veya bağlanmasına hak kazandığı malûllük veya yaşlılık aylığı; malûllük veya yaşlılık aylığı bağlandıktan sonra sigortalı olarak çalışmaya başlaması sebebiyle aylığı kesilen sigortalının, ölüm tarihi esas alınmak suretiyle malullük ve yaşlılık aylıklarının kesilmesi halinde yeniden bağlanacak olan aylıkları düzenleyen 27. veya

³⁴⁸ Bu konuda geniş bilgi için bkz. **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 551 vd.

30. maddelere göre tespit edilecek aylığı; en az 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olan sigortalının prim ödeme gün sayısı, 9000 günden az ise 9000 gün üzerinden, 9000 gün ve daha fazla ise toplam prim ödeme gün sayısı üzerinden, 29. madde hükümlerine göre hesaplanan aylığı olacaktır (SSGSSK. m. 33/1).

Yukarıdaki şekilde hesaplanacak olan ölüm aylığı, 34. maddede belirtildiği biçimde hak sahipleri arasında paylaşılacaktır. Bununla birlikte, hak sahiplerine bağlanacak aylıkların toplamı sigortalıya ait aylığın tutarını geçemez. Bu sınırın aşılması için gerekirse hak sahiplerinin aylıklarından orantılı olarak indirimler yapılacaktır (SSGSSK. m. 34/son).

Hak sahiplerine bağlanacak aylıklar, sigortalının ölüm tarihini, hak sahibi olma niteliğinin ölüm tarihinden sonra kazanılması halinde ise, bu niteliğin kazanıldığı tarihi takip eden aybaşından itibaren başlatılacaktır (SSGSSK. m. 35).

Ölen sigortalının hak sahibi olan eş, çocuk, ana ve babasına 34. maddeye göre bağlanacak olan aylıklar, yine aynı maddede belirtilen şartların ortadan kalktığı tarihi takip eden ödeme dönemi başından itibaren kesilecektir (SSGSSK. m. 35/1). Bu koşullar her hak sahibine göre kısaca şöyle sıralanabilir:

-Dul eş bakımından, yeniden evlenmeme³⁴⁹,

- Çocuklar bakımından; 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmuş olma ile Kanun'un 5. maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (e) bentleri hariç, 5510 sayılı Kanun veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmayan veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olması; kız çocuklarının ayrıca evli olmaması veya evli olmakla beraber, sonradan boşanmış veya dul kalmış olması [SSGSSK. m. 35/I, (b)];

349 Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 557.

- Ana ve baba bakımından ise; hak sahibi eş ve çocuklardan artan hisse bulunması, her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha az olması ve diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmamış olmasıdır [SSGSSK. m. 35/I, (d)]. Buna karşın, Kanun'un 4. maddesinin üçüncü fıkrasının (d) ve (e) bentlerinde belirtilen harp okulları ile fakülte ve yüksek okullar ile polis akademisi ile fakülte ve yüksek okullarda öğrenci olanların söz konusu hüküm uyarınca sigortalı sayılmaları, bağlanan aylıkların kesilmesine yol açmayacaktır (SSGSSK. m. 35/2).

Ölüm aylığının kesilmesine yol açan sebebin ortadan kalkması ve yeniden aylık bağlanması yönünde bir başvurunun olması halinde, 34. maddedeki koşulların da varlığı gözetilerek, başvuru tarihini takip eden aybaşından itibaren yeniden aylık bağlanacaktır (SSGSSK. m. 35/3).

Ölen isteğe bağlı sigortalıların hak sahiplerine ölüm aylığının bağlanamaması durumunda, ölüm tarihi esas alınmak suretiyle 31. maddenin birinci fıkrasına göre hesaplanacak olan tutar, 34. madde hükümleri dikkate alınarak hak sahiplerine toptan ödeme şeklinde verilecektir (SSGSSK. m. 36/1).

C. GENEL SAĞLIK SİGORTALISI OLARAK YARDIMLARA HAK KAZANILMASI

1. Genel Olarak

5510 sayılı Kanun ile getirilmiş bulunan genel sağlık sigortası, her şeyden önce yaşam ve sağlık hakkına ve bunların Anayasal değerine vurgu yapmayı gerektirmektedir.

Anayasa'nın 17. maddesinde, herkesin yaşama, maddî, manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu hükmünü öngörerek, yaşam hakkını Anayasal koruma altına alınmıştır. Yaşam hakkının sağlanmasının en önemli basamağını, herkese yeterli sağlık hizmeti sunulabilmesi hususu oluşturmaktadır. Zaten Anayasa'nın 56. maddesi devlete, herkesin hayatını beden ve ruh sağlığı içinde

sürdürmesini sağlamak görevini yüklemiştir. Anayasa'nın aynı maddesi aynı zamanda, herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğunu öngörmektedir. Öte yandan 56. maddenin son fıkrası, devletin, sağlık hizmetinin yaygın bir şekilde gerçekleşebilmesi için genel sağlık sigortası kurabileceği hükmünü içermektedir. İşte genel sağlık sigortası, Anayasa'nın anılan hükümlerinde belirtilen amaçların yerine getirilebilmesinin bir yöntemi olmaktadır.

Anayasa'nın 56. maddesinde öngörülmüş olmakla birlikte, ilk olarak 5510 sayılı Kanun ile düzenlenip uygulamaya konulan genel sağlık sigortasının³⁵⁰, bu kapsamdaki kişiler bakımından zorunlu olduğu; sigorta hak ve yükümlülüklerini ortadan kaldırmak, azaltmak, bunlardan vazgeçmek veya başkasına devretmek için sözleşmelere konulan hükümlerin geçersiz olacağı belirtilmelidir (SSGSSK. m. 92). Esasında sigortalılığın zorunlu olduğunu hüküm altına alan 92/1 maddesi tam olarak: “Kısa ve uzun vadeli sigorta kapsamındaki kişilerin sigortalı ve genel sağlık sigortalısı olması, genel sağlık sigortası kapsamındaki kişilerin ise genel sağlık sigortalısı olması zorunludur” ifadesini içermektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi, 5510 sayılı Kanun ile kısa ve uzun vadeli sigorta dışında, ayrıca genel sağlık sigortası da öngörülmüştür. Dolayısıyla, sigortalı ve genel sağlık sigortalısı olmak üzere iki ayrı sigorta terimi yaratılmıştır³⁵¹.

Genel sağlık sigortası, “kişilerin öncelikle sağlıklarının korunmasını, sağlık riskleri ile karşılaşmaları hâlinde ise oluşan harcamaların finansmanını sağlayan sigorta” olarak tanımlanmıştır (SSGSSK. m. 3/I, 8). Genel sağlık sigortasının Kanun'da bu şekilde tanımlanmış olması, genel sağlık sigortasını bizzat sağlık hizmeti veren bir sigorta kolu olmaktan çıkarıp, sağlık hizmetlerinin finansmanını sağlayan bir sigorta kolu olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur³⁵². Bunun yanında, genel sağlık sigortasının bir sigorta kolu olmayıp, sağlık hizmetlerinin sağlanmasına

350 **Arıcı**, Sistemin Yeterliliği Sorunu, s. 148.

351 Bunun eleştirisi için bakınız: **Akın**, Sosyal Güvenlik Sisteminin Kapsamı, s. 130; **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 726.

352 **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 379-380 vd.

ve finansmanına ilişkin olan bir sosyal politika tercihi olduğu görüşü de ileri sürülmüştür³⁵³.

Diğer taraftan, genel sağlık sigortası, kişilerin ekonomik güçlerine ve isteklerine bakılmaksızın, gelecekte ortaya çıkabilecek hastalık riskine karşı, toplumun tüm bireylerinin sağlık hizmetlerinden eşit ve etkili bir şekilde faydalanmasını sağlamayı amaçlayan bir sosyal güvenlik aracı şeklinde tanımlanmıştır³⁵⁴.

Genel sağlık sigortasının kimleri kapsamına aldığı, 5754 sayılı Kanun'un 38. maddesi ile değişik 60. madde ile belirlenmiştir. Hüküm incelendiğinde, 60. maddede sayılmış bulunan genel sağlık sigortalısı gruplarının hepsinin, ortak koşul olarak, Türkiye'de ikamet ediyor olmaları gerektiği ortaya çıkmaktadır³⁵⁵.

Anılan hükmün birinci maddesi, genel sağlık sigortalısı olacakları ayrı bentler halinde belirlemiş ve ayrıca son bendinde, genel sağlık sigortalısı olarak sayılanlar dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşların da genel sağlık sigortalısı sayılacaklarını belirtmiştir. Bu haliyle hüküm, kişiler bakımından uygulama alanını geniş tutmuş ve bütün vatandaşları genel sağlık sigortası kapsamına almaya çalışmıştır³⁵⁶.

Genel sağlık sigortasının kişiler bakımından kapsamı, konumuz itibariyle burada ayrıntıları ile ele alınmayacaktır. Burada sadece, Kanun'un 60. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde belirtilen isteğe bağlı sigortalıların genel sağlık sigortalılıklarına kısaca yer verilecektir.

İsteğe bağlı sigortalılar, sigortalı olarak tescil edildikleri tarihten itibaren genel sağlık sigortalısı sayılır ve ayrıca bir bildirim gerek olmaksızın, kendiliğinden tescil edilmiş sayılır [SSGSSK. m. 61/I, (a)]. Belirtelim ki genel sağlık sigortasından

353 Şakar, Uygulama, s. 353-354.

354 Oral, s. 52; Bostancı, Genel Sağlık Sigortası, s. 153.

355 Tuncay/Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 381; Bostancı, Genel Sağlık Sigortası, s. 158.

356 Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 1160; Bostancı, Genel Sağlık Sigortası, s. 158.

sadece isteğe bağlı sigortalı değil, onunla birlikte bakmakla yükümlü olduğu kişiler de yararlanacaktır. Kanun'un 3. maddesine göre bakmakla yükümlü olunan kişi; genel sağlık sigortalısının, sigortalı sayılmayan veya isteğe bağlı sigortalı olmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olan; eşini; 18 yaşını, lise ve orta öğrenim ve çıraklık eğitimi ile işletmelerde meslekî eğitim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurmamış³⁵⁷ ve evli olmayan çocukları ile yaşına bakılmaksızın malûl olduğu tespit edilen evli olmayan çocuklarını; geçiminin sigortalı tarafından sağlandığı Kurumca belirlenen kriterlere göre tespit edilen ana ve babasını, ifade etmektedir (SSGSSK. m. 3/I, b. 10).

Önemle belirtelim ki, isteğe bağlı sigortalılar aynı zamanda bakmakla yükümlü olunan kişi olsalar da genel sağlık sigortalısı sayılırlar ve buna ilişkin primi ödemekle yükümlü olurlar³⁵⁸ (SSGSSK. m. 52/2). Dolayısıyla isteğe bağlı sigortalı olan bir kişi, genel sağlık sigortası bakımından, bakılmakla yükümlü olunan kişi niteliğini taşıyamayacaktır³⁵⁹. Bu hüküm, 5510 sayılı Kanun'un, 1479 sayılı Bağ-Kur

³⁵⁷ Kanun zaten, genel sağlık sigortalısı sayılan kişilerin 18 yaşından küçük olan çocuklarının, ana ya da babalarının tescil edilmiş olmalarına bakılmaksızın ve ayrıca bir işleme gerek olmadan, 18 yaşlarını dolduruncaya kadar genel sağlık sigortalısı veya genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olarak sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlandırılacaklarını öngörmüştür (SSGSSK. m. 61/2).

³⁵⁸ Bu durumda, Kanun'un 6. maddesinde sayılanların isteğe bağlı sigortalı olmayıp, bakmakla yükümlü olunan kişi olması durumunda, prim ödemek zorunda olmadığı halde; bu kişilerin isteğe bağlı sigortalı olmaları durumunda prim ödemek zorunda kalmalarının eşitlik ilkesine aykırı olduğu ileri sürülmüştür (**Başterzi** s. 54).

³⁵⁹ **Karakaş**, Genel Sağlık Sigortalılığı,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20091115699.htm; **Kurt, Resul**, 5754, 5763 ve 5797 Sayılı Kanunla Yapılan Son Değişikliklerle, Sosyal Güvenlik Reformu Rehberi, İstanbul, Tiem Yayıncılık, 2. Baskı, Kasım 2008, s. 141; **Akın**, Sigortalılığın Kapsamı ve Primli Rejimle Bağdaşması, s. 48.

Kanunu hükümlerine daha yakın olduğunun bir başka örneğidir³⁶⁰. Bunun gibi, 60/I, (d) ve (g) bentlerinde belirtilen genel sağlık sigortalıları dışındakilerden evli olan eşlerin her ikisinin de genel sağlık sigortası şartlarını taşımaları halinde, her ikisi de ayrı ayrı genel sağlık sigortalısı sayılacak ve böylece bakmakla yükümlü olunan niteliği burada söz konusu olmayacaktır (SSGSSK. m. 60/4).

5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce yürürlükte bulunan kanunlar uyarınca isteğe bağlı sigortalı olanlardan, aynı zamanda sağlık sigortasından da yaralananların buna ilişkin prim ödeme gün sayıları, genel sağlık sigortası prim ödeme gün sayısı olarak değerlendirilecektir³⁶¹ (SSGSSK. geç. madde 7/6).

Genel sağlık sigortalılığı, yerleşim yerinin Türkiye dışına taşınması, 60. maddenin üçüncü fıkrası gereği genel sağlık sigortası niteliğinin yitirilmesi veya ölüm tarihinden itibaren sona erecektir (SSGSSK. m. 61/4, m. 92/3). Bununla birlikte, genel sağlık sigortalılıkları isteğe bağlı sigortalılıklarından doğan sigortalıların, isteğe bağlı sigortalılık koşullarını kaybetmeleri sebebiyle, bu sigortalılıklarının sona ermesi halinde de (zorunlu sigortalı olarak çalışmaya

³⁶⁰ Zira 03.08.2005 tarihli Bağ-Kur Sağlık Sigortası Yardımları Yönetmeliği'nin 5. maddesi, "Bağ-Kur sigortalısı olarak sağlık yardımı kapsamına girenlerin eş, çocuk, ana ve babalarının ayrıca Bağ-Kur Kanunu kapsamına girmeleri halinde, bunlardan da sağlık sigortası primi alınacaktır." hükmünü içermekteydi. Yargıtay'ın da bu husustaki bir kararına göre, eşin zorunlu Bağ-Kur sigortalısı olması nedeniyle onun sağlık sigortası yardımlarından yararlanan isteğe bağlı Bağ-Kur sigortalı eşten, bu sigorta türüne ilişkin primin alınması gerekmekteydi (Yarg. 10. HD. , 28.04.1988, E. 1988/2356, K. 1988/2889, Yargıtay Kararları Dergisi, Cilt: 15, Sayı:1, Ocak 1989, s. 54 vd.).

³⁶¹ 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce mevcut olan sosyal sigorta mevzuatına göre isteğe bağlı sigortalılık veya iştirakçilik devam ederken, bu sigortaya tabi olanlar, sağlık sigortasından yararlanamıyorlardı. Buna karşın, Bağ-Kur'a tabi isteğe bağlı sigortalı olanlar, 24.07.2003 tarihli 4956 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten önce, hem sigortalılıkları süresince hem de yaşlılık aylığına hak kazandıkları dönemde sağlık sigortası yardımlarından yararlanmaktaydılar (Ek m. 11). Bunun içinse, Kanun'un ek 15. maddesi ile geçici 7. maddesine göre ayrıca % 20 oranında sağlık sigortası primi ödemekte idiler. Ne var ki; anılan değişiklik ile sadece Kanun'un 24. maddesine tabi olanlar sağlık yardımlarından yararlandırılmışlardır. Bu husus, 12.01.2005 tarih ve 25698 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bağ-Kur İsteğe Bağlı Sigortalılık Yönetmeliği'nin 13. maddesinde de; "4.10.2000 tarihinden sonra sigortalı olanlar sağlık sigortası yardımlarından yararlanamazlar. Ancak, bu tarihten önce sağlık sigortası yardımlarından yararlananlar ile 1479 sayılı Kanunun Geçici 23. maddesine göre sağlık sigortası yardımlarından yararlanacak olanların hakları saklıdır." şeklinde düzenlenmiştir. 5510 sayılı Kanun'un geçici 7. maddesinin 6. fıkrası da 04.10.2000 tarihinden önce Bağ-Kur'a tabi isteğe bağlı sigortalı olup, sağlık sigortası yardımlarından yararlananlara ilişkin bir düzenlemedir.

başlamaları sebebiyle sona erme durumu hariç) genel sağlık sigortalılıkları, sigortalılık niteliğinin kaybedildiği tarihten itibaren son bulacaktır. Diğer bir

anlatımla kişinin, Kanun'un 60/I, (b) bendi kapsamındaki genel sağlık sigortalılığı, sigortalılık niteliğinin yitirildiği tarihten itibaren sona erecektir³⁶².

2. Sağlık Hizmeti ve Yararlanma Koşulları

Genel sağlık sigortası hükümlerinin düzenlendiği 60. ve devamındaki maddelerin sistematığına bakıldığında, sağlanan sağlık hizmetleri ve diğer hakların ikinci bölümde, bunlardan yararlanma koşullarının ise, üçüncü bölümde düzenlenmiş olduğu görülecektir. Her ne kadar Kanun böyle bir sistematik benimsemişse de biz, sağlık hizmetleri ve bunlardan yararlanma koşullarının daha önce incelenmesinin kanun yapma tekniğine daha uygun düşeceği kanaatindeyiz.

Hemen burada belirtelim ki, genel sağlık sigortası ile sunulan sağlık yardımları, önceki mevzuatta yer alan sağlık yardımlarından farklı olarak, sigortalı olmaya bağlı bir sonuç değil, sosyal sigortadan tamamen ayrı bir sigortalılık türü olarak genel sağlık sigortalısı olmanın bir sonucudur³⁶³.

a) Sağlık Hizmeti

Sağlık hizmeti, genel sağlık sigortalısı ile bakmakla yükümlü olduğu kişilere, 63. madde gereğince finansmanı sağlanan tıbbî ürün ve hizmetleri ifade eder (SSGSSK. m. 3/I, b. 22). Buradan da anlaşıldığı üzere sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan genel sağlık sigortalısı ile bakmakla yükümlü olduğu kişiler yararlanır (SSGSSK. m. 62/2).

362 Şakar, Uygulama, s. 373.

363 Bostancı, Genel Sağlık Sigortası, s. 157.

b) Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Koşulları

İsteğe bağlı sigortalıların sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için, belli bir prim ödeme gün sayısını doldurmuş olma ve prim ödeme koşullarının yanında ayrıca, sağlık hizmet sunucularına birtakım belgeleri göstermeleri gerekecektir (SSGSSK. m. 67). Bununla birlikte bu koşulların, 18 yaşını doldurmamış olan kişiler ile tıbben başkasının bakımına muhtaç olan kişiler bakımından ve acil haller, iş kazası ile meslek hastalığı halleri, bildirim zorunlu bulaşıcı hastalıklar, koruyucu sağlık hizmetleri, analık halinde sağlık hizmetleri, 75. maddede sayılan afet ve savaş ile grev ve lokavt³⁶⁴ hallerinde aranmayacağını belirtmek gerekir (SSGSSK. m. 67/1).

aa) Bekleme Süresi

Kurum tarafından finansmanı sağlanan sağlık hizmetleri ve diğer haklardan yararlanabilmek için Kanun ilk koşul olarak, sigortalının sağlık hizmeti sunucusuna başvurduğu tarihten önceki son bir yıl içinde toplam 30 gün genel sağlık sigortası prim ödeme gün sayısının olması gerektiğini öngörmüştür [SSGSSK. m. 67/I, (a)]. Bu koşul, doldurulması gerekli olan asgari prim gün sayısını ifade etmektedir. Ön koşul sayılan bu şart sağlandıktan sonra, aşağıda belirtmiş olduğumuz sağlık hizmeti sunucusuna başvurulduğu tarihte, prim ve prime ilişkin herhangi bir borcun bulunmaması gerektiği koşulunun sağlanıp sağlanmadığına bakılacaktır.

Kural olarak, son bir yıl içinde toplam otuz gün genel sağlık sigortası prim ödeme gün sayısının doldurulmuş olması gerekmektedir; ancak genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi kapsamından çıkanların, genel sağlık sigortalısı olduğu tarihten itibaren otuz gün içinde sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi için bu koşul aranmayacaktır (SSGSSK. m. 67/2).

364 Bu hüküm, 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu'nun 42. maddesinin son fıkrası ile de uyumludur (Sözer, Ali Nazım, Genel Sağlık Sigortası Edimlerinden Yararlanmada Prim Koşulu, Mess Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 13, Mart 2009, s. 165).

Anılan otuz günlük sürenin değerlendirmesinde dikkate alınmayacak olan birtakım süreler söz konusudur. Buna göre, herhangi bir sebeple silâh altına alınan sigortalının askerlikte geçen hizmet süresi, hükümlülükle sonuçlanmayan tutuklulukta geçen süre, iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortalarından geçici iş göremezlik ödeneği alan sigortalının iş göremediği süre, sigortalının greve iştirak etmesi veya işverenin lokavt yapması hallerinde geçen süreler, otuz günlük genel sağlık sigortası primi ödeme gün sayısında dikkate alınmayacaktır (SSGSSK. m. 67/3).

bb) Prim Ödeme Koşulu

İsteğe bağlı sigortalının ödemekle yükümlü olduğu prim oranı, daha önce belirtildiği üzere, prime esas kazancın alt sınırı ile üst sınırı arasında, sigortalı tarafından belirlenen prime esas aylık kazancın % 32'sidir. Bu oranın % 12'si ise genel sağlık sigortası primini oluşturmaktadır (GSİY. m. 13/2)³⁶⁵. Burada belirtelim ki, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önceki mevcut mevzuata göre isteğe bağlı sigortalıların hastalık sigortası primi ödememekle birlikte, yaşlılık veya malullük aylığı bağlandığında, adı geçen sağlık hizmetinden kendileri ile birlikte bakmakla yükümlü oldukları kişilerin yararlandırılmaları, isteğe bağlı sigortalıların da hastalık primi ödemesi gerektiği yönünde eleştirilmiştir³⁶⁶. Bu durumun isteğe bağlı sigorta düzenlemesinin amacıyla çeliştiği ve Kurumun aktüeryal dengesini (gerçekleşecek risklere karşı kaynakların yeterliliğinin korunması³⁶⁷) bozduğu da ileri sürülmüştür³⁶⁸. 5510 sayılı Kanun ile getirilen genel sağlık sigortası ve bundan yararlanmak için ödenmesi zorunlu olan % 12'lik prim oranının öngörülmesi ile

³⁶⁵ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/>.

³⁶⁶ **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 1. Bası, s. 164.

³⁶⁷ **Günay, Cevdet İlhan**, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, Ankara, Yetkin Yayınları, 2004, s. 558.

³⁶⁸ **Başterzi**, s. 52.

yapılan bu eleştirilerin dikkate alınmış olduğu belirtilmektedir³⁶⁹. 5510 sayılı Kanun ile isteğe bağlı sigortalılardan genel sağlık sigortası primi alınarak, bu kişilerin prim öderken de genel sağlık sigortasından yararlanmalarının sağlanması, daha akılcı bir yöntem olmuştur³⁷⁰.

Bir isteğe bağlı sigortalının her ay otuz tam gün genel sağlık sigortası primi ödemesi zorunludur. Bununla birlikte, kısmi süreli çalışan isteğe bağlı sigortalılar bakımından ödenmesi gereken genel sağlık sigortası primi, ayın zorunlu sigortalı olarak çalışılan günleri dışında kalan günleri için, isteğe bağlı sigorta gün sayısı kadar olacaktır (SSGSSK. m. 88/3). Genellikle iş sözleşmesine dayalı olarak çalışan bu sigortalılar, otuz günden az çalışıyor olsalar dahi, 4/I, (a) bendi kapsamında sigortalı sayılacaklardır. 4/I, (a) bendi kapsamında sigortalı olmakla birlikte, 4857 sayılı Kanun'un 13 ve 14. maddelerine göre kısmi süreli veya çağrı üzerine çalışanlar ile 5510 sayılı Kanun'a göre ev hizmetlerinde ay içerisinde otuz günden az çalışan sigortalılar için, eksik günlerine ait genel sağlık sigortası primlerinin otuz güne tamamlanması zorunludur³⁷¹ (SSGSSK. m. 88/4). Bu durumda olan sigortalıların eksik günlerine ilişkin genel sağlık sigortası primlerinin, 60/I, (c) bendinin (1) numaralı alt bendi veya (g) bendi kapsamında ödeneceği, anılan maddenin aynı fıkrasında öngörülmüştür (SSGSSK. m. 88/4). Ancak burada prim ödeme yükümlüsünün kim olduğuna ilişkin bir açıklık söz konusu değildir³⁷².

369 **Tuncay**, Fiili Çalışma İlişkisine Dayanmayan Sigortalılık, s. 70; **Alper, Yusuf**, Sosyal Güvenliğin Finansmanı/Primler, Kamu-İş, Yeni Düzenlemeler Çerçevesinde Sosyal Güvenlik Mevzuatı Semineri (29-30 Kasım 2006), Ankara, Nisan 2007, s. 237.

³⁷⁰ **Alper**, Primler, s. 242.

³⁷¹ Burada, tam gün çalışan bir işçinin sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi için, Kanun'un 67. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine göre son bir yılda otuz gün prim ödemiş olması yeterli görülmüş iken, kısmi süreli çalışan bir işçinin, her ay otuz tam gün üzerinden prim ödemesi gerektiği koşulunun öngörülmüş olmasının, kabul edilebilir bir sonuç olmadığı haklı olarak belirtilmiştir (**Sözer**, Prim Koşulu, s. 166). Ayrıca, aynı konuyu düzenleyen 67/I, a, 88/3, 88/4 ve 88/8 maddelerindeki hükümlerin, çözümsüz norm çatışmasına yol açtığı, bu durumda yargıcam adil olduğuna kanaat getirdiği hükmü uygulaması gerektiği ve önceki bir yılda otuz gün prim ödemiş olma koşulunun uygulanmasının, her ay otuz gün prim ödeme koşuluna göre daha makul olduğu ileri sürülmüştür (**Sözer**, Prim Koşulu, s. 166).

³⁷² **Aslanköylü**, Kanun Şerhi, s. 1393.

Kanaatimizce, işveren sadece çalışılan günlere ait olan primleri ödemekle yükümlü tutulabileceğinden, eksik kalan genel sağlık sigortası primlerinin ödeme yükümlüsünün bizzat sigortalının kendisi olması gerekir³⁷³.

Yukarıda, ödenmesi gereken genel sağlık sigortası prim oranı genel şekliyle belirtilmiştir. Sağlık sunucusuna başvuran bir isteğe bağlı sigortalının, sağlık hizmetinden yararlanabilmesi için gerekli olan prime ilişkin koşulların ise ayrıca belirtilmesi gerekmektedir.

Kanun'un 67. maddesine göre, isteğe bağlı sigortalının ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin³⁷⁴ sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için, sağlık hizmeti sunucusuna başvurulduğu tarihten önceki son³⁷⁵ bir yıl içinde, toplam otuz günlük genel sağlık sigortası prim ödeme gün sayısının bulunması koşulunun yanında, aşağıdaki koşulların da gerçekleşmesi gerekmektedir:

- Sağlık hizmeti sunucusuna başvurulduğu tarihte³⁷⁶, 60 günden fazla prim ve prime ilişkin her türlü borcun bulunmaması³⁷⁷ [SSGSSK. m. 67/I, (b)],

- Yukarıdaki bentlerde sayılan şartlarla birlikte, sağlık hizmeti sunucusuna başvurulduğu tarihte, prim ve prime ilişkin herhangi bir borcun bulunmaması [SSGSSK. m. 67/I, (c)].

373 Tezel/Kurt, s. 219.

374 Kanun'da, "...genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin, sağlık hizmeti sunucusuna başvurduğu tarihten önceki son bir yıl içinde toplam 30 gün genel sağlık sigortası prim ödeme gün sayısının olması" ifadesi yer almaktadır. Buradan, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişinin de prim ödemekle yükümlü olduğu gibi bir anlam çıkarılabilecektir ki; bu bağlı sigortalılık kavramı ile bağdaşmayacaktır (Sözer, Prim Koşulu, s. 165-166; Bostancı, Genel Sağlık Sigortası, s. 160-161).

375 Kanun'un ifadesi, "...önceki son bir yıl içinde..." şeklinde olduğundan, "son" kelimesinin ifadeye bir anlam katmadığı belirtilmiştir (Bostancı, Genel Sağlık Sigortası, s. 160).

376 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun hastalık sigortasını düzenleyen 32. maddesinde ise, "hastalığın anlaşıldığı tarihten önceki bir yıl içinde..." demektedir.

377 Burada sadece genel sağlık sigortasına ilişkin olan primlerin değil, uzun ve kısa vadeli sigorta kollarına ait olan primlerin de tümüyle ödenmiş olmasının aranması, Sosyal Sigorta Hukuku'nu niteliği ile bağdaşmadığı belirtilmiştir (Sözer, Prim Koşulu, s. 167).

İlk olarak, sağlık yardımlarından yararlanabilmek için hiç prim borcu olmaması gereken sigortalılar ile sadece 30 günlük prim ödeme gün sayısını doldurmuş olmaları yeterli görülen sigortalılar arasında böyle bir ayırım yapılmış olmasının makul bir nedene dayandırılmayacağı, bunun Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı düşen bir durum yarattığı söylenmelidir³⁷⁸.

Öte taraftan, 67/I, (b) bendindeki koşulun, esasında 4/I, (b) bendine göre sigortalı olanlar ile 60. maddede sayılanların dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşların genel sağlık sigortalılıkları ile ilgili olduğu, aynı bentte belirtilmiştir. Buna rağmen, 67/I, (c) bendi, isteğe bağlı sigortalıların, ilk iki bentte sayılan koşulları da yerine getirmiş olmaları gerektiğini öngörmektedir. Kanaatimizce, 67/I, (b) bendinin bu haliyle isteğe bağlı sigortalılar bakımından uygulanması mümkün değildir. Zira 67. maddenin birinci fıkrasının son bendi, sağlık sunucusuna başvuran isteğe bağlı sigortalının, o tarih itibarıyla prim ve prime ilişkin herhangi bir borcunun bulunmaması gerektiği düzenlemesini içermektedir. Kanun'un lafzına göre, isteğe bağlı sigortalıların sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi için, bir günlük prim borcunun dahi bulunmaması gerekmektedir. Dolayısıyla, 60 güne kadar prim borcu bulunması halinde sağlık hizmetlerinden veya diğer yardımlardan yararlanılabileceğini düzenleyen 67/I, (b) bendinin, aynı maddenin (c) bendi karşısında uygulanabilirliğinin savunulması mümkün değildir.

Kanun'un, 60 güne kadar prim borcu bulunması halinde dahi sağlık hizmetlerinden veya diğer yardımlardan yararlanılabileceğinin öngörüldüğü (b) bendinin, isteğe bağlı sigortalılar bakımından uygulanmayacağı sonucu çıkmakla birlikte, bu imkânın isteğe bağlı sigortalılara tanınmamasının nedeni anlaşılabilir değildir. 60. maddede sayılanların dışında kalan ve başka bir ülkede

378 **Sözer**, Prim Koşulu, s. 167; **Ergin, Hediye**, Genel Sağlık Sigortasında Geline Son Durum, *Mess Sicil İş Hukuku Dergisi*, S. 11, Eylül 2008, s. 122; **Okur, Ali Rıza**, Genel Sağlık Sigortasının Ortaya Çıkaracağı Sorunlar, *Sosyal Güvenlik Hukuku Yasalar ve Gerçekler*, 26-27.01.2007 tarihli "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunları ve Gerçekler" Sempozyumu, İstanbul Barosu Yayınları, Haziran 2007, s. 180.

sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşlara, prim borçlarının 60 günü geçmemesi koşuluyla sağlık hizmetlerinden yararlanma imkânı sunulurken, isteğe bağlı sigortalıların bu düzenlemeden yararlanabilmelerinin (c) bendi ile engellenmesi, yerinde olmayan bir ayrıma neden olmuştur. Diğer bir ifadeyle, 60. maddede özel olarak genel sağlık sigortalısı sayılanlar dışında kalan kişileri genel sağlık sigortası kapsamına alan ve genel bir düzenlemeyi içeren anılan maddenin birinci fıkrasının (g) bendine tabi olanlara, prim borcunu ödeme süresi ve genel sağlık sigortasından yararlanma bakımından isteğe bağlı sigortalılara göre üstünlük tanınmasının haklı bir gerekçesi olamaz.

Hiç prim borcunun olmaması koşulunun; sağlanacak sağlık hizmetleri ile kişilerden alınan primler arasında ilişki kurulamayacağı, sigortalılık hak ve yükümlülüklerinden vazgeçilemeyeceği kuralları ile bağdaşmadığı ve neticede bu durumun sosyal güvenlik hakkını kullanılmaz hale getirdiği haklı olarak ileri sürülmüştür³⁷⁹. Bunun gibi, sağlık hizmetinin alımı için sağlık sunucularına başvurulduğunda, borcun olup olmadığının araştırılmasının, sağlık hakkını zedeleyen bir durum yaratması sebebiyle, bu düzenlemenin kaldırılması gerektiği de ileri sürülmüştür³⁸⁰. Hemen burada belirtelim ki, sağlık hizmeti sunucusuna başvurduğu tarihte, prim veya prime ilişkin herhangi bir borcu bulunan isteğe bağlı sigortalının, bu borcunu sağlık hizmet sunucusuna başvurduğu tarihten sonraki bir tarihte ödemiş olsa dahi, başvuru tarihi ile söz konusu borcu ödediği tarih arasında yapılan sağlık hizmeti giderleri ve yol gideri, gündelik ve refakatçi giderleri Kurum tarafından karşılanmayacaktır (GSSİY. m. 11/4).

Yukarıdaki açıklamalar ile birlikte tekrar değerlendirildiğinde, isteğe bağlı sigortalıların sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için yerine getirmeleri gereken koşulların; sağlık hizmeti sunucusuna başvurdukları tarihten önceki son bir yıl içinde toplam otuz günlük genel sağlık sigortası prim ödeme gün sayısını doldurmuş olmalarının yanı sıra, sağlık hizmeti sunucusuna başvurdukları tarihte, prim ve prime ilişkin herhangi bir borcun bulunmaması koşullarının olduğu görülecektir.

379 **Sözer**, Prim Koşulu, s. 167.

380 **Bakırcı**, s. 112.

cc) Belge Gösterme Koşulu

Genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlanabilmeleri için, sağlık hizmet sunucularına başvurduklarında veya acil hallerde acil halin sona ermesinden sonra, nüfus cüzdanı, sürücü belgesi, evlenme cüzdanı, pasaport veya Kurum tarafından verilen resimli sağlık kartı belgelerinden birini göstermeleri zorunludur (SSGSSK. m. 67/3). Gösterilmesi zorunlu olan belgeler, Kanun maddesinde açıkça belirtilmiş olup, bunlar dışındaki bir belge ile sağlık sunucusuna başvurulamaz³⁸¹.

dd) Katılım Payı

Genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için, ayrıca parasal katkıda bulunmaları gerekmektedir ki; ödenecek olan bu tutar, katılım payı olarak adlandırılmaktadır³⁸². Katılım payının alınması, yersiz hizmet taleplerini engelleyici bir rol oynaması bakımından yerinde görülmüştür³⁸³.

Katılım payı, “sağlık hizmetlerinden yararlanabilmek için, genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olduğu kişiler tarafından ödenecek tutar” biçiminde tanımlanmıştır (SSGSSK. m. 3/I, b. 26).

Katılım payı her sağlık hizmetinden değil; fakat Kanun’un belirlediği bazı sağlık hizmetlerinden alınmaktadır. Bunlar; ayakta tedavide hekim ve diş hekimi muayenesi, vücut dışı protez ve ortezler, ayakta tedavide sağlanan ilaçlar, 63/I, (e) bendi gereğince sağlanan ve bir hastalığın tedavisinin başka tıbbî bir yöntemle mümkün olmaması nedeniyle yapılacak yardımcı üreme yöntemi tedavisi dışındaki yardımcı üreme yöntemi tedavisinde ve Kurumca belirlenecek hastalık gruplarına

381 **Tuncay/Ekmeççi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası s. 396; **Bostancı**, Genel Sağlık Sigortası, s. 161; **Ergin**, Son Durum, s. 122; **Okur**, Genel Sağlık Sigortası, s. 199.

382 **Tuncay/Ekmeççi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 397.

383 **Arıcı**, Sistemin Yeterliliği Sorunu, s. 154.

göre yatarak tedavide finansmanı sağlanan sağlık hizmetleridir (SSGSSK. m. 68/1). Ayrıca belirtelim ki Kanun, bu sağlık hizmetlerini sunacak olan sağlık hizmet sunucularının kamu veya özel sektöre ait olup olmamaları yönünde bir ayırım yapmamıştır³⁸⁴.

Kanun, katılım payı alınacak olan sağlık hizmetlerine, sağlık hizmetleri ve kişiler bakımından istisna getirerek, bu hallerde katılım payı alınmayacağını öngörmüştür (SSGSSK. m. 69/1). İstisna olan bu hallerden, isteğe bağlı sigortalılıkla da ilgili olması sebebiyle sadece sağlık hizmetlerine değinilecektir. Buna göre katılım payı alınmayacak olan sağlık hizmetleri; afet ve savaş hali nedeniyle sağlanan sağlık hizmetleri; aile hekimi muayeneleri ve kişiye yönelik koruyucu sağlık hizmetleri; sağlık raporu ile belgelendirilmek şartıyla, Kurumca belirlenen kronik hastalıklar; Kurum tarafından belirlenen hayati öneme sahip vücut dışı ortez ve protez tedavisiyle ilgili sağlık hizmetleri; organ doku ve kök hücre nakli; Kanun'un 94. maddede tanımlanan kontrol muayeneleridir. Belirtelim ki, acil hallerin katılım payı alınmayacak durumlar arasında sayılmamış olması, insan onurunun korunması ilkesiyle bağdaşmadığı gerekçesiyle haklı olarak eleştirilmiştir³⁸⁵.

3. Finansmanı Kurum Tarafından Sağlanan Sağlık Hizmetleri

a) Koruyucu Sağlık Hizmetleri

Koruyucu sağlık hizmeti, sosyal güvenliğin amacının gerçekleşmesi bakımından öngörülmüş olan önemli bir kurumu oluşturmaktadır. Koruyucu sağlık hizmetleri, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesine kadar, Türk Sosyal Güvenlik sistemine yabancı bir sağlık hizmeti olmuştur³⁸⁶. Sigortalılara böyle bir sağlık hizmetinin sunulması, Anayasal hakların hayata geçirilebilmesi yönünde gerçekleşen

384 **Bilgili**, Sosyal Güvenlik Uygulaması, s. 443; **Çelik, Hüseyin**, GSS ile Getirilen Yenilikler, *Mess Mercek Dergisi Özel Sayısı*, Y. 11, S. 43, Temmuz 2006, s. 164.

385 **Bakırcı**, s. 115.

386 **Çelik, H.**, s. 162.

önemli bir adım olarak nitelendirilebilir³⁸⁷. Zira koruyucu sağlık hizmetlerinin amacı, sigortalının hastalanmamasını sağlamak olup, hastalığı önlemeye yönelik olan her türlü sağlık hizmet bu kapsamda değerlendirilebilecektir³⁸⁸.

Koruyucu sağlık hizmetleri, 63. maddenin birinci fıkrasının ilk bendinde belirtilmiş olan bir sağlık hizmeti olup, kişilerin hastalanmalarına bakılmaksızın kişiye yönelik koruyucu sağlık hizmetleri ile insan sağlığına zararlı madde bağımlılığını önlemeye yönelik koruyucu sağlık hizmetleri biçiminde ayrılmıştır.

5510 sayılı Kanun ile koruyucu sağlık hizmetinin öngörülmesi, “aile hekimliği” kurumunun oluşması³⁸⁹ ve sağlık hizmetleri bünyesinde etkin bir uygulama alanına sahip olmasının önünü açacak nitelikte bir düzenleme olmuştur.

b) Hastalık Halinde Ayakta veya Yatarak Sunulan Sağlık Hizmetleri

Finansmanı sağlanan sağlık hizmetlerinin ikinci bölümünü oluşturan bu sağlık hizmeti ile kişilerin hastalanmaları halinde ayakta veya yatarak; hekim tarafından yapılacak muayene, hekimin göreceği lüzum üzerine teşhis için gereken klinik muayeneler, laboratuvar tetkik ve tahlilleri ile diğer tanı yöntemleri, konulan teşhise dayalı olarak yapılacak tıbbî müdahale ve tedaviler, hasta takibi ve rehabilitasyon hizmetleri, organ, doku ve kök hücre nakline ve hücre tedavilerine yönelik sağlık hizmetleri, acil sağlık hizmetleri, ilgili kanunları gereğince sağlık meslek mensubu sayılanların, hekimlerin kararı üzerine yapacakları tıbbî bakım ve tedaviler sağlanacaktır [SSGSSK. m. 63/I, (b)].

Kanaatimizce, hastalık hali kavramının kapsamı geniş tutulmalı, tıbbi bakım ve tedavi gerektiren, bedensel veya ruhsal bütün bozuklukları içine alan bir kavram olarak düşünülmelidir. Bu durumda, alkol bağımlılığı veya zayıflama hastalığında

387 Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 1173.

388 Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 731; Bostancı, Genel Sağlık Sigortası, s. 163.

389 Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 1173.

olduğu gibi hastalanan kişinin kusurlu olmasına veya hastalığın nedenine bakılmaksızın, bu kişiler de sağlık hizmetinden yararlanabilmelidirler³⁹⁰.

c) Analık Halinde Ayakta veya Yatarak Sunulan Sağlık Hizmetleri

Hastalık halinde sunulacak olan sağlık hizmetlerinde olduğu gibi analık halinde de sağlık hizmetleri, ayakta veya yatarak olmak üzere iki şekilde sunulabilecektir. Ayakta veya yatarak sunulacak olan bu sağlık hizmetleri şu şekilde belirlenmiştir: hekim tarafından yapılacak muayene; hekimin göreceği lüzum üzerine teşhis için gerekli olan klinik muayeneler, doğumun gerçekleştirilmesi, laboratuvar tetkik ve tahlilleri; teşhis için gerekli diğer tanı yöntemleri (röntgen, ültrason, tomografi vb.)³⁹¹; konulan teşhise dayalı olarak yapılacak tıbbî müdahale ve tedaviler, hastanın takibi; gerekli görüldüğünde rahim tahliyesi, tıbbî sterilizasyon ve acil sağlık hizmetleri; ilgili kanunları gereğince sağlık meslek mensubu sayılanların, hekimlerin kararı üzerine yapacakları tıbbî bakım ve tedaviler (fizik tedavi, masaj vb.)³⁹².

d) Hastalık Halinde Ayakta veya Yatarak Ağız ve Diş Sağlığına Yönelik Sunulan Hizmetler

5754 sayılı Kanun'un 40. maddesi ile değiştirilmiş olan 63. maddenin birinci fıkrasının (d) bendinde, sigortalıların ağız ve diş hastalıklarının ayakta veya yatarak uygulanacak olan tedavi ile hangi sağlık hizmetinden yararlanabilecekleri düzenlenmiştir. Buna göre sunulacak olan sağlık hizmetleri; ağız ve diş muayenesi, diş hekiminin göreceği lüzum üzerine ağız ve diş hastalıklarının teşhisi için gereken klinik muayeneler, laboratuvar tetkik ve tahlilleri, diğer tanı yöntemleri, konulan teşhise dayalı olarak yapılacak tıbbî müdahale ve tedaviler, diş çekimi, konservatif diş tedavisi ve kanal tedavisi, hasta takibi, diş protez uygulamaları, ağız ve diş

390 **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 389.

391 **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 732.

392 **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 732.

hastalıkları ile ilgili acil sağlık hizmetleri, 18 yaşını doldurmamış kişilerin ortodontik diş tedavileri, şeklinde belirlenmiştir [SSGSSK. m. 63/I (d)].

Hemen belirtmek gerekir ki, Kurum, yukarıda belirtmiş olduğumuz sağlık hizmetlerinin sağlanmasından, 72. maddeye göre belirlenecek olan tutar kadar sorumlu olacaktır³⁹³. Bunun gibi, bu kapsamda sağlanacak olan sağlık hizmetleri bakımından getirilmiş olan bir diğer sınırlama, 18 yaşını doldurmuş olan sigortalıların ortodontik diş tedavilerinden yararlanamayacakları hususunda gerçekleşmektedir. Yaş kıstasına göre böyle bir ayırım yapılmasının, Anayasal bir hak olan sağlık hakkı karşısında haklı bir gerekçesinin olamayacağı kanaatindeyiz³⁹⁴.

e) Normal Tıbbi Yöntemlerle Çocuk Sahibi Olamayan Sigortalılara Sunulan Hizmetler

Kanun'un 63. maddesinin (e) bendinde yer alan bu düzenlemeye göre; evli olmakla birlikte çocuk sahibi olmayan genel sağlık sigortalısı kadın ise kendisinin, erkek ise karısının, aşağıdaki koşulların hepsini yerine getirmiş olmaları halinde bu sağlık hizmetinden yararlanabileceklerdir. "Yardımcı Üreme Yöntemi Tedavileri" başlığını taşıyan GSSİY.'nin 26. maddesi ise, "evli olmakla birlikte eşlerden herhangi birinin evlat edinilmiş çocukları hariç soybağı kurulmuş sağ çocuğunun olmaması" koşulunun da sağlanmış olması gerektiğini öngörmektedir (m. 26/I, a). Bizce, Kanun'da yer almayan böyle bir düzenlemenin varlığı, sözü geçen sağlık

³⁹³ Buna göre, finansmanı sağlanan sağlık hizmetlerinin Kurum tarafından ödenecek olan bedelleri; sağlık hizmetinin sunulduğu il ve basamak, Devletin doğrudan veya dolaylı olarak sağlamış olduğu sübvansiyonlar, sağlık hizmetinin niteliği itibariyle hayati öneme sahip olup olmaması, kanıta dayalı tıp uygulamaları, maliyet-etkililik ölçütleri ve genel sağlık sigortası bütçesi dikkate alınarak, Sağlık Hizmetleri Fiyatlandırma Komisyonu tarafından belirlenecektir (SSGSSK. m. 72/1).

³⁹⁴ **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 734; **Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 390; **Ergin**, Son Durum, s. 119. Ayrıca, ortodontik tedavinin, 40-45 yaşına kadar uygulanabilen bir tıbbi tedavi yöntemi olduğu belirtilmiştir (**Tuncay/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 390).

hizmetinin uygulama alanını daraltmıştır. Buna karşın, Yönetmeliğin anılan maddesinin isabetli bir düzenleme olduğu da belirtilmiştir³⁹⁵.

Evli olmakla birlikte eşlerden herhangi birinin evlat edinilmiş çocukları hariç, soybağı kurulmuş sağ çocuğunun olmaması koşuluyla genel sağlık sigortalısı kadın ise kendisinin, erkek ise bakmakla yükümlü olduğu karısının; tıbbî tedavilerin uygulanması sonucunda, normal tıbbî yöntemlerle çocuk sahibi olamamak, sadece yardımcı üreme yöntemi ile çocuk sahibi olabileceğinin Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmet sunucuları sağlık kurulları tarafından tıbben mümkün görülmesi, 23 yaşından büyük, 39 yaşından küçük olmak³⁹⁶, Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmet sunucuları sağlık kurulları tarafından, son üç yıl içinde diğer tedavi yöntemlerinden sonuç alınamamış olduğunun belgelenmesi, uygulamanın yapıldığı tıbbî merkez ile Kurum arasında sözleşme yapılmış olması, en az beş yıldır genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olunan kişi olup, 900 gün genel sağlık sigortası prim gün sayısının olması, koşullarının hepsini sağlamış olmaları gerekir. Görüldüğü üzere, evli ve genel sağlık sigortasına tabi olmak, yardımcı üreme yöntemi tedavilerinden yararlanmak için ön koşulları oluşturmaktadırlar³⁹⁷. Bununla birlikte, bu koşulların sağlanması, yardımcı üreme yöntemi tedavileri ile bir hastalığın tedavisinin başka tıbbî bir yöntemle mümkün olmaması ve Kurumca yetkilendirilen³⁹⁸ sağlık hizmet sunucuları sağlık kurulları tarafından tıbben zorunlu görülmesi durumunda söz konusu olacak ve en fazla iki deneme ile sınırlı olacaktır [SSGSSK. m. 63/I, (e)].

395 **Tuncaç/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 390. 2009.

396 Bu koşul GSSİY.'nin 26. maddesinde, "23 yaşını doldurmuş, 40 yaşından gün almamış olması" şeklinde yer almıştır. Bunun Kanun'daki düzenlemeden farklı olduğu ve düzeltilmesi gerektiği açıktır. (**Ergin**, Son Durum, s. 118; **Tuncaç/Ekmekçi**, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2. Bası, s. 391).

397 **Ergin**, Son Durum, s. 118.

398 Buradaki sağlık hizmet sunucusu, Kurum ile sözleşmesi olan tüm kuruluşları değil, sadece Kurum tarafından özel olarak yetkilendirilen sağlık hizmet sunucularını ifade eder (**Bilgili**, Sosyal Güvenlik Uygulaması, s. 430).

f) Teşhis ve Tedavi İçin Gerekli Malzemelerin Sağlanması, Takılması, Bakımı, Onarılması ve Yenilenmesi Hizmetleri

Finansmanı Kurum tarafından sağlanan ve yukarıda incelediğimiz bentler gereğince sunulacak olan sağlık hizmetleriyle ilgili teşhis ve tedavileri için gerekli olabilecek kan ve kan ürünleri, kemik iliği, aşı, ilaç, ortez, protez, tıbbî araç ve gereç, kişi kullanımına mahsus tıbbî cihaz, tıbbî sarf, iyileştirici nitelikteki tıbbî sarf malzemelerinin sağlanması, takılması, garanti süresi sonrası bakımı, onarılması ve yenilenmesi hizmetleri de Kurum tarafından karşılanacaktır.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz sağlık hizmetleri, devam etmekte olan bir tedavi söz konusu ise, Kanun'da öngörülen genel sağlık sigortalısı sayılma şartları yitirilmiş olsa dahi, kişinin iyileşmesine kadar sağlanmaya devam edilecektir (SSGSSK. m. 63/3). Burada ilk olarak, “devam etmekte olan tedavi”den ne anlaşılması gerektiği belirlenmelidir. Genel Sağlık Sigortası İşlemleri Yönetmeliği'ne göre devam etmekte olan tedavi, genel sağlık sigortalısı sayılma şartlarının yitirildiği tarihte, sağlık hizmeti sunucusunda yatarak sağlanmakta olan tedavileri ifade eder (GSSİY. m. 23). Kanaatimizce, devam etmekte olan tedavi, yatarak sağlanmakta olan tedaviler ile sınırlandırılmamalı; her tedavinin özelliği göz önünde bulundurularak, sigortalının iyileşmesine kadar geçecek olan sürede sağlanacak olan tedaviler için geçerli olmalıdır. Zira Kanun'un ilgili hükmü, tedavinin, kişinin iyileşmesine kadar süreceğini belirtmekle, esas olanın tedavi türü değil, sigortalının iyileştirilmesi olduğuna vurgu yapmaktadır.

g) Finansmanı Sağlanan İlaçlar ve Temini

İlaç tedavisi, sağlanacak olan sağlık hizmetlerinin bir parçası olarak değerlendirilebilecektir. Diğer bir ifadeyle, sigortalıya sunulacak olan sağlık hizmetinde, tedavinin gerçekleşmesi için gerekli olan yöntemlerden biridir. Bununla birlikte, Kurum tarafından, tedavinin gerektirdiği tüm ilaçlar değil, sadece Kurum tarafından tespit edilen ilaçların finansmanı Kurum tarafından sağlanacaktır. Bu ilaçlar, Kurum, Sağlık Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı temsilcilerinden oluşturulan Ödeme Komisyonu aracılığı ile belirlenecektir (GSSİY. m. 21/1). Böylece belirlenen

finansmanı sağlanacak olan ilaç listesinin de Kurum tarafından çıkarılacak olan bir Tebliğ ile duyurulacağı Yönetmelikte öngörülmüştür. Kurum tarafından düzenlenen 25.03.2010 tarihli Sağlık Uygulama Tebliği'nin ekinde bulunan listeler ile ayakta tedavide verilebilecek ilaçların (EK-2/C), sadece yatan hastalarda kullanımı halinde finansmanı sağlanacak olan ilaçların (EK-2/B), katılım payından muaf ilaçların (EK-2) hangileri olduğu belirlenmiştir³⁹⁹.

h) Diğer Yardımlar

aa) Yurtdışında Tedavi

Finansmanı Kurum tarafından sağlanan ve yukarıda belirttiğimiz sağlık hizmetleri, esas olarak ülke içindeki sağlık hizmet sunucularından temin edilir (SSGSSK. m. 66/1). Bununla beraber bazı hallerde sağlık hizmeti, yurtdışındaki sağlık hizmet sunucularından sağlanabilir. Bu haller esas itibariyle, Kanun'un 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentleri gereğince sigortalı sayılan kişiler ile Sağlık Bakanlığı'nın uygun görüşü üzerine yurt içinde tedavisinin yapılamadığı tespit edilen genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin yurtdışında tedavi edilmelerine ilişkindir. Geçici ve sürekli görevle yurt dışında bulunan ve Kanun'un 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentlerine tabi sigortalılar ile bunların bakmakla yükümlü oldukları kişilerin tedavileri için öngörülmüş olan haller, konumuzun kapsamı dışında kaldığından burada değerlendirilmeyecektir. Ancak bu düzenlemenin eksik bir düzenleme olduğunun, sadece 4. maddenin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentlerine tabi olanların kapsama

399 RG. , 25.03.2010, 27532. Tebliğ için bkz. :

<http://www.sgk.gov.tr>.

alınmış olmalarının sebebinin anlaşılır gibi olmadığı belirtilmesi gerekmektedir⁴⁰⁰.

Sağlık Bakanlığı'nın uygun görüşü üzerine yurt içinde tedavisinin yapılamadığı tespit edilen kişilerin yurtdışındaki tedavilerini öngören üçüncü hal, tüm genel sağlık sigortalıları ve bunların bakmakla yükümlü oldukları kişiler bakımından uygulama alanı bulabilecektir⁴⁰¹. Buna göre, genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin Kurumca yetkili kılınan sağlık hizmeti sunucuları tarafından düzenlenen sağlık kurulu raporlarının, yine Kurumca belirlenecek sağlık hizmeti sunucusu sağlık kurulu tarafından teyit edildikten sonra, yurt içinde tedavisinin yapılamadığının Sağlık Bakanlığı tarafından onaylanması hâlinde, bu hastalığın tedavisine ilişkin yurt dışında yapılacak sağlık hizmeti giderleri Kurum tarafından ödenecektir (GSSİY. m. 46/1). Kanaatimizce, Kurumun yetkilendirdiği sağlık hizmet sunucusunun düzenlediği rapor ve bunun sağlık kurulunca onanması yeterli görülebilecekken, ayrıca Sağlık bakanlığı tarafından onanması koşulunun getirilmiş olması, hükmün amacının gerçekleşmesini güçleştirecektir⁴⁰².

Belirtelim ki, yurt dışı tedavisinin mümkün olduğu diğer iki halden farklı olarak, yurt dışına sevk edilen sigortalıların sağlık hizmeti bedelinin tümü Kurumca karşılanacaktır. Buna karşın, Kurumun yurt dışında, sevke konu tedaviye ilişkin sözleşmeli olduğu sağlık hizmet sunucusu var ise, buraya ödenen tutardan fazla ödeme yapılmayacaktır (SSGSSK. m. 66/6)⁴⁰³.

400 Bilgili, yürütmekte oldukları iş nedeniyle yurt dışında bulunan 4/I, (b)'lilerin yurtdışı tedavilerinin finansmanının Kurumca sağlanmamasını bir eksiklik olarak görmüştür (**Bilgili**, Sosyal Güvenlik Uygulaması, s. 433).

401 **Bilgili**, Sosyal Güvenlik Uygulaması, s. 434.

402 **Bilgili**, Sosyal Güvenlik Uygulaması, s. 434.

403 Genel Sağlık Sigortası İşlemleri Yönetmeliği'nin 2. maddesi ise, "Yurt dışında tedavi edilecek kişi, var ise yurt dışındaki sözleşmeli sağlık hizmeti sunucusuna sevk edilir ve sağlık hizmeti giderinin tümü karşılanır" düzenlemesini içermektedir. Bu ise, Kanun'un 66. maddesinin 6. fıkrasında yer alan ve yurtdışında bulunan sağlık hizmet sunucusuna sevk yapılması halinde, buraya ödenen tutardan fazla ödeme yapılamayacağına ilişkin olan hükme açıkça ayrı düştüğünden düzeltilmesi gerekmektedir.

bb) Yol Gideri, Gündelik ve Refakatçi Giderleri

Genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin, hekimin veya dış hekiminin muayene veya tedavi sonrasında göreceği lüzum üzerine, muayene ve tedavi edildikleri yerleşim yeri dışına sevk edilmeleri halinde, yol ve gündelik giderlerinin; yatarak tedavilerde ise refakatçi giderlerinin hangi hallerde ve ne şekilde sağlanacağı belirlenmelidir.

İlk olarak, yatarak tedavi (yerleşim yerinde veya yerleşim yeri dışındaki sağlık sunucusunda) olan genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin, hekimin veya dış hekiminin tıbben göreceği lüzum üzerine yanında kalan refakatçisinin yatak ve yemek giderleri, bir kişi ile sınırlı olmak üzere Kurum tarafından karşılanacaktır (SSGSSK. m. 65/2). Bununla birlikte, refakatçi olarak kalınması için gerekli olan “tıbben lüzum görülmesi” koşulu, 18 yaşını doldurmamış olan çocuklar için aranmayacaktır⁴⁰⁴ (GSSİY. m. 31/2).

Genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olduğu kişilerin yerleşim yerleri dışındaki bir sağlık sunucusuna sevk edilmeleri⁴⁰⁵ halinde ise; ayakta tedavilerinde kendilerinin ve bir kişi ile sınırlı olmak üzere refakatçisinin gidiş ve dönüş yol gideri ve sevk edilen sağlık hizmeti sunucusuna müracaat tarihi ile tedavinin sona erdiği tarihler arasında istirahatlı olunan süreler hariç olmak üzere gündelikleri; yatarak tedavilerde ise gidiş ve dönüş tarihleri için gündelikleri ve yol gideri ile yatarak tedavi gördüğü tarihlerde refakatçisinin yatak ve yemek gideri Kurum tarafından karşılanacaktır (SSGSSK. m. 65/1; GSSİY m. 31/3).

404 506 sayılı SSK.'ya göre ise, 15 yaşına kadar çocuklar için, tıbben gerekli olup olmamasına bakılmaksızın refakatçi giderlerinin ödeneceği öngörülmekte idi (mülga m. 102). 5510 sayılı Kanun'un yaş sınırını olması gerektiği gibi 18 yaşına yükseltmiş olması, olumlu yöndeki bir değişimin göstergesidir.

405 Sevk olmaması hâlinde yol gideri ve gündelik ödenmeyecektir (GSSİY. m. 31/6). Buna karşın, belli bir program çerçevesinde yürütülen bir tedavinin söz konusu olması halinde, ilk sevk belgesine dayanan ve tedavinin devamı niteliğindeki diğer müracaatlar nedeniyle yol gideri, gündelik ve refakatçi giderlerinin ödenmesinde her gidiş için sevk belgesi aranmayacaktır (GSSİY. m. 31/7).

4. Finansmanı Kurum Tarafından Sağlanmayan Sağlık Hizmetleri

Finansmanı Kurum tarafından sağlanmayacak olan sağlık hizmetleri, Kanun'un 64. maddesinde aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

a) Estetik Amaçlı Her Türlü Sağlık Hizmeti ile Ortodontik Diş Tedavileri

Kanun, bu tür sağlık hizmetlerini kapsam dışında tutmakla beraber; estetik amaçlı sağlık hizmetinin vücut bütünlüğünü sağlamak amacıyla ve iş kazası ile meslek hastalığına, kazaya, hastalıklara veya konjenital nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan durumlarda yapılması hallerinde, bunların finansmanının Kurum tarafından karşılanacağını öngörmektedir [SSGSSK. m. 64/1, (a)].

Hükümde geçen vücut bütünlüğü kavramı ile ifade edilmek istenenin tam olarak ne olduğu anlaşılamamaktadır. Bu halde, estetik müdahaleyi içeren sağlık hizmetinin vücut bütünlüğünü sağlamak amacıyla sunulup sunulmadığının tespit edilmesi güç bir hal alacaktır. Kanaatimizce, estetik müdahaleyi gerektiren sağlık hizmetleri, sadece dış görünüme ilişkin olan haller dışında, sigortalı lehine olan bir yorum ile vücut bütünlüğünü sağlamaya yönelik olarak değerlendirilmelidir⁴⁰⁶.

b) Sağlık Bakanlığı Tarafından İzin veya Ruhsat Verilmeyen Sağlık Hizmetleri ile Sağlık Hizmeti Olduğu Kabul Edilmeyen Sağlık Hizmetleri

Sunulacak olan sağlık hizmetinin finansmanı, Sağlık Bakanlığınca izin veya ruhsat verilmiş olması halinde Kurum tarafından karşılanabilecektir. Zira bir sağlık hizmetinin sunulması, bu sağlık hizmetlerinin açılıp işletilmesi ve denetlenmesi hususlarında Sağlık Bakanlığı yetkilidir⁴⁰⁷.

Burada özellikle belirtilmesi gereken husus, alternatif tıp uygulamalarının, Kurumca finansmanı sağlanmayacak sağlık hizmetleri arasında sayılmamış olması dolayısıyla akupunktur, hiperbarik oksijen tedavisi, genetik hastalıklar tedavi

406 Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 740; Aslanköylü, Kanun Şerhi, s. 1178.

407 Bilgili, Sosyal Güvenlik Uygulaması, s. 431.

merkezleri, madde bağımlılığı tedavi merkezlerinin⁴⁰⁸ Sağlık Bakanlığı tarafından ruhsatlandırılması durumunda bunların da finansmanının Kurumca karşılanabileceğidir⁴⁰⁹.

c) Kronik Hastalığı Olan Yabancı Ülke Vatandaşlarının Durumu

5754 sayılı Kanun'un 41. maddesi ile Kanun'un 64. maddesine eklenen c bendine göre; genel sağlık sigortalısı veya genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olan yabancı ülke vatandaşlarından, genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olunan kişi olduğu tarihten önce kronik hastalığı olanların bu hastalıklarının tedavisinin finansmanı Kurum tarafından sağlanmayacaktır. Elbette ki; bu sigortalıların veya bakmakla yükümlü oldukları kişilerin kronik hastalıkları dışındaki hastalıkları için gerekli olan sağlık hizmetlerini finansmanı Kurumca karşılanacaktır⁴¹⁰.

D. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK SÜRELERİNİN

DEĞERLENDİRİLMESİ

Sigortalılık hizmet süresinin hangi sigorta türü kapsamında geçirilmiş olduğunun saptanması, prim ödeme gün sayısının ve dolayısıyla bağlanacak olan aylığa hak kazanılıp kazanılmadığının tespiti bakımından izahı gerekli bir konudur. Zira malullük, yaşlılık veya ölüm sigortası aylıklarının bağlanması için gerekli olan prim gün sayısı, sigorta türüne göre farklılık arz etmektedir. Yaşlılık aylığının bağlanabilmesi en az 9000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması gerekirken, 4/I, (a) bendi kapsamında sigortalı olunması halinde prim gün sayısının 7200 gün olması yeterli sayılacaktır (SSGSSK. m. 28). İşte bunun belirlenebilmesi, 01.10.2008 tarihinden önce isteğe bağlı sigortalı olanlar ile bunu devam ettirenler ve 01.10.2008 tarihinden sonra ilk defa isteğe bağlı sigortalı olanların tabi olacakları sigorta türünün saptanması ile gerçekleşebilecektir.

408 Bu yöntemler arasında ayrıca ısı tedavisi, enerji tedavisi gibi yöntemlerin olduğu da belirtilmiştir (Ergin, Son Durum, s. 121).

409 **Bilgili**, Sosyal Güvenlik Uygulaması, s. 431.

410 **Aslanköylü**, Kanun Şerhi, s. 1179.

5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 01.10.2008 tarihinden önce, isteğe bağlı sigorta primi ödenmiş sürelerin hangi kapsamda hizmet süresi olarak değerlendirileceği, tabi oldukları kanuna göre değişecektir. 2009/5 sayılı Genelge'ye göre;

- 506 sayılı Kanun'un mülga 85. maddesine göre isteğe bağlı sigorta primi ödenmiş süreler, 5510 sayılı Kanun'un 4/I, (a) bendi,

- 1479 sayılı Kanun'un mülga 79. maddesine göre isteğe bağlı sigorta primi ödenmiş süreler, 5510 sayılı Kanun'un 4/I, (b) bendi,

- 2926 sayılı Kanun'un mülga 60. maddesine göre isteğe bağlı sigorta primi ödenmiş süreler, 5510 sayılı Kanun'un 4/I, (b) bendi,

- 5434 sayılı Kanun'un mülga 12. ve geçici 218. maddelerine göre isteğe bağlı iştirakçiliği sağlananlar ile 01.10.2008 tarihinden sonra mülga 12. madde gereğince isteğe bağlı iştirakçiliği sağlanacakların primi ödenmiş süreleri, 5510 sayılı Kanun'un 4/I, (c) bendi, kapsamında hizmet süresi olarak değerlendirilecektir (Gen. , 8.2.).

Diğer taraftan, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra ilk defa isteğe bağlı sigortalı olanların primi ödenmiş süreleri, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortasının uygulanması bakımından Kanun'un 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında geçirilmiş sayılacaktır.

5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce isteğe bağlı sigortalı olan bir kişinin, 5510 sayılı Kanun döneminde de bu sigortalılığa devam etmesi halinde, 01.10.2008 tarihinden sonraki primi ödenmiş süreler de malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası bakımından hüküm ifade edecek ve 4/I, (b) bendi kapsamında hizmet süresi olarak değerlendirilecektir. Ancak, 5434 sayılı Kanun'a göre isteğe bağlı sigortaya devam edenlerin bu süreleri, 4/I, (c) bendi kapsamında geçirilmiş sayılacaktır. Şu halde burada çözüme ulaştırılması gereken bir husus doğmaktadır. Buna göre, 01.10.2008 tarihinden önce 506 sayılı Kanun'un 85. maddesine göre isteğe bağlı sigortalı olunması halinde bu süreler, Kanun'un

yürürlüğünden sonra 4/I, (a) bendi kapsamında geçirilmiş hizmet süreleri olarak değerlendirilecektir. Bu sigortalının, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğünden sonra da isteğe bağlı sigortalılığını devam ettirmesi halinde ise, 01.10.2008 tarihinden sonraki primi ödenmiş süreler, 4/I, (b) bendi kapsamında geçirilmiş sayılacaktır (SSGSSK. m. 51/son). Buna göre, yaşlılık aylığına hak kazanan bu durumdaki bir sigortalının aylığının hangi sigorta türüne göre belirleneceği saptanmalıdır. Zira yukarıda belirtildiği üzere, 4/I, (a) bendi kapsamında olmakla, 4/I, (b)'li olmak arasında, prim ödeme gün sayısı bakımından farklılık bulunmaktadır. Bu durum, sigortalılık sürelerinin birleştirilmesine ilişkin hükümlerin irdelenmesi ile çözüme ulaştırılabilecektir.

5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önce sigortalı veya iştirakçi olup, Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten sonra aylık talebinde bulunanlardan, farklı sosyal güvenlik kurumlarına ya da bu Kanun'da belirtilen sigortalılık hallerinden birden fazlasına tabi olanlara aylık bağlanmasına esas alınacak Kanun'un, mülga Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkında 2829 sayılı Kanun olduğu ve bu Kanun hükümlerine göre tespit yapılacağı, 5510 sayılı Kanun'un geçici 2. maddesinin son cümlesinde hükme bağlanmıştır. 2829 sayılı Kanun'un 8. maddesi ise, son yedi yıllık fiili hizmet süresini esas almış ve bu süre içinde fiili hizmet süresi fazla olan kurumun, hizmet sürelerinin eşit olması halinde ise eşit hizmet sürelerinden sonuncusunun tabi olduğu kurumun, kendi mevzuatına göre aylık bağlanacağı hükmünü içermektedir. Aynı Kanun'da, malullük ve ölüm sigortaları bakımından bağlanacak olan aylığın, hizmet sürelerinden sonuncusunun tabi olduğu kurum tarafından, kendi mevzuatına göre bağlanacağı hükmüne yer verilmişti (m. 8/2). Şu halde, 01.10.2008 tarihinden önce, SSK'nın 85. maddesi hükümlerine göre isteğe bağlı sigortalı olarak prim ödeyen bir sigortalı, bu sigortalılığını 01.10.2008 tarihinden sonra da devam ettirmiş ve yaşlılık aylığına hak kazanabilmesi için 01.10.2008 tarihinden sonra 3,5 yıldan fazla bir süreyi doldurulması gerekmekte ise, bu sigortalının yaşlılık aylığı, Kanun'un 4/I, (b)

bendi çerçevesinde bağlanacaktır⁴¹¹. Zira son yedi yıllık fiili hizmet süresi esas alındığında, bu süre içinde fiili hizmet süresinin daha fazla geçirildiği sigorta türü, Kanun'un 4/I, (b) bendi kapsamındaki sigorta olmaktaydı. Bununla birlikte, aynı sigortalının 7 yıllık fiili hizmet süresinin, 01.10.2008 tarihinden önce ve sonra geçirdiği sürelerin eşit olması durumunda yaşlılık aylığı, eşit hizmet sürelerinden sonuncusunun tabi olduğu kuruma göre bağlanacağından, sigortalının yaşlılık aylığı, yine 4/I, (b) bendi kapsamında bağlanacaktır.

Öte yandan, 29.03.2005 tarihinden itibaren SSK.lı olarak aralıksız 1261 gün prim ödemiş olan sigortalılar, 01.10.2008 tarihinden 30.03.2012 tarihine kadar 5510 sayılı Kanun uyarınca, 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında isteğe bağlı sigortalı olarak prim ödeseler dahi, SSK. hükümlerine göre yaşlılık aylığına hak kazanabileceklerdir⁴¹². Zira 30.03.2012 tarihinden itibaren yedi yıl geriye gidildiğinde, 01.10.2008–30.03.2012 tarihleri arasında geçen sürede ödenmiş prim gün sayısı 1260 olacaktır. Bu durumda, fiili hizmet süresi fazla olan kurum Sosyal Sigortalar Kurumu olduğundan, SSK. hükümlerine göre yaşlılık aylığı bağlanacaktır. Bu koşulları taşıyan sigortalıların, en son 30.03.2012 tarihine kadar yaşlılık aylığı bağlanması talebinde bulunmaları, 5510 sayılı Kanun'un daha yüksek prim ödeme gün sayısı öngörmüş olması sebebiyle, lehlerine olacaktır.

5510 sayılı Kanun, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ilk defa sigortalı sayılanlar bakımından, 2829 sayılı Kanun'da belirtilen hükme benzer bir hükme yer vermiştir. Buna göre; 4. maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinden birden fazlasına tabi olarak çalışmış olanların yaşlılık aylığı bağlanması taleplerinde, en fazla sigortalılığın geçtiği sigortalılık hali; hizmet sürelerinin eşit olması ile malûllük ve ölüm halleri ile yaş haddinden re'sen emekli olma, süresi kanunla

411 **Tezel/Kurt**, s. 216; **Kalem**, Seyhan Uğur, Sosyal Güvenlikte İsteğe Bağlı Sigorta, E-Yaklaşım Dergisi, S. 201, Eylül 2009,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_result.asp?file_name=/mevzuat/dergi/makaleler/20090915260.htm.

412 **Terzioğlu**, http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20081113119.htm ; **Tüzüner**, s. 1014.

belirlenen vazifelere atanma veya seçilme ve bağlı oldukları sigortalılık halinin kanunla değiştirilmesi durumunda ise, son sigortalılık hali esas alınacaktır (SSGSSK. m. 53/son).

30.03.2009 tarihli Genel Yazı uyarınca, 506 sayılı Kanun'un mülga 85. maddesine göre isteğe bağlı sigortalılıklarını devam ettirenlerin, 01.10.2008 tarihinden önceki primumi ödenmiş süreleri 4/I, (a), anılan tarihten sonraki süreleri ise 4/I, (b) bendi kapsamında geçirilmiş sayılacağından, bu sigortalıların 4/I, (b) bendine göre sigortalılık tescilleri yapılırken bildirgenin bir örneği SSK. sicil, diğer bir örneği de Bağ-Kur sicil dosyasında muhafaza edilecektir.

Otuz günden az çalışan veya tam gün çalışmayan sigortalılardan ve Türkiye ile sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçilerinden, aynı zamanda isteğe bağlı sigortalı olanların hizmet sürelerinin ne şekilde değerlendirilmesi gerektiği de çözüme ulaştırılması gereken bir diğer önemli husustur. Zira bu sigortalılar, *aynı anda* hem zorunlu sigortalı olarak çalışmalarından ötürü 4/I, (a) bendi; hem de isteğe bağlı sigortalı olmalarından dolayı, 4/I, (b) bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadırlar. Şu durumda, sigortalılık hallerinden birden fazlasına aynı anda tabi olunmasını düzenleyen Kanun'un 53. maddesinin birinci fıkrası uygulama alanı bulabilecektir. Buna hükme göre; 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra ilk defa sigortalı olanlardan, 4. maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde yer alan sigortalılık hallerinden birden fazlasına aynı anda tabi olunmasını gerektirecek şekilde çalışmalarını halinde; öncelikle aynı maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında, (c) bendi kapsamında çalışmalarını yoksa ilk önce başlayan sigortalılık ilişkisi esas alınarak sigortalı sayılacaklardır. (SSGSSK. m. 53/1). Buna göre, otuz günden az çalışan veya tam gün çalışmayan sigortalıların, isteğe bağlı sigorta primlerini önce ödemeye başlamaları durumunda, 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendi uyarınca sigortalı sayılacaklardır⁴¹³. Buna karşın, 9000 gün prim ödeme koşulunu yerine getirmektense, 7200 gün prim ödeme koşuluyla

413 **Başterzi**, s. 55-56.

yaşlılık aylığına hak kazanmak isteyen sigortalıların, dürüstlük kuralına aykırı bazı davranışlarla, gerçeğe aykırı zorunlu sigortalılık halleri yaratabileceklerinden, zorunlu sigortalılığa üstünlük tanınması gerektiği de belirtilmiştir⁴¹⁴

Kanaatimizce, 53. maddenin birinci fıkrası, ilk önce başlayan sigortalılık ilişkisinin tespitinin güç olması, zorunlu sigortalılığın, ayın başından başlanarak mal edilmesi⁴¹⁵, esas olan sigortalılığın zorunlu sigortalılık olması hususları göz önünde bulundurulduğunda, zorunlu sigortalılığın uygulanma önceliğinin olması gerekir⁴¹⁶. Öte yandan, baskın sigortalılığın da uygulanabileceği düşünülebilir⁴¹⁷.

414 **Ertürk, Şükran**, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda Değişiklik Öngören 5754 Sayılı Kanun'dan Sonra Uzun Vadeli Sigorta Kollarına Genel Bir Bakış, Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, İstanbul, Legal Yayıncılık, C. 5, S. 19, Ekim, 2008, s. 1062-1063.

⁴¹⁵ SSIY. m. 92.

416 **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 178.

417 **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 178.

SONUÇ

Sosyal güvenlik sistemimizin çok sık değişen özelliği nedeniyle Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda, isteğe bağlı sigortalılığa ilişkin düzenlemeler, birçok kere değişime uğramıştır. Bunlardan, sosyal güvenlik sistemimizde köklü değişiklikler yapan sonuncu kanuni düzenleme, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu olmuştur. Reform söylemiyle kanunlaştırılan 5510 sayılı Kanun ile farklı mesleki grupların sosyal sigortalılıklarını ayrı ayrı düzenleyen çok başlı mevzuat sistemi, yerini tek Kanun'a bırakmıştır. Bunun, sistemin mevcut sorunlarına ne ölçüde çözüm getireceğinin tartışılr nitelikte olduğu şüphesizdir.

5510 sayılı Kanun'da öngörülen isteğe bağlı sigortalılık, tüm kesimlerin aynı koşullarla tabi olacağı şekilde düzenleme konusu edilmiştir. İsteğe bağlı sigortalı olmak isteyen kişilerin sigortalılığının, aynı esaslara göre hüküm ve sonuç doğurması, haksız olan bazı farklı uygulamaların önlenmesi bakımından yerinde olmuştur. Buna karşın, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce 4/I, (a) kapsamında isteğe bağlı sigortalı olanların 5510 sayılı Kanun ile 4/I, b'li sayılması, bu sigortalıların yaşlılık aylığına hak kazanabilmelerini zorlaştıran bir değişim olmuştur.

İsteğe bağlı sigortalılık, zorunlu sigortalılık niteliğini taşımayan kişilere, bazı koşulları sağlamaları halinde, uzun vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortalılıklarına tabi olmalarını sağlayan veya bunu devam ettirme olanağı sunan bir sosyal sigorta yöntemidir. 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğünden önce mevcut bulunan mevzuattan farklı olarak isteğe bağlı sigortalılık, sadece sigortalılık niteliğinin devam ettirilmesini değil, kazanılmasını da sağlayan bir yöntem haline getirilmiştir. Zira isteğe bağlı sigortalılık başvurusu için, kişinin daha önce belli bir süre prim ödemiş olma koşulu 5510 sayılı Kanun ile aranmamaktadır. Bu yönüyle, isteğe bağlı

sigortadan yararlanabilmek, herkes için kolaylaştırılmış olmaktadır. Bununla birlikte, ilk defa 5510 sayılı Kanun ile isteğe bağlı sigortadan yararlanabilmek için kural olarak, Türkiye’de ikamet etme koşulu öngörülmüştür. Bunun gibi, sosyal sigortadan yararlanmanın neredeyse imkânsız olduğu yönündeki yoğun eleştirilere karşı adeta bir cevap niteliğinde olan, otuz günden az çalışan veya tam gün çalışmayanlara isteğe bağlı sigortaya başvuru olanağının sunulması da ilk defa 5510 sayılı Kanun ile mümkün olabilmıştır. Böylece kişi zorunlu sigortalı iken, aynı zamanda isteğe bağlı sigortalı da olabilecektir. Bu ise, isteğe bağlı sigortaya başvururken bulunmaması gereken olumsuz bir koşul olan “zorunlu sigortalı olmamak” koşulunun istisnasını oluşturmaktadır. Bu yönde bir düzenleme getirilmiş olması, sosyal sigortanın amacının gerçekleşmesi bakımından, sistemi bir adım öteye taşımış olmakla birlikte, sosyal sigorta tekniğine yabancı bir yapı oluşturmuştur. Zira sosyal sigorta sistemimizde geçerli olan ilkelerden birisi de sigortada teklik ilkesidir. Sosyal sigorta tekniğine aykırı biçimde oluşan bu yapı, aynı zamanda, muğlâk bir yapıyı da meydana getirmiştir. Zira sigortalılık niteliğinin hangi sigorta türüne göre belirleneceği, aylığın hangi sigortalılık haline göre bağlanacağı hususlarında kesin bir sonuca ulaşmak mümkün olamamaktadır. Bu husustaki belirsizlik haricinde, 5510 sayılı Kanun’un, sosyal sigorta sisteminin oluşturulma amacına üstünlük tanıyan anılan düzenlemesinin yerinde olduğu söylenmelidir.

İsteğe bağlı sigorta, uzun vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortalılıklarına tabi olma imkânı sunan bir yöntemdir. 5510 sayılı Kanun ile getirilmiş olan bir diğer farklılık da isteğe bağlı sigortaya tabi olanların, aynı zamanda genel sağlık sigortalısına zorunlu biçimde tabi olmalarının öngörülmüş olmasıdır. Böylece, eski sistemde hastalık sigortası primi ödemeyen; ancak aylık bağlandığında sağlık yardımlarından yararlanabilen isteğe bağlı sigortalılara ilişkin düzenlemeye, 5510 sayılı Kanun ile son verilmiştir. Bu yöndeki değişim, isteğe bağlı sigortalı olarak geçirilen sürede de sağlık yardımlarından yararlanma olanağını sağlaması sebebiyle yerinde olmuştur. Öte yandan, genel sağlık sigortasından yararlanma olanağının getirilmesi ile ödenecek olan prim oranı da değişmiştir. 01.10.2008 tarihi itibarıyla, 5510 sayılı Kanun’a göre isteğe bağlı sigortalılığını devam ettirenler veya ilk defa isteğe bağlı sigortalı olanlar, her ay, prime esas

kazancın alt sınırı ile üst sınırı arasında kalmak koşuluyla, kendileri tarafından belirlenen prime esas aylık kazancın % 32'si oranında prim ödeyeceklerdir.

İsteğe bağlı sigortalıların, her ay otuz gün üzerinden prim ödemeleri zorunlu tutulmuştur. Bu sigorta primlerinin ise, ait oldukları aydan itibaren en geç 12 ay içinde, gecikme cezası ve gecikme zammıyla birlikte ödenmesi gerekmektedir. Böylece, geçmiş on iki aylık prim borcunun ödenmesi suretiyle, isteğe bağlı sigortalılığın devam ettirilmesi sağlanmıştır. Buna karşın, bu on iki aylık süreden sonra ödenen primler, ilgiliye iade edilecek ve bu anılan süreler, sigortalılık süresinden sayılmayacaktır. Görüldüğü gibi, primlerin öngörülen süre içinde ödenmemesi halinde dahi isteğe bağlı sigortalılık sona erdirilmemekte, sadece primi ödenmeyen süreler, sigortalılık süresinden sayılmamaktadır. Böylece, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önceki sistemde, isteğe bağlı sigortalı niteliğinin yitirilip yitirilmediği hususunda ortaya çıkan uyuşmazlıklar, sözü geçen düzenleme ile önlenmiş olacaktır.

5510 sayılı Kanun ile getirilen en önemli yenilik, genel sağlık sigortası düzenlemesinin öngörülmüş olmasıdır. Ülkede yaşayan herkesin kapsama alınması amacıyla getirilmiş olan genel sağlık sigortası sisteminin, bu amacı kısa vadede sağlayabileceğini ileri sürmek gerçekçi görünmemektedir. Sosyal güvenlik sistemimizde daha önce uygulaması olmayan bu sistemin bazı güçlüklerle karşılaşabileceği düşüncesi yanlış olmayacaktır. Bu yönü bir tarafa bırakıldığında, genel sağlık sigortası ile getirilen düzenlemelerin, genel itibarıyla sosyal güvenlik sistemimizde olumlu değişimlerin gerçekleşmesine katkıda bulunduğu söylenmelidir. Özellikle, finansmanı sağlanan sağlık hizmetleri arasında koruyucu sağlık hizmetlerinin, yardımcı üreme yöntemi tedavilerinin yer alması, sosyal devlet ilkesiyle uyumlu bir yapı yaratmıştır. Buna karşın, 18 yaşını doldurmuş olan sigortalıların, ortodontik diş tedavilerinden yararlanamamaları, yurt dışında tedavi olanağının kişiler bakımından uygulama alanının çok sınırlı tutulmuş olması halleri, sistemin eksik ve eşitliğe aykırı yönlerinin olduğunu göstermektedir. Genel sağlık sigortası sisteminin, herkesi içine alan bir amaçla öngörüldüğü ifade edilmişse de sistemin içindeki eşitliğe aykırı düzenlemelerin varlığı göz önünde

bulundurulduğunda, anılan amacın gerçekleştirilmesinden uzakta olduğu görülecektir.

İsteğe bağlı sigortalılar, 5510 sayılı Kanun ile sadece uzun vadeli sigorta kolları bakımından değil, aynı zamanda genel sağlık sigortası yönünden sosyal koruma kapsamına alınmışlardır. İsteğe bağlı sigortalılar, ilk defa bu Kanun ile hem sigortalı oldukları sürede, hem de aylık bağlandıktan sonraki dönemde sağlık yardımlarından yararlanabileceklerdir. Böylece, isteğe bağlı sigortalıların sağlık yardımlarının dışında tutulduğu yersiz uygulama son bulmuş ve daha adaletli bir çözüm benimsenmiştir. Bunun gibi, isteğe bağlı sigortalıların, genel sağlık sigortası için ayrıca ödeyecekleri primler göz önünde bulundurulduğunda, 5510 sayılı Kanun ile Kurumun da lehine olan bir düzenleme getirilmiştir.

KAYNAKÇA

AKCAN, Derda, İsteğe Bağlı Sigortalılar Malullük Aylığı Alabilirler mi?, E-Yaklaşım Dergisi, S. 196, Nisan 2009,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20090414268.htm.

AKIN, Levent, Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Sonrasında Sigortalılığın Kapsamı ve Primli Rejimle Bağdaşması (Ksc. Sigortalılığın Kapsamı ve Primli Rejimle Bağdaşması), Sosyal Güvenlik Hukuku Yasalar ve Gerçekler, 26-27.01.2007 tarihli “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunları ve Gerçekler” Sempozyumu, İstanbul Barosu Yayınları, S. 2007/11, Can Matbaacılık, 1. Basım, Haziran, 2007.

AKIN, Levent, Sosyal Güvenlik Sisteminin Kapsamı, İş Hukuku Uygulama Sorunları ve Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma, İstanbul Barosu Çalışma Hukuku Komisyonu Seminer Notları, İstanbul Barosu Yayınları, S. 2006/12, Haziran, 2006 (Ksc. Sosyal Güvenlik Sisteminin Kapsamı).

AKIN, Levent, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısının Kişiler Açısından Kapsamında Yeni Gelişmeler (Ksc. Yeni Gelişmeler), Çalışma ve Toplum, Türk Sosyal Güvenlik Sistemimizde Reform Sempozyumu, S. 8, 2006.

AKIN, L., Tek Çatı Öncesi ve Sonrasında İsteğe Bağlı Sigortalılık (Ksc. Tek Çatı), Mess Mercek Dergisi Özel Sayısı, Y. 11, S. 43, Hanlar Matbaacılık, Temmuz, 2006.

AKYİĞİT, Ercan, 1475 sayılı İş Kanunu, Deniz İş Kanunu ve Basın İş Kanunu’nda Yıllık Ücretli İzin (Türk- Alman-İsviçre Hukuku Karşılaştırmalı), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2000.

AKYOL, Şener, Türk Hukukunda Grevin Hizmet Akdine Tesiri, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1967.

ALPER, Yusuf, Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar (Ksc. Sosyal Sigortalar), Alfa Basım Yayım, 3. Baskı, Bursa, Ekim, 2000.

ALPER, Yusuf, Sosyal Güvenliğin Finansmanı/Primler (Ksc. Primler), Kamu-İş, Yeni Düzenlemeler Çerçevesinde Sosyal Güvenlik Mevzuatı Semineri (29-30 Kasım 2006), Ankara, Nisan 2007.

ANADOLU, Kerim, Sosyal Güvenlik ve Genel Sağlık Sigortası, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimize 80. Yıl Armağanı, Sayram Basım Yayım, Cilt: 11, S. 3-4, 2003.

ARASLI, Utkan, Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar, Açıklama-Yorum-Yüksek Mahkeme Kararları, C. II, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.

ARICI, Kadir, Sosyal Güvenlik Dersleri (Ksc. Sosyal Güvenlik), Ankara, 1999.

ARICI, Kadir, Türk Genel Sağlık Sigortası Sisteminin Yeterliliği Sorunu (Ksc. Sistemin Yeterliliği Sorunu) , Sicil İş Hukuku Dergisi, Hanlar Matbaacılık, S. 13, Mart, 2009.

ARIKAN, Yahya/**ÖKSÜZÖMER YILMAZ**, Gülsüm, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanuna Göre Sigortalılık İşlemleri (Ksc. Sigortalılık İşlemleri), İstanbul, İSMMMOMO Yayınları; 124, 2009.

ARIKAN, Yahya/**ÖKSÜZÖMER YILMAZ**, Gülsüm, Mali Müşavirin Sosyal Güvenlik Mevzuatı El Kitabı, İSMMMOMO Mevzuat Serisi 8, İstanbul, Acar Basım, Kasım 2008.

ARPACI, Abdülkadir, Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler), İstanbul, Beta Basım Yayım, 2. Bası, Temmuz 2000.

ASLANKÖYLÜ, Resul, Noterlerin Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa İntibakları ve Sigortalı Sayılma Koşulları (Ksc. Sigortalı Sayılma Koşulları), Türkiye Noterler Birliği, Hukuk Dergisi, S. 144, Kasım 2009.

ASLANKÖYLÜ, Resul, Sosyal sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Şerhi (SSK ile Karşılaştırmalı) (Ksc. Kanun Şerhi), Yetkin Yayınları, Ankara, 2009.

AYBAY, Rona, Yabancılar Hukuku, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 89, 2. Baskı, Ocak 2007, s. 22.

BAKIRCI, Münevver Kübra, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Değişikliği Hakkında Değerlendirme ve Değişiklik Önerileri, Hukuk Dünyası, S. 2008/1, Yıl. 18, 2008.

BALCI, Mesut, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Döneminde İsteğe Bağlı Sigortalılık Uygulaması Hakkında İnceleme, Mess Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 14, Hanlar Matbaacılık, Haziran 2009.

BAŞTERZİ, Fatma, Yaşlılık Sigortası (Normların Uyumlaştırılması ve Yeniden Yapılandırma Açısından), Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yorum Basın Yayın, Ankara, Eylül, 2006.

BİLGİLİ, Özkan, Yeni Sosyal Güvenlik Uygulaması, (5502 ve 5510 Sayılı Kanunlara Göre) Açıklamalı, Örnekli, Karşılaştırmalı (Ksc. Sosyal Güvenlik Uygulaması), Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayın No: 60, Ankara, Eylül 2008.

BİLGİLİ, Özkan, Yeni Başlayanlar İçin Genel Sağlık Sigortası (GSS), E-Yaklaşım Dergisi, S. 209, Mayıs 2010,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20100516826.htm).

BOSTANCI, Yalçın, Sosyal Güvenlik Hukukunda Genel Sağlık Sigortası (Ksc. Genel Sağlık Sigortası), Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 1, 2008.

BOSTANCI, Yalçın, Sosyal Güvenlik Hukukunda İsteğe Bağlı Sigortalılık (Ksc. İsteğe Bağlı Sigortalılık), Kazancı Matbaacılık, 1. Bası, İstanbul, Ekim, 2004.

BOSTANCI, Yalçın, Sosyal Güvenlikte Yeni Adım: Memurluktan Ayrılmış Olanlara İsteğe Bağlı Sigortalılık (İştirakçilik) (Ksc. Sosyal Güvenlikte Yeni Adım),

Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Cilt: 2, S. : 5, Legal Yayıncılık, Ocak-Mart 2005.

CANBOLAT, Talat, Sosyal Güvenlik Prim Alacaklarının Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin 5458 sayılı Kanun'un Uygulanması Üzerine Bir Değerlendirme, Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Legal Yayıncılık, C. 3, S. 12, Ekim, 2006.

CANIKLIOĞLU, Nurşen, 5510 Sayılı Kanuna Göre Bağımsız Çalışan Avukatların Sosyal Güvenliği (Ksc. Avukatların Sosyal Güvenliği), Prof. Dr. Ali Güzel'e Armağan II, İstanbul, Beta Basım Yayım, 2010.

CANIKLIOĞLU, Nurşen, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Kadın (Ks. Kadının Sigortalılığı), Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2006, Ankara, Ankara Barosu Yayınları, C. III, 1. Baskı.

CENTEL, Tankut, Bağımlı Çalışanların İsteğe Bağlı Sigortaya Devam Etmeleri, Kazancı Matbaacılık, C. III, S. 1, Ocak-Mart, 1993.

CUHRUK, Mahmut/**ÇOLAKOĞLU**, H. Servet/**BÜKEY**, A. Avni, Sosyal Sigortalar Kanun-Şerh-İçtihat, Olgaç Matbaacılık, Ankara, 1977.

ÇAKMAK, İhsan/**ÇAKMAK**, İbrahim Oğuz, Şerhli Sosyal Sigortalar Kanunu, Ankara, Adalet Yayınevi, Cilt II, 2. Baskı, 2004.

ÇELİK, Hüseyin, GSS ile Getirilen Yenilikler, Mess Mercek Dergisi Özel Sayısı, Hanlar Matbaacılık, Y. 11, S. 43, Temmuz 2006.

ÇELİK, Nuri, İş Hukuku Dersleri, Beta Basım Yayım, 18. Bası, İstanbul, Ağustos, 2005.

ÇENBERCİ, Mustafa, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi: Bağımsız Ek Kitap, Ankara, Olgaç Matbaası, 1979 .

ÇENBERCİ, Mustafa, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi (Ksc. Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi), Olgaç Matbaası, Ankara, 1985.

ÇENBERCİ, Mustafa/**UYGUR**, Turgut, Bağ-Kur Kanunu Şerhi, Ankara, Olgaç Matbaası, 1979.

ÇOLAK, Mahmut, (5510 sayılı Kanun ve ikincil mevzuat ışığında 4a ve 4b kapsamındaki sigortalı ile özel sektör işverenleri açısından yargı kararlı/ örnekli) Sosyal Güvenlik Mevzuatı Uygulamaları (Ksc. Sosyal Güvenlik Mevzuatı Uygulamaları), Ankara, Maliye Postası Yayınları, Şubat 2009.

ÇOLAK, Mahmut, 5510 Sayılı Kanun'da İsteğe Bağlı Sigorta Uygulaması (Ksc. İsteğe Bağlı Sigorta Uygulaması) , E-Yaklaşım Dergisi, S. 198, Haziran, 2009,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20090614693.htm.

DEMİR, Vakkas, Kazanç Beyanında Bulunmadan Prim Ödeyen İsteğe Bağlı Sigortalıların Durumlarının Açıklanması, E-Yaklaşım Dergisi, S. 204, Aralık 2009, http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20091215900.htm.

DUYGULU, Ercan, Sosyal Güvenlik Kuruluşlarında İsteğe Bağlı Sigorta, Emek Matbaacılık, Manisa, 1995, s. 4.

EKŞİ, Nuray, Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular, Beta Basım Yayım, 1. Bası, İstanbul, Ekim, 2006.

ERGİN, Hediye, Genel Sağlık Sigortasında Geline Son Durum (Ksc. Son Durum), Mess Sicil İş Hukuku Dergisi, Hanlar Matbaacılık, S. 11, Eylül 2008.

ERGİN, Hediye, Türkiye'nin İmzaladığı İkili Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2008 (Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri).

ERTÜRK, Erkan, Sosyal Sigortalar Kanunu ve Uygulaması, Gerekçeler-Kararlar-Genelgeler, C. 1, Ankara, Turhan Kitabevi, 2002.

ERTÜRK, Şükran, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda Değişiklik Öngören 5754 Sayılı Kanun'dan Sonra Uzun Vadeli Sigorta Kollarına Genel Bir Bakış, Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, İstanbul, Legal Yayıncılık, C. 5, S. 19, Ekim, 2008.

ESENER, Turhan, İş Hukuku, Ankara Üniversitesi Hukuku Fakültesi Yayınları No:432, Sevinç Matbaası, 3. Bası, 1978.

GÜMBÜŞOĞLU, Rıza, İşletme Gerekleri, Ücretsiz İzin, Çalışma Koşullarında Değişiklik ve Sözleşmenin Feshi (Karar İncelemesi), Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Legal Yayıncılık, C. 3, S. 12, Ekim 2006.

GÜNAY, Cevdet İlhan, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, Ankara, Yetkin Yayınları, 2004.

GÜZEL, Ali/**OKUR** Ali Rıza/**CANIKLIOĞLU**, Nurşen, Sosyal Güvenlik Hukuku, Beta Basım Yayım, 12. Bası, İstanbul, Nisan, 2009.

GÜZEL, Ali/**OKUR**, Ali Rıza/**CANIKLIOĞLU**, Nurşen, Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul, Beta Basım Yayım, 11. Bası, 2008.

GÜZEL, Ali/**OKUR**, Ali Rıza, Sosyal Güvenlik Hukuku, Beta Basım Yayım, 9. Bası, İstanbul, Ekim, 2003.

GÜZEL, Ali/**OCAK**, Saim, 5510 sayılı Yasa İle İşverenlere Getirilen Ek Sosyal Sigorta Yükümlülükleri, Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Legal Yayıncılık, Cilt: 4, Sayı: 13, Ocak, 2007.

GÜZEL, Ali, Yargıtay'ın İş Hukukuna İlişkin 1999 Kararlarının Değerlendirilmesi (Ksc. 1999 Kararlarının Değerlendirilmesi), İstanbul, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi Yayını, 2001.

HELVACI, Serap, Gerçek Kişiler, İstanbul, Arıkan Basım Yayım, 2. Bası, Aralık 2007.

KARAKAŞ, İsa, Uygulamalı Sosyal Güvenlik El Kitabı, Adalet Yayınevi, Ankara, Haziran, 2009.

KARAKAŞ, İsa, Kısmi Süreli Çalışanlar İle İsteğe Bağlı Sigortalıların Genel Sağlık Sigortalılığı (Ksc. Genel Sağlık Sigortalılığı), Yaklaşım Dergisi, Sayı: 203, Kasım, 2009,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20091115699.htm.

KALEM, Seyhan Uğur, Sosyal Güvenlikte İsteğe Bağlı Sigorta, E-Yaklaşım Dergisi, S. 201, Eylül2009,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_result.asp?file_name=/mevzuat/dergi/makaleler/20090915260.htm.

KAYNAK, Zeki, Yeniden Yapılandırılan Sosyal Güvenlik Sistemimizde Sosyal Sigorta ve Genel Sağlık Sigortası, Ankara, Yaklaşım Yayıncılık, 2. baskı, 2007.

KURT, Resul, 5754, 5763 ve 5797 Sayılı Kanunla Yapılan Son Değişikliklerle, Sosyal Güvenlik Reformu Rehberi, İstanbul, Tiem Yayıncılık, 2. Baskı, Kasım 2008.

NOMER, Ergin, Vatandaşlık Hukuku, İstanbul, Filiz Kitabevi, 15. Baskı, Ekim 2005.

OCAK, Saim, Sosyal Güvenlik Sözleşmesi İmzalanmamış Ülkelere Götürülen İşçilerin Sosyal Güvenliği (Ksc. İşçilerin Sosyal Güvenliği), Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Legal Yayıncılık, C. 5, S. 19, Ekim 2008.

OCAK, Saim, İş Sözleşmesiyle Çalışanların Ücretsiz İzinde Sağlık Hizmetlerinden Yararlanması, Sicil İş Hukuku Dergisi, Hanlar Matbaacılık, S. 17, Mart 2010.

OĞUZMAN, Kemal, Hukuki Yönden Grev ve Lokavt, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1964.

OĞUZMAN, M. Kemal/**ÖZ**, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2000.

OĞUZMAN, M. Kemal/**SELİÇİ**, Özer/**OKTAY ÖZDEMİR**, Saibe, Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), Filiz Kitabevi, 8. Baskı, İstanbul, Ekim, 2005.

OKTAY, Ahmet Naim, Sosyal Güvenlik ve Vergi Mevzuatı Işığında Emeklilik Ödenekleri ve Vergilendirilmesi (Avrupa Birliği ve Türkiye), Ankara, Maliye ve Hukuk Yayınları, Özkan Matbaacılık, Yayın No: 48, Ocak 2007.

OKUR, Ali Rıza, Genel Sağlık Sigortası, İş Hukuku Uygulama Sorunları ve Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma, İstanbul Barosu Çalışma Hukuku

Komisyonu Seminer Notları, İstanbul Barosu Yayınları, 1. Basım, S. 2006/12, Haziran, 2006.

OKUR, Ali Rıza, Ev Hizmetlerinde (İşlerinde) Çalışanların Sigortalılığı, Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Yargıç Resul Aslanköylü'ye Armağan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt: 7, Sayı: 3, 2004.

OKUR, Ali Rıza, Genel Sağlık Sigortasının Ortaya Çıkaracağı Sorunlar, Sosyal Güvenlik Hukuku Yasalar ve Gerçekler, 26-27.01.2007 tarihli "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunları ve Gerçekler" Sempozyumu, İstanbul Barosu Yayınları, Haziran, 2007.

OKUR, Ali Rıza, Yargıtayın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2001 (Ksc. 2001 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi), Ankara, Kamu-İş, 2003.

OKUR, Ali Rıza, Yargıtayın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2004 (Ksc. 2004 Kararlarının Değerlendirilmesi), Ankara, Kamu-İş, 2006.

OKUR, Ali Rıza/**ERGİN**, Hediye, Sosyal Güvenlik Kanunları, İstanbul, Beta Basım Yayım, 1. Bası, Kasım 2008, s. 307 vd.

ORAL, İlhan, Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Sigortalar Kapsamında Sağlık Sigortası Uygulamaları, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No: 174, Eskişehir, 2002.

OZANOĞLU, Teoman/**YALNIZOĞLU**, Sıdık/**TÜMER**, H. Avni, Açıklamalı-İçtihatlı Sosyal Sigorta Mevzuatı, 2. Cilt, Atak Matbaası, Ankara, 1974.

ÖZDEMİR, Cumhuriyet Sinan, 5510 Sayılı Kanun Kapsamında Atipik Çalışanların Durumu, E-Yaklaşım Dergisi, S. 205, Ocak 2010,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_result.asp?file_name=/mevzuat/dergi/makaleler/20100116099.htm.

ÖZTEKİN, Mehmet, Sosyal Sigortalar Kurumunda İsteğe Bağlı Sigortalılık, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001.

SADROLEŞRAFI, Hüseyin Ali, Türkiye’de Yabancıların Sosyal Güvenlik Hakkı’na İlişkin Düzenlemeler, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Aysel Çelikel’e Armağan, Beta Basım Yayım, Yıl: 19-20/Sayı 1-2/1999-2000, İstanbul, 2001.

SAYMEN, Ferit H., Türk İş Hukuku, İstanbul, Hak Kitabevi, 1954.

SÖZER, Ali Nazım, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun Sosyal Sigortalara İlişkin Hükümleri Üzerine (506 SK. Bakımından Kısa Bir Değerlendirme) (Ksc. Sosyal Sigortalara İlişkin Hükümleri Üzerine), Mess Mercek Dergisi Özel Sayısı, Y. 11, S. 43, Hanlar Matbaacılık, Temmuz 2006.

SÖZER, Ali Nazım, Genel Sağlık Sigortasından Sunulan Edimler: Kapsam ve Yararlanma Koşulları, Sicil İş Hukuku Dergisi, Hanlar Matbaacılık, S. 10, Haziran 2008.

SÖZER, Ali Nazım, Genel Sağlık Sigortası Edimlerinden Yararlanmada Prim Koşulu (Ksc. Prim Koşulu), Sicil İş Hukuku Dergisi, Hanlar Matbaacılık, S. 13, Mart 2009.

SÖZER, Ali Nazım, Sosyal Sigorta İlişkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 1991.

SÖZER, Ali Nazım, Sosyal Sigortalar Açısından Yargıtayın 1998 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi (Ksc. 1998 Yılı Kararları), İstanbul, MESS, 2000.

SUR, Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, İstanbul, Beta Basım Yayım, 3. Bası, Ağustos 2008.

SÜZEK, Sarper, İş Akdinin Askıya Alınması ve Ücretsiz İzinler, Prof. Dr. Ünal Narmanlıoğlu’na Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuku Fakültesi Dergisi, C. 9, Özel Sayı, Ocak 2007, İzmir.

ŞAKAR, Müjdat, Sosyal Sigortalar Uygulaması, Beta Basım Yayım, 9. Baskı, İstanbul, Haziran, 2009.

TAŞKENT, Savaş, Mevsim ve Kampanya İşleri, İstanbul Barosu Dergisi, C. 50, S. 11-12, Kasım-Aralık 1976.

TAŞKENT, Savaş, İş Sözleşmesinin Askıya Alınması ve Ücretsiz İzin Uygulaması (Ksc. Ücretsiz İzin Uygulaması) , Sicil İş Hukuku Dergisi, Hanlar Matbaacılık, S. 3, Eylül 2006.

TERZİOĞLU, Ali, İsteğe Bağlı Sigortada Birkaç Püf Noktası, Yaklaşım Dergisi, Kasım 2008, S. 191,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20081113119.htm.

TEZEL, Ali/**KURT**, Resul, En Son Tebliğ ve Yönetmelikler Doğrultusunda Sosyal Güvenlik Reformu Yorum ve Açıklaması (5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu), Yaklaşım Yayıncılık, 4. Baskı, Ocak, 2009.

TUNCAY, Can/**EKMEKÇİ**, Ömer, Yeni Mevzuat Açısından Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, Legal Yayıncılık, 2. Bası, İstanbul, 2009.

TUNCAY, Can/**EKMEKÇİ**, Ömer, Sosyal Güvenlik Hukuku'nun Esasları, Legal Yayıncılık, 1. Bası, İstanbul, 2008.

TUNCAY, Can, Sosyal Güvenlik Dersleri, Ekin Yayınları, İstanbul, Nisan, 1982.

TUNCAY, Can, Yeni Sistemde Fiili Çalışma İlişisine Dayanmayan Sigortalılık(Ksc. Fiili Çalışma İlişisine Dayanmayan Sigortalılık), Mess Mercek Dergisi Özel Sayısı, Hanlar Matbaacılık, Y. 11, S. 43, İstanbul, Temmuz, 2006.

TUNÇOMAĞ, Kenan, Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar (Ksc. Sosyal Güvenlik Kavramı), İstanbul, Beta Basım Yayım, 3. Bası, Mayıs, 1987.

TÜZÜNER, Özgür, Yeni 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, Ankara, Mart 2009.

UĞUR, Murat, Avukatların 5510 Sayılı Kanun Karşısındaki Durumları, E-Yaklaşım Dergisi, S. 210, Haziran 2010,

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_result.asp?file_name=/mevzuat/dergi/makaleler/20100617004.htm.

UŞAN, Fatih, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Başlangıcına İlişkin Tespitler, Mess Sicil İş Hukuku Dergisi, Hanlar Matbaacılık, S. 14, Haziran 2009.

YELEKÇİ, Memduh, Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Politika-Ekonomik Gelişim Sosyal Güvenlik İş Hukuku Açısından Sosyal Sigortalar Hukuku Tanımı Kavramı ve Sonuçları, Umut Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2003.

YILDIRIMOĞLU, Hakan, Yurtdışında Çalışan Türk İşçilerin Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Durumu, Mess Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 14, Hanlar Matbaacılık, Haziran 2009.

YILMAZ, Hüseyin, Hükümlü ve Tutukluların İsteğe bağlı Sigortalılığı, Yaklaşım Dergisi, S. 209, Mayıs, 2010.

ZEVKLİLER, Aydın/**ACABEY**, Beşir/**GÖKYAYLA**, K. Emre, Medeni Hukuk, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ekim 2000.

DIĞER KAYNAKLAR

Ankara Barosu Hukuk Kurultayı, Avukatlık Mesleği ve Savunma Hakkı, 06-10.01.2004, Ankara, 2004.

Bu Nasıl Reform, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Sigortalıların Haklarını Daraltıyor Yükümlülüklerini Artırıyor, Ankara, Tez-Koop-İş Sendikası Eğitim Yayınları:12.

İş Hukuku Dergisi, Kazancı Matbaacılık, C. III, S. 1, Ocak/Mart 1993.

Serbest Çalışan Avukatların Sosyal Güvenlikle İlgili Hak ve Yükümlülüklerinde 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunuyla Yapılan Değişiklikler Hakkında Genel Değerlendirme (www.barobirlik.org.tr), Legal Hukuk Dergisi, Legal Yayıncılık, Y. 6, C. 6, S. 71, Kasım 2008.

Sosyal Güvenlik Reformu: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma: 9, T.C. Başbakanlık, Ankara, Nisan 2005.

Yargıtay Kararları Dergisi, Yargıtay Yayınları, C. 36, S. 2, Şubat, 2010.

Yargıtay Kararları Dergisi, C. 16, S. 4, Nisan, 1990.

Kamu-İş, Çalışma Hayatı ile İlgili Yargıtay Kararları 1990-1995, Ankara, 1996.

<http://www.yargitay.gov.tr/content/view/147/80/>, insan_haklari[1].zip\insan_hakları - ZIP arşiv, paketsiz boyut 1.117.830 bayt.

<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/>.

<http://rega.basbakanlik.gov.tr/#>.

<http://mevzuat.dominanthukuk.com.tr/ictihat.php>.

<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr>.

<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/Anasayfa/PratikBilgiler>.

http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/534d980041311313bb08bbe38fc3bf2a/2010_12.pdf?MOD=AJPERES.

http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=manage_karar&ref=show&action=karar&id=2400&content.

